

Läbivad teemad õppekavas ja nende rakendamine koolis

A-OSA

“Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine”

“Keskkond ja jätkusuutlik areng”

“Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus”

“Tervis ja ohutus”

B-OSA

Läbivad teemad kooliorganisatsioonis –
võimalused, meetodid, praktikad

Kogumik on koostatud Haridus- ja Teadusministeeriumi tellimusel

Koostajad ja toimetajad

Juta Jaani

Ülle Luisk

Keeletoimetaja

Katrin Soon

Autoriõigus

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus 2010

ISBN

Sisukord

SAATEKS	4
---------------	---

OSA A LÄBIVAD TEEMAD

LÄBIV TEEMA "ELUKESTEV ÕPE JA KARJÄÄRIPLANEERIMINE"

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine“ rakendamise võimalustest koolis karjäärikoordinaatori pilgu läbi (R. Toikka-Tamm).....	7
--	---

LÄBIV TEEMA "KESKKOND JA JÄTKUSUUTLIK ARENG"

Läbiva teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemise põhimõtted (I. Henno)	24
Läbiva teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamine kooli tasandil	31
Läbiv teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ kooli õppekeskkonna korralduses	33
Läbiva teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ realiseerumine aineõppes	34
Metoodilised soovitused läbiva teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamiseks	38
Näiteid läbiva teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamist toetavast klassivälisest õppetegevusest, huviringidest ja projektidest	41
Läbiva teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamist toetavad lisaressursid ja projektid lähiaastatel	43

LÄBIV TEEMA "KODANIKUALGATUS JA ETTEVÕTLIKKUS"

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkuse kujundamine koolis (Ü. Luisk)	48
---	----

LÄBIV TEEMA "TERVIS JA OHUTUS"

Tervis – väärtus kogu eluks (E. Paap, L. Ilves, S. Kolk)	54
Liikluskasvatus – abinõu liiklejate hoiakute ja käitumise kujundamiseks (U. Sellenberg)	67
Päästeala ennetustööst üldhariduskoolides (K. Rüütel)	74
Õiguskõuele ja täisväärtusliku kodaniku kasvatamine (M. Kõrgmaa)	81
Ohutus mürgituse vältimiseks (M. Oder)	92

LISA 1	94
Veebilehed, kust leiab infot ja õppematerjale läbiva teema „Keskond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamiseks (I. Henno).....	94

OSA B LÄBIVAD TEEMAD KOOLIORGANISATSIOONIS – VÕIMALUSED, MEETODID, PRAKTIKAD

Kooli võimalused läbivate teemade käsitlemiseks (L. Tiisvelt).....	102
--	-----

Ülekooliliste tegevuste koostööpõhine kavandamine (M. Pärna)	119
--	-----

Ülekooliline ja klassiväline tegevus kui läbivate teemade rakendamise toetaja (K. Koolme, T.L. Kull)	125
---	-----

„Läbivate teemade rakendamise metoodikad Eesti koolides“ - ülevaade uuringust (J. Jaani, Ü. Luisk)	136
---	-----

Koolide valim	138
---------------------	-----

Ülevaade andmekogumises osalenud koolidest	139
Andmete kogumise ja analüüsimise meetod	142
Läbivate teemade rakendamise korraldus koolis.....	143
1.2. Läbiv teema kooli põhiväärtusena	158
1.3. Läbiv teema kui kogukonda kujundav tegevus	165
1.4. Koolikultuuri (keskkonna) mõju läbivate teemade rakendamisele.....	168
1.5. Kooli koostööviisid, mis toetavad läbivate teemade rakendamist	172
1.6. Läbivate teemade koordineerimine ja nõustamine	183
Läbivate teemade rakendamise võimalikud viisid	189
2.1. Läbivate teemade käsitlemine spetsiaalse valdkonnatunnina.....	189
2.2. Läbivate teemade rakendamine aineüleselt	197
2.3. Läbivate teemade rakendamine ühekordse tegevusena	202
2.4. Läbivate teemade rakendamine klassivälise tegevusena	208
Koolitused ja tugimaterjalid	215
Tagasiside kogumine läbivate teemade rakendamisele	218
LT rakendamise mudelid	225
Kokkuvõte.....	232

SAATEKS

Käesolev kogumik on II osa 2009. aastal ilmunud läbivate teemade kogumikule. Vaatluse alla tulevad läbivad teemad, mille käsitlemise kogemused on koolidel olnud olemas juba mitmeid aastaid. Sel korral moodustavad läbivate teemade tutvustused kogumiku esimese poole ehk A-osa ning teises osas (B-osa) lähenetakse läbivatele teemadele kooliorganisatsiooni vaatevinklist.

Kogumiku esimeses pooles tutvustavad läbivate teemade sisu oma ala spetsialistid. Teise poole materjali juhatavad sisse koolijuhi ning huvijuhi artiklid ning järgneb ülevaade Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus 2010. aastal läbi viidud uuringust „Läbivate teemade head praktikad Eesti koolides“.

Soovime siinkohal tänada kõiki kogumiku ilmumisele kaasa aidanud inimesi, kelleks on nii artiklite autorid kui ka koolide uuringus intervjuu andnud või meiega vestelnud inimesed.

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus

A – OSA

LÄBIVATE TEEMADE TUTVUSTUSED

Läbiv teema: Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema mõistlikke kutsevalikuid.

Õpilast suunatakse:

- 1) teadvustama oma huve, võimeid ja oskusi, mis aitavad kaasa adekvaatse enesehinnangu kujunemisele ning kutseplaanide konkreetsemaks muutmisele;
- 2) arendama oma õpioskusi, suhtlemisoskusi, koostöö- ja otsustamisoskusi ning teabega ümberkäimise oskusi;
- 3) arendama oskust seada endale eesmärgid ning tegutseda neid ellu viies süsteemselt;
- 4) kujundama valmisolekut elukestvalt õppida ja kutseotsuseid teha ning tundma haridus- ja koolitusvõimalusi;
- 5) tutvuma erinevate ametite ja elukutsetega, nende arenguga minevikus ja tulevikus, tundma õppima töösuhteid reguleerivaid õigusakte ning kodukoha majanduskeskkonda.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemine I kooliastmes

Läbiva teema käsitlemine I kooliastmes aitab õpilasel kujundada positiivset hoiakut õppimisele ning toetab esmaste õpioskuste omandamist. Mänguliste tegevuste abil aidatakse õpilasel kujundada ning õppida tundma ennast ja lähikümbruse töömaailma, tuginedes õpilase kogemustele igapäevaelust. Õpilasele tutvustatakse erinevaid tegevusalasid ja ameteid, nende olulisust ning omavahelisi seoseid.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemine II kooliastmes

Läbiva teema käsitlemine II kooliastmes keskendub õpilase sotsiaalsetele ja toimetulekuoskustele, oma huvide ja võimete tundmaõppimisele ning arendamisele. Eesmärk on aidata õpilasel kujundada põhilisi õpioskusi, empaatiavõimet ning suhtlemis- ja enesekontrollioskusi. Õpilasele tutvustatakse erinevaid elukutseid ja töid ning nende seost inimeste individuaalsete eeldustega ja huvidega.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemine III kooliastmes

Läbiva teema käsitlemine III kooliastmes keskendub õpilase võimete, huvide, vajaduste ja hoiakute teadvustamisele, õpioskuste arendamisele ning esmaste kutsevalikutega seostamisele. Õpilasi juhatakse mõtlema oma võimalikele tulevastele tegevusvaldkondadele ning arutlema, millised eeldused ja võimalused on neil olemas, et oma soovide ellu viia. Tähtis on käsitleda töö ja kutsega seotud stereotüüpide suhtumisi kriitiliselt, et need ei muutuks õpilase tulevikuväljavaadete piirajateks. Õpilasi teavitatakse erinevatest tööharjutamise võimalustest ning julgustatakse neid kasutama. Õpilasele vahendatakse teavet edasiõppimisvõimaluste kohta ning luuakse võimalus saada kutsenõustamist.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine“ käsitlemine gümnaasiumis

Gümnaasiumis aitab läbiv teema kujundada õpilase valmidust ja oskusi teha oma elukäiku puudutavaid valikuid ning suurendada teadmisi töömaailmast. Eesmärgiks on aidata õpilasel mõista ja väärtustada elukestvat õpet kui elustiili ning mõtestada oma karjääri planeerimist kui jätkuvat otsuste tegemise protsessi. Tähelepanu pööratakse praktilistele tööotsimisoskustele ja sellekohaste õigusaktide tundmaõppimisele. Õpilastele vahendatakse teavet edasiõppimise ja töö leidmise võimaluste kohta (sealhulgas ettevõtlus) ning neile luuakse võimalused saada karjäärinõustamist.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine“ rakendamise võimalustest koolis karjäärikoordinaatori pilgu läbi

Raili Toikka-Tamm
C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium

Alustan julge väitega, et kõikides Eesti koolides tegeletakse elukestva õppe ja karjääriplaneerimisalase tööga kogu õpilase kooliaja jooksul. Karjääriplaneerimise suunamisega tegelevad kõik aineõpetajad, klassijuhatajad, õppealajuhatajad, tugisüsteemide liikmed, koolijuht ja lapsevanemad. Koolides toimub reaalselt terve rida tegevusi, mis on karjääriplaneerimise tähtsateks komponentideks. Peamiseks probleemiks, miks paljud õppeasutuse tööga kokkupuutunud inimesed minu väidetes kahtlevad, on tõsiasi, et enamikes koolides nimetatud töö küll toimub, aga toimub kaootiliselt, koordineerimatult ja teadvustamatult. Tehtava töö kvantiteet võib olla seejuures kuitahes suur, kuid ilma süstemaatilise planeerimise, järjepidevuseta ning vajalikkust ja eesmärki teadvustamata tegutsedes ei jõuta sageli soovitud tulemuseni. Soovitav tulemus antud kontekstis on õpilaste arenemine isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvas õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema mõistlikke kutsevalikuid. Just nii on sõnastatud 28. jaanuaril 2010. aastal vastuvõetud põhikooli riiklikus õppekavas läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ taotlus põhikooli osas. Selliselt sõnastatud eesmärgi on suurel määral tinginud tänapäeva pidevalt muutuv ühiskond, sealhulgas töömaailma muutumine ning ootuste ja nõudmiste teisenemine. Ka varasemates õppekavaversioonides on elukutse valiku ja karjääriplaneerimisega seotud teemad olnud kajastatud läbivate teemadena. Aastatel 1996 – 2002 kehtinud „Eesti põhi- ja üldkeskhariduse riiklikus õppekavas oli üheks läbivaks teemaks Elukutse valik. 2002. aastal kinnitatud „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas“ on läbiva teema nimetuseks „Tööalane karjäär ja selle kujundamine“. Juba ainuüksi läbiva teema nimetuse muutumine laiemahaardeliseks viitab tendentsile, mille kohaselt on valdkonna olulisus kasvanud ning

teadvustamine suurenenud. Nimetusest olulisem on siiski, kuivõrd suudetakse rakendada ellu tegevusi, mis tagavad riiklikus õppekavas püstitatud eesmärkide saavutamise.

Järgnevalt kirjeldan enda kui koolipsühholoogi ja karjäärikoordinaatori rolli täitva inimese arusaama sellest, kas, kuidas ja kui palju on võimalik reaaalses koolielus rakendada tegevusi, mis toetavad läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ õpet. Mitmeid tegevusi kirjeldan lähtuvalt oma isiklikust kogemusest, kuna olen karjääriga seotud valdkonnaga kokku puutunud alates 1999. aastast, mil asusin psühholoogina tööle C. R. Jakobsoni nim Gümnaasiumisse. Esimestel aastatel tegelesin karjääriplaneerimise valdkonnas kitsamalt, viies läbi kutsenõustamist lõpuklasside õpilastele, viimastel aastatel olen tegelenud süsteemsuse loomisega koolis karjääri planeerimise tegevusalal. Aastatel 2001 – 2003 tegutsesin Viljandis paralleelselt koolitööga ka maakondliku karjäärinõustajana. Olen tutvunud Eesti erinevate maakondade ja erinevate koolide karjääriõppemudelitega ning osalen aktiivselt Viljandi maakonna karjäärispetsialistide ühistöös. Viljandimaal tegeletakse praegusel hetkel optimaalse lahenduse leidmisega, kuidas korraldada efektiivselt toimiv õppe- ja kutsenõustamissüsteem.

Läbiva teema realiseerumine õpikeskkonna korralduses

Vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õpikeskkonna optimaalne korraldus toetab oluliselt Elukestva õppe ja karjääri planeerimise läbiva teema ellurakendamist. Olen Põhikooli riiklikust õppekavast välja toonud füüsilise ja vaimse keskkonna kujundamise aspektid, mis on elukestva õppe ja karjääri planeerimise läbiva teema ellurakendamise seisukohast kõige olulisemad. Samas on selge, et ka ülejäänud aspektid, mida arvestatakse parima võimaliku õpikeskkonna loomisel, omavad samuti teatud mõju läbiva teema realiseerumisel.

Vaimset, sotsiaalset ja füüsilist keskkonda kujundades jälgib kool, et:

1. Koolis luuakse vastastikusel lugupidamisel ja üksteise seisukohtade arvestamisel põhinevad ning kokkuleppeid austavad suhted õpilaste, vanemate, õpetajate, kooli juhtkonna ning teiste õpetuse ja kasvatusesega seotud osaliste vahel. Ühiselt heakskiidetud reeglite kehtestamine kooli kodukorras ja selle järgimine kõikide kooliga seotud osapoolte poolt soodustab läbivat teemat toetava keskkonna kujunemist. Nii õpetajatele, õpilastele kui ka lapsevanematele tuleb anda võimalus

osaleda kooli juhtimisprotsessis, nende arvamuse ärakuulamine ja arvessevõtmine planeerimistegevuses soodustab samuti läbiva teema realiseerumist. Lihtsaim võimalus kaasamiseks on erinevate rahuloluküsitluste korraldamine, mille kaudu saavad kooliga seotud huvigrupid oma arvamust avaldada;

2. Märgatakse ja tunnustatakse kõigi õpilaste pingutusi ja õpiedu; hoidutakse õpilaste sildistamisest ja nende eneseusu vähendamisest. Selline suhtumine tagab õpilaste adekvaatse minapildi kujunemise ning õppimisehuvi ja motiveerituse elukestvaks õppimiseks. Õpilaste tunnustussüsteemi loomine koolis võiks olla üks tegevus, mis nimetatud aspekti realiseerumisele kaasa aitab;
3. Luuakse õpilastele võimalusi näidata initsiatiivi, osaleda otsustamises ning tegutseda nii üksi kui ka koos kaaslastega. Koolipoolne toetus kooli õpilasomavalitsuse loomisele ja toimimisele annab õpilastele väga hea võimaluse osaleda otsustamisprotsessis;
4. Õppes on võimalused kasutada internetiühendusega arvutit ja esitlustehnikat ning õpilastel on võimalus kasutada kooliraamatukogu. Kooliraamatukogus peaksid õpilastele olema kättesaadavad karjääriteemalised materjalid - infomaterjalid ja raamatud õppimisvõimalustest, karjääriplaneerimisest, haridussüsteemist jms. Kindlasti peaksid koolis olema kättesaadavad metoodilised materjalid õpetajatele, kuidas karjääriplaneerimise valdkonna temaatikat oma tundides käsitleda. On soovitatav kooli kodulehele internetis luua karjäärinurk, mille kaudu saab õpilastele jagada karjääriplaneerimisalast informatsiooni (nt sündmuste kuulutused, üleskutsed osalemiseks projektides, konkurssidel, viited kasulikele lehekülgedele jne). Loomulikult on informatsiooni vahendamiseks võimalus kasutada ka traditsioonilist teadetetahvli koolimajas. Informatsiooni paremaks liikumiseks saab kasutada ka uuenenud e-kooli võimalusi;
5. Õpet võib korraldada ka väljaspool kooli ruume (sealhulgas kooliõues, looduses, muuseumides, arhiivides, keskkonnahariduskeskustes, ettevõtetes ja asutustes) ning virtuaalses õpikeskkonnas. Ettevõtete või asutuste külastamine klassijuhatajatundide, ainetundide või karjääriõpetuse valikaine raames soodustab otseselt elukestva õppe ja karjääriplaneerimise läbivat teemat, kuna õppekäikudel saavad õpilased reaalses keskkonnas tutvuda erinevate ametitega, ettevõtte või asutuste struktuuriga ja jälgida tööprotsessi;

Karjääriteenuste arendamine Eesti Vabariigis

Konteksti selgitamiseks tutvustan järgnevalt põgusalt programme, mille kaudu püütakse Eesti Vabariigis karjääriteenuste valdkonda arendada. 2005. aasta 1. septembrist alustas SA Innove üksus Karjäärinõustamise Teabekeskus (alates 2009. aasta algusest nimetusega Karjääriteenuste Arenduskeskus) Euroopa Sotsiaalfondi meetme 1.1 raames rahastatava projekti Karjääriteenuste süsteemi arendamine Eesti Vabariigis rakendamisega. Projekt kestis kolm aastat, kuni 2008.a. juunikuuni.

Projekti otsesteks sihtrühmadeks olid karjääriplaneerimise protsessi toetavad karjäärinõustajad ja -infospetsialistid ning õpetajad. Kaudseteks sihtrühmadeks ehk lõppkasusaajateks olid karjäärivalikuid (kutse-, õppe- ja töövalikuid) tegevad õppurid, esmaselt tööturule suunduvad noored ja nende vanemad.

Projekti üldeesmärgiks oli parendada karjääriteenuste kvaliteeti, soodustades seeläbi ühiskonnaliikmete osalemist elukestvas õppes ja nende konkurentsivõime tõusu. Projekti rakendamisel saadud tulemustele ja tagasisidele loogiliseks jätkuks allkirjastasid Haridus- ja teadusministeerium ning Sotsiaalministeerium 12. märtsil 2008 koostööleppe, millest lähtub Karjääriteenuste süsteemi arendamise programm. Viis põhisuunda selles programmis on:

1. Karjääriteenuste metoodika arendamine;
2. Karjääriteenuste osutajate koolitussüsteemi väljatöötamine, arendamine, uuendamine ja koolituste pakkumine;
3. Karjääriteenuste pakkumine;
4. Karjääriteenuste kvaliteedi hindamissüsteemi väljatöötamine ja elluviimine;
5. Karjääriteenuste süsteemi lõimitus ja koordineerimine.

Kui suur on reaalne kasu programmidest igale üksikule koolile läbiva teema kontekstis, on keeruline hinnata, kuid koolitatud spetsialistidest ja karjääriteenuste osutamist toetavatest metoodilistest vahenditest saavad koolid kindlasti märkimisväärset tuge.

Koolitöötajate roll läbiva teema ellurakendamisel

Kõik õpilastega kokkupuutuvad koolitöötajad peavad arvestama sellega, et karjääri planeerimise alane töö toimub sisuliselt igal hetkel, mil õpilasel on võimalus täiskasvanuid, nende tööd ja töösse suhtumist jälgida. Juhtkonna tasemel on töötajaid palgates ja koolitusplaani koostades oluline jälgida, et lisaks heade kutseoskuste omamisele on koolitöötajad motiveeritud, innustunud, hea suhtlemisoskusega ja meeskonnatöös võimelised inimesed, olgu seejuures tegu siis õpetaja, sööklateenindaja või garderoobi valvuriga.

Siinjuures peatun pikemalt neil koolitöötajatel, kellel on suurim võimalus elukestva õppe ja karjääriplaneerimisega seotud tegevusi läbi viia. Töösse on kaasatud kõik aineõpetajad, klassijuhatajad, kooli tugipersonal – koolipsühholoog, sotsiaalpedagoog, logopeed ja juhtkond. Küsimus on taaskord selles, kuidas kõikide oluliste õpilast mõjutavate spetsialistide tööd koolis koordineerida nii, et see oleks võimalikult tulemuslik.

Mitmetes Eesti Vabariigi koolides on karjäärivaldkonna parema süsteemsuse tagamiseks võetud tööle karjäärikoordinaator. Koolide karjäärikoordinaatorid tegelevad koolides karjääriõppe planeerimise ja koordineerimisega ning selle integreerimisega õppetundidesse ja õppetöö välisesse tegevusse. Nende ülesandeks on koos direktiooniga välja töötada kooli karjääriplaneerimisalase töö kontseptsioon ja jälgida selle toimimist koolis. Nad juhendavad õpilasi õpivalikute tegemisel, kursuste ja ainete valikul ning annavad karjääri planeerimise tunde vastava valikaine raames. Oma tööga aitavad karjäärikoordinaatorid kujundada õpilastes oskusi ja teadmisi, mis võimaldaks neil teadvustada oma huvisid, võimeid, oskusi ning teha konkreetseid karjääriplaanide, omandada teadmisi töömaailmast, elukutsetest ja õppimisvõimalustest, kujundada hoiakuid ja toimetulekuoskusi, mis soodustaksid karjääriotsuste tegemist, elukestvat õpet ning eneseteostust. Töö on loova iseloomuga ja vaheldusrikas ning sobib hästi lisategevuseks koolis juba töötavale spetsialistile.

Karjäärikoordinaatori enamlevinud tööülesanded on:

1. Kooli karjääriplaneerimise alase tegevuskava koostamine ja elluviimine;
2. Koolis läbiviidava karjääriõppe koordineerimine;
3. Karjääriõppe kavandamine kooli õppekava osana;
4. Karjääriõppe ainekavade koostamine ja vajadusel karjääriõppe läbiviimine;
5. Õpetajate juhendamine ja nõustamine karjääriõppe sidumisel ainetundidesse;

6. Karjäärитеemaliste ürituste korraldamine ja läbiviimine (näiteks karjääripäevad, infopäevad lapsevanematele);
7. Karjääriplaneerimist toetavate tegevuste ja projektide juhtimine;
8. Karjääriinfo kogumine ning vahendamine (näiteks infostend, karjäärialased raamatud, trükised, infonurgake kooli kodulehel internetis jms);
9. Õpilaste esmane juhendamine karjääri- ja õpivalikute tegemisel;
10. Osalemine karjäärитеenuste arendustegevuses;
11. Koostöö loomine ja arendamine õpetajate, karjäärinõustajate, karjääriinfospetsialistide ja teiste spetsialistidega.

Mitmes Eesti koolis on loodud karjäärikoordinaatori tasustatud ametikoht, kus töötab erialase koolituse saanud inimene. Eesti Vabariigis on praeguseks 55 spetsialisti, kes on läbinud Karjäärитеenuste projekti raames teenuseosutajate kaheksa ainepunktilise täiendkoolituse. Ka teistes koolides, kus eraldi karjäärikoordinaatori ametikohal töötavat inimeste ei ole, on siiski vajalik tegeleda karjääriplaneerimise tegevuskava väljatöötamisega süsteemsuse tagamiseks vastava valdkonna tegevustes ning läbiva teema rakendamise toetuseks.

Eraldi peatun kooli töötajatest veel tugisüsteemi liikmel koolipsühholoogil. Paljudes Eesti koolides on koolipsühholoogile ametijuhendiga määratud ülesanne teostada kutsenõustamist lõpuklasside või lõpuklassile eelneva klassi õpilastele. Kutsenõustamise käigus viib koolipsühholoog tüüpiliselt läbi grupitestimise ning annab seejärel testide kohta tagasisidet. Eesti koolides kasutavad koolipsühholoogid testimisel tüüpiliselt kolme testi: vaimsete võimete testi, temperamendi- ja karakterijoonte testi ning kutseuundumustüübi määramise testi. Testide kasutamisoskuse ja -õiguse saamiseks korraldab koolitusi Eesti Koolipsühholoogide Liit. Tagasiside andmine võib toimuda grupis või individuaalselt. Viimane on kahtlemata efektiivsem, kuna individuaalse vestluse käigus keskendub nõustaja konkreetsele õpilasele ja noorel on võimalus koos spetsialistiga analüüsida oma testitulemusi. Tagasiside raames saab noor inimene arutada enda tulevikuplaane ning leida lahendusi probleemidele, mis õpilasel seoses kutsevaliku ning edaspidise elu kavandamisega tekkinud on.

Läbiva teema realiseerumine aineõppes

Eelnevalt on mainitud aineõpetajate suurt osa elukestva õppe ja karjääri planeerimise läbiva teema elluviimisel. Vastavas valdkonnas koolitust mittesaanud õpetajatel võib olla keeruline mõista, kuidas läbivat teemat Elukestev õpe ja karjääri planeerimine oma ainetundidesse tuua. Eesmärk ei olegi teha seda kunstlikult nii-öelda kellelegi näitamise pärast. Oluline on, et õpetajad hakkaksid mõistma, millised on elukestva õppe ja karjääriplaneerimise eesmärgid ja põhimõtted, seejärel on neil juba lihtne seda oma tundidesse integreerida. Küsimus on mõneti ka selles, et enamik aineõpetajaid juba käsitlevad oma ainetundides teemasid või kasutavad töövõtteid, mis otsesemal või kaudsemal määral soodustavad karjääri planeerimist. Sisuliselt on igasse ainetundi, kus kasutatakse otstarbekalt mingisugust töövormi, olgu selleks rühma-, paaristöö või rollimäng, läbiv teema teatud määral integreeritud. Oluline on seejuures, et nii õpetaja ja viimase juhendamisel ka õpilane mõistaks, et rühmatöö, paaristöö või rollimäng arendab erinevaid sotsiaalseid oskusi (kuulamis-, meeskonnatöö-, planeerimisoskus), mis on isiksuse arengu seisukohalt ja seega ka karjääriplaneerimise seisukohalt olulise tähtsusega. Niisiis on küsimus teadvustamises ja teadlikkuses, mida läbiv teema endast kujutab. Olgu siinkohal toodud väike loetelu selle kohta, millised on karjääriplaneerimistöö alased tegevused ainetundides. Need on:

1. Õpilaste silmaringi arendamine;
2. Positiivse mõtlemisoskuse arendamine;
3. Otsustus- ja vastutusvõime arendamine;
4. Meeskonnatööoskuste arendamine;
5. Loovuse ja loogilise mõtlemise arendamine;
6. Õpilase individuaalsuse arvestamine õpetamisel;
7. Huvi ja uudishimu äratamine ning selle rahuldamise viiside õpetamine;
8. Planeerimise (aja, tegevuse) õpetamine;
9. Õpilaste juhendamine iseseisva uurimistöö või faktide kogumise ja kokkuvõtete tegemise käigus jne.

Eelpool nimetatud projekti *Karjääriteenuste süsteemi arendamine Eesti Vabariigis* raames on välja töötatud ideekogumik aineõpetajatele. Kogumik on pealkirjastatud küll vastavalt vana riikliku õppekava läbiva teema sõnastusele *Läbiv teema Tööalane karjäär ja selle kujundamine ainetunnis*, kuid sisu on väga hästi kasutatav ka uue riikliku õppekava korral.

Ideekogumiku koostajate eesmärk oli koondada ideid, mis hõlbustaks üldoskuste, läbiva teema ja õppeainete tervikliku käsitluse saavutamist, aitaks tõsta õpimotivatsiooni. Õpetajate tähelepanu suunatakse teemadele, mis on tema aines otsesemalt või kaudsemalt seotud õpilase karjäärivalikutega. Ideed, mille alusel õpetaja saab tegevusi tunnis planeerida, on kogumikus toodud õppeaineti kooliastmete kaupa. Ideekogumik on saadaval internetis aadressil:

http://www.rajaleidja.ee/public/Suunaja/Ideekogumik_1_biv_teema.pdf

Ka valimik *Vaatame koos tulevikku* on loodud tugimaterjaliks karjääriplaneerimise valdkonnas tegelejale. Tegu on grupitööde kogumikuga põhikooli ja gümnaasiumi karjäärikoordinaatoritele, aineõpetajatele ja klassijuhatajatele ning sisaldab rühmatöid, loovülesandeid ja mänge, mis on mõeldud peamiselt põhikoolile, kuid samas võivad sihtgruppi kuuluda ka vanema kooliastme õpilased. Ülesande kirjeldusele on lisatud soovitusi õpetajale, missuguse õppeaine raames teemat käsitleda ja milliseid võimalusi see töö veel pakub. Valikud võib õpetaja teha vastavalt õpilaste arengutasemele ja nii õpilaste kui enda ettevalmistusele ning teema keerukusele. Õpetaja võib kasutada loovust ülesande laiendamisel ja vajadusel raskusastme muutmisel. Ülesanded aitavad kooli karjäärikoordinaatoril, klassijuhatajatel ja aineõpetajatel mitmekesistada tunde, mis on seotud. Valimik on saadaval internetis aadressil:

http://www.innove.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=12741/vaatame_koos_tulevikku_final.pdf

Uute õppekavade rakendamist toetavad tugi- ja metoodilised materjalid valmivad SA Innove karjääriteenuste arenduskeskusel lähiajal. Karjääriplaneerimist toetav teema kehtivates ja varasemas õppekavas sisult oluliselt ei erine. Seega on uute tugimaterjalide valmimiseni abi ka varasemast väljaandest.

Ainetunni või klassijuhatajatunni raames ettevõtetesse õppekäikude korraldamine annab väga hea võimaluse läbima teema realiseerimiseks õppetöös. Teadlikkus töömaailmast on karjääriplaneerimise vundament. Oluline on see, et õpilasel tekiks üldistatud ettekujutus pidevalt muutuvast töömaailmast ja seda mõjutavatest teguritest ning et ta mõistaks tööturu ja hariduse vahelisi seoseid enda karjääri planeerimisel. Ettevõtete külastamise käigus on õpilastel võimalus erinevate ametite ja töökeskkondadega vahetult kokku puutuda. On hulk töö spetsiifilisi iseärasusi, töökeskkonna tegureid, mille selgitamine suu- ja trükisõna abil on ebatõhus või lausa võimatu. Ettevõtte külastamise käigus saab tutvuda erinevate ettevõtete

praktilise töökorraldusega. Ettevõttega tutvumisel on väga oluline õppida tundma firmakultuuri, ettevõtte töötamise eesmärke, printsiipe, seadmeid ja töövahendeid, töötajaid ning juhtimisprintsiipe. Ettevõtete külastamine annab õpilasele reaalse ettekujutuse ühe või teise asutuse, firma, organisatsiooni vms igapäevatööst. Et ettevõtte külastus oleks maksimaalse kasuteguriga, võiks eelnevalt õpilastele või õpilasgruppidele kätte jagada teatud ülesanded, mida nad peavad uurima ja millele külastamise käigus eriliselt tähelepanu pöörama. Hiljem saavad õpilased nähtu/kogetu kinnistamiseks teha teemakohased ettekanded.

Klassijuhataja roll läbiva teema rakendajana

Eelnevates alapeatükkides on käsitletud juba mitmeid võimalusi, kuidas klassijuhataja saab karjääri planeerimise alast tööd suunata. Võtan siinkohal need võimalused kokku ja tutvustan lisaks veel tulutoovaid tegevusi. Klassijuhataja saab elukestva õppe ja karjääriplaneerimise teemat rakendada järgmiselt:

1. Klassijuhatajatundide käigus, kus toimuvad arutelud, rühmatööd, töölehtede täitmine, saab õpilane infot enese kohta (milline inimene ma olen, milline on minu iseloom, oskused, kogemused, hobid, tugevad/nõrgad küljed, väärtushinnangud). Klassijuhatajatundidesse kutsutakse erinevaid külalisi, kes arendavad õpilase silmaringi ning ühtlasi tutvustavad erinevaid ameteid ja töömaailma;
2. Õppekäikudel, kus tutvutakse erinevate töökohtadega ning elukutsetega;
3. Lapsevanemate koosolekutel, mis annavad võimaluse kõneleda teemal, kuidas oma lapsi karjääri planeerimise osas suunata;
4. Arenguveestluse käigus on võimalik muude teemade hulgas arutada karjääri planeerimisega seotud teemasid. Arenguveestluse kaugem eesmärk on intelligentse, väärrika inimese kujunemine. Selline inimene mõistab ennast ja teisi, võtab vastustust inimsuhetes, tuleb iseseisvalt toime reaalses elukeskkonnas, oskab lahendada probleeme, tasakaalustada emotsioone ja olla avatud. Seega on arenguveestluse eesmärgid väga tugevalt elukestva õppe ja karjääri planeerimise teemadega seotud.

Karjääriõpetuse valikaine

Eelpool tutvustatud projekti Karjääriteenuste süsteemi arendamine Eesti Vabariigis käigus töötati välja karjääriõppe valikaine ainekava ja metoodilised materjalid õppe läbiviimiseks koolis. Karjääriõpet viidi läbi 20 pilootkoolis, kus projekti tulemusena valminud materjale kasutati karjääriõppe valikaine tundides põhikooli, gümnaasiumi ja kutseõppe tasemel. 2008. aastal alustanud Karjääriteenuste arendamise programmi kohaselt uuendatakse tagasisidest lähtuvalt ainekava ja loodud materjale ning laiendatakse õppeasutuste ringi, kus pakutakse karjääriõpet ühtsetel alustel. Uute riiklike õppekavade ja Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt on koolidel võimalus ning väga soovitatav kavandada kooli õppekavas karjääriõpetus valikainena või -kursusena.

Karjääriõppe läbiviijal on võimalik kasutada koostatud näidis- ja tugimaterjale – „Karjääriõpetuse valikaine põhikoolis - Põhikooli õpetajaraamat“ ja „Karjääriõpetuse valikaine gümnaasiumis - Gümnaasiumi õpetajaraamat“. Mõlemad materjalid on kättesaadavad karjääriplaneerimist toetava portaali www.rajaleidja.ee kaudu.

Põhikooli (III kooliastme) karjääriõpetuse valikaine õpetajaraamat on koostatud kooskõlas sama valikaine gümnaasiumi- ja põhikoolijärgse kutsekeskhariduse karjääriõpetuse õpetajaraamatutega. Kõigil nimetatud tasemetel on aine raames käsitletavad peateemad samad. Erisus seisneb alateemade rõhuasetuses, käsitlemise sügavuses või ulatuses. Harjutused on erinevad ning sõltuvad õppesuundade õppe-eesmärkidest ja ka õpilaste vanusest. Põhikooli karjääriõpetuse aines, võrreldes gümnaasiumiga, eeldatakse suuremat õpetajapoolset juhendamist, suunamist, mõistete lahtiseletamist. Õpetajaraamatut kasutades saab õpetaja valida harjutused ja õppemeetodid ning määratleda konkreetse teema käsitlemise mahu õppegrupi vajaduste järgi, nagu ka kõigi teiste õppetasemete puhul. Karjääriõpetuse valikaine maht on 35 tundi. Koostajad soovivad jaotada aine põhikoolis kahele õppeaastale ja mitte jätta seda vahetult kooli lõpetamise eelsesse aega. Õpetajaraamat sisaldab erinevaid harjutusi ja ülesandeid mahus, mida ei jõua ühe valikaine raames läbi teha. Koostajad hindavad seda lisaväärtusena, mis pakub võimalust kasutada neid ka teistes õppeainetes karjääriplaneerimise läbiva teema käsitlemise käigus. See omakorda peaks aitama aineid lõimida, eeldusel, et õpetajad teevad omavahel tihedat koostööd.

Gümnaasiumi karjääriõpetuse aines, võrreldes põhikooliga, eeldatakse õpilaste suuremat iseseisvust. Karjääriõpetuse peateemad on järgmised:

1. Enesetundmine – õpilased õpivad tundma enda isiksuseomadusi, mõistavad enda kui isiksuse arenguvõimalusi ja isiksuslikku tervikut. Arenevad suhtlemis- ja koostööoskused, mis aitavad õpilastel paremini hakkama saada erinevates õpingu- ja tööturutsituatsioonides ning teistega koostööd tehes. Õpilased kujundavad adekvaatse ja stabiilse enesehinnangu, mis on aluseks oma elutee otstarbekale planeerimisele ja valikute tegemisele;
2. Õppimisvõimaluste ja töömaailma tundmine – õpilased saavad teadmisi tööturust, Eesti ja Euroopa majanduskeskkonnast. Õpilased õpivad koguma, süstematiseerima ja analüüsima informatsiooni majandustegevusalade, elukutsete, ametirühmade ja ametite ning ettevõtluse vormide kohta, kasutades selleks erinevaid informatsiooni saamise allikaid ja viise. Õpilased tutvuvad haridus- ja koolitusvõimalustega, tööturu ja haridustasemete vaheliste seostega, mis aitavad neil teha teadlikke elukutse- ja haridusteevalikuid. Õpilastes kujuneb soov ja valmisolek elukestvaks õppimiseks ja iseseisvaks karjääriotsuste tegemiseks;
3. Planeerimine ja otsustamine – õpilased õpivad koondama ja süstematiseerima informatsiooni iseendast, töömaailma võimalustest, nõudmistest ja õppimisvõimalustest ning seostavad seda oma tuleviku plaanidega. Õpilased õpivad kasutama erinevaid karjääriinfoallikaid. Õpilased koostavad isikliku tegevuskava oma karjääriplaanide teostamiseks.

Läbiva teema rakendamist toetavad materjalid

Karjääriteenuste süsteemi arendamise programm näeb ette ühtse üle-riigiliselt kasutatava karjääriteenuste osutamist toetava metoodiliste vahendite paketi loomise nii karjääriõppe, -nõustamise kui – infovahendamise osutamiseks. Infomaterjalid vananevad tänapäeval kiiresti, seega on vajalik pidevalt olemasolevaid kaasajastada ja luua internetipõhiseid allikaid – programmis jätkatakse veebilehestiku Rajaleidja arendamist, et luua sihtrühmadele võimalused karjääriinfo kasutamiseks. Järgnevalt toon Rajaleidja lühitutvustuse.

Rajaleidja on karjääriplaneerimist toetav portaal, mida haldab ja arendab SA Innove karjääriteenuste arenduskeskus. Rajaleidja abistab korrektse ja struktureeritud hariduse,

tööturu ja elukutsete infoga karjääriotsuste tegemisel. Rajaleidja on jagatud pakutava info sihtgruppide kaupa kolmeks: noor, suunaja ja täiskasvanu.

Alajaotusest noor leiab kasulikke infot õpilane, kes on alles oma karjääri kujundamise alguses ning vajab nõu ja abi nii enda tundmaõppimisel, töömaailma uurimisel kui õppimisvõimaluste leidmisel kodu- või välismaal.

Alajaotus täiskasvanu osast leiavad praktilisi nõuandeid nii noored kui ka juba tööelu elavad inimesed, kes soovivad oma senist karjääri üle vaadata ning tööturu hetkeolukorda arvestades edaspidiseks plaane teha.

Alajaotus suunaja osa on mõeldud karjäärispetsialistidele ja lapsevanematele, kes on toeks noortele ning täiskasvanutele nende karjäärivalikutes. Suunaja osast leiavad lisaks karjäärispetsialistidele ka õpetajad ja teised koolitootajad palju vajalikke ja kasulikke materjale oma töö planeerimiseks ja läbiviimiseks.

Järgnevalt toon välja uuemad Karjääriteenuste arenduskeskuse poolt koostöös erinevate seotud institutsioonidega loodud trükised, mille elektroonilised versioonid on kättesaadavad Rajaleidja portaali kaudu.

- Grupinõustamine. Teooria ja praktika. SA Innove karjääriteenuste arenduskeskus, 2010. Raamat on abiks karjäärinõustajale gruppidega töötamisel ning annab ülevaate grupinõustamise teooriast ja praktikast.
- Tööturuinfo teejuht 2010. Trükis selgitab elanike rolli riigi majanduselus ja tutvustab majanduse toimimise alustalasid. Lisaks räägitakse sellest, miks on oluline olla valmis tööturul toimuvateks muutusteks ja kuidas osata nendega kaasa minna. Trükis on mõeldud karjäärispetsialistidele ja noorsootöötajatele tööturuinfo leidmise ning statistika ja prognooside tõlgendamise abistamiseks.
- Karjääriteenused Eestis 2010. Karjääriteenuseid tutvustav infovoldik.
- Õpirände varalaegas 2010. Õpirände varalaegas on mõeldud kõigile, kes vahendavad infot välismaale siirdumise, seal viibimise või sealt naasmise kohta. Trükise eesmärk on toetada karjäärispetsialisti õpirändajate nõustamises ja neile info andmises. Õpirände varalaegas koondab infot õpirände eri võimaluste kohta välismaal - alates rahvusvaheliselt tunnustatud õppeprogrammis osalemisest kuni eraviisiliste

ettevõtmisteni. Varalaegas juhatab kasutaja sammhaaval läbi kõikide info vahendamise ja nõustamisprotsessi faaside. Siin käsitletakse nii õpirände eelnevat, selle aegset, kui ka sellele järgnevat info vahendamist ja nõustamist.

- Karjääriinfo erivajadustega noorele, SA Innove karjääriteenuste arenduskeskus, 2009. Trükises antakse ülevaade erivajadusega õppuri võimalustest Eesti haridussüsteemis ning puuetega inimeste organisatsioonide võrgustikus.
- Abiks valikutel. Õppima? Tööle? Ettevõtjaks? Eesti Töötukassa, 2009. Vihik on jagatud kolmeks osaks. Esimeses osas on harjutused ja mõtlemisülesanded, mis aitavad hetkeolukorda analüüsida ning jõuda selgusele enda isiksuseomadustes, oskustes ja väärtustes. Teine osa pühendub valikute tegemisele. Kolmandas osas on tähelepanu all tööotsingu planeerimine, vajalike kandideerimisdokumentide koostamine ning töövestlustel osalemine. Vihik on olemas ka vene keeles.
- Karjäärinõustaja käsiraamat, SA Innove karjääriteenuste arenduskeskus, 2009. Trükis on eelkõige abiks algajale karjäärinõustajale, pakkudes samas teada-tuntud äratundmisrõõmu ja värskeid ideid ka kogenud nõustajale. Käsiraamat annab ülevaate nõustamise teooriast ja praktikast.
- Karjäärirada, SA Eesti Kutsehariduse Reform, 2003. Ülesannete kogumik. Nõustamise abivahend. Kogumik sisaldab kutsevaliku tegemist ja tööalase karjääri planeerimist juhendavaid ülesandeid nii noortele kui täiskasvanuile.
- Vaatame koos tulevikku, SA Eesti Kutsehariduse Reform, 2003. Grupitööde kogumik põhikooli ja gümnaasiumi kutsesuunitlejatele, aineõpetajatele, klassijuhatajatele ja karjäärinõustajatele.
- Saavutuste logiraamat, SA Eesti Kutsehariduse Reform, 2003. Materjale karjääriõpetuse läbiviimiseks 8.-12. klassidele. Kogumik pakub valiku abimaterjale õpetajatele, et aidata õpilastel koostada kooliaja jooksul oma saavutuste logiraamat.
- Unistused versus tegelikkus. Karjäärikoordinaatori käsiraamat. Tallinn, 2006. Käsiraamatust võimalik saada ülevaade karjäärikoordinaatori kutsestandardist, karjääriplaneerimise osadest ja karjääri planeerimise lõimimise võimalustest koolis. Raamatu lõpus on kirjeldatud 11 harjutust ja mängu, mis aitavad näha karjääriplaneerimise lõbusat ja loomingulist külge. Käsiraamat on kirjutatud Tallinna Täiskasvanute Gümnaasiumi Karjäärikeskuse projekti „Kutsesuunitlustöö arendamine Tallinna üldhariduskoolides“ raames. Trükise valmimist on toetanud Euroopa Liit, Eesti Riiklik Arengukava ja Tallinna Haridusamet.

Teemakohast kirjandust leiab SA INNOVE RAAMATUKOGUST, kus on kokku üle 3000 teaviku kutseharidusest, elukestvast õppest, karjääriteenustest, tööturust nii Eestis kui välismaal. Raamatukogu elektroonilisse andmebaasi saad siseneda siit.

Koostöövõimalused väljaspool kooli

Järgnevalt püüan tuua loetelu võimalustest, mida koolid saavad kasutada abivahenditena elukestva õppe ja karjääri planeerimise läbiva teema korraldamisel.

- Laialdasi võimalusi läbiva teema rakendamise toetuseks pakub koostöö piirkondliku teavitamis- ja nõustamiskeskusega. 2007. aastal tegutses Eestis 20 maakondlikku noorte teavitamis- ja nõustamiskeskust, kus töötas ca 60 noorte teavitamise ja nõustamisega tegelevat spetsialisti. Keskuste tööd toetab Haridus- ja teadusministeerium, sõlmides iga-aastased kokkulepped maavanematega, kes vastutavad vastavate teenuste osutamise eest oma maakonnas. Keskuste võrgustiku tööd koordineerib Eesti Noorsootöö Keskus. Pakutavate teenuste ulatus, teenuse pakkuja juriidiline kuuluvus kui ka ruumide ja töötajate arv on maakonniti erinev. Enamasti töötab igas keskus üs inime, kes lisaks nõustamisele ja infotööl kohapeal külastab ka oma linna ja maakonna koole, jagab õpilastele karjääriplaneerimisalast teavet, viib vajadusel läbi testimist ning toetab jõudumööda õpetajaid koolis toimuva karjääriõpetuse korraldamisel. Karjäärinõustamine võib toimuda nii individuaalselt kui ka suurtele ja väiksematele gruppidele. Soovi korral saab õpilane läbida grupinõustamise ja seejärel tulla individuaalnõustamisele, sest grupinõustamises ei ole võimalik arvestada iga õpilase erinevate vajadustega. Nõustamisele võib õpilane tulla ka koos vanema(te)ga, sest sageli on just põhikooli õpilase otsuse vastuvõtmisel ja elu korraldamisel abilisteks vanemad või teised olulised täiskasvanud. Karjäärinõustamine võib toimuda kas koolis vastava spetsialisti olemasolul või nõustamisteenust pakkuvas keskus. Õpilased kasutavad sageli õpetajate ja iseenda initsiatiivist lähtudes mõlemat varianti. Et karjäärinõustamine moodustab vaid ühe osa maakondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste tegevustest, on mitmetes keskustes rõhuasetus pigem infojagamisel kui nõustamisel.
- Otsustamisprotsessi soodustavad edasiõppimisvõimalusi pakkuvate õppeasutuste külastamine või õppeasutuste tutvustavate loengute korraldamine koolis. Õppekäigud koolidesse annavad õpilastele palju konkreetset infot. Eriti soovitatav on see

õpilastele, kes tahavad väljavalitud õppeasutuse kohta infot täpsustada ja osa saada kooli üldisest miljööst ja suhtlemiskultuurist.

- Osalemine ülikoolide poolt gümnaasiumiõpilastele pakutavates tegevustes - lahtiste uste päevad, üliõpilasvarjuks olemine, loengutel osalemine.
- Osalemine töövarjupäeva tegevustes. Töövarjupäev annab noorele võimaluse heita pilk täiskasvanud eduka inimese päristöö olemusse. Õpilased näevad, kuidas koolis õpitavad teadmised tööle asudes rakendust leiavad. Õpilane jälgib varjuna täiskasvanu tööpäeva tööprotsessi sekkumata ning teeb hiljem nähtust kokkuvõtte. Seega ei sega “töövari” jälgitava päevaplaani. Samas garanteerib noorekaasamine tööülesannete jälgimisse rutiinivaba ja mõlemapoolselt huvitava päeva.
- Maakondlike või üleriigilise infomesside külastamine annab võimaluse koguda erinevat informatsiooni tulevikuotsuste tegemise toetuseks. Üleriigilist infomessi Teeviit korraldatakse eesmärgiga pakkuda oma külastajatele võimalikult palju informatsiooni erinevate õppimisvõimaluste, karjääriplaneerimise, vaba aja veetmise, koolituste, tööhõive ja kõige muu kohta, mis puudutab tulevase elu planeerimist ja ka praeguse elu muutmist. Lisaks erinevatele traditsioonilistele asutustele Eestist, on messile registreerunud palju erinevaid organisatsioone välisriikidest, kes pakuvad näiteks võimalusi õppida välismaal, olla vahetusõpilane või –õpetaja, minna vabatahtlikuks või hoopis töötada välismaal. Samuti tutvustatakse messil erinevaid rahvusvahelisi projekte, nende rahastamist ja kuidas nendega sidemeid luua. Erinevates Eesti maakondades toimuvad samasisulised piirkondliku tähtsusega info- või haridusmessid, mis on väiksema mastaabiga üritused ning suunatud eelkõige oma maakonna noortele. Selleks, et infomesside külastamisest saadav kasu oleks võimalikult suur, on soovitatav suunata õpilasi seda käiku ette valmistama. Oluline on, et õpilane tutvuks eksponaatidega eesmärgipäraselt ning oskaks selekteerida enda jaoks olulisi eksponaate. Messikülastaja meespea võib olla kooli poolt koostatud, aga üks variant on saadaval ka Rajaleidja veebilehel.
- Läbiva teema ellurakendamisele aitab kaasa ka erinevatel konkurssidel osalemine ja projektides kaasalöömine. Aastate jooksul on toimunud erinevaid kirjandi-, foto-, filmikonkursside elukestva õppe ja karjääri planeerimise teemadel. Kõige operatiivsemat informatsiooni toimuvate konkursside, projektide ja sündmuste kohta saab Rajaleidja lehelt või piirkondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste kaudu.

Käesolevas ülevaates toodu ei ole lõplik loetelu tegevustest, mille abil saab koolis tagada läbiva teema Elukestev õpe ja karjääri planeerimine rakendamist. Iga kool saab oma eripära arvesse võttes planeerida sobilikke tegevusi valdkonna arendamiseks. Võtmesõnad elukestva õppe ja karjääriplaneerimisalaste tegevuste planeerimisel võiksid olla teadvustamine ja koordineeritus.

Läbiv teema: Keskkond ja jätkusuutlik areng

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele.

Õpilast suunatakse:

- 1) aru saama loodusest kui terviküsteemist, inimese ja teda ümbritseva keskkonna vastastikustest seostest ning inimese sõltuvusest loodusressurssidest;
- 2) aru saama inimkonna kultuurilise, sotsiaalse, majandusliku, tehnoloogilise ja inimarengu erinevate tunnuste vastastikusest seotusest ning inimtegevusega kaasnevatest mõjudest;
- 3) väärtustama bioloogilist (sealhulgas maastikulist) ja kultuurilist mitmekesisust ning ökoloogilist jätkusuutlikkust;
- 4) arutlema keskkonnaprobleemide üle nii kodukoha, ühiskonna kui ka üleilmsel tasandil, kujundama isiklikke keskkonnaalaseid seisukohti ning pakkuma lahendusi keskkonnaprobleemidele;
- 5) võtma vastutust jätkusuutliku arengu eest, kasutama loodussäästlikke ja jätkusuutlikku arengut toetavaid tegutsemisviise; hindama ning vajaduse korral muutma oma tarbimisvalikuid ja eluviisi.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemine I kooliastmes

Läbiva teema käsitlemine I kooliastmes tugineb õpilase kogemustele, igapäevaelu nähtustele ning looduse vahetule kogemisele. Õppe ja kasvatuse kaudu taotletakse õpilase keskkonnataju kujunemist, pööratakse tähelepanu kodu- ja kooliümbruse keskkonnaküsimustele ning tegutsemisviisidele, mille abil on keskkonnaprobleeme võimalik praktiliselt ära hoida ja lahendada.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemine II kooliastmes

Läbiva teema käsitlemine II kooliastmes keskendub peamiselt koduümbruse ja Eesti keskkonnaprobleemide käsitlemisele. Arendatakse tahet osaleda keskkonnaprobleemide ärahoidmises ja lahendamises ning kujundatakse keskkonnaalast otsustamisoskust. Arendatakse säästvat suhtumist ümbritsevasse ja elukeskkonna väärtustamist, õpitakse teadvustama end tarbijana ning toimima keskkonda hoidvalt.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemine III kooliastmes

Läbiva teema käsitlemine III kooliastmes keskendub kohalike ning globaalsete keskkonna- ja inimarenguprobleemide käsitlemisele. Eesmärk on kujundada arusaama loodusest kui terviküsteemist, looduskeskkonna haprusest ning inimese sõltuvusest loodusvaradest ja -ressurssidest. Õppemeetoditest on kesksel kohal aktiivõppemeetodid, rühmatööd, juhtumiuuringud, arutelud ning rollimängud. Õpitavad teadmised, oskused ja hoiakud loovad eeldused vastutustundliku ning säästva suhtumise kujunemiseks oma elukeskkonnasse ning eetiliste, moraalsete ja esteetiliste aspektide arvestamiseks igapäevaelu probleemide lahendamisel.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemine gümnaasiumis

Õpilast suunatakse:

- 1) väärtustama bioloogilist (sealhulgas maastikulist) ja kultuurilist mitmekesisust ning ökoloogilist jätkusuutlikkust;
 - 2) kujundama isiklikke keskkonnaalaseid seisukohti, osalema kodanikualgatusel korras keskkonnaasjade otsustamisel, pakkudes välja lahendusi keskkonnaprobleemidele nii isiklikul, ühiskondlikul kui ka ülemaailmsel tasandil; /.../
- Gümnaasiumiastmes harjutavad õpilased keskkonnaalastes küsimustes otsuste langetamist ja hinnangute andmist, arvestades nüüdisaja teaduse ja tehnoloogia arengu võimalusi (sealhulgas piiranguid), normatiivdokumente ning majanduslikke kaalutlusi. Kujundatakse valmisolekut tegeleda keskkonnakaitseküsimustega kriitiliselt mõtleva kodanikuna nii isiklikul, ühiskondlikul kui ka ülemaailmsel tasandil ning rakendada loodussäästlikke ja jätkusuutlikke tegutsemis- ning majandamisviise.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ käsitlemise põhimõtted

Imbi Henno

Haridus- ja Teadusministeerium

Keskkonna ja jätkusuutliku arengu teema aktuaalsus ning õpetamise vajalikkus

Inimeste keskkonnateadlikkuse kujundamisele on Lääne ühiskonnas tähelepanu pööratud juba 40 aastat, kuid sellest hoolimata seistakse senini silmitsi erinevate globaalprobleemidega. Vaatamata õppimise tähtsustamisele ei ole keskkonna- ja inimarengu kriisile veel lahendust leitud. S. Sterling rõhutab, et kooliharidus suunab väärtustama pigem konkurentsivõimet ja tarbimist, mitte hoolivust ning säilitamist. Sterling väidab, et me vajame jätkusuutlikkust väärtustavat haridust, mis kaasaks uued süsteemi- ja õppimisteooriad ning väärtustaks inimese ja looduse suhet selle keerukuses (Sterling, 2001).

Õpetajatel ja koolitajatel on jätkusuutliku hariduse edendamisel keskne roll. Seetõttu on oluline mõtestada jätkusuutlikku arengut toetava hariduse sisu (mis?), eesmärgid (milleks?) ja metoodilist orientatsiooni (kuidas?). Käesolevas kirjutises kasutatakse mõisteid säästev areng ja jätkusuutlik areng sünonüümidenä. Uute käibesõnade kasutuselevõtt Eestis on lisanud nendele veel ühe samatähendusliku mõiste – kestlik areng.

Keskkonnahariduse kujunemine ja avarumine säästvat arengut toetavaks hariduseks

Keskkonnahoidlik mõtteviis hakkas kujunema 19. sajandil seoses laieneva linnastumis- ja industrialiseerumisprotsessiga. Kuni 1960ndateni käsitleti loodust enamasti kui inimeste kasutuses olevat piiramatut majandusressurssi. Siis aga mõisteti, et loodust ekspluateerides seavad inimesed ohtu enda jätkusuutlikkusele ja tulevikule. 1972. a loodi organisatsioon

Greenpeace, mille loosung „Mõtle globaalselt, tegutse lokaalselt!“ on aktuaalne ka täna (Sandell jt, 2005).

1975. aastal pandi UNESCO konverentsil esmakordselt paika keskkonnakasvatuse eesmärgid. Rõhutati, et keskkonnakasvatust tuleb käsitleda kui elukestvat protsessi. 1977. aastal toimunud esimesel ülemaailmsel UNESCO keskkonnahariduse konverentsil vastuvõetud Tbilisi deklaratsioonis rõhutati, et keskkonnakasvatuse printsiibid tuleb integreerida kõikidesse formaalharidusstruktuuridesse, võtmesõnaks sai sealjuures õppekava. Märgiti, et tuleb pöörata rohkem tähelepanu probleemõppele ning tegevustele suunatud õppele. Samuti määratleti viis keskkonnahariduse eesmärkide kategooriat: (a) teadlikkus ja osavõtlikkus; (b) teadmised; (c) hoiakud; (d) oskused; (e) aktiivne osalemine keskkonnaprobleemide lahendamises (UNESCO, 1978).

1983. aastal loodi Maailma Keskkonna ja Arengu Komisjon (eesistuja järgi tuntud ka kui Brutlandi komisjon), mille 1987. aasta aruandes „Meie ühine tulevik“ võeti esmakordselt kasutusele mõiste säästev (jätkusuutlik) areng.

Pärast Tbilisi konverentsi muutus keskkonnaharidus ülemaailmseks liikumiseks, kuid samas kaugeneti algsest visioonist. Tbilisi konverentsi põhieesmärk – jõuda keskkonnahariduse kaudu muutusteni indiviidide ja terve ühiskonna hoiakutes ja käitumises – jäi saavutamata. 1980ndatel aastatel lisandus keskkonnahariduse mõtestamisele globaalne ning 1990ndate alguses säästva arengu mõõde. Nii globaalsel kui ka Euroopa tasandil hakati üha enam rääkima säästvat arengut toetavat haridusest ja sellealasest teadlikkusest. Tähtsustus kooli kui institutsiooni roll jätkusuutliku arengu edendamisel. Samas on jätkuvalt olulised ka kõik keskkonnahariduse valdkonnad.

Säästev areng kui 21. sajandi hariduslik prioriteet

1992. a Rio de Janeiro ÜRO keskkonna- ja arengukonverentsil asendus keskkonnaarengu kontseptsioon säästva arengu kontseptsiooniga, mis rõhutab nii jätkusuutlikkuse ökoloogilist kui ka sotsiaal-majanduslikku ja kultuurilist aspekti. Rio konverentsil vastuvõetud maailma riikide 21. sajandi tegevuskava „Agenda 21“ tähtsustas hariduse rolli. Keskkonnaprobleemide põhjuste seostamine inimarenguga sai eelduseks säästvat arengut toetava hariduse

kujunemisele. Reaalne elu sisaldab paratamatult ühiskonna kui terviku arenguga seotud konflikte. Keskkonnaprobleemid ei ole mitte ainult teaduslikud, vaid ka poliitilised ja moraalsed küsimused. Erinevatel inimgruppidel on erinevad keskkonna- ning inimarengu probleeme puudutavad moraalsed arusaamad ja väärtushinnangud, neil on ka täiesti erinev nägemus probleemide sügavusest. Loodusteadused (science) käsitlevad eelkõige fakte, kuid on saanud selgeks, et poliitiliste ja moraalse küsimuste lahendamiseks ei piisa pelgalt teaduslikust lähenemisest. Kuna keskkonna mõistet hakati käsitlema varasemast tunduvalt laiemas plaanis ja selle termini sisu seostati kõikide inimarengu aspektidega, tuli ka keskkonnaharidusele lisada sotsiaalne ja kultuuriline mõõde.

Kahjuks on jätkuvalt juurdunud seisukoht, et keskkonnaprobleemid on tingitud inimeste vähesest informeeritusest ja teadlikkusest – arvatakse, et inimestele tuleb „anda teadmisi“. Küsimus ei ole aga mitte niivõrd inimeste teadmiste puudulikkuses, kuivõrd sotsiaalsest ja kultuurilisest taustsüsteemist tulenevast elukorraldusest. Kuna järgmise kahe kümnendi hariduse kvaliteet määrab selle, kas me liigume jätkusuutlikuma ühiskonna poole või mitte, siis kuulutas ÜRO Peaassamblee aastateks 2005-2014 välja säästvat arengut toetava hariduse dekaadi (Decade of Education for Sustainable Development). ÜRO dekaadi peaesmärgiks on säästvale arengule omaste väärtushinnangute integreerimine kõikidesse õppimisaspektidesse, et soodustada käitumuslikke muutusi, mille tulemusena kujuneks jätkusuutlikum ja õiglasem ühiskond kõigi jaoks. Dekaaadi raamdokumendis on loetletud säästvat arengut toetava hariduse printsiibid:

- interdistsiplinaarsus ja terviklikkus: säästva arengu alane õpe on seotud kogu õppekavaga, mitte ühe eraldiseisva õppeainega;
- lähtumine väärtushinnangutest: säästva arengu aluseks olevate väärtushinnangute ja põhimõtete kujundamine;
- kriitiline mõtlemine ja probleemide lahendamine: enesekindluse kujunemine säästvat arengut puudutavate vastuolude ja väljakutsete käsitlemisel;
- multidistsiplinaarne meetod: kirjandus, kunst, näitlemine, väitlus, kogemusõpe jt erinevad pedagoogilised võtted;
- osalemine otsuste tegemisel: õppijad osalevad otsustuste langetamisel, mis puudutavad seda, kuidas nad õppima hakkavad;
- asjakohasus kohalikus kontekstis: käsitletakse nii kohalikke kui globaalseid teemasid, kõneldakse õppijate jaoks arusaadavas keeles;

(<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148650E.pdf>).

Ühinenud Rahvaste Euroopa Majanduskomisjoni (UNECE) keskkonnaministrid (sh ka Eesti keskkonnaminister) kiitsid 2003. aasta mais Kiievis heaks avalduse „Säästvat arengut toetav haridus“, milles rõhutati samuti, et keskkonnaharidus tuleb ümber orienteerida säästvat arengut toetavaks hariduseks. Avaldusele tuginedes töötati välja UNECE riikide säästvat arengut toetava hariduse strateegia:

(<http://www.hm.ee/index.php?0&popup=download&id=5041>) ja selle elluviimiseks loodi Vilniuse koostööraamistik: (<http://www.hm.ee/index.php?0&popup=download&id=5044>). Mõlemad dokumendid kiideti heaks 2005. a Vilniuses. Strateegia üldesmärgiks on julgustada UNECE liikmesriike arendama ja kaasama säästvat arengut toetavat haridust formaalharidussüsteemide kõikidesse asjakohastesse õppeainetesse ning mitteformaal- ja vabahariduslikku õppesse.

2002. aastal võeti Rootsis vastu Läänemere piirkonna säästvat arengut toetava hariduse arendamise kava – Läänemere Agenda 21E. Selle dokumendi eesmärgiks on jätkusuutliku arengu põhimõtete integreerimine Läänemere piirkonna riikide kõikide haridustasandite kõikidesse õppekavadesse.

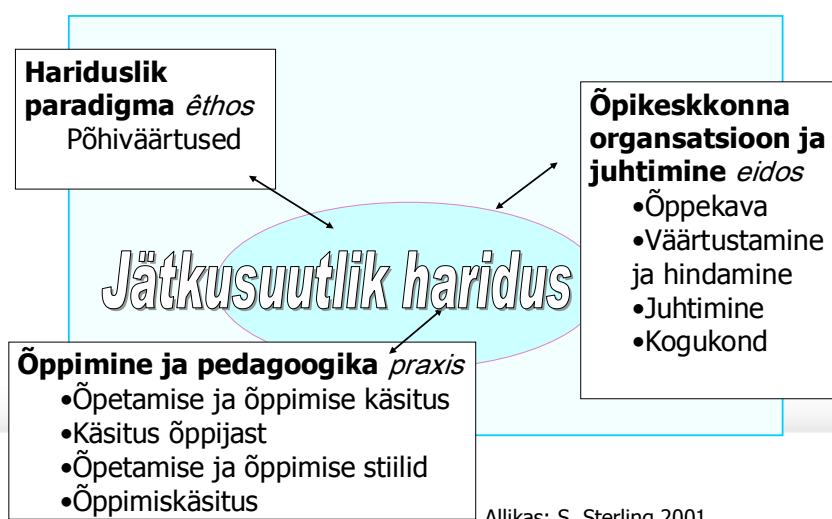
Astunud Euroopa Liitu ning ühinenud inimarengut ja keskkonnakaitset puudutavate kokkulepetega, on Eesti võtnud endale säästva arengu ja seda toetava hariduse valdkonnas rahvusvahelisi kohustusi. Keskkonnaminister ning haridus- ja teadusminister allkirjastasid märtsis 2005 ühise tegevuse memorandumid ning leppisid kokku keskkonnahariduse kui riikliku prioriteedi edendamise vajalikkuses ning säästvat arengut toetava hariduse (sh loodus- ja keskkonnahariduse) kontseptsiooni koostamises. Keskkonnahariduse kontseptsiooni esimene versioon valmis 2005. a novembris, aasta hiljem arutati seda valitsuses (<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=379038/KKH-kontseptsioon-25-05-2006.pdf>). 2008. aasta lõpuks koostati uus projektversioon – „Keskkonnahariduse riiklik arengukava aastateks 2008-2013“ (www.hm.ee/index.php?popup=download&id=8132), mille kiitsid heaks keskkonnaminister ning haridus- ja teadusminister. 2010. aasta lõpuks ei ole valitsus kontseptsiooni ega arengukava vastu võtnud, töö arengukavaga jätkub.

Jätkusuutlikku arengut toetava hariduse visioon

Jätkusuutlikku arengut toetav haridus on elukestev protsess, mis läbib kõiki õppimise vorme ja haridusastmeid. See on hoiakute ja väärtushinnangute kujundamine, tänu millele täiustub sotsiaal-majanduslik olukord ning paraneb tehis- ja looduskeskkonna seisund. Säästvat arengut toetav haridus kujundab arusaamad, oskused ja enesekindluse, mis on vajalikud toimetulekuks ja igapäevaelus aktiivseks osalemiseks.

S. Sterling on välja pakkunud säästvat arengut toetava hariduse visiooni (vt Joonis 1). Jätkusuutliku arengu väärtustest lähtuva hariduse mõtestmiseks tuleb võtta vaatluse alla inimeseks olemise kolm aspekti: *êthos* ehk käitumistavade ja harjumustega seonduv mõõde, *eidos* ehk kontseptuaalne, kognitiivse ja intellektuaalse teadmusega seonduv mõõde ja *praxis* ehk praktilise teadmusega seonduv mõõde (Sterling 2001).

Kirjeldatud paradigma toetub sellistele põhiväärtustele nagu osalemine, kõikide inimeste väärtustamine ja kaasamine, elukestev õpe, sisemised ja instrumentaalsed väärtused, koostöö, integratiivne lähenemine, õppivate organisatsioonide arendamine, autonoomsed suhted, ümberkujundav õppimine, mitmekesisus ühendatuna sidususega, vastutusvõime, usk inimestesse ja ökoloogiline jätkusuutlikkus. Õppekava on kokkuleppeline, nõuandev, näitlik, avatud, paindlik ja üldistav, selles on lähtutud laiematest aine- ja huvivaldkondadest.

Allikas: S. Sterling 2001

Joonis 1. Jätkusuutlikku arengut toetava hariduse terviklik käsitlus

Juhtimine on demokraatlik ja põhineb osalemisel, otsitakse positiivset sünergia. Õppekava lähtub inimeste vajadustest ja on vaid osaliselt ette määratud, tähtsustatakse inimlikku mõõdet ja õpituatsiooni. Kohalikku kogukonda käsitletakse õppiva kogukonna osana. Õpetamine ja õppimine on transformatiivsed, protsessile, tegevusele ning arengule orienteeritud, domineerib integratiivne käsitlus. Õppijat vaadeldakse tervikliku isiksusena koos kõigi tema vajaduste ja potentsiaalsete võimetega. Hindamine tugineb eelkõige enesehindamisele, kasutatakse nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset hindamist. Hinnatakse õppija juba olemasolevaid teadmisi, uskumusi ja tundeid, määratletakse erinevad vajadused, väärtustatakse multiintelligentsust, hinnatakse intellektuaalsust ja võimekust. Õpetaja ja õppija rollide vahel ei ole ühest piiri. Õpetaja on muutuste esilekutsuja, reflekteeriv praktik. Oluliseks peetakse nii funktsionaalset ja kriitilist kui ka loovat kompetentsi. Väärtustatakse aktiivseid õpistiile, kriitilist ja loovat õppimist, väärtusi selgitavat ja uudishimust ajendatud õppimist, õppemeetodite ja -vormide mitmekesisust. Õppimiskäsitluses domineerib kriitiline ja mõtestav õppimine. Tunnetatakse vajadust tähendusliku õppimise järele, rõhuasetus on õpikeskkonnal ja süsteemsusel.

Eesti õpilaste üldine keskkonnateadlikkus ja vastutus säästva arengu eest

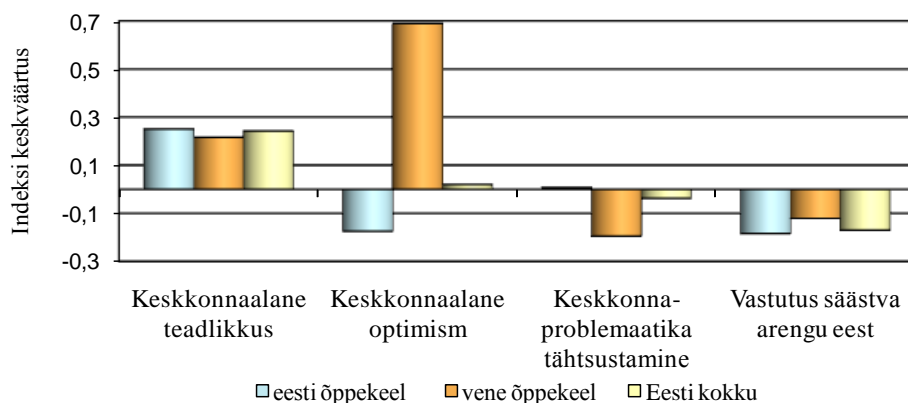
21. sajandil

Viimastel kümnenditel on läbi viidud mitmeid õpilaste ja kogu elanikkonna keskkonna- ning säästva arengu alase teadlikkuse uuringuid ja küsitlusi, mida on vägagi erinevalt tõlgendatud (Jõe, 2010).

Ka Eesti haridusüldsust on huvitanud, kuidas on 1996. aasta riikliku õppekava läbiv teema „Keskkond“ ja 2002. aasta riikliku õppekava läbiv teema „Keskkond ja säästev areng“ ellu rakendunud. Otsitakse vastust ka küsimusele, kas läbivate teemade rakendumist on üldse võimalik hinnata (Vabariigi Valitsus 1996, 2002). Nendele küsimustele aitab vastata esinduslik ja usaldusväärne rahvusvaheline õpitulemuslikkuse võrdlusuuring PISA 2006.

Tähtsustades ÜRO poolt välja kuulutatud säästva arengu dekaadi visiooni, otsustas Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD) uurida PISA 2006 raames õpilaste keskkonnateadlikkust ja säästva arengu alaseid hoiakuid (OECD 2004). PISA 2006 kogus andmeid õpilaste loodusteaduslike hoiakute kohta neljas valdkonnas sh vastutus loodusvarade

ja keskkonna ning säästva arengu eest (OECD 2007). Uuringu tulemused näitasid, et Eesti õpilaste keskmine keskkonnateadlikkus oli kõrgem kui uuringus osalenud keskmisel õpilasel. Eesti ja vene õppekeelega koolide õpilaste keskkonnateadlikkuse vahel ei ilmnunud olulist statistilist erinevust (vt Joonis 2). Eesti õppekeelega koolide õpilased tähtsustasid aga keskkonnaprobleeme enam kui vene õppekeelega koolide õpilased. Eesti õppekeelega koolide õpilased tundsid rohkem muret õhusaaste, energianappuse ja veepuuduse pärast, vene õppekeelega koolide õpilased aga tuumajäätmete käitlemise pärast.

Joonis 2. Eesti õpilaste keskkonnaalaste hoiakute indeksite väärtus OECD keskmise taustal PISA 2006 uuringus

Veelgi suurem erinevus ilmnis, kui uuriti, kas õpilaste arvates järgneva 20 aasta jooksul keskkonnaprobleemid süvenevad või vähenevad. Kui eesti õppekeelega koolide õpilaste arvates järgneva 20 aasta jooksul õhusaastatus, veepuudus ja energianappus süvenevad märkimisväärselt, siis vene õppekeelega koolide õpilased ilmutasid võrreldes OECD keskmisega äärmuslikku optimismi. Selleks, et saada ettekujutust, mil määral tunnetavad õpilased loodusressursside säästva tarbimise vajadust, küsiti, kas nad nõustuvad väljapakutud säästvat arengut toetavate meetmega. Murettekitav oli tõsiasi, et nii eesti kui ka vene õppekeelega koolide õpilaste säästva arengu alane vastutustunne oli väiksem kui OECD küsitluses osalenute keskmine (Henno, 2009b).

See uuring kinnitab selgelt, et rahvusvahelises võrdluses on meie õpilaste üldine keskkonnateadlikkus kõrge ja õpetajad ei pea muretsema, et õpilased ei ole piisavalt targad või ei oma probleemidest ülevaadet. Haridusüldsuse jaoks peaks kõige olulisemaks

probleemiks olema hoopis see, kuidas kujundada õpilaste hoiakuid ja väärtushinnanguid. Uuringu tulemused kinnitavad eelmainitud tõsiasja, et keskkonnaprobleemide põhjusena ei tule näha vähest teadlikkust, vaid pigem mittejätkusuutlikke käitumistavasid ja väärtushinnanguid. Samuti tuleb tõdeda, et vene õppekeelega koolides ei pöörata piisavat tähelepanu kehtiva õppekava läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamisele nüüdisaegses tähenduses.

Autori 2003. aastal avaldatud uuringust ilmnes, et enamus Eesti õpetajaid kuulub nn „normatiivse keskkonnahariduse“ esindajate gruppi. See tähendab, et nad ei tähtsusta säästvat arengut toetavas õppes kultuuri ja ühiskonnaga seotud aspekte ning pööravad vähe tähelepanu õpilaste sotsialiseerumise toetamisele ja üldkultuuriliste, sh eetiliste aspektide sissetoomisele aineõpetusse. Kuigi loodusainete õpetajad integreerivad aineõpetusse teistest õpetajatest enam keskkonnatemaatikat, ei kujunda nad piisavalt õpilaste kodanikuvastutust. Sotsiaalsainete ja keelte õpetajad on orienteeritud sotsiaalselt vastutustundliku inimese kujundamisele, kuid ei pööra tähelepanu keskkonnaprobleemide ja sotsiaalse arengu omavahelistele seostele.

K. Pata rõhutab samuti, et keskkonnahariduse eesmärki interpreteeritakse enamasti kitsalt ökoloogilise jätkusuutlikkuse kontekstis, kus rõhk on keskkonnateadmiste andmisel ja säästvat arengut reguleerivate seaduste tundmisel. Tulemuseks on küll õpilaste laiaulatuslikud teadmised, kuid igapäevaelu puudutavaid otsuseid tehes lähtuvad koolilõpetajad iseenda ja oma huvirühma vajaduste eelistamisest ühiskonna omadele (Pata, 2005).

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamine kooli tasandil

Rääkides läbiva teema „Keskkond- ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamisest üldhariduskoolides, saab välja tuua kaks omavahel seotud aspekti:

- a) keskkonda ja jätkusuutlikku arengut puudutava hariduse õppekavaga määratletud sisu ja korraldus;
- b) klassiväline tegevus, programmid, projektid, huvikoolid jne.

Vabariigi valitsuse poolt 28. jaanuaril 2010 ja redaktsiooniliste muutustega 23. detsembril 2010. aastal uuesti vastu võetud põhikooli riiklik õppekava (PÕK) ning gümnaasiumi riiklik õppekava (GÕK) kehtestavad riigi haridusstandardid ja loovad raamistiku õppeainete lõimimisele ning läbivate teemade käsitlemisele. PÕK-i §5 sätestab, et õppetegevus ja selle tulemused kujundatakse tervikuks lõimingu kaudu. Lõimingu saavutamist kavandab kool kooli õppekava arendades ning õppe- ja kasvatustegevust planeerides. Lõiming saavutatakse erinevate ainevaldkondade õppeainete ühisosa järgides. Lähtuvalt läbivatest teemadest toimub lõiming erinevatele õppeainetele ja koolisisestele projektidele ühiste temaatiliste rõhuasetuste seadmise ning õppeülesannete ning -viiside kooskõlastamise kaudu. Lõimingu saavutamiseks korraldab kool õpet ning kujundab õpikeskkonda ja õpetajate koostööd viisil, mis võimaldab aineülest käsitlust.

PÕK-i §14 ja GÕK-i §14 sätestavad, et läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimingu vahendiks ning neid arvestatakse koolikeskkonna kujundamisel. Läbivad teemad on aineülesed ja käsitlevad ühiskonnas tähtsustatud valdkondi ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust, toetades õpilase suutlikkust oma teadmisi erinevates olukordades rakendada. Samades paragrahvides rõhutatakse, et läbivate teemade õpe realiseerub:

- 1) õppekeskkonna korralduses – kooli vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õppekeskkonna kujundamisel arvestatakse läbivate teemade sisu ja eesmärgi;
- 2) aineõppes – läbivatest teemadest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlemised, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Õppeainete roll läbiva teema õppes on lähtuvalt õppeaine taotlustest ja õppesisust erinev, olenevalt sellest, kui tihe on ainevaldkonna seos läbiva teemaga;
- 3) valikainete valikul – valikained toetavad läbivate teemade taotlusi;
- 4) läbivatest teemadest lähtuvas või õppeaineid lõimivas loovtöös – õpilased võivad läbivast teemast lähtuda loovtöö valikul, loovtööd tehakse kas iseseisvalt või rühmatööna;
- 5) korraldades võimaluse korral koostöös kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälist õppetegevust ja huviringide tegevust ning osaledes maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” ellurakendamist toetavatest veebimaterjalidest pakub ülevaate Lisa 1.

Läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ kooli õppekeskkonna korralduses

Säästvat arengut toetav haridus baseerub nüüdisaegsele kasvatusteooriale, mida tuntakse rekonstruktivismi nime all (Stensmo, 1994; Englund, 1995). See teooria keskendub hariduse juhtivale rollile ühiskondlikes reformides. Tuginetakse arusaamadele, et ühiskonna kriis süveneb ja praeguseid tavasid on vaja muuta. Muutusi püütakse saavutada formaalhariduse kaudu. Kuna haridussüsteem on üks riigi suurimaid institutsioone, on ta ka kõige efektiivsem hoob ühiskonnaelu muutmiseks.

Jätkusuutlikku arengut toetav haridus peab realiseeruma kõigi kooli aspektide kaudu: läbi ainekavade, kooli mikrokliima, juhtimise ja majandamise. Demokraatlik juhtimine, pedagoogide motiveeritus ja orienteeritus elukestvate õppele ning säästvate arengule on jätkusuutliku ühiskonna kujunemise eelduseks. Jätkusuutlikku arengut toetava hariduse edendamine on lahutamatult seotud selliste RÕK-s sisalduvate märksõnadega nagu demokraatia, kooli õppekava arendus, lõiming, probleemõpe, õpilaste aktiveerimine, kodanikuharidus ja elukestev õpe. Jätkusuutlikust arengust rääkimine ei ole ainult loodusainete õpetajate pärusmaa. Säästva arengu alase hariduse edendamisel peaksid tähtsustuma ka sotsiaal- ja loovusained. Kriitilise mõtlemise ja sotsiaalse aktiivsuse kujundamine on olulisel kohal kõikides õppeainetes. Jätkusuutlik areng peaks muutuma kooli toimimise ja majandamise viisiks, see hõlmab mh ka energia kokkuhoidu ja jäätmete sorteerimist, ressursside säästlikku tarbimist jne.

Kooli arengukavas tuleks määratleda jätkusuutliku arengu visioon. Sellelaadseid näiteid leiab projektide „Tuulik” ja „Aiatuulik” materjalidest (Lisa 1). Kooli õppekavas tuleks määratleda läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” täpsem eesmärgistus, selle käsitlemise viisid ja eeldatavad tulemused. Käsitleda tuleks ka ülekooliliste projektide, teemapäevade jms korraldamist, erinevates projektides ning rahvusvahelises koostöös osalemist. Koolijuht kaasab kooli õppekava koostamisse kõik asjaosalised, moodustab töörühmad ning toetab nende kujunemist ühtseks meeskonnaks. Kindlasti ei ole läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” lahtikirjutamine riiklikes õppekavades täiuslik, kuid see on aluseks, millele tuginedes saavad õpetajad õppekavas ja ainekavades lahti kirjutada õpetuse lõimingu põhimõtted, õpilaste keskkonna- ja jätkusuutlikkuse alaste pädevuste arendamise sihid ja viisid ning kooli jätkusuutliku arengu visiooni.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ realiseerumine aineõppes

Aineõpetuses lähtutakse kohalikust kontekstist ja selle keskmeks on igapäevaseks jätkusuutlikuks käitumiseks vajalike arusaamade, oskuste ning väärtushinnangute kujundamine. Oluline on iga õppeaine eesmärkide kriitiline hindamine keskkonna ja säästva arengu alaste väärtushinnangute kujunemise kontekstis.

Soovitused ainevaldkonniti läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamiseks

Ainevaldkonnad „Keel ja kirjandus“ ning „Võõrkeeled“

Keeleõpetuse kõige laiem eesmärk – kujundada ümbritseva maailmaga suhtlemiseks hädavajalikke oskusi, mis võimaldavad erinevaid tekste mõista ja luua – on otseselt seotud läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamisega. Läbivast teemast „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ lähtudes tuleks keeleõpetuses käsitleda erinevaid sotsiaalseid arusaamu, moraalseid ja eetilisi aspekte. Õpetus peaks olema kohalikus kontekstis asjakohane. Kindlasti tuleks keskenduda nii igapäevaelus osalemiseks ja optimaalsete lahenduste leidmiseks kui ka keskkonnaprobleemidega tegelemiseks vajalike arusaamade, oskuste ning enesekindluse kujundamisele. Õpitakse hindama ja vajadusel muutma oma tarbimisvalikuid ning eluviisi. Kujundatakse oskusi, mis võimaldavad osaleda diskussioonides, suhestada kohalikke, globaalseid, mineviku, oleviku ja tuleviku probleeme, hinnata kriitiliselt erinevaid keskkonna ja inimarengu perspektiive.

Uue riikliku õppekava ainekavade analüüs näitas, et keele ja kirjanduse ning võõrkeelte valdkondades on läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ lõimingut mõtestatud enamasti temaatilise integratsioonina (Henno, 2009a). Kuna ainekavades ei ole piisavalt rõhutatud aineõpetuse rolli keskkonnaalaste hoiakute ja väärtushinnangute kujundamises, peaksid õpetajad seda ise silmas pidama. Õpilased õpivad võtma vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ja omandavad vastavaid väärtushinnanguid ning käitumisnorme, järgides õpetajate eeskuju ja arusaamu.

Valdkond „Matemaatika“

Matemaatikaõpetuse üldisemad eesmärgid on kujundada õpilaste oskust olukordi loogiliselt analüüsida, arendada õpilase isiksust ja mõtlemisvõimet, kujundada loovat ja arenguvõimelist isiksust. Matemaatikaõpetuses kujundatakse kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamise oskust. Kõik need eesmärgid on seotud ka läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamisega. Kuna uue riikliku õppekava matemaatika ainekava analüüs näitas, et ainesisus ei ole läbivale teemale „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ erilist rõhku pandud (Henno 2009a), siis seda olulisem on, et õpetajad tunnetaksid oma rolli õpilaste hoiakute ja väärtushinnangute kujundamises.

Valdkond „Loodusained“

Loodusainete õpetamise põhieesmärk on kujundada loodusteaduste ja tehnoloogia alast kirjaoskust, mis eeldab lisaks loodusteaduslike teadmiste ja oskuste omandamisele ka valmisolekut tegeleda kriitiliselt mõtleva kodanikuna loodusteaduslike ja keskkonnavalaste küsimuste ning probleemidega (OECD, 2007). Loodusteadusliku kirjaoskuse oluline komponent on ka nn keskkonnavalane kirjaoskus. (Pata, 2005) järgi eristatakse keskkonnavalases kirjaoskuses kolme aspekti: säästlik suhtumine, väärtushinnangud ning tundlikkus keskkonnaprobleemidega suhtes; teadmised ja isikliku vastutuse võtmine; oskused ning aktiivne kaasalöömine.

Loodusainetes õpitakse väärtustama bioloogilist (sh maastikulist) ja kultuurilist mitmekesisust ning ökoloogilist jätkusuutlikkust. Kujundatakse arusaam loodusest kui tervikust ja inimese, kultuuri ning sotsiaalse keskkonna vastastikustest seostest. Analüüsitakse majandusliku ja tehnoloogilise arengu võimalusi (sh piiranguid) ning inimtegevusega kaasnevat riski; omandatakse oskus mõtestada oma tegevust keskkonnavalade aspektist. Õpitakse tegutsema loodussäästlikult ja jätkusuutlikult. Oluline on kujundada kodanikuaktiivsust, toimimaks keskkonnavalaste valikute tegemisel vastutustundlikult.

Uute riiklike õppekavade loodusvaldkonna ainekavade analüüsist ilmnas, et ainekavades on läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ lõimingu kirjeldatud erineva rõhuasetusega (Henno 2009a). Loodusõpetuse, bioloogia ja geograafia ainekavas on läbivat teemat silmas peetud nii ainekirjelduses ja üldistes eesmärkides kui ka ainesisus kui õpitulemuste kirjelduses. Füüsika ja keemia ainekavades see aga nii ei ole. Puuduvad osundused hoiakuliste ja väärtuslike pädevuste kujundamiseks. Lõimimist on käsitletud temaatilise integratsioonina,

kuid tähelepanu ei ole pööratud füüsika- ja keemiaõpetuse rollile loodus- ja keskkonnaalaste hoiakute ning väärtushinnangute kujundamises. Seega peaksid füüsika- ja keemiaõpetajad nendele teemadele omaalgatuslikult tähelepanu pöörama.

Valdkond „Sotsiaallained”

Sotsiaallainete õpetamise peaesmärgiks on toetada õpilase toimetulekut inimese ja ühiskonnaliikmena, aidates tal kujuneda sotsiaalselt küpseks, teovõimeliseks isiksuseks, kes teadvustab end kodanikuna, kel on teatud õigused ja kohustused. Seetõttu on sotsiaallainete õpetajatel (peale loodusainete õpetajate) üks olulisemaid rolle läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” ellurakendamisel. Õpilasi tuleb õpetada teadvustama sotsiaalse keskkonna mitmetahulisusest tulenevaid keskkonna- ja inimarengu probleeme. Kujundatakse arusaama looduse, inimese, kultuuri ja sotsiaalse keskkonna vastastikustest seostest, luuakse valmisolek tegeleda keskkonnakaitseliste küsimustega kriitiliselt mõtleva kodanikuna. Pannakse alus keskkonnaasjade otsustamises kodanikualgatuse korras aktiivsele osalemisele, arendatakse kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamisoskust ning luuakse pädevused, mis on vajalikud keskkonna- ja inimarengut puudutavates demokraatlikes diskussioonides osalemiseks.

Uue riikliku õppekava sotsiaalvaldkonna ainekavade analüüsist ilmnes, et nendes ainekavades on läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” lõimingu kirjeldatud rõhuasetusega temaatilisel integratsioonil (ajalugu ja ühiskonnaõpetus: keskkonna ja ühiskonna arengu seos, ressursid, globaalprobleemid, säästlik tarbimine; inimeseõpetus: tervislik keskkond). Keskkonna ja jätkusuutliku arenguga seotu on leidnud kajastamist ka õpitulemustes. Keskkonna- ja inimarengu seostamise perspektiiv aga puudub (Henno 2009a). Tuleb rõhutada, et ajaloo ja inimese- ning ühiskonnaõpetuses tuleb kujundada arusaama looduskeskkonna ning sotsiaalse keskkonna vastastikustest seostest, arusaama, et keskkonnaprobleemid on seotud inimarengu probleemidega ning sellealast kodanikuvastutust. Sotsiaalselt pädev inimene mõistab ühiskonnanähtuste ja keskkonnaprobleemide seoseid ning suudab ette kujutada võimalikke tulevikusuundumusi.

Valdkond „Kunstiained”

Kunstiainetel on tähtis osa õpilase tundemaailma rikastamisel ja tasakaalustatud isiksuse kujundamisel, loovuse arendamisel, tervikliku maailmapildi ning sotsiaalkultuuriliste hinnangukriteeriumide kujundamisel. Tuginedes nendele eesmärkidele, mõjutatakse

kunstiainete kaudu ka keskkonna ja jätkusuutliku arengu alaseid väärtushinnanguid. Õppeprotsessis õpivad õpilased võtma vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ja omandavad vastavad väärtushinnangud ning käitumisnormid.

Uue riikliku õppekava kunstivaldkonna ainekavade analüüs näitas, et kunsti ja muusika ainekavades on läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ lõiming esitatud põhiliselt temaatilise integratsioonina. Rõhuasetusest on jäetud aineõpetuse roll loodus- ja keskkonnavalaste hoiakute ja väärtushinnangute kujundamises (Henno, 2009a). Samas on selle läbiva teema ellurakendumisel loovainete õpetajatel palju suurem roll, kui seda siiani on arvatud. Tuginedes elamuslikkusele, kogemuslikkusele ja tegevuslikkusele, tuleks õppeprotsessis käsitleda erinevaid moraalseid, eetilisi ja esteetilisi aspekte, kujundada empaatiat ja hoolivust ümbritseva loodus- ja tehiskeskkonna suhtes.

Valdkond „Kehaline kasvatus”

Kehalise kasvatuses keskseks ülesandeks on õpilase kehalise ja motoorse arengu toetamine, kuid kehalise kasvatuses tundide raames looduses liikumine ning treenimine ei toimu ainult tervist tugevdavatel (karastavatel, pingeid maandavatel) eesmärkidel. Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” ellurakendamisel õpivad õpilased õpetaja eeskujul võtma isiklikku vastutust jätkusuutliku tuleviku eest ja omandavad olulised väärtushinnangud ning käitumisnormid.

Uue põhikooli riikliku õppekava kehalise kasvatuses ainevaldkonna analüüsist ilmnes aga, et aineõpetuse roll loodus- ja keskkonnavalaste hoiakute ning väärtushinnangute kujundamises on jäetud kirjeldamata (Henno, 2009a). Aineõpetuses tuleks sellele siiski jätkuvalt tähelepanu pöörata.

Valdkond „Tehnoloogia”

Keskkonnasäästlike ja kohalike traditsioonide väärtustamise ning eetiliste tõekspidamiste omandamise kaudu kujundatakse õpilaste tehnoloogilist kirjaoskust. Arendatakse õpilaste võimet mõista õpitava seoseid ümbritseva elukeskkonnaga, omandatud loovalt praktiseerida ning rakendada õpitud teadmisi probleemide lahendamisel. Õppeprotsessis pannakse rõhku õpilaste mõtestatud ja loovale innovaatilisele tegevusele, kujundades üksiti ka õpilaste jätkusuutliku arengu alaseid käitumis- ja väärtushoiakuid.

Uue põhikooli riikliku õppekava tehnoloogiavaldkonna ainekavade analüüsist ilmnes, et selle valdkonna õppeainetes on läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng areng“ lõimingat kirjeldatud ja mõtestatult nii õppe-eesmärkides, õpitulemustes kui ka ainesisus (Henno, 2009a). Juhul kui ainekavade autorite põhimõtted koolielus realiseeruvad, peaks läbiv teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ tehnoloogia aineõpetuses ka rakenduma.

Metoodilised soovitused läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamiseks

Üldised põhimõtted

Jätkusuutlikku arengut toetava hariduse põhitemaatika on seotud väärtustega. Soovitud tulemuste saavutamine eeldab, et kujundatakse mitte ainult teadmisi, vaid ka demokraatlikkust, kodanikuaktiivsust, motivatsiooni ning oskusi ise oma elukeskkonna hüvanguks ning parandamiseks midagi aktiivselt ette võtta.

Jätkusuutlikku arengut toetav haridus eeldab terviklikku, süsteemset, holistilist ja integratiivset käsitlusviisi ning erinevate õppevormide rakendamist, tuginedes kogemuslikule õppele loodus- tehis ja sotsiaalkeskkonnast. Õppeteemad seostuvad kõigi inim- ja keskkonnaarengu põhiteemadega: kodakondsus, rahu, eetika, vastutus kohalikul ja globaalsel tasandil, demokraatia ja valitsemine, õiglus, turvalisus, inimõigused, tervishoid, sugudevaheline võrdsus, vaesuse vähendamine, kultuuriline mitmekesisus, maa- ja linnapiirkondade areng, majandus, tootmis- ja tarbimisharjumused, kollektiivne vastutus, keskkonnakaitse, loodusressursside kasutamine ning bioloogiline ja maastikuline mitmekesisus.

Säästvat arengut toetav haridus ei kirjuta ette, milline saab olema jätkusuutlik tulevik. See tähendab õppimist, kuidas ette näha oma tegevuse tagajärgi ja kavandada erinevaid võimalikke jätkusuutlikke arenguvisioone. Õpilased peavad omandama ka teadmised selle kohta, milliseid samme tuleb astuda nende visioonide elluviimiseks.

Läbiva teema käsitlemisel lähtutakse eakohasuse ja individualiseerituse printsiipidest. Õppesisu valiku kriteeriumiteks on õpilaste huvid, kogemused ja võimed. Pädevuste

kujundamisel lähtutakse õpilaste vanusest. Tuginedes kohalikele oludele ja vajadustele, soodustatakse mitmekesiste õppetegevuste ellurakendumist.

Kuna keskkonna ja inimarengu probleemid on erinevad, siis peavad mitmekesised olema ka õppemeetodid ja -vormid. Õppeprotsessis on eelistatud õppimine kogemuse kaudu: rühmatööd, projektõpe, rollimängud, simulatsioonid, uurimistööd, ekskursioonid, õppekäigud, arutelud, individuaalsed ülesanded, kodutööd, loovülesanded jne. Rakendatakse multidistsiplinaarset meetodit (kirjandus, kunst, näitlemine, väitlused jms).

Simulatsiooni käigus õpitakse oskusi, mida reaalses olukorras on raske, ohtlik või kulukas arendada.

Rollimängus palutakse õpilastel kujutleda end kellegi teisena, seada end kellegi teise rolli ning püüda olukordadele ja probleemidele vaadata teistsuguse nurga alt, kui seda tavaliselt tehakse. Nõnda mängitakse läbi rollile omased tunded, omadused ja käitumismallid. Rollimängud ja simulatsioonid on nii mõneski aspektis sarnased.

Kriitiliste juhtumite analüüsi kasutamine innustab õpilast mõtlema mingile sündmusele, mis on käsitletava teema ja tema endaga kuidagi seotud ning tema jaoks tähtis. See meetod aitab avada abstraktsema õppematerjali rakenduslikke külgi ning aitab õpilastel ja õpetajatel oma hoiakuid ja väärtushinnanguid teadvustada.

Väitlus on suhtlemisviis, kus tähtsustatakse loogilist, ratsionaalset ja analüütilist mõtlemisvõimet. Väitluse osapooled mõjutavad üksteist, väitluse tulemus on tänu iga suhtlussituatsiooni kordumatusele ettearvamatu.

Diskussioon on meetod, mis pakub võimalust leida ühise arutelu käigus probleemidele mitmeid võimalikke lahendusteid. Seda õppemeetodit kasutades avanevad uued vaatenurgad, õiged suunavad küsimused arendavad arutlevat ja loovat mõtlemist. Õpilased jõuavad ise probleemi lahenduseni ja nii on lahendused neile omasemad ja meeldejäavamad. Küsimuste formuleerimine arendab õpilaste väljendusoskust (Aher jt, 1997).

Õppetegevused peaksid toetama säästva arenguga seotud väärtuselisi põhiprintsiipe: rahu ja võrdsus (sotsiaalne jätkusuutlikkus), liikide ja elupaikade kaitse (ökoloogiline

jätkusuutlikkus), asjakohane areng (majanduslik jätkusuutlikkus), demokraatia (poliitiline jätkusuutlikkus) ning mitmekesusus (kultuuriline jätkusuutlikkus).

Lähtutakse järgmistest seisukohtadest:

- õppesisus peaksid kajastuma kohalikud, globaalsed, mineviku, oleviku ja tuleviku probleemid;
- tähelepanu keskmes peaks olema jätkusuutlik areng ja sellega seotud temaatika;
- õppetegevused peaksid olema seotud tegeliku eluga ja olema aineteülesed;
- õppetegevustes peab olema osalus ja väärtustav püüdlus;
- õpetaja juhendamisel õpivad õpilased vastutama õppetundide planeerimise ja plaanitu realiseerimise eest, leiab aset koostöö ja üksteiselt õppimine;
- oluline on erinevate sotsiaalsete arusaamade, moraalsete ja eetiliste aspektide käsitlemine;
- õpilased omandavad teadmisi ja oskusi nii, et nad saaksid olla aktiivsed ja hinnata kriitiliselt erinevaid keskkonna- ning inimarengu perspektiive;
- on lubatud eksida ja õppida oma vigadest;
- õpilane omandab oskuse osaleda demokraatlikes diskussioonides;
- tuleb varuda aega, et anda üksteisele tagasisidet, mõelda õppeprotsessile tagasi ning see läbi analüüsida. Iga õppeprotsessis osaleja annab õppeprotsessile ning omandatule enda seisukohast lähtuva hinnangu.

Õppetöö ülesehitamine probleemide lahendamisenä eeldab õpetajalt entusiasmi, head pedagoogika põhitõdede, õppeaine ja selle õpetamise meetoodika tundmist, õppetöö planeerimisoskust, loomingulisust, probleemide terviklikku nägemist ja valmisolekut pühendunult töötada.

Väärtushinnangute kujundamisel on kõige vähem efektiivsed loengu ja õpetaja esitluste tüüpi tunnid. Keskkonnaalne tunnetus ei teki ka pelgalt raamatuid lugedes. Jätkusuutlikkust toetavate hoiakute kujundamisel on kõige efektiivsemad simulatsioonid, kriitiliste juhtumite analüüsid, väitlused, rühmatööd ja eriti rollimängud. Selliste tundide planeerimine on kindlasti ajamahukam ja eeldab õpetajatelt tavalisest suuremat ettevalmistust. Rollimängude läbiviimiseks leiavad õpetajad mõningaid näpunäiteid veebist – näiteks rollimäng „Mida sööme lõunaks“ (vt <http://www.ekk.edu.ee/784>) või mitmed tõlgitud õpiprojektid „Projektipauna“ kodulehel

(vt <http://www.htk.tlu.ee/projektipaun/tutvustus/materjalid/projektid/originaalid>).

Paljude keskkonnaalaste probleemolukordade korral põrkuvad erinevate ühiskonnarühmade väärtushinnangud, käitumisnormid ja vajadused, põhjustades olukordi, mida on võimatu lahendada ilma oskusest teha kompromisse ning näha situatsiooni mitmest vaatepunktist. Õpilaste probleemide lahendamise oskust piirab sageli just võimetus hinnata erinevaid seisukohti ning teha valikuid. Õpilastel ei ole selget arusaama, millistest tegevustest võiks edukas otsustamine koosneda. Õpilased ei mõista, et probleemolukorra erinevad osalised näevad situatsiooni ja selle lahendamist erapoolikult ning oma kasu silmas pidades. Seetõttu soovitatakse õpilaste keskkonnaalase suhtlemise oskuse arendamiseks stsenaariumidel põhinevaid ühisõppemeetodeid. Keskkonnaalaste otsuste langetamise õpetamise meetodina on ennast heast küljest tõestanud paljude osatäitjatega rollimängud (Pata, 2005).

Õpilaste endi hinnangul on niisuguse õppimise suurim väärtus see, et saab üksteise arvamusi tundma õppida ning lahendada tegelikus elus eettulevaid probleeme. Suurimaks takistuseks rollimängude kasutamisel õppemeetodina oli õpilaste oskamatus niisuguses vormis rühmatööst osa võtta, tahtmatusega teisi ära kuulata ning võimetus kompromisse teha. Need on aga oskused, mida ei saagi õppida raamatute põhjal, vaid üksnes praktilise tegutsemise käigus (Pata, 2005).

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ rakendamist toetavate meetodiliste ja muude materjalide ning veebilehtede loetelu on toodud Lisas 1.

Näiteid läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamist toetavast klassivälisest õppetegevusest, huviringidest ja projektidest

Koolitundide välisel ajal saab toetada õpilaste osalemist mitmesugustes huvialakoolides, programmides, suunata uurimustööde koostamist ja motiveerida õpilasi osalema uurimustööde konkurssidel. Samuti on õpilastel võimalik osaleda erinevate loodus- ja keskkonnahariduskeskuste ning võrgustike töös.

Koolis kujundatud keskkonna ja säästva arengu alased hoiakud mõjutavad õpilase lähikonda. Oluline on kaasata lapsevanemaid, omavalitsust ja kohalikke ettevõtteid. Kool või lasteaiad

võib viia läbi lapsevanematele suunatud tegevusi, nt osaleda ökomessidel (Vt Ökokoolide projekt, Lisa 1).

Ettevõtete kaasamise kohta leiab positiivseid näiteid „Tuuliku“ projektist (Lisa 1). Näiteks korraldas Narva Soldino Gümnaasium „Tuuliku” projekti raames koostöös ettevõttega Narva Vesi õppeekskursioone. Ettevõtte töötajad osalesid kooli konverentsidel ja õpilased filmisid, monteerisid ning helindasid filmi „Joogivee puhastamine ettevõttes Narva Vesi“, mida kasutati õppematerjalina kõikides kooliastmetes. Korraldades õppe-ekskursioone ja tehes koostööd ümbruskonna ettevõtetega, paraneb õpilaste keskkonna- ja säästva arengu alane teadlikkus. Õpilased saavad ülevaate teaduse ja tehnoloogia rollist ja tasemest, neid huvitavatest keskkonnavalastest küsimustest ning oma piirkonna keskkonnaseisundist.

Kool saab tõhustada koostööd naaberkoolidega, partnerkoolidega erinevates Eesti piirkondades (kogemusseminarid, ühisüritused jne); kaasata õpilasi koolidevahelistesse üritustesse (matkad, fotokonkurss, keskkonnanädalad jne). Osalemine projektides ühendab partnerkoole ja edaspidi tehakse koostööd ka projektiväliselt (näiteid leiad Lisast 1).

Keskkonnaamet, looduskaitsekeskused ja RMK looduskeskused teevad koolidega koostööd oma programmide ja tegevuskavade ellurakendamise raames (korraldatakse õppepäevi ning ekskursioone looduskaitsealadele, looduse õppe- ja matkaradadele) (vt Lisa 1).

Tallinnas on suuremad tugikeskused Nõmme loodusmaja, Tallinna loomaaed, Elistvere loomaaed, Tallinna botaanikaaed, Tallinna loodusmuuseum, KULLO keskkonnaklass jt (vt Lisa 1). Ka Eesti vabaõhumuuseum ja kõik teised ajaloo ning kultuuripärandi ja loodusega seotud muuseumid toetavad õpilaste keskkonna- ja kultuurialase teadlikkuse tõstmist.

Kool saab läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” raames toimuvaid tegevusi kajastada ka kohalikus meedias. Näiteks Rõngu keskkool kajastas GLOBE programmi keskkonnamõõtmisi kohalikus ajalehes.

Koolid ja õpetajad on rajanud kooli lähedusse või asulatesse mitmeid õpperadu, näiteks Lilleküla Gümnaasiumi Rocca al Mare looduse õpperada, Tääksi Põhikooli loodus-ajalooline õpperada, Haljala Gümnaasiumi koduloorada ja kihelkonnarada ja Hummuli Põhikooli looduse õpperada.

Näited kooliastmeti

I kooliastmes on soovitatav suunata õpilasi loodusringidesse või osaleda õpilastega muuseumitundides ja projektides (Ökokool; „Tere kevad”, Ökokratt, rahvusvahelised Comeniuse projektid jne). Samuti on asjakohane teha loovtöid ja viia läbi ülekoolilisi võistlusi (kirjandid, plakatid, joonistused jms).

II kooliastmes on soovitatav suunata õpilasi loodus-ja keskkonnaringidesse või käia õpilastega õppekäikudel, muuseumitundides, koristustalgutel, ekskursioonidel tehis- ja looduskeskkonnas. Osaleda saab ka koolisisestes, koolidevahelistes ning rahvusvahelistes projektides („Tere kevad”, energiasäästu projektid, GLOBE, Ökokoolid, Läänemere projekt, Naturewatch, Ökokratt, Comeniuse projektid jne). Õpilasi tuleks suunata osalema keskkonna- ja energiapäevadel, teemapäevadel, õpilaskonverentsidel, simulatsioonimängudes, uurimistööde koostamises ja loovtööde tegemises (Lisa 1).

III kooliastmesse sobivad kõik juba II kooliastme juures loetletud klassivälised tegevused, lisaks kindlasti veel osalemine keskkonna- ja energiapäevadel, teemapäevadel, õpilaskonverentsidel, näitustel, matkadel, fotokonkurssidel, keskkonnanädalatel jne. Kuna uue õppekava järgi on III kooliastmes ette nähtud loovtöö koostamine, siis tuleks õpilasi suunata koostama õpilasuurimusi, praktilisi töid või läbiva teema rakendamist toetavaid püsiva väärtusega õppevahendeid.

Gümnaasiumis tuleks õpilasi suunata koostama läbiva teemaga „Keskkond ja jätkusuutlik areng” seonduvaid uurimustöid, osalema õpilasakadeemia tegevustes ja uurimustööde konkurssidel.

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ ellurakendamist toetavad lisaressursid ja projektid lähiaastatel

Järgnevatel aastatel on jätkusuutlikku arengut toetava hariduse edendamiseks ning parendamiseks tuge loota nendest keskkonnahariduslikest projektidest, mis said Euroopa Regionaalarengu Fondi meetme „Keskkonnahariduse infrastruktuuri arendamine“ alt 2010.

aastal rahastuse. Projekte toetati kokku 350 miljoni krooni ulatuses. Toetamist leidsid Tartu Loodusmaja rajamine, Keskkonnaameti looduskeskuste võrgustiku arendamine, Tallinna Loomaaia Keskkonnahariduskeskus, Tartu Ülikooli Loodusmuuseumi õpikeskkonna ja ekspositsiooni kaasajastamine, Saaremaa Teadus- ja Huvikooli keskkonnahariduskeskuse väljaehitamine, Pärnumaa Keskkonnahariduskeskuse infrastruktuuri väljaarendamine, Eesti Maaülikooli Võrtsjärve õppekeskuse ning Tõnissoni maja renoveerimine ja laiendamine, RMK Sagadi looduskooli õpikeskkonna renoveerimine, Palade Loodushariduskeskuse keskkonnahariduse võimaluste laiendamine, RMK looduskeskuste võrgustiku infrastruktuuri arendamine, Eesti Loodusmuuseumi Keskkonnahariduskeskuse infrastruktuuri arendamine, loodusmaja ehitamine Vapramäele ning Tallinna Tehnikaülikooli Särghaua maateaduste ja keskkonnatehnoloogia õppekeskuse rajamine

(Vt <http://www.kik.ee/et/keskkonnateadlikkus/keskkonnahariduse-infrastruktuur.html>).

Järgnevatel aastatel eraldatakse ESF vahenditest veel 50 miljonit krooni keskkonna- ja säästvat arengut toetava hariduse arendamiseks. ESF toetust kasutatakse Keskkonnaministeeriumis koostatud programmi alusel, tegevused algavad 2011. aastal. Selle programmi raames plaanitakse koostada õpetajatele suunatud metoodilisi abimaterjale ja täiendõppekavasid, arendada võrgustike koostööd ja kujundada avalikkuse keskkonna- ja säästva arengu alast teadlikkust (Suurväli, 2010).

Kokkuvõte

Astunud Euroopa Liitu ning ühinenud inimarengut ja keskkonnakaitset puudutavate kokkulepetega, on Eesti võtnud endale säästva arengu ja seda toetava hariduse valdkonnas rahvusvahelisi kohustusi. Kuna keskmise eestlase ökoloogiline jalajälg on üks maailma suuremaid ja noored on meie tulevikuühiskonna kujundajad, tuleb pöörata tähelepanu õpilaste säästvat arengut teotavate hoiakute kujundamisele. Tuginedes PISA 2006 tulemustes ilmnenu eesti ning vene õppekeele koolide õpilaste keskkonnaalaste hoiakute erinevustele, peame edaspidi kindlasti suuremat tähelepanu pöörama riikliku õppekava läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” sisulisele ellurakendamisele. Õpetajatel oleks soovitav mõtiskleda, kuidas nad keskkonnaprobleeme tutvustavad ja õpilaste jätkusuutliku arengu alaseid oskusi ning hoiakuid kujundavad. R. Derricott on väitnud, et 21. sajandi kodaniku

kaheksa võtmetähtsusega oskust on järgmised: mõista probleeme globaalsest kontekstist lähtudes, olla koostööaltis ja vastutustundlik, aktsepteerida kultuurilisi erinevusi, mõelda kriitiliselt ja süsteemselt, lahendada vägivallatult konflikte, muuta eluviisi keskkonnahoidlikel eesmärkidel, kaitsta inimõigusi ning osaleda poliitikas (Derricott, 2000). Kõigil õpetajatel ja koolil tervikuna tuleb teadvustada, et just neid rõhuasetusi peakski säästvat arengut toetava hariduse edendamine hõlmama.

Kasutatud materjalid

Aher, S., Kala, U., Nurm, T., Tõnisson, E. (1997). Õppimiskeskne õpetamine. Tallinn: Eesti Vabariigi Haridusministeerium, Avatud Eesti Fond.

An Agenda 21 for Education in the Baltic Sea Region – BALTIC 21E (2002). Baltic 21 Series. No 2/02. Ministry of Education and Science in Sweden.

Derricott, R. (1998, 2000.). In Cogan, J., Derricott R. (Eds.). Citizenship for the 21st century: An international perspective on education. London: Kogan Page, p 25-45.

Englund, T. (1995). På väg mot undervisning som det ordnade samtalet? – Berg, G., Englund, T. & Lindblad, S. (Red.) Kunskap Organisation Demokrati. Lund, p 49–70.

Henno, I. (2003). Säästvat arengut toetav haridus ja Eesti õpetajaskonna käsitused sellest. [Magistritöö]. Tallinn, Tallinna Pedagoogikaülikool.

Henno, I. (2009a). Eesti ja vene õppekeelega koolide õpilaste keskkonnateadlikkus ning keskkonnalased hoiakud PISA 2006-s. – Keskkond õpetab. Tartu: Tartu Keskkonnahariduse Keskus, 32-41.

Henno, I. (2009b). Hinnangud ja soovitusel 2009. aasta põhikooli riikliku õppekava projekti raames koostatud kohustuslike õppeainete ainekavadele läbivast teemast keskkond ja jätkusuutlik areng areng lähtuvalt. (Käsitirjaline aruanne TÜ haridusuuringute ja õppekava arenduse keskusele)

Jõe, P. (2010). Eesti koolide III kooliastme õpilaste keskkonnateadlikkus. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

OECD (2004). PISA 2006 Scientific literacy Framework 2004. OECD/PISA Project Consortium document. Paris: OECD

OECD (2007). PISATM 2006 Science Competencies for Tomorrow's World. Volume I and II – Analysis; Paris: OECD

- Pata, K. (2005). Loodusainete õpetamisest koolis I osa. Koost.: Henno, I.. Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus lk 132-140.
- Sandell, K., Öhman, J., Östaman, L. (2005). Education for Sustainable Development. Nature, School and Democracy. Lund: Studentlitteratur.
- Stensmo, C. (1994). Pedagogisk filosofi. Lund.
- Sterling, S. (2001). Sustainable Education: Re-vision Learning and Change. Schumacher Briefing No 6. United Kingdom: Green Books Ltd.
- Suurväli, M. (2010). 50 miljonit krooni keskkonna hariduse arendamiseks. – Keskkonnaharidusleht, sügis 2010. Tallinn: Keskkonnaamet.
- UNECE säästvat arengut toetava hariduse strateegia
<http://www.hm.ee/index.php?0&popup=download&id=5041>
- UNESCO (1978) Intergovernmental Conference on Environmental Education. Tbilisi, USSR, 14-24 October 1977, Final Report. Paris: UNESCO.
- Vabariigi valitsus (1996). Eesti põhi- ja keskhariduse riikliku õppekava kinnitamine. Vabariigi valitsuse määrus Nr. 228. Tallinn, Riigi Teataja.
- Vabariigi valitsus (2002). Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava. Vabariigi valitsuse määrus Nr. 56. Tallinn, Riigi Teataja.
- Vabariigi Valitsus (2010). Põhikooli riiklik õppekava. Vabariigi Valitsuse 28. jaanuari 2010. aasta määrus nr 14. Tallinn, Riigi Teataja.
- World Commission on Environment and Development (1987) Our Common Future. Oxford: Oxford University Press.

Läbiv teema: Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

Õpilast suunatakse:

- 1) väärtustama ühiselu demokraatlikku korraldamist, koostööd, kodanikualgatusi ja vabatahtlikkusele põhinevat tegutsemist ning konfliktide rahumeelset ja vägivallatut lahendamist;
- 2) olema algatusvõimeline ja ettevõtlik, kujundama isiklikke seisukohti ning neid väljendama;
- 3) tundma õppima ja kaitsma enda ja teiste õigusi ning mõistma nendega kaasnevat vastutust ja kohustusi;
- 4) mõistma avaliku, ettevõtlus- ja mittetulundussektori seoseid ning toimimist;
- 5) mõistma enda kui üksikisiku rolli ühiskonnas ning omandama oskusi osaleda otsustamisprotsessides;
- 6) mõistma ettevõtluse rolli ühiskonnas ning suhtuma positiivselt ettevõtlusesse ja selles osalemisesse.

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemine I kooliastmes

Läbiva teema käsitlemisel I kooliastmes on keskne saada koostöö ja ühiste otsuste tegemise kogemusi. Selle viisid on õpilaste vabatahtlik tegevus, nt talgutöö, ühisürituste korraldamine vms. Lähtudes paikkonna võimalustest, tutvustatakse õpilasele kodukandi ettevõtteid, noorteühinguid ja teisi vabatahtlikke organisatsioone või huvirühmi, kes korraldavad kogukonnas üldkasulikke tegevusi, milles õpilased saavad osaleda.

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemine II kooliastmes

Läbiva teema käsitlemisel II kooliastmes on oluline toetada õpilase initsiatiivi ning pakkuda talle võimalusi ja abi ühiskonnategevusteks. Õpilasi innustatakse iseseisvalt tegutsema ühise eesmärgi nimel ning võtma sellega kaasnevat vastutust ja kohustusi. Oluline on suunata õpilasi leidma jõukohastele probleemidele loomingulisi lahendusi ning aidata neil kogeda koos tegutsemise kasulikkust ja vajalikkust.

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemine III kooliastmes

Läbiva teema käsitlemine III kooliastmes keskendub ühiskonna eri sektorite (avaliku, tulundus- ja mittetulundussektori) toimimisele ning nende seostele. Tähtsal kohal on riigi demokraatliku valitsemise korraldus ning üksikisiku või huvirühma osalemis- ja mõjutamisvõimalused kohaliku ja ühiskonna tasandi otsuste tegemisel. Kodanikualgatuse ning vabatahtlikuna tegutsemise mõistmiseks ja motiveerimiseks ning ettevõtlikkuse arendamiseks tutvustatakse õpilasele võimalusi osaleda tegevustes paikkonna hüvanguks ning teda julgustatakse neis tegevustes osalema.

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemine gümnaasiumis

Gümnaasiumiastmes on peamine kohalikul ja riigi tasandil otsustamiseks ning majanduselus osalemiseks vajalike praktiliste oskuste kujundamine. Klassi- ja kooliväliste tegevuste ning projektide kaudu süvendatakse õpilaste teadlikkust ühiskonna poliitilisest ja majanduslikust toimimisest, et õpilased saaksid oma kogemuse kaudu tunnetada aktiivseks ja informeeritud kodanikuks olemise eeliseid.

Kodanikualgatuse ja ettevõtlikkuse kujundamine koolis

Ülle Luisk

Tastu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus

Noorte ettevõtlikkuse ja omaalgatuslikkuse arendamiseks on oluline kasutada koolis kõiki võimalusi. Kui ettevõtlikkusest ja kodanikualgatusest võime täna rääkida kui ühiskonna olulisimast inimressursi osast, siis hariduspoliitikas on vastavast teadmisest tulenevad otsused alles üsna uued ning seega vajavad koolid nii arusaamist teema olulisusest kui oskusi rakendada mitmekesiseid meetodikaid õpilaste ettevõtlikeks ja algatusvõimelisteks kujundamisel.

Kodanikuühiskonna aktiivsus on demokraatliku riigi toimimise eeldus. Tihti on tänapäeva õpilasi peetud liialt passiivseteks ühiskonnas osalejateks, kuid samal ajal näitavad nii mitmedki noorte algatuse toetamisele suunatud tegevused, et olukord ei pruugi olla sugugi nii lootusetu. Ilmselt peitub võti noorte huvite ära tundmises. Huvi ja selle kaudu vajaduse baasilt tekkiv algatus ja osalus on Eesti koolinoortel täna kindlasti olemas.

Kavad ja programmid

Ettevõtlusõpet tähtsustatakse riiklikult. Eestis on haridus- ja teadusministri, majandus- ja kommunikatsiooniministri, Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse juhi, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse juhatuse esimehe ja Kaubanduskoja juhatuse esimehe poolt allkirjastatud ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik!“. Selle kohaselt on ettevõtlusõppe eesmärkide sidustamisel kooli õppeprotsessi, õpetajakoolitusse ja õpematerjalidesse edaspidi eestvedajaks Haridus- ja Teadusministeerium koos Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusega.

Ettevõtlusõppe eesmärk on suurendada ühiskonnas inimeste hulka, kes suudavad ja tahavad muuta ideed tegelikkuseks nii enda, kogukonna kui ka ettevõtte tasandil. Ettevõtlik inimene saab iseendaga hakkama ja suudab muuta ühiskonda – olgu siis ettevõtjana, koolijuhina, riigi- või haridusametnikuna, vabatahtlikuna vms. Ettevõtlusõppe Mõttekoja ekspertide poolt koostatud kavas „Olen ettevõtlik!“ esitatakse ettevõtlusõppe olemus, sõnastatakse ettevõtliku inimese ideaal ja kompetentsused vanuseastmeti, analüüsitakse kehtivate haridusstandardite toetust ettevõtlikkuse kujundamisele ning määratletakse tegevussuunad ja –tasandid järgnevateks sammudeks.

On oluline silmas pidada, et ettevõtlikkust pole õige samastada ettevõtlusega. Liikumise Euroopa Noored põhimõtte on kujundada noortes ettevõtlikkust, mis on midagi laiemat kui ainult ettevõtlus ja äritegevus. Ettevõtlikkuseks peetakse seega teed edukusele mis tahes elualal. Vastavalt Euroopa Komisjoni aastaprioriteetidele peab SA Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo 2011. aastal eriti oluliseks kaasata projektidesse senisest enam põhi- ja kutseharidusega noori töötajaid, kutsekoolide õpilasi ja rahvusvähemustesse kuuluvaid noori.

Eestis tegutsev Eesti Noorteühenduste Liit (ENL) on katusorganisatsioon, mis ühendab 54 tegutsevat noorteühendust.¹ peamisteks eesmärkideks on pakkuda noorteühendustele eestkostet, kujundada noori toetavat ühiskondlikku arvamust ja seadusandlikku keskkonda, esindada liikmete noortepoliitilisi huve Eestis ja rahvusvahelisel tasandil ning soodustada noorte aktiivset osalust ühiskonnas. ENL korraldab noorte osalust toetavaid kampaaniaid ja projekte, tähistab igal aastal üle-eestilise noorteüritusega rahvusvahelist noortepäeva ning annab välja noorsootöö ajalehte Aken.

Programmi „Ettevõtlik noor“ koolitaja Hannes Lents väidab, et ettevõtlikkust mõtestatakse töös noortega kui üht ettevõtlikkuse väljendusvormi². Osalus jagatakse seejuures kolmeks vastavalt sellele, kui suur on osaleja vastutus ja osaluse määr: arvamuse avaldamine teiste konkureerivate arvamuste seas (julgus seda teha, enda arvamust selgitada ja põhjendada ning sellele kindlaks jääda); osalemine teiste korraldatavatel üritustel ja ettevõtmistel nii passiivselt

¹ <http://www.enl.ee/>

² H. Länts, Kuidas kasvatada noores ettevõtlikkust?, <http://aken.enl.ee/7155>, 2009

kui ka aktiivselt; osalemine initsiatiivgrupis, vastutades oma tegevusega ka teiste eest ja viies oma idee ellu.

Noorte kodanikuhariduse toetamiseks on 2010. aastal asutatud Avatud Ühiskonna Instituudi Noortefond (OSI Youth Action Fund, YAF), mille eesmärk on pakkuda innustust ja toetust noortele inimestele, kes suudavad ärgitada oma eakaaslasi tegutsema avatud ühiskonna põhimõtete levitamiseks.³

Noortefond julgustab 15-29aastaseid noori haarama initsiatiivi sotsiaalse sidususe, kultuurilise mitmekesisuse ja kodanikuaktiivsuse väärtuste edendamisel. Selleks pakub fond väiketoetusi ja abi noorte algatusel käima lükatud edumeelsetele ettevõtmistele. Pikemas perspektiivis soovitakse ärgitada ka juba eilseid noori aktiivselt ja teadlikult ühiskonnaelus kaasa lööma.

Eesti Kodanikuühiskonna Arengukavas (2011-2014) tõdetakse, et üldhariduses antud kodanikuhariduse kaudu on koolinoorte demokraatiaalaste teadmiste tase on tõusnud.⁴ Eesti teismelised on hoiakutes ja osaluses rahvusvahelises võrdluses keskmisel tasemel. Samas dokumendis nenditakse, et tuleb kindlustada, et nii haridussüsteem kui mitteformaalsed õppimisvõimalused pakuksid senisest enam praktilist demokraatiakogemust. Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus on uute riiklike üldhariduse õppekavade läbivaks teemaks, kuid koolid vajavad juhendamist ja nõustamist. Näiteks kuidas kasutada õppeeesmärkide saavutamiseks koostööd kodanikuühendustega, kogukonnaprojektide läbiviimist, vabatahtlikku tegevust või kuidas rakendada edukamalt koolidemokraatiat.

Õppekava toetab

Õppeainetest on kodanikuhariduse ja ettevõtlikkuse kujundamise alal võtmepanustajad ühiskonnaõpetus, majandus- ja ettevõtlusõpe, inimgeograafia, ajalugu ja inimeseõpetus. Ühiskonnaõpetuse ainekavas on rõhutatud, et õppeaine aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ning toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide

³ <http://www.oef.org.ee/programmid/noored-ja-kodanikuharidus.html>

⁴ EKAK 2011-2014,

https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww.siseministeerium.ee%2Fpublic%2FKODAR_VV_.pdf, lk 7.

analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.⁵

Gümnaasiumi valikkursuse *majandus- ja ettevõtlusõpetuse* õppimise eesmärgiks on omandada arusaamine ühiskonnas toimuvatest nähtustest ja protsessidest ning vastastikustest seostest nii üksiksiku, ettevõtte, riigi kui ka rahvusvahelisel tasandil. Seejuures arendatakse õpilastes ettevõtlikku ja keskkonda väärtustavat ning säästvat eluhoiakut, probleemide lahendamise ja uurimise oskusi.⁶

Majandusõpetuse üheks õppevormiks on majanduse modelleerimise ülesannete lahendamine, mis võimaldab õpilastel omandada majanduse põhiprintsiipide vahelisi seoseid. Õpilastel on võimalus ennast proovile panna õpilasfirma tegevuses ja seeläbi tunnetada oma ettevõtlikkust, oskusi ja võimalusi tegutseda ettevõtjana.

Ettevõtlikkuse kujundamine läbi majanduse ja ettevõtluse õppe on Junior Achievement Eesti põhieesmärk, mille realiseerimiseks koolitatakse õpetajaid ja juhendajaid käivitama õpilasfirmade loomist. Läbi õpilasfirmade asutamise omandavad noored paremini äritegevuse põhimõtteid ning arendavad oma algatusvõimet ja soovi ise probleeme lahendada. Programmi kodulehe leiab huviline aadressil www.ja.ee.

Prof. M. Sutrop on rõhutanud, et koolihariduse peamine eesmärk on valmistada uut põlvkonda ette kodanikukohustuste täitmiseks. Kodanikuharidus ei seisne selles, et õpitakse ära faktid selle kohta, mis on ühiskonna institutsioonid ja poliitilise elu protseduurid, vaid et omandatakse terve hulk dispositsioone ja vooresi, mida läheb vaja demokraatlike kodanikukohustuste täitmiseks.

Lapsed omandavad neid vooresi mitte üksnes või isegi mitte tingimata kodanikuõpetuse tunnis, vaid kogu hariduskorralduse kaudu. Tähtis on, kuidas neid õpetatakse – mis aineid, mis meetoditega, milline on koolikeskkond ja koolis valitsevad suhted. Seetõttu pole

⁵ Põhikooli Riiklik Õppekava, 2010.

⁶ Gümnaasiumi Riiklik Õppekava, 2010.

kodanikuharidus mitte isoleeritud õppeaine, vaid üks õppekava läbiv printsiip. Tähtis on saada arutleva demokraatia kogemus – kujundada oma arvamused, seda väljendada, osaleda arutluses ja otsustamises. Õpilane peab kogema, et kui ta oma arvamused väljendab, siis teda kuulatakse ja seda arvamust arvestatakse ning tal on võimalik asjade käiku mõjutada.⁷

⁷ M. Sutrop, Kodanikuharidusest ja väärtuskasvatusest, Eesti Päevaleht, 2009, <http://www.epl.ee/artikkel/575541>

Läbiv teema: Tervis ja ohutus

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist vaimset, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele.

a) Tervisekasvatus põhineb õpilaste tervisega seonduvate teadmiste ja hoiakute ning sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamisel. Seda toetab tervist edendava kooli põhimõtete rakendaminekoolis.

b) Ohutuse valdkonnas õpetatakse käituma ohutult liiklus-, tule-, veeohu ja teiste keskkonnast tulenevate ohtude puhul ning otsima vajaduse korral abi.

Õpilast suunatakse:

a) tervise valdkonnas:

1) terviseteadlikkuse arenemisele, sealhulgas oma tervise ja turvalise käitumise väärtustamisele;

2) kasutama oma teadmisi, enesega toimetuleku oskusi ning üldiseid sotsiaalseid oskusi enda ja teiste turvalisuse, sealhulgas turvalise koolikeskkonna kujundamiseks;

3) teadvustama oma otsuste ja käitumise ning selle tagajärgede seost tervise ja turvalisusega;

4) leidma ning kasutama usaldusväärset tervise teavet ja abiteenuseid;

5) teadvustama keskkonna mõju oma tervisele.

b) ohutuse valdkonnas:

1) tundma eri liiki ohuallikate ja ohtlike olukordade olemust ning nende võimalikku tekkemehhanismi;

2) vältima ohuolukordadesse sattumist;

3) kujundama turvalisele kooli- ja kodukeskkonnale ning liiklusohutusele suunatud hoiakuid ja käitumist;

4) omandama teadmisi ning oskusi ohu- ja kriisiolukordades tõhusalt käituda;

5) kujundama õiget liikluskäitumist, harjuma järgima liikluses kehtivaid norme ning arvestama kaasliiklejaid;

6) tundma õppima ja väärtustama liikluse ning ohutuse reeglitest tulenevaid õigusi, kohustusi ja vastutust.

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemine I kooliastmes

Läbiva teema käsitlemisel I kooliastmes pannakse rõhk tervislike ja ohutute käitumisviiside kujundamisele.

Õppija omandab eakohased teadmised ja oskused seonduvalt tervise füüsilise, vaimse, emotsionaalse kui sotsiaalse tervise aspektiga ning kujuneb tervist väärtustav hoiak. Selles vanuses on tähtis, et õpilane mõistaks ohu olemust ja selle tekkepõhjuseid oma igapäevases keskkonnas ning omandaks oskused käituda ohutult ja turvaliselt. Õppemeetoditest on rõhk jutustustel, aruteludel, rühmatöödel, demonstratsioonidel, rollimängudel ja käitumise modelleerimisel.

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemine II kooliastmes

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemisel II kooliastmes pööratakse teadmiste ja oskuste kujundamise kõrval tähelepanu eelkõige vastavasisuliste väärtushinnangute kujundamisele, õpetuse elulähedusele ja levinuma riskikäitumise ärahoidmisele (käitumine, millega kaasnevad nt vigastused, ohu tekkimine, alkoholi jt uimastite kuritarvitamine, suitsetamine, seksuaalne riskikäitumine, ebatervislik toitumine, vähene kehaline aktiivsus ja kehaline ülekoormus). Õppemeetoditest sobivad aktiivõppemeetodid, arutelu, rühmatöö, rollimängud ja demonstratsioonid. Õppetööd ainetundides saavad täiendada noortelt noortele metoodikal põhinevad tunnivälised projektid.

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemine III kooliastmes

Läbiva teema käsitlemisel III kooliastmes pööratakse tähelepanu tervist ja ohutust väärtustavate hoiakute kujundamisele ning tervisliku ja ohutu käitumise oskuste arendamisele. Õppemeetoditest on kesksel kohal aktiivõppemeetodid, diskussioon, juhtumianalüüsid, rühmatöö, uurimisprojektid ja rollimängud. Tähtsal kohal on ka õpilastega korraldatavad klassivälised ennetusprogrammid ning õpilaste maksimaalne kaasamine tervist edendavatesse ja ümbritseva turvalisust suurendavatesse tegevustesse.

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemine gümnaasiumis

Gümnaasiumiosas on põhiliseks läbiva teema käsitlemise vormiks õpilase praktiline tunniväline terviseedenduslik ja turvalisust toetav tegevus, sealhulgas nooremate juhendajatena ja projektide väljatöötajatena ning rakendajatena oma koolis või ka riiklikul tasandil.

Tervis – väärtus kogu eluks

Elo Paap

Viljandi Maavalitsus

Liivi Ilves

Viljandi Paalalinna Gümnaasium

Silva Kolk

Tääksi Põhikool

Põhikooli õppekava läbiv teema „Tervis ja ohutus” eeldab, et õpilasele antakse piisavad teadmised ja oskused olla terve ühiskonnaliige, kes on võimeline tegema tervislike valikuid ning osalema tervist edendava keskkonna kujundamisel. Nimetatud eesmärk eeldab arusaamist, et tervis on elu baasväärtus, tervis on „KÕIK“. Hoiak, me oleme nõus selle „kõige“ eest vastutama! Hea tervis määrab oluliselt inimese elukvaliteedi ning loob aluse rahuloluks ja isiksuse igakülgeks arenguks. Samas, inimese tervis sõltub tema keerukatest seostest ühiskonna, elukeskkonna, ümbruskonna ja iseendaga. See on käesoleva teema puhul võtmekohaks, arusaam, et pole olemas tegurit, mis kaudselt ei mõjutaks tervist. Tervisemõjurite üldmõiste hõlmab endas suurt hulka tõenduspõhiseid ja omavahel põimunud üksikmõjureid ning mõjurite kombinatsioone. Paljud teadurid on viimase veerandsaja aasta jooksul püüdnud selgitada tervisemõjurite kompleksset toimet. Nende poolt koostatud tervisemõjurite mudelid peegeldavad erinevaid tervise käsitusi ning tõdemust, et tervis on mitmeti mõistetav ning kujuneb mitmete mõjurite toimel. Tuntumad mudelid on Ryan ja Travis (1988) „Jäämäe mudel“ (joonis 1),

Joonis 1. Terviseolukord ja seda põhjustavad tegurid (Ryan ja Travis, 1988)

Tarlov'i (1996) tervisemõjurite mudel ja Barclay ja Fleming'i (2003) „Terviseratta mudel“

Parema kujutluspildi saamiseks tervisest tutvustan ühte eelpool nimetatud mudelitest „Jäämäe mudel“ (Ryan ja Travis 1988). Mudel kirjeldab, kuidas inimese terviseolukord on varjatult, aga väga otseselt, seotud kõigi ümbritsevate ühiskonna nähtustega. Rahva tervise olukord on visualiseeritud jäämäe tipuna e veepealse osana. Igapäevasesse elu kajastub see „jäämäetipp“ terviseindikaatoritena - keskmine eeldatav eluiga, sündimus, iive, suremus, imikusuremus ja haigestumise näitajad. Eesti Inimarengu Aruanne 2008 kirjeldab, et Eesti rahvastiku keskmine tervislik olukord on siiani olnud alati alla teiste uute EL-i liikmete keskmist ja kaugemal isegi kõige halvemate näitajatega EU-15 riigist. Eesti suhteline kehv olukord on eriti väljendunud oodatava eluea näitajate puhul. Täpsemalt, võrreldes Eesti ja kõige kehvema tasemega EU-15 riikide oodatava eluea näitajaid sünnihetkel on meeste oodatav eluiga 8,5-aastat ja naiste 3,6-aastat madalam. Selliseid kurbi fakte on nimetatud dokumendis veel ja veel ning valdavalt kinnitavat nad tõsiasi, et „Eesti rahva terviseolukord on halb“.

Tekib küsimus, aga miks on selline olukord? Jäämäe mudel kirjeldab, et vaid väike osa jäämäest on nähtav vee peal, aga valdav osa jäämäest on vee all, mida me aga halvasti näeme või ei näe üldse. Veealune osa, aga kujundabki meie rahva tervises seisundit. Veealune vahetu kiht mõjureid on otseselt seotud tervises seisundiga, st haigestumuse ja suremusega ning koosneb sellistest riskiteguritest nagu näiteks ülekaal või kõrge vererõhk jne, mida saame otseselt seostada haigestumise või surmapõhjusega. Eesti perearstid avastavad iga päev tervisenäitajaid, mis kajastavad küll normipiirest kõrgemat vererõhku, kehakaalu ja kolesterooli jne. Järgmine veealune kiht koosneb käitumuslikest tervisemõjuritest, mis on otseselt seotud riskitegurite kujunemisega. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringud kirjeldavad taas pigem negatiivseid trende, kui tervist toetavaid käitumisnorme. Mida sügavamal vee all tervisemõjurid asuvad, seda raskem on neid seostada enda/meie tervisega ning üha raskem on neid ka mõõta. Mida sügavamale vee alla sukelduda, seda pikemaks läheb tervisemõjurite loetelu, alates üksikisiku või rahvastikugrupi kultuuritraditsioonidest ja valitsevast poliitikast ja lõpetades lihtsate teadmiste, oskuste ja väärtushinnangutega. Kindlasti, aga peitub siin „vetesügavustes“ vastus, miks Eesti rahva terviseolukord on just selline nagu ta on. (joonis 1.)

Kirjeldatud mudelisse süvenemine on üks võimalus saad ülevaadet tervise „kõiksusest“, samas demonstreerib nähtu selgelt, et soovides tervist edendada ei piisa ainult inimeste terviseteadlikkuse arendamisest ja teavitamisest. Rahvastiku ja ka üksikindiviidi tervise edendamine peab olema kõiki valdkondi kaasav planeeritud järjepidev protsess. Tõdemus, et tervisemõjurite toime on kompleksne ja tervise edendamise soovi korral peab tervist käsitlema terviklikult esineb siiski üks nähtus, millega peab arvestama. Ühiskondade arengu erinevatel perioodidel ja erinevatel ühiskonna tasanditel domineerivad erinevad tervisemõjurid. Need võivad olla teatud väärtused, mis on kumuleerunud ja mõjutavad tervist või on need mõned poliitilised otsused, mis on ennatlikult vastu võetud või vastupidi on vastuvõtmata ja kahjustavad läbi selle rahvastiku terviseolukorda. Nende mõjurite teadmine aitab tervisesekumiste planeerimisel erinevates rahvastiku gruppides - räägime siis riigi-, maakonn-, valla- või mõne asutuse näiteks kooli tasandist.

Paikkondlik vastutus tervise eest

Eesti „Rahvastiku Tervise Arengukava 2009-2020“ üldeesmärgiks on Eesti rahva tervena elatud eluea pikenemine enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu. Eraldi on arengukavas välja toodud viis temaatilist valdkonda, mis kajastavad sotsiaalse sidususe ja võrdsete võimaluste suurendamist, lastele tervisliku ja turvalise arengu tagamist, tervist toetava keskkonna kujundamist, tervislike eluviiside soodustamist ning tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse kindlustamist. Nimetatud eesmärk ja selle püstitamiseks ettenähtud tegevused on omamoodi väärtuskirjeldus riigi poolt mil riik ütleb „ma olen nõus võtma ühisvastutust tervise eest“.

Ühisvastutuse eeldab vastutuse jagamist erinevatele ühiskonna gruppidele, erinevatel tasanditel. Üheks tasandiks, kellega riik vastutust jagab on maakond. Käesolevas artiklis kajastame maakonna tervise edendamise protsesside tutvustamiseks Viljandi maakonda. Võib julgelt väita, et Eestis lähtuvad kõik maakonnad tervisedenduse arendamisel Skinneri (1997) „paikkonna arengu teoorias“, mille eesmärk on arendada paikkonna elanike ühist arusaamist tervisest ja innustada osalema paikkonna tervisesekumistes nii nende planeerimisel, elluviimisel kui hindamisel. Vaatamata ühtsetele planeerimise põhimõtetele võivad sisutegevused maakonniti olla erinevad kuna tervisesekumised, mis toimivad ühes kohas, ei pruugi toimida teises kohas.

Viljandimaa rahva tervise edendamise arendamisega on süsteemselt tegeletud alates 1996 aastast, kui Sotsiaalministeeriumi poolt algatati, Maailmapanga laenu toel, projekt maakondade tervisedendajate võrgustiku loomiseks. Viljandi maavanema (vastavalt Vabariigi Valitsuse seaduse paragrahvile 84 esindab maavanem maakonnas riigi huve ning hoolitseb maakonna tervikliku ja tasakaalustatud arengu eest) institutsioon on tervisedendust pidanud väga oluliseks arenguvaldkonnaks ning on võtnud tervisedenduse spetsialisti peale projekti lõppu koosseisuliseks ametnikuks (kõik maakonnad sellega kiidelda ei saa). Nimetatud otsus on end õigustanud ning Viljandimaa tervisedendus on mitmes aspektis üle Eestiliselt tuntud ja tunnustatud.

Viljandimaa tervisedendust korraldab Viljandi maavalitsuse tervisetuba ja võimu/otsuseid andev institutsioon on tervisenõukogu, mis koondab erinevate sihtrühmade esindajaid.

Tervisetöal on lugematul arvul koostööpartnereid: üksikisikud, lasteaiad, koolid, noortekeskused, erinevate valdkondade MTÜ'd ja äriettevõtted ning kohalikud omavalitsused. Koostööpartnerid on terviseteadliku ning valitseb teatav tervisesolidaarsus ja tugev paikkonna identiteeditunne. Tervisedenduslikku tööd ei saa teha inimestele, vaid tuleb teha koos inimestega.

Tervisetöa juhtimisel on koos partneritega kaardistatud maakonna terviseolukord ja sellest tulenevalt sõnastatud paikkonna tervise valdkonna tugevused ja nõrkused, strateegiline dokument kannab nimetust „Viljandimaa terviseprofiil“. Maakonna tervisedenduse missiooniks on aidata luua Viljandimaa elanikele tervist toetavat elukeskkonda, paikkonna inimeste teadlikkuse tõstmise ja kohalikke terviseprobleemide lahendamisse kaasamise kaudu.

Terviseprofiilile tuginedes saab väita, et järjekindla töö tulemusel on suurenenud inimeste arv, kes väärtustavad oma tervist ja tegutsevad aktiivselt enda ja ümbruskonna tervisepotentsiaali parandamisel ning on survegrupiks kohalike omavalitsuste tegevusele. Maavalitsus, kohalikud omavalitsused ja paljud ettevõtjad on pööranud tõsist tähelepanu võimaluste loomisele, et inimesed saaksid tervist toetavalt käituda. Kõigis omavalitsustes on üks või mitu spordisaali/hoonet, rajatud ja rajamisel on mitmed tervise- ja matkarajad. Ehitatakse ja renoveeritakse haridusasutusi ja noortekeskusi. Samas muutub iga aastaga järjest probleemsemaks, kuidas neid kõiki võimalusi aktiivselt kasutuses hoida.

Viljandi maakonna terviseteenustevõrk, alates tervishoiuteenustest ja lõpetades erinevate nõustamisteenustega on esmapilgul piisav. Samas reaalsetel teenustel on tarbimise hõlpsuse poolest puudusi: teenuse saamiseks peab ootama nädalaid või isegi kuid oote järjekorras, teenused on koondunud keskustesse ja sinna on raske saada, teenus ei ole kvaliteetne ning kõige drastilisem, teenus on tarbija jaoks nii kallis, et seda ei saagi endale lubada.

Oluline koht tervisedenduses on maakonnas loodud koostöövõrgustikel. Maakonna tasandil töötavad järgnevad koostöövõrgustikud: Tervist Edendavate Lasteaedade võrgustik, Tervist Edendavate Koolide võrgustik ja Tervist Edendavate Haiglate ning Töökohtade võrgustik. Kõigi nende võrgustike eesmärk on kaasata maakonna tegevustesse rohkem inimesi, kes teeksid otsuseid tervist toetavalt. Nimetatud võrgustikud vajavad pidevat koordineerimist, et

tagada uute võrgustiku liikmete kaasamine, tervist väärtustava sõnumi levimine ja jätkusuutlikkus.

Kooli vastutus tervise eest

Tervist Edendavate Koolide (TEK) liikumine sai alguse 1992.a Maailma Terviseorganisatsiooni, Euroopa Nõukogu ja Euroopa Komisjoni algatusel. Liikumise eesmärgiks on edendada koolides ja ka paikkonnas tervislikku elulaadi ning kujundada turvalist sotsiaalset ja füüsilist keskkonda. Nimetatud liikumise raames nähakse kooli, kui paikkonna tervise eestvedaja lahutamatut koostööpartnerit, kes oluliselt toetab paikkonna elanike terviseteadlikkuse tõusu ning tervisliku eluviisi kujunemist. TEK tegevuse prioriteet nr 1 on koostöö tervise nimel. Võrgustikuga liitunud koolide ülesanne on oma tegevuste kaudu järjepidevalt toetada ja kujundada kooli sisemisi kvalitatiivseid muutusi vastavalt väliskeskkonnast tulenevatele mõjutustele, et rajada selline elu- ja töökeskkond, mis arendab ja tugevdab tervist.

Viljandimaal on TEK võrgustikuga liitunud 7 kooli: [Viiratsi Algkool](#), [Täaksi Põhikool](#), Viljandi [C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium](#), [Võhma Gümnaasium](#); [Viljandi Maagümnaasium](#), [Viljandi Paalalinna Gümnaasium](#) ja [Viljandi Valuoja Põhikool](#). Need on koolid, kes on piltlikult üldsusele teavitanud: „Meie kooli üks tähtsamatest prioriteetidest on koolis toimetavate inimeste tervis. Me oleme teadlikud kooli tervist mõjutavate tegurite tugevustest ja nõrkustest ning me julgeme seda endale tunnistada. Me planeerime kooliperega ühiselt, kuidas oma tervise tugevused eduks ja nõrkused tugevusteks vormida.“ Viljandi maavalitsuse tervisetoa jaoks on nimetatud koolid asendamatuteks koostööpartneriteks. Piltlikult, need koolid on nõus jagama vastutust Viljandimaa elanike tervise eest.

Viljandimaa tervist edendavad koolid on võtnud oma koolielu korraldamise väärtuseks TEK võrgustiku printsiibid (loomulikult kehtib see kõigi võrgustikuga liitunud koolide kohta). Demokraatia ja õigluse printsiip, mis tagab võrdsed võimalused õppimiseks, tervise edendamiseks ja osalemiseks tervisarenduse e kooli tervisenõukogu töös. Tähtsal kohal on õpilaste enesekindluse tugevdamine ja tegevuspädevuse suurendamine, et planeeritud tervisemuutusi edukamalt ellu viia. Õpilastele luuakse keskkond, kus koostöös õpetajate ja teistega tuntakse saavutamisrõõmu. Enesekindluse kasvamine aitab õpilastel mõjutada oma

igapäeva elu ja elamistingimusi. Väga oluline on koolikeskkonna ja õppekava arendamine tervisest lähtuvalt. Kindlasti ei tohi TEK arengut planeerides ära unustada, et õpilaste kõrval on ka õpetajad ning veel palju toredaid täiskasvanuid, kes koolielu mõjutavad – abipersonaal, lapsevanemad. Nende kaasamine ja koolitamine on investering nii tervisesse kui ka haridusse. TEK märkimisväärsimaks prioriteediks on edukuse mõõtmine, mis annab olulist tagasisidet tegevuse efektiivsuse kohta nii kooli kui ka kodukoha tasandil. Pealegi, tõstku käsi see kool, kellel ei meeldi olla edukas! Loomulikult mõõtmise järgselt on oluline oma eduelamusi jagada.

Paikkonna seisukohalt on TEK võrgustiku tähtsaim printsiip „koostöö“. Jagatud vastutus ja tihe koostöö erinevate riigi ja maakonna institutsioonide ning võrgustiku koolide vahel on aluseks tervist edendavate koolide tervise eesmärkide püstitamisel ja strateegiliste plaanide ellu viimisel. Võib suisa väita, et koostöö on kõigi eelnevate TEK printsiipide täitmise eelduseks. Tervisedenduse rollid, vastutus ja ka aruandekohustus peab olema kindlalt paigas ja selge kõikidele osapooltele. Kooli roll, koos lapsevanematega, on olla kodukoha tervisedendaja, mis loomulikult eeldab väga tugevat partnerlust lapsevanematega. Sellist partnerlust, kus mõlemad osapooled osalevad tegevustes aktiivselt ja täidavad vastutust nõudvaid rolle eesmärgiga, et tervisedenduse areng koolis oleks jätkusuutlik.

TEK, kui tunnivälise tegevuse arendamise võimalus Viljandi Paalalinna Gümnaasiumis

Ühiskonnas ja meedias võimenduvad negatiivsed uudised. TEK liikumine on positiivse väljundiga ja see motiveeris Paalalinna gümnaasiumi töötajaid, õpetajaid, õpilasi ja lastevanemaid liituma TEK võrgustikuga.

Enamuse päevast veedavad õpilased koolis ning püüame luua tervistedendava keskkonna. Anname läbi tegevuste hoiaku, et kõige tähtsam on elus tervis. Koolis on olemas positiivne õhkkond ja tahe paremini eesmärgistada tervisedendust. Koostatud on kooli uus arengukava ja integreeritud sisse ka konkreetsemalt tervise valdkond. Oleme hinnanud liitumisaegse ja praeguse olukorra. Vaatame tervist laiemalt: füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis (suhtlemine - suhted).

Valitud on 9 liikmeline tervisenõukogu (TN) töötajatest ja selle koordinaator ning abikoordinaator. On olemas TN liikmetele list: Tervis. Kokku saadakse 1-2 korda veerandis. Paika on pandud plaanipärased koosolekute ajad ja töökava. Eelnevalt on teemad esitatud tervisenõukogu - listi ja päevakord teada. Kokku saades toimub arutelu ja tegevusstrateegiate kinnitamine.

Õpilased on kooli omavalitsuse juurde valinud 13 liikmelise õpilaste tervisenõukogu ja kogunetakse üks kord nädalas. Kõik liikmed on tulnud vabatahtlikult. Töömeeleolu on väga positiivne ja demokraatlik. Ülesanded võetakse vabatahtlikult, antakse listis teada tegemistest ja kaasatakse teisi õpilasi. Koolielus tuleb ette kiireid perioode, keskendutakse õppetööle ja organiseerimistöösse liitatakse taas, kui aeg lubab. Pigem tuleb vahel meelde tuletada, et liiga palju tunniväliseid tegemisi endale ei võetaks. Ideede puudust ei ole. Tuletan meelde, et mõeldaks, kas jõutakse või kas ei jää organiseerimine viimasele minutile ning seeläbi kannatab kvaliteet. Alati pärast toimunud üritust teeme analüüsi. Kõike protokollime ja teeme õppeaastast kokkuvõtte. Õpilastel on oma list: Tervis 2 ja sinna kuulub ka töötajate TN koordinaator, abikoordinaator, huvijuht ning õpilaste OV president.

Õpilased võtavad osa maakonnas ja vabariigis toimuvatest koolitustest, üritustest ning võistlusmängudest. Inimeseõpetuse tundides saab ainekavast lähtuvalt tutvustada õpilastele neid konkursse - võistlusmänge ja motiveerida neid osalema. Nende läbi saab kontrollida oma teadmisi antud valdkondades. Vabariiklikud mängud: AVE võistlusmäng I.S.E. ja Lastekaitse Liidu võistlusmängust "Kas mina tean?", Tervise Arengu Instituudi TEIP konkurss. Oleme tulnud õpilastega auhinnalistele kohtadele. Võitnud õpilaste muljed, saadud kogemused, rahulolu ning auhinnad, on kõige parem reklaam. Järgmistel kordadel on osalejaid väga kerge kaasa haarata.

Maakondlikud: ABI ABC võistlus-õppepäev, on-line viktoriin, koolis ohukohtade kaardistamine ning nende kõrvaldamine, Viljandimaa TEKide sügiskoolitus, talvepäev, suvekool on traditsioonilised üritused ning õpilased ootavad neid. ABI ABC kaks korda võitnud võistkond Seenekestel on noored järglased Juunior – Seened. Viljandimaa TEKide ürituste korraldamine käib koolist kooli. Näiteks meie korraldataval sügiskoolitusel õpivad õpilased meeskonnatööd ja läbitakse elamusmäng. Koolide TN liikmed vahetavad kogemusi, kuulavad tervisliku toitumise loengut ja teevad Hiina tervisevõimlemist. Sellistel päevadel laed ennast, uuel nädalal pakatad ideedest ja jõust ning oled naerusuine kolleeg.

Kaasame õpilased ideede genereerimisse, ürituste läbiviimisse ja tunnustamisse. Näiteks: õpilasideede konkursid, aktiivvahetunnid, rahastatud TEIP „Tantsivad footbagerid, kes siis veel?“ jt. Aktiivne osavõtt terviseüritustest: liikumispäevad, südamenädal, suitsuprii klass, süssipäev, tervisematk jt. Algklassides on suur rõhk liikluskasvatusel ja tervisekäitumise kujundamisel. Oodatud sündmustest tõstaksin esile liikumispäeva koos isadega.

Töötajad annavad eeskuju. Näiteks: hea tuju, oskus probleeme lahendada, õpilane on võrdväärne partner ja oskus kuulata üksteist. Vaimutööle vahelduseks liigume: töötajate jalgrattamatk, kepikõnd, võimlemine ja sulgpall. Ürituste plaani koostamisel lähtume õpilastest, tervisekalendrist ja oma kooli traditsioonidest ning koolis läbiviidud küsitluste tulemustest.

Esitasin õpilastele, TN liikmetele, küsimuse „miks sa oled tervisenõukogus ja miks on hea olla tervist edendav kool?“ ning vastused olid järgmised:

Projekti kirjutamine, vastuse ootamine, võit ja läbiviimine - see protsess annab palju energiat, eriti, kui see hästi läheb ja positiivne tagasiside antakse. Osad õpilased tahavad saavutada paremat - tervislikumat elu ja just nendele õpilastele annab see suure energialaksu, kui nad teadustavad endale, et nad on millegi suurega hakkama saanud.

Mikk Mihkel IX klass

Mina olen tervisenõukogus, sest see annab võimaluse teha midagi teste omaealiste tervise heaks. Kuna ma usun, et kui noor räägib tervislikkusest noorele, siis seda kuulatakse rohkem. TEK võrgustiku kuulumine annab võimaluse kohtuda teiste noortega, kes samuti huvituvad tervisest.

Kairi XII klass

Mina ise olen tervisliku eluviisiga, siis tahan ma ka seda läbi tegevuste teisteni viia. Siin on positiivsed inimesed ja meeldivad üritused. Läbi TEK-i on võimalik noortele teadvustada tervislikust eluviisist.

Priit XII klass

Mina kuulun tervisenõukogusse, sest ma hoolin enda ja teiste tervisest. Tahan õppida, kuidas olla terve ja soovin oma teadmisi teistega jagada. TEK on hea võimalus osaleda tunni – ja kooliväliselt end harivatel tervislikel üritustel.

Marie XII klass

Mina soovin tegeleda kõige noorema vanuseastmega. Tahan näidata, et on palju vanemaid koolikaaslasi, kes hoolivad oma tervisest. Rõhutada ja tuua nendeni teadmine, et ei ole suures majas koolivägivalda ning kõik õpilased ei ole tubakasõitlased, vaid taunivad seda.

Krista X klass

TEK, kui võimalus/väljakutse kooliväliseks koostööks

Tääksi kool kuulub tervistedendavate koolide võrgustikku 5. aastat. Oleme selle ajaga palju õppinud, kasvanud ja muutunud. Seda tööd alustades ei osanud me päris täpselt ette kujutada, mida meilt oodatakse või milliseid kohustusi see meile juurde toob. Suureks abiks selguse saamisel olid Tervise Arengu Instituudi poolt korraldatud koolide tervisenõukogude baaskoolitused. Võimalus arutada, küsida, kohtuda teiste koolide meeskondadega andis kindlustunnet ja selgust.

Tervise Arengu Instituut ei ole TE koolile suur ja kõrge ülemus, kes nõuab aruandeid, vaid hea ja sõbralik toetaja. Igal aastal korraldatakse Tervistedendavate Idee konkurssi terviseprojektide rahastamiseks, viiakse läbi mitmesuguseid tervisteemalisi omaloominguvõistlusi. Tääksi kool on läbi aegade olnud aktiivne osaleja kõikidel nendel konkurssidel ja ka auhinnad pole meist mööda läinud. Tervist edendavate koolide võrgustikku kuulumine on teinud info nende projektide kohta meile kättesaadavamaks ja andnud julgust neist osa võtta. Vabariiklik TE koolide suvekool on aga ikka olnud aasta suursündmus kõikidele tervisemeeskondadele.

Meie lähim abistaja ja toetaja on aga Viljandi Maavalitsuse Tervisetuba. Sealt on alati võimalik saada lahet ja julgustavat sõna, kasulikku infomaterjali, julgustavat naeratust ja innustavat õlalepatsutust. Hea on teada, et on olemas koht, kust kõikidele muredele leiab

leevendust ja probleemidele lahendusi- olgu need keerulised projektiruuanded, arusaamatused inimeste vahel või mured koolitajate-lektorite leidmisel.

Meil on koolis vaid 15 õpetajat, igaühel oma huvidering ja kohustustekoorem. Tahtmine laste tervise eest hoolt kanda on kogu aeg olnud, kuid nii nagu igal meeskonnal, võib liikmete vahetumise, tervislike või mistahes muudel põhjustel tulla hetki, kui motivatsioon kipub kaduma ja väsimus võtab võimust. Tervist edendavate koolide ühisüritused, kokkusaamised ja nõupidamised annavad siis liikmetele tuge, lisavad jõudu ja tahtmist jätkata, toetavad ja innustavad edasi tegutsema. Tunnustus, mis kasvõi lahke naeratuse näol saadakse, aitab jälle jalgele tõusta ja jätkata.

Viljandimaa TEK võrgustikku kuulub hetkel 7 kooli. Me pole kadedad konkurendid, vaid sõbrad, kes üheskoos tegutsemisest inspiratsiooni saavad, tunnustusest ja toetust jagavad. Omavahel on sõbraks saanud nii õpetajad kui õpilased. Võrgustikku kuulumine loob ühtekuuluvustunde ja annab võimaluse kohtuda toredatel ühisüritustel. Aastatega on meil välja kujunenud omad traditsioonid: suvekool, sportlik talvepäev, koolitused õpilastele ja õpetajatele. Oleme üheskoos õppinud meeskonnatööd tegema, tervislikult toituma, uisutama, seiklusrada läbima, parandanud enesetunnet hiina tervisevõimlemise ja joogaga. Nii õpilastel kui õpetajatel on võimalus ennast proovile panna, leida uusi sõpru, saada juurde teadmisi, avardada silmaringi ning huvitavalt aega sisustada.

Võimalus külastada erinevaid koole ja võrrelda ennast teistega aitab üles leida oma kooli tugevused ja nõrkused, kogemused maakondlikelt üritustelt on kõikidele õpilastele ja õpetajatele on olnud rikastavad, rõõmu ja rahulolu pakkuvad. Siit tuleb välja üks suur kasutegur- organiseerin ürituse üks kord ja siis käin teiste poolt korraldatud üritustel 6 korda. Muretsemist vähem, rõõmu rohkem! Ise tehtud on hästi tehtud, aga koos on ikka parem, sest jagatud rõõm on suurem!

Laste tervise ja heaolu eest muret tundvaid organisatsioone on palju. TE koolid on leidnud endale suurpäraseid partnereid: Maanteeamet, Politsei, Päästeamet, Punase Risti Selts, Kaitseliit. Tõeliselt head spetsialistid nendest organisatsioonidest on lahkelt alati valmis TE koole õpetama, toetama, juhendama. Ka nende ressursid on piiratud, aega ja inimesi pole kusagil ülearu. TE koolidel on üheskoos kergem nendega kontakti saada ja koostööd organiseerida. Tääksi kooli õpilased on saanud osaleda esmaabilaagris „Oska hoida ja aidata“,

käinud liikluslinnakus ja Päästeametis, igaüks on saanud nii tulekustutit kasutada kui ilma tikkudeta lõkke süütamist proovida. Ise kõike proovides ja katsetades jäävad õpetussõnad paremini meelde ja annavad kogu eluks oskuse raskes olukorras toime tulla.

Koolide majandusolukord ja rahalised võimalused on alati olnud piiratud. TE koolidele otsest rahalist toetust riigi poolte ette nähtud ei ole. Väga suureks abiks on meile aga erinevad projektid, mida korraldab Maavalitsuse Tervisetuba. TE koolidel on võimalus osaleda südametervise ja tubaka/ alkoholi- ennetusprojektides, tegeleda liikumisharjumuste kujundamisega. Koostöös Viljandi Maavalitsuse, Viljandimaa Omavalistuste Liidu ja eelpool nimetatud koostööpartneritega oleme juba 8 aastat korraldanud esmaabivõistlust „Abi ABC“ ja 3 aastat maakondlikku terviseviktoriini. Ka vald toetab meie kooli tervistedendavaid tegevusi.

Tervise edendamine ei ole töö, mida saab ära teha ühe päeva või aastaga, seda ei saa teha üksi ja omaette nokitsedes. Kuulumine TEK võrgustikku on andnud meie kooli tervisemeeskonnale sõbrad, toetajad ja innustajad ning kindlustunde jätkata tervistedendava koolina.

Kokkuvõte: Tervis = Väärtus = Vastutus

Maailma Terviseorganisatsiooni (MTO) poolt juhitud Verona Algatus (2000) kirjeldab, et planeeritud investeering tervisesse on investeering arengusse nii sotsiaalses- kui majanduslikus mõttes. Tervis on universaalne väärtus ja inimese baasõigus. Iga poliitiline otsus omab mõju rahvastiku tervisele. Näiteks investeering haridusse, kommunaalsfääri, puhtamasse keskkonda või uute töökohtade loomisesse on samuti investeering tervisesse.

Rahvastiku tervis on väärtus üksikisiku, organisatsiooni ja ühiskonna tasandil. Üksikisikuna omame me mitmeid positsioone, lapsevanem, paikkonna elanik, õpetaja, koolidirektor, järelvaataja, vallavanem, peaminister jne. Iga selle positsiooniga kaasneb vastutus panustada ja toetada oma otsuste ning tegudega tervise arengut. Tervisedendamise arendamine ning sellesse investeerimise otsused peaksid sündima ühistööna ja olema kõigile osapooltele mõistetavad ja vastuvõetavad. Terviseinvesteering Eestis, eriti meie haridusasutustes, ei ole enam üks valik paljudest. See peab olema kõigi ühine väärtus ja vastutus!

Kasutatud materjalid

Kasmel, A., Lipand, A. (2007). Tervisedenduse teooria ja praktika. I Sissejuhatus salutoloogiasse. Tallinna Raamatutrükikoda. Tallinn

Lepp, K., Maser, M. (2002). Tervisedendus koolis. Tervikliku koolitervise programmi rakendamine koolikeskkonnas. Eesti Tervisekasvatuse Keskus.

Lepp, K., Hansen, S. (2006). Tervisedendus koolis. Juhendmaterjal tervisenõukogudele. Tervise Arengu Instituut.

Lepp, K., (2008). Tervist edendava kooli arendamine. Euroopa tervist edendavate koolide võrgustiku kogemusel põhinev juhendmaterjal tõhusa koostöö arendamiseks koolitervise valdkonnas. Tervise Arengu Instituut.

Paap, E. (2010). Viljandimaa terviseprofiil ja tervisedenduse tegevuskava 2010-2013. Viljandi

SA Eesti Koostöö Kogu (2009). Eest Inimarengu aruanne 2008. Tallinn.

Sotsiaalministeerium (2008). Rahvastiku Tervise Arengukava 2009-2020. Tallinn.

Tervise Arengu Instituut (2009). „Tervisedenduse baaskoolitus“ metoodilised materjalid. Metoodiliste materjalide koostamist toetab Euroopa Sotsiaalfondi programm „Tervislikke valikuid toetavad meetmed 2008- 2009“

Tiit, E.M. (2007). Eesti rahvastiku põhinäitajad aastail 2006—2007 Euroopa taustal. Rahvastikuministri Büroo. Tartu Ülikool. Statistikaamet.

Tilts, I. (2009). Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamine. Tervise Arengu Instituut, Tallinn.

Liikluskasvatus – abinõu liiklejate hoiakute ja käitumise kujundamiseks

Urve Sellenberg

Maanteeamet

Riskivaba ühiskonda ei ole olemas, kõigi tegevustega kaasnevad alati ohud. Ohu all mõistetakse mistahes tegurit, mis võib olla vigastuste ja kahjustuste põhjustaja. Risk on võimalike vigastuste ja muude tervisekahjustuste tekkimise tõenäosus ohtlikus olukorras. See tõenäosus võib olla suurem või väiksem, kuid riski ei saa kunagi välistada. Küll aga saab aidata kaasa sellele, et õnnetuste juhtumise tõenäosus oleks võimalikult väike.

Tihti on õnnetuste põhjuseks inimlik eksitus. Eksitus võib olla mitteteadlik, aga sageli tuleb ette ka teadlikult vale käitumist. Seetõttu on inimfaktor ja sellega seonduv probleemistik õnnetuste ärahoidmisel ja ennetamisel võtmetähtsusega.

Eesti liikluskultuuri tasemele on sageli antud hävitavaid hinnanguid, räägitakse vajadusest liikluskultuuri taset tõsta. Samas ei ole selle termini sisu piisavalt lahti mõtestatud – kõneldakse ühest või teisest abinõust, mille rakendamine peaks paugupealt parandama ka liikluskultuuri tervikuna. Reaalsuses see kahjuks nii lihtsalt ei käi – seosed ei toimi nii otseselt. Liikluskultuuri muutmine on pikaajaline protsess, mis eeldab paljude inimese käitumist kujundavate tegurite järjepidevat mõjutamist ning soovitud hoiakute ja käitumise kujunemiseks vajalike tingimuste loomist.

Liikluskultuur on osa üldisest käitumiskultuurist. Üksikisikule taandatult on see inimese võimetus, kasvatusel, teadmistel, keskkonna eripäral ja ühiskonna väärtushinnangutel põhinev tahe ja harjumus liikluses kehtivaid norme järgida ja kaasliiklejatega arvestavalt käituda.

Selles, et meid ümbritseksid liikluses kultuursed inimesed, on oluline roll õpetamisel. Õppetöö on aga pikaajaline protsess, mille tulemused ilmnevad tihti alles aastakümnete möödudes.

Selleks, et kooli liiklusõppe- ja -kasvatustööd hästi kavandada, on vaja tunda liikluskeskkonnast tulenevaid seaduspärasusi, arvestada laste vanust ning liikluskasvatust protsessi kujundamise lähtekohti. On tarvis tunda liiklusõppe põhiprintsiipe ning jälgida ja analüüsida laste liikluskäitumist.

Liikluskasvatus ei ole eraldiseisev kasvatus liik, vaid ohutuse väärtustamine igapäevases liiklemises. Suhtumine liiklusesse ja liiklejatesse kandub lapsele edasi vanematelt ja teistelt täiskasvanutelt. Seisukohad võetakse märkamatuks omaks juba varakult. Näiteks võtab laps autos istudes vanematelt üle teisi liiklejaid süüdistava hoiaku või siis teiste vajadusi mõistva, inimlikke vigu aktsepteeriva suhtumise. Kui täiskasvanud kinnitavad alati turvavöö nii esikui tagaistmel, siis on selline tegevus ka lapse jaoks normaalne ja vajalik.

Lapsed on väga emotsionaalsed, ümbritsevate inimeste käitumist ja tegevusi matkides kujunevad harjumused, mis jäävad tihti püsima kogu eluks. Uusi harjumusi kujundada on aga tunduvalt hõlpsam kui muuta vanu. Õiged liiklemisharjumused on liikluseeskirja täitmise aluseks. Just koolil ja õpetajal lasub suur vastutus selle eest, kuidas on korraldatud ja kui sihipäraselt toimub liiklusõppe loomine õppe- ja kasvatustegevusesse.

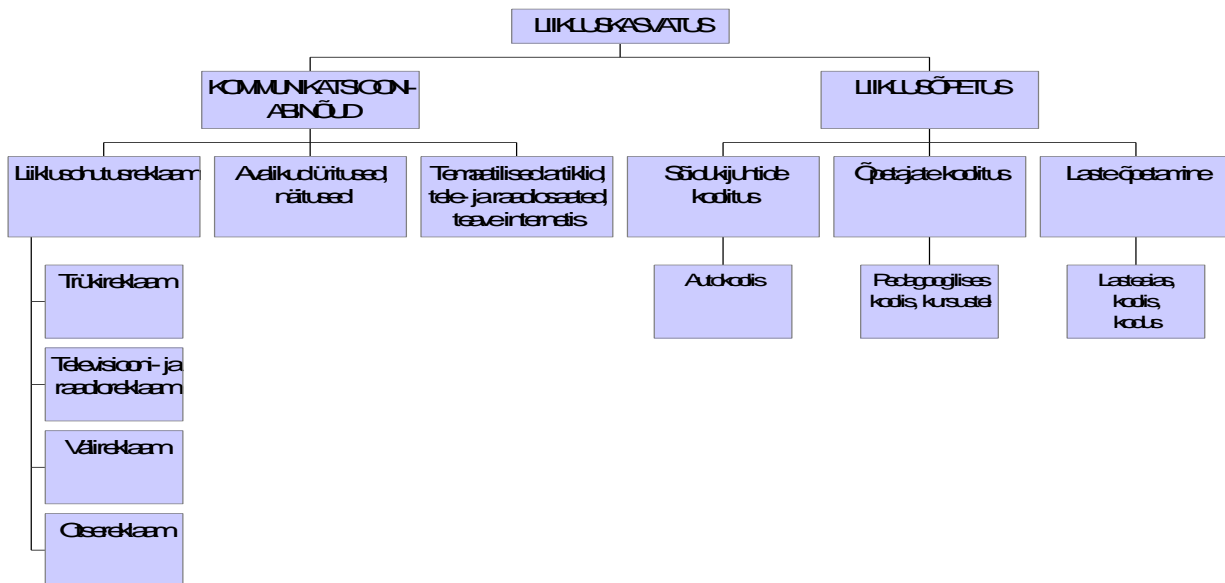
Maanteeameti poolt läbiviidav liikluskasvatusalane töö toimub liiklusseaduse jt õigusaktide alusel ning tugineb Eesti Rahvuslikus Liiklusohutusprogrammis esitatud kavale. Selle programmi eesmärgid on liiklusohutust mõjutavate ülesannete püstitamine nii riiklikul, regionaalsel kui kohalikul tasandil, liikleja käitumisharjumuste mõjutamine ning liiklusõnnetuste arvu ja raskusastme vähendamine. Eesti Rahvuslik Liiklusohutusprogramm näeb ette, et aastal 2015 ei tohiks Eestis liiklusõnnetustes hukkuda aastas üle 100 inimese.

Liiklusohutusprogrammis välja toodud meetmed, mida on vajalik rakendada, käsitlevad viit olulist liiklusega seotud valdkonda:

- hoiakute kujundamine;
- koolitus;
- järelevalve;
- liikluskeskkond;

- projekteerimine.

Maanteeameti liiklusohutuse osakonna poolt teostatav liikluskasvatusalane töö puudutab ülalmainitute kahte – hoiakute kujundamist (liiklusohutusteabe esitamine meedias, üritustel ning kontsentreerituna kampaania vormis) ja koolitust (õppe- ja õppemetoodiliste materjalide valmistamine lasteaedadele ja koolidele, õpetajate liiklusalane ettevalmistus).

Joonis 1 Liikluskasvatuse tasandid

Liikluskasvatus on õpetamisel ja teavitamisel põhinev avaliku arvamuse ning üksikisiku suhtumise ja liikluses käitumise kujundamine, eesmärgiga vähendada liiklusõnnetuste arvu ja raskusastet. Liikluskasvatus on süsteemselt rakendatuna suhteliselt odav liiklusohutusabinõu, mis ei nõua järjepideva töö korral suuri ühekordseid investeeringuid. Samas eeldab liikluskasvatuse efektiivsus ka teiste liiklusohutusabinõude (liiklusjärelvalve, liikluskeskkonna ohutuse suurendamine) paralleelset rakendamist. Liikluskasvatuse sihtrühma moodustavad lapsed, õpetajad ning kõik täiskasvanud jalakäijad, jalgratturid ja mootorsõidukijuhid.

Liikluskasvatuse esmatähtis tegevussuund on laste õpetamine, kuna just noorelt kujunevad välja tõekspidamised ning käitumisharjumused, mida on hilisemas eas märksa raskem muuta. Laste liikluskasvatuse teostamisel on efektiivseimaks vormiks õpetamine kui süsteemne ja eesmärgistatud protsess, mille käigus omandab laps õpetaja poolt edastatud info põhjal ohutuks liiklemiseks vajalikud teadmised, oskused ja harjumused. Töö lastega peab toimuma lasteaedades ja koolides nii teoreetilises kui praktilises vormis ning selle tulemuslikkuse eelduseks on järjepidevus. Eduka liikluskasvatuse tagatiseks on liiklusteemasid hõlmav õppekava, õppekava süsteemikindel järgimine, õpetajate ettevalmistus ja oskused ning erinevatele vanusegruppidele suunatud köitvad õppematerjalid.

On oluline teadvustada, et pelgalt teadmiste jagamisest jääb madala riskitaseme kindlustamiseks väheks. Tänavaliikluses õigesti käituda võimaldavad õiged liiklemisharjumused, mille kujundamisele tuleb teiste õpetus- ja kasvatusülesannete kõrval suurt tähelepanu pöörata. Just liiklemisharjumused on liikluseeskirja täitmise aluseks. Liiklusõpetuse läbiviimiseks on Maanteeameti liikluskasvatuse osakond koostanud lasteaedadele, koolidele ja teistele õppeasutustele üle 50 nimetuse erinevaid liiklusõpetuse alaseid materjale.⁸

Kuigi paljude liikluskasvatuse alaste projektide läbiviimist ja teabe- ning õppematerjalide valmistamist finantseeritakse Maanteeameti eelarvest, on laste liiklusõpetuses ka neid valdkondi, milles on vaja kooli ja kohaliku omavalitsusüksuse tuge ja koostööd. Üheks selliseks on jalgratturi või mopeedi juhtimisõigust taotlevate laste õpetamine – vahendid kvaliteetse koolituskursuse läbiviimiseks ning vastavate erialaste teadmistega õpetaja palkamiseks peavad leidma kool ja koolipidaja.

Teiseks oluliseks töösuunaks on lasteaia- ja kooliõpetajate liiklusohutuse alase täienduskoolituse läbiviimine, mis toimub koostöös õpetajate koolitust korraldavate õppeasutuste ja kohalike omavalitsustega. Koolitusel käsitletakse õppematerjalide kasutamist,

⁸ Liiklusõpetuse kataloog <http://www.mnt.ee/atp/failid/Kataloog.pdf> sisaldab ülevaadet Maanteeameti liikluskasvatuse osakonna poolt koostatud ja välja antud liiklusõpetuse materjalidest ning liikluskasvatuse alasest tegevusest.

laste õpetamise metoodikat igapäevases liikluskeskkonnas ning lasterühma ohutuse tagamist teel liikudes ja sõidutee ületamisel.

Temaatiliste projektidena õpetatakse teedevalitsuste liiklusohutuse spetsialistide kaasabil iga-aastaselt sügisperioodil III–IV klassi õpilastele ohutut pimedas liiklemist. Igal kevadel toimub 10-12-aastastele lastele suunatud jalgratturile vajalike teadmiste omandamist motiveeriv võistlussari Vigurivänt.

Lapsed omandavad helkuri kasutamise alaseid teadmisi projekti „Must nukk“ raames

Võistlussarja Vigurivänt finaalvõistlus Veskisillal Järvamaal

Täiskasvanud liiklejate hoiakute ja liikluskäitumise muutmiseks, avaliku arvamuse kujundamiseks ning päevakohase liiklusalase info igapäevases elukeskkonnas nähtaval hoidmiseks tegeleb liikluskasvatuse osakond vastavasisulise teabe levitamisega. Liiklusohutusalase teabe edastamiseks kasutatakse aktiivselt nii massimeediat kui ka teisi infokanaleid. Liikluskasvatuse regionaalsetes projektides on suur osatähtsus näitustel ja mitmesugustel avalikel üritustel, mille sisuga liikluskäitumise alane informatsioon kokku sobib. Liiklejate hoiakute ja käitumise kujundamisel on mitmes valdkonnas ennast õigustanud kampaania vorm. Kampaania näol on tegu teatud eesmärkide saavutamiseks kindlale sihtrühmale orienteeritud üheaegselt rakendatavate erinevate abinõude süsteemiga, mille toimimise tulemust on võimalik mõõta.

Küsitlusuuringute andmetel peab kampaaniaid vajalikuks 80-95% küsitletutest. Kuigi ühekordse kampaania tulemus ei pruugi korrapealt väljenduda liiklusõnnetuste arvu vähenemises, on peaaegu iga kampaania tulemusena täheldatud hoiakute muutumist soovitud suunas. Õigete hoiakute kujunemine on aga liiklusõnnetuste vähenemise eelduseks.

Igal aastal viiakse regulaarselt läbi järgmisi liiklusohutuskampaaniaid:

- **Kampaania turvavööde ja lapse turvavarustuse kasutamise olulisuse teadvustamiseks.** Kampaaniat viiakse läbi juba alates 1996. aastast, see toimub kevadperioodil ning on suunatud esmajoones turvavööde kasutamise vajalikkusest teavitamisele tagaistmel sõitjate ja laste seas. Alates 2005. aastast on sellest kampaaniast välja kasvanud turvavöö kasutamise vajalikkust tutvustav atraktsioon, igal huvilisel on võimalik teha kaasa sõit pöörlevas autos ning tunnetada, kuidas turvavöö hoiab teda autost väljakukkumise eest. Turvavöö kasutamise vajalikkust tutvustav ekspositsioon on aastaringselt esindatud pea kõigil autondusega seotud suurematel messidel, seda on võimalik tellida ka teistele üritustele.
- **Kampaania „Sõida kaine peaga!” joobeseisundis sõidukijuhtide arvu vähendamiseks.** Kampaania toimub suvekuudel. Kampaania kuulub liiklusohutuse osakonna teavitustöö pikaajalisse programmi ja selles osalevad omapoolset initsiatiivil ka mitmed meediaorganisatsioonid. Lisaks meedias levitatavale informatsioonile pakutakse selle kampaania raames suuremate alkoholi tarbimisega seotud muusikaürituste küllastajatele tasuta alkomeetrite kasutamise võimalust ning teavitatakse neid joobes sõidukijuhtimisega kaasnevatest riskidest.

- **Kampaania „Lapsed on linnas tagasi!“, mis keskendub ülekäigurajal jalakäijale tee andmisele, ohutu sõidukiiruse valikule ning asula piirkiirusest kinnipidamisele.** Kampaania toimub septembris, läbiviimise aeg on seotud õppetöö algusega üldhariduskoolides. Kampaania eesmärgiks on reguleerimata ülekäigurajal tee ületamisega seotud ohtudest teavitamine ning sõidukijuhtide ettevaatlikkuse suurendamine. Kuigi kampaaniajärgsed küsitlus- ja vaatlusuuringud näitavad sõidukijuhtide käitumise paranemist, on ülekäigurajal jalakäijatele otsasõitude arv siiski suur. Seda soodustab linnatingimuste jaoks ülemäära suur sõidukiirus ning ülekäiguradade halb planeering – ülekäigurajad paiknevad tihti laiadel, nelja või enama sõidurajaga, sageli ohutussaarteta tänavatel ning sellistes kohtades, kus sõidukijuhi tähelepanu on hajutatud mitme erineva liiklussituatsiooni jälgimise vahel.

Kampaania „Lapsed on linnas tagasi!“välireklaam

- **Kampaania jalakäijahelkurite kasutamise edendamiseks** viiakse läbi aasta viimases kvartalis. Alates 1997. aastast toimunud kampaaniad on andnud reaalse tulemuse nii helkurite kasutamise iga-aastase suurenemise kui ka pimedas toimunud raskete tagajärgedega liiklusõnnetuste vähenemise osas. Maanteeameti ja Politseiameti vahel sõlmitud koostöökokkuleppe raames on kampaaniaperioodil helkuritega varustatud ka politseiautod, et pimedal ajal maanteel ohusituatsioonis viibivatele jalakäijatele helkureid jagada. Samuti saavad Maanteeametilt helkuri vastaval koolitusüritustel osalejad, koolitusel selgitatakse pimedal ajal enda nähtavaks tegemise vajalikkust ja seda, kuidas helkurit ettenähtud viisil kanda.

Päästeala ennetustööst üldhariduskoolides

Katrin Rüütel

Päästeamet

Valdkonnaga seotud mõisted:

Päästeala ennetustöö – päästeala ennetustöö koosneb tegevustest, mille eesmärk on õnnetusi ära hoida või vähendada õnnetuse korral kahju suurust ja mis on otseselt inimesele suunatud, st inimene on esmane kasusaaja (Ennetustöö strateegia aastani 2011).

Oht – olukord, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset päästesündmus (Päästeseadus).

Päästesündmus – ootamatu olukord, mis vahetult ohustab füüsiliste või keemiliste protsesside kaudu inimese elu, tervist, vara või keskkonda tulekahju, loodusõnnetuse, plahvatus, liiklusõnnetuse, keskkonna reostuse või muu sarnase olukorra korral (Päästeseadus).

Turvalisus – kaitstus, julgeolek, ohutus (Eesti keele seletav sõnaraamat). Ennetustöö strateegia mõistes tähendab turvalisus sellist olukorda, kus inimesed on teadlikud potentsiaalsetest ohtudest ja kaitstud vastavate oskuste, teadmiste ja vahenditega. Näiteks on kodu kaitstud tulekahju avastamisseadmega (Ennetustöö strateegia aastani 2011).

Turvalise keskkonna tagamine on ka iga inimese enda vastutus

Selliseid suurõnnetusi nagu torm, uputus või maavärin inimene mõjutada ei saa, küll aga on võimalik mõjutada iseenda ümbruses toimuvat. Päästeameti 2009. a statistika järgi põhjustab kodudes juhtuvatest tulekahjustest 90% hooletus lahtise tulega ümberkäimisel. Küünlad jäetakse järelevalveta, küttekolde uks lahti. Mida saaksime ette võtta? Siinkohal on võtmetähtsus teavitustööl, et inimesed tunneksid lahtise tulega ümberkäimise reegleid, teaksid, et tuli on ohtlik, ja oskaksid potentsiaalselt ohtlikus olukorras õigesti käituda ning olukorrast tulenevat kahju vähendada.

Turvalise keskkonna tagamine päästeala mõistes on mitme muutujaga võrrand. Kui kõik tingimused on täidetud, tekib vajaliku ohutustasemega keskkond. Võrrandi muutujateks on:

1. Seadusandlus ja kehtestatud nõuded;
2. Järelevalve ja nõuetele vastavuse kontroll;
3. Ohtlikus olukorras õigesti käitumiseks vajalikud teadmised ja oskused.

Ohutuse tase sõltub kõigist kolmest tegurist.

Enamjaolt on puudulik kolmandana nimetatud punkt ja ennetustöös keskendumegi just sellele. Vajalike teadmiste ja oskuste omandamisega kasvab ka inimese turvalisuse tase, mis tagab tema ohutuse. Tulevikus peab ohutu keskkonna kujundamine olema igaühe jaoks enesestmõistetav. Kõju suitsuanduri paigaldamise, tulekustutiga kustutamise õpetamise või küttekolde hooldamise vajalikkuse meeldetuletamisega annamegi vastutuse turvalisuse eest inimesele endale.

Piisava turvalisuse taseme saavutamiseks on vaja, et ühekordne hoiatus, õpetus või koolitus asenduksid järjepideva õpetamise ja teavitamisega. Ainult niiviisi saab pikaajalist protsessi õigete tulemusteni suunata. See tähendab, et teadmised, mis on vajalikud ohutu keskkonna tagamise eest vastutamiseks, peavad inimeseni jõudma võimalikult vara ja erinevatest allikatest.

Teadmised, hoiakud, käitumine

Ennetustöö on pikaajaline protsess, mille tulemused ei ilmne koheselt. Ennetustöö käigus on tegemist peamiselt inimese teadmiste, hoiakute ja käitumise kujundamise või muutmisega. Saadud teadmiste toel tekivad hoiakud mingi teema, küsimuse või põhimõtte kohta ja vastavalt hoiakutele hakatakse käituma. Nõnda võib öelda, et õige või vale käitumine sõltub teadmiste kvaliteedist.

Kõige lihtsam on kujundada ja muuta laste hoiakuid, sest laps on mõjutatav. Seetõttu on lastele õigete teadmiste andmine eriti oluline. Õige info õigel ajal tagab reaalses (õnnetus)olukorras ka õige käitumise.

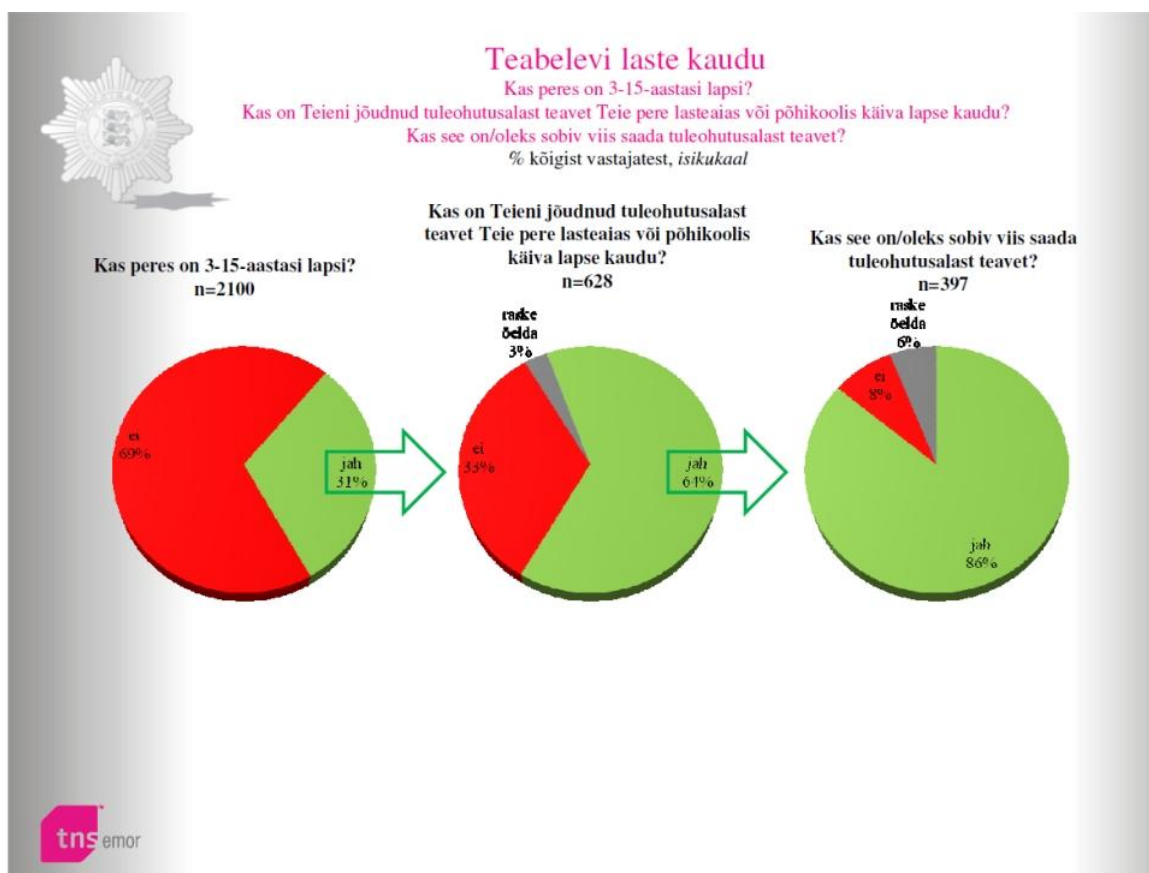
Loomulikult ei saa eeldada, et 2. klassi õpilane oskab tulekustutiga tuld kustutada või inimesi päästa. Väikeste laste eest vastutavad siiski nende vanemad. Küll aga saame suunata lapse kasvamist ohutut keskkonda hindavaks täiskasvanuks, andes talle selleks vajalikud teadmised juba koolis. Hilisemas eas on väljakujunenud hoiakuid juba oluliselt keerulisem muuta, sest vanad harjumused ei muutu kergesti. Vastutus kõige õigema ja vajalikuma info järjepideva edastamise eest lasub lapsevanematel ja õpetajatel.

Lapsed on tänuväärne publik, uued teadmised kinnistuvad neis kiiresti. Mida nooremas eas õiget käitumist õpetada, seda tulemusrikkam see pikemas perspektiivis on. Erinevatele sihtgruppidele mõeldud päästeala koolitustel pöörame kindlasti tähelepanu ealistele iseärasustele ja muudame koolitused laste jaoks võimalikult atraktiivseks ja meeldejäävaks.

Sageli arvatakse, et keegi peale päästespetsialistide ohutusalse ennetustööga hakkama ei saaks. Tegelikult pole see nii. Ohutuse teemadel saavad väga edukalt sõna võtta ka õpetajad ja lapsevanemad. Sageli on meil kõigil kogemusi, millest on hea õppust võtta. Ka vigadest õpitakse ja see, et järgmine põlvkond vigu ei kordaks, ongi meie endi kättes.

Teadlikkuse indeks

Päästeamet mõõdab igal aastal elanikkonna teadlikkuse indeksit tuleohutuse valdkonnas. Indeks näitab, kui paljud omavad kodus suitsuandurit, tulekustutit, kas teatakse hädaabinumbrit jmt. 2009. aastal uuriti ka seda, millistest kanalitest saadakse ohutuslast infot kõige meelsamini. 64% vastanutest ütles, et on ohutuslast informatsiooni saanud oma lastelt ja koguni 81% meelest oli see sobiv infokanal. Sellest võib järeldada, et lastele ohutuse alaste teadmiste jagamine on kasulik mitte ainult lastele, vaid ka täiskasvanutele.

Joonis 1. Teabelevi laste kaudu.

Koostöö koolidega

Päästeala ennetustöö tähendab erinevate sihtgruppide koolitamist. Selleks on Päästeamet välja töötanud koolitused ka kõige noorematele, eelkooliealistele lastele. Igale vanusegrupile on suunatud kindlad teemad, mida käsitletakse väga praktiliselt ja pilkupüüdvalt. Nagu eelpool rõhutatud, on ülioluline, et infot antaks järjepidevalt ja selleks kasutataks erineva kanaleid. Üks ülioluline infokanal ongi üldhariduskool.

Koolituste teemad on välja töötatud vastavalt ealistele iseärasustele. Eelkooliealine laps ei pea oskama inimest päästa, samas võiks aga põhikooli õpilane olla proovinud tulekustutiga kustutamist.

Eelkooliealine laps ja koolitus „Nublu aitab“

Koolitusel räägitakse lastele lahtise tule ohtlikkusest ja põleva künla õigest paigutamisest, põlevmaterjalidest, suitsuanduri vajalikkusest ja ka sellest, et õnnetuse korral peab kutsuma appi ema või isa, kes lapse ohutuse eest vastutab.

Eelkooliealised lapsed koolitusel „Nublu aitab“.

Algklassilaps ja koolitus „Tean tulest“

Algklassilapse teadmised võiksid olla juba pisut praktilisemad. Selle koolitusega annamegi lastele võimaluse ka ise ohtlikke olukordi lahendada ja likvideerida. Koolituse teemadeks on samuti lahtine tuli ja selle ohtlikkus.

Algklassilapsed koolitusel „Tean tulest“

6.-8. klassi laps ja koolitus „Kaitse end ja aita teist“

Koolitus toimub Eesti Politsei, Päästeameti ja Punase Risti koostöös. Teemade hulgas on mh esmaabi, tuleohutus, evakuatsioon, tulekustutiga kustutamine, politsei seadusandlus jmt.

Koolitus lõppeb laagriga, mille käigus tehakse ka praktilisi harjutusi ja kinnistatakse teooriatundides saadud teadmisi.

Koolitus „Kaitse end ja aita teist“

Gümnaasiumi veeohutuse koolitus

10. ja 11. klasside õpilastele mõeldud veeohutuse koolitusel käsitletakse erinevaid veega seotud teemasid, alates veekogude kirjeldusest ja uppumise põhjustest ning lõpetades päästevesti kasutamisega. Teemasid on palju, kursust käivad lugemas päästeala spetsialistid.

Mainitud koolitustele on võimalik eelnevalt registreeruda ja koolitaja kohale kutsuda.

Õppematerjalid

Päästeala koolitustega käivad kaasas õppematerjalid, mida jagatakse koolituse läbinud õpilastele. Lisaks saab kasutada mitmeid spetsiaalselt üldhariduskoolidele mõeldud õppevahendeid. Õppematerjalide nimekiri täieneb pidevalt.

Raamat

M. Klaos, „Õnnetusjuhtumid ja turvalisus“. Raamat on olemas kõikides Eesti üldhariduskoolides.

Film

Päästeamet, „Teoreem tulest“. Film on olemas kõikides Eesti üldhariduskoolides.

Film

Päästeamet, „Miks see just meiega juhtuma pidi?“ Film on olemas kõikides Eesti üldhariduskoolides.

Animatsioon „Juss õpib päästeala“. Film on olemas kõikides koolieelsetes lasteasutustes.

Õiguskuuleka ja täisväärtusliku kodaniku kasvatamine

Märt Kõrgmaa

Politsei- ja Piirivalveamet

Õiguskuuleka ja täisväärtusliku kodaniku kasvatamine on kogu riikliku õppekava üldine eesmärk, mis kajastub kogu õppekava läbivates teemades. Siinkohal käsitlen õiguskuuleka kodaniku kasvatamisega seotud õppekava läbivaid teemasid politsei vaatevinklist.

Politsei tegutsemise aluseks on politsei ja piirivalve seadus. Selles seaduses ei ole kirjas mitte ainult politsei kohustusi, õigusi ja teenistuskäiku kajastavad sätted, vaid ka mõisted, mida on tarvis tunda igaühel.

Politsei ja piirivalve seaduse keskseks mõisteks on korrariikkumine. Selle mõiste sisuline külg peaks olema arusaadav juba lasteaialapsele. Samas tuleb mõiste sisu ja tähendust käsitleda kõigis vanuseastmetes, seda pidevalt täiendades ja laiendades. Õppekava läbiv teema „Väärtused ja kõlblus“ annab väga olulise raami, et igas vanuses õpilastele selgitada vastastikuse hoolivuse ja tähelepanelikkuse ning neist lähtuvate käitumisreeglite kehtestamist ja järgimist. Võib ju veidi lihtsustades ütelda, et erinevate õigusaktidega kehtestatud reeglistikud on samuti käitumisjuhised, mis on loodud erinevate inimeste õiguste kaitseks ja kohustuste selgitamiseks. Õpilane, kes täidab korrektselt koolikorda ning on kaaslaste vastu tähelepanelik ja hooliv, ongi üksiti õiguskuulekas isik, kellega seoses korrariikkumistest tõenäoliselt rääkida ei tule. Õpilaste väärtushoiakute ja korrektse käitumise kujundamisel on eriti oluline roll õpetajaskonnal.

Korrariikkumise mõiste käsitlemisel erinevates vanuseastmetes tuleks lisaks kehtestatud reeglite selgitamise teha arusaadavaks ka erinevate korrariikkumiste võimalikud tagajärjed nii teiste inimeste kui korrariikkuja enda jaoks. See ülesanne tundub olevat lihtne, kuid ei ole seda tegelikult mitte, sest erinevate seadustega on erinevas vanuses korrariikkujate suhtes kehtestatud erinevad mõjutamisvõimalused.

Lapsele on vaja selgitada, et juba alates esimesest klassist peab ta täitma kooli kodukorda, mille rikkumisel võib tema suhtes rakendada põhikooli ja gümnaasiumi seaduses kirja pandud mõjutusvahendeid ja raskemate korrarikkumiste puhul ka alaealiste mõjutusvahendite seaduses kirjeldatud mõjutusvahendeid. Alates 14-aastasest saamisest on laps karistusõiguslikus mõttes süüvõimeline ning juba enne sellesse ikka jõudmist peaks olema talle selgitatud mõisteid süütegu, väärtegu ja kuritegu. Mõistete käsitlemisel on hea liikuda ahelas korrarikkumine–süütegu–väärtegu–kuritegu. Nende mõistete selgitamisel on mõttekas kasutada kooli teenindava noorsoopolitseiniku abi. Õpetajal endal võib olla suhteliselt keeruline kõiki peensusi tunda – näiteks ei ole kõik korrarikkumised koheselt süüteod seaduste mõistes, süütegu on vaid taoline korrarikkumine, mille eest on seadusandja (Riigikogu) pidanud vajalikuks määrata karistuseks vähemalt rahatrahvi. Samuti on oluline teha vahet väärteol ja kuriteol (mõlemad on süüteo liigid ja neid eristab vaid teo eest määratava karistuse raskus).

Teine oluline mõistepaar, mis peaks kindlasti käsitlemist leidma, on oht ja ohtu seadmine. Siinkohal on neid mõisteid vaadeldud küllalt laialt, sest inimene võib oma käitumisega ohustada nii enda kui teiste inimeste õigusi ja vabadusi. Oluline on, et lapsele hakataks selgitama erinevaid ohte juba väga varases eas ja et selgitustöö jätkuks kogu kooliaja vältel. Ka siin võiks kehtida lihtsamalt keerulisemale liikumise reegel. Üksteisega arvestamise ja hoolivuse kasvatamise kaudu on võimalik selgitada erinevast keelatud käitumisest lähtuvaid ohte. On kerge mõista, et teist last lüües tehakse haiget ja ohustatakse teise lapse tervist. Õpetajal on siinjuures väga vajalik siduda omavahel mõisted ohtu seadmine ja korrarikkumine, sest iga korrarikkumisega ohustatakse kellegi õigusi või vabadust. Siinjuures on oluline põhjuse ja tagajärje seose selge ja reljeefne esiletoomine koos positiivse käitumismudeli selgitamise ja toetamisega.

Nagu eelpool kirjeldatud, ei ole korrarikkumise üldmõiste ja ohtude selgitamiseks vaja midagi enam kui õpetaja tähelepanelikkust ja reageerimisvõimet ning asjakohaste selgituste jagamist, mida saab teha nii tunnis korda hoides kui ka õpilasi väljaspool tunde ära kuulates ning õpilastevahelisi konflikte lahendades.

Nii väärtuste ja kõlbluse kui ka tervise ja ohutusega seotud teemade juures on erilise tähtsusega põhjuse ja tagajärje seose selgitamine ning õpilaste endi nägemuse küsimine. Sageli seisavad politsei menetlejad silmitsi olukorraga, kus inimene, olgu siis kannatanu,

tunnistaja või kahtlustatava rollis, ei oska juhtunut kirjeldada, selgitamisest rääkimata. Seepärast on äärmiselt oluline juba esimestest klassidest alates pöörata tähelepanu nii suulise kui kirjaliku struktureeritud ja detailirikka jutustamisoskuse arendamisele. On ju iga avaldus või selgitus juhtunu kohta omamoodi jutustus, millel on kindel toimumisaeg ja -koht, erinevad osalised, sündmuste ajaline järjestus ja loogiline lõpptagajärg. Juhtunut kirjeldades on inimesel võimalus nii toimunud sündmust selgitada, selle põhjusi analüüsida kui ka hinnata, mil moel oleks saanud tagajärge ära hoida või kergendada. Samuti aitavad olulise info ebaolulisest eristamise võime ning juba eelnimetatud struktureeritud jutustamise oskus inimest siis, kui on tarvis teha hädaabikõne ja saada kiiret erakorralist abi politseilt, päästjatelt või kiirabilt.

Abimaterjalina saab kasutada:

Kuritegude menetlemine

Kuritegu on karistusseadustikus sätestatud süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus. Kuritegude kohtueelne menetlemine toimub vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku sätetele. Kohtueelse menetluse eesmärk on koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks muud tingimused. Kohtueelses menetluses selgitavad uurimisasutus ja prokuratuur kahtlustatavat ja süüdistatavat õigustavad ja süüstavad asjaolud.

Süütuse presumptsioon tähendab, et:

Kedagi ei käsitata kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Kriminaalmenetluses ei ole keegi kohustatud tõendama oma süütust. Kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolukus tõlgendatakse tema kasuks.

Kohtueelset menetlust juhib prokuratuur, tagades selle seaduslikkuse ja tulemuslikkuse. Prokuratuur esindab ka riiklikku süüdistust kohtus. Uurimisasutus või prokuratuur alustab kriminaalmenetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga, kui selleks on ajend ja alus ning puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud. Esimeseks uurimistoiminguks on tavaliselt kas sündmuskoha vaatlus või kannatanu või tunnistaja ülekuulamine. Kriminaalmenetluse ajend on kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave. Kriminaalmenetluse alus on kuriteo tunnuste sedastamine kriminaalmenetluse ajendis.

Kuriteoteade esitatakse uurimisasutusele või prokuratuurile suuliselt või kirjalikult. Teade, milles isikut süüstatatakse kuriteos, on kuriteokaebus.

Kannatanu on füüsiline või juriidiline isik, kellele on kuriteoga või süüvõimetu isiku poolt õigusvastase teoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalset kahju.

Kannatanul on õigus:

- 1) vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine;
- 2) esitada tsiviilhagi enne kohtuliku uurimise lõpetamist maa- või linnakohtus;
- 3) anda ütlusi või keelduda ütluste andmisest seadustikus sätestatud alustel;
- 4) esitada tõendeid;
- 5) esitada taotlusi ja kaebusi;
- 6) tutvuda menetlustoimingu protokolliga ning teha menetlustoimingu tingimuste,

käigu ja tulemuste ning protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse;

- 7) tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega;
- 8) võtta osa kohtulikust arutamisest;
- 9) anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks või sellest keelduda, anda

arvamus süüdistuse ja karistuse ning süüdistuses nimetatud kahju suuruse ja tsiviilhagi kohta.

Kannatanu on kohustatud:

- 1) ilmuma uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu kutsel;
- 2) osalema menetlustoimingu ning alluma uurimisasutuse, prokuratuuri ja kohtu

korraldustele.

Igast teie suhtes või teie nähes toime pandud süüteoist teatage kohe politseisse tasuta telefonil 110. Number valitakse ühtemoodi kõigilt telefonidelt.

Kuriteoteate esitamisel, samuti ka politseisse helistamisel pea meeles:

1. Edasta enda kohta sellised andmed (aadress, telefoninumber, meiliaadress), et sind on võimalik edaspidi kätte saada;
2. Kirjelda juhtumit konkreetselt:
 - a. millal, kus ja mis juhtus;
 - b. mis varastati või rööviti, millised on kurjategija saagiks langenud esemete konkreetsed tunnused ja kui palju need asjad maksid;
 - c. kui sul on põhjust kedagi kahtlustada või sa oled kindel, et keegi, keda sa ei tunne, nägi kuritegu pealt, siis kirjelda seda või neid isikuid võimalikult täpselt (võimalik vanus,

pikkus, sugu, kehaehitus, kirjelda nägu, juukseid, käsi, jalgu, kõnnakut ja riietust), samuti märgi, kuhu suunas kirjeldatav lahkus;

3. kui viibid kuriteo toimumise kohas, püüa oma käsutuses olevate vahenditega tagada sündmuskoha puutumatus võimalike kuriteo jälgede säilimiseks;

4. politseisse helistades ära lõpeta telefonikõnet enne, kui sulle selleks luba antakse.

Politsei reageerib kõigile väljakutsetele võimalikult kiiresti, samas teenindatakse alati esmajärjekorras kiiret reageerimist nõudvaid väljakutseid, näiteks kui

- kuritegu toimus vahetult enne teadet ja selle toimepanijad pole jõudnud sündmuskohast kuigi kaugele;

- kuritegu on hetkel veel toimumas;

- tegemist on raske isikuvastase kuriteoga jms.

Sündmuskohal:

- püüdke säilitada sündmuskoht politsei saabumiseni võimalikult puutumatuna;

- jätke meelde või pange kirja võimalike kahtlustatavate ja tunnistajate andmed ning edastage need politseile;

- olge tähelepanelik ja rääkige oma kahtlustest ka politseile.

Mida kiiremini teatate sündmusest politseile ja mida paremini on säilinud kuriteo toimepanemise sündmuskoht, seda tõenäolisem on kurjategijate kindlakstegemine ja nende süü tõendamine.

Tunnistaja on füüsiline isik, kes võib teada kuriteo toimepanemise asjaolusid. Tunnistaja on kohustatud andma tõeseid ütlusi. Tunnistaja ei tohi keelduda ütluste andmisest. Ütluste andmisest võib keelduda vaid juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav on tunnistajaks kutsutud isiku lähisugulane (alaneja ja üleneja sugulane, õde, poolõde, vend, poolvend või isik, kes on või on olnud abielus kahtlustatava või süüdistatava õe, poolõde, venna või poolvennaga, võõras- või kasuvanem, võõras- või kasulaps, lapsendaja ja lapsendatu, abikaasa, püsivas kooselus olev isik ja tema vanem, sealhulgas pärast abielu või püsiva kooselu lõppemist) või tunnistajaks kutsutud isiku ütlused võivad süüstada teda ennast või tema lähedasi isikuid.

Samuti võib tunnistajana ütluste andmisest keelduda kutsetegevuses teatavaks saanud asjaolude kohta isik, kellele on seadusega pandud ameti- või kutsesaladuse hoidmise kohustus. Kriminaalasjas ei või tunnistajana osaleda samas asjas kahtlustatav või süüdistatav isik, samuti uurimisasutuse ametnik, prokurör ega kohtunik, kelle menetluses on kriminaalasi.

Kriminaalmenetlust ei alustata või alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse, kui:

- 1) puudub kriminaalmenetluse alus;
- 2) kuriteo aegumistähtaeg on möödunud;
- 3) amnestiaakt välistab karistuse kohaldamise;
- 4) kahtlustatav või süüdistatav on surnud või juriidilisest isikust kahtlustatav või süüdistatav on tegevuse lõpetanud;
- 5) samas süüdistuses on isiku suhtes jõustunud kohtulahend või kriminaalmenetluse lõpetamise määrus.

Kui kriminaalmenetlust ei alustata või see lõpetatakse põhjusel, et õigusvastase teo on toime pannud kuni 14-aastane isik, saadab uurimisasutus või prokuratuur kriminaalasja materjalid alaealise elukohajärgsele alaealiste komisjonile.

Uurimisasutus teeb menetlustoiminguid iseseisvalt, kui menetlustoiminguks ei ole vaja kohtu luba või prokuratuuri luba või korraldust. Uurimisasutusel on õigus nõuda kriminaalasja lahendamiseks vajaliku dokumendi esitamist.

Kahtlustatav on isik, kes on kuriteos kahtlustatavana kinni peetud, või isik, keda on piisav alus kahtlustada kuriteo toimepanemises ja kes on allutatud menetlustoimingule. Kahtlustatavale selgitatakse viivitamata tema õigusi ja kohustusi ning ta kuulatakse üle kahtlustuse sisu kohta. Ülekuulamise võib edasi lükata, kui kahtlustatava tervislik seisund ei võimalda tema kohest ülekuulamist ning kui see on vajalik kaitsja ja tõlgi osavõtu tagamiseks. Kahtlustataval on õigus:

- 1) teada kahtlustuse sisu ja anda selle kohta ütlusi või keelduda ütluste andmisest;
- 2) teada, et tema ütlusi võidakse kasutada süüdistuseks tema vastu;
- 3) kaitsja abile;
- 4) kohtuda kaitsjaga teiste isikute juuresolekuta;
- 5) kaitsja juuresolekul olla üle kuulatud, osaleda vastastamisel, ütluste seostamisel olustikuga ja tema äratundmiseks esitamisel;
- 6) osaleda vahistamistaotluse arutamisel kohtus;
- 7) esitada tõendeid;
- 8) esitada taotlusi ja kaebusi;
- 9) tutvuda menetlustoimingu protokolliga ning teha menetlustoimingu tingimuste, käigu ja tulemuste ning protokolliga kohta avaldusi, mis protokollitakse;

10) anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks, osaleda kokkuleppemenetluse läbirääkimistel, teha ettepanekuid kohaldamisele kuuluva karistusliigi ja -määra kohta ning sõlmida või sõlmimata jätta kokkuleppemenetluse kokkulepe.

Kahtlustatav on kohustatud:

- 1) ilmuma uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu kutsel;
- 2) osalema menetlustoimingus ning alluma uurimisasutuse, prokuratuuri ja kohtu korraldustele.

Süüdistatav on isik, kelle kohta prokuratuur on koostanud süüdistusakti või isik, kellega on kokkuleppemenetluses sõlmitud kokkulepe. Süüdistataval on kahtlustatava õigused ja kohustused. Süüdistataval on õigus tutvuda kaitsja vahendusel kriminaaltoimikuga ja võtta osa kohtulikust arutamisest. Süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus, on süüdimõistetu. Süüdistatav, kelle suhtes on jõustunud õigeksmõistev kohtuotsus, on õigeksmõistetu. Isiku võib uurimisasutusse kutsuda telefoni, faksi või muu tehnilise sidevahendi kaudu edastatud kutsega. Kutses märgitakse:

- 1) kutsutava isiku nimi;
- 2) kutsuja ametinimetuse, nime ning kontaktandmed;
- 3) kutsumise põhjus ja kellena isik välja kutsutakse;
- 4) juriidilise isiku kutsumise korral, kas kutse on seaduslikule esindajale või esindajale;
- 5) ilmumise kohustuslikkus;
- 6) ilmumise aeg ja koht;
- 7) kriminaalasja number;
- 8) kohustus teatada ilmumata jäämisest ja selle põhjusest;
- 9) ilmumata jäämise tagajärjed.

Kutse lõpposa sisaldab teatist, mis täidetakse, kui kutse antakse isikule allkirja vastu üle. Teatistes märgitakse kutse vastuvõtnud isiku nimi, tema allkiri kutse vastuvõtmise kohta, kutse kättesaamise kuupäev ning kutsutava äraolekul kutse vastuvõtnud isiku kohustus anda kutse kutsutavale esimesel võimalusel üle või teatada kutsujale kutse edastamise võimatusest. Kutse vastuvõtmisest keeldumise kohta teeb kutse kättetoimetaja kutse lõpposas olevale teatisele märke, mida kinnitab oma allkirjaga. Kutse tuleb isikule teatavaks teha või kätte toimetada nii, et talle jääks ilmumiseks piisav ajavaru. Kui uurimisasutuse ametnik on veendunud, et kriminaalasjas vajalikud tõendid on kogutud, koostab ta viivitamata kohtueelse menetluse kokkuvõtte ja lisab selle kriminaaltoimikusse.

Kohtueelne menetlus politseiasutuses lõpeb kokkuvõtte koostamise ja kriminaaltoimiku edastamisega prokuratuurile.

Politsei annab nõu

Nõuanded lapsele:

- 1) Teata alati kodustele, kuhu, kui kauaks ja kellega lähed!
- 2) Ole liikluses tähelepanelik ja ettevaatlik!
- 3) Ära mine kaasa võõrastega!
- 4) Ära võta tundmatult inimeselt vastu maiustusi!
- 5) Ära kutsu endale külla juhuslikke tuttavaid või neid, keda alles vähe tunnend!
- 6) Hoia oma rahakotti, õpilaspiletit, sõidukaarti, võtmeid ja muid Sulle tähtsaid

asju riiete või koolikoti sisetaskus!

- 7) Ära jäta oma asju laokile ja järelvalveta!
- 8) Ära kelgi enda ja oma pere hinnaliste asjadega!
- 9) Ära puuduta tundmatuid esemeid!

Mobiiltelefoni omanikule: kuidas vähendada ohtu sattuda varguse ohvriks?

1) Kui kõnnite tänaval, siis peaks mobiiltelefon olema sellises kohas, kus võõras seda ei märka ja hõlpsasti kätte ei saa, näiteks kaelapaela küljes, kuid riiete all; taskus, kuid nendes taskutes, mis on lukustatavad; käekotis või koolikotis, kuid sahtlites, mis on lukustatavad ja kotti avades ei tohiks telefon silma hakata. Telefon võiks tänaval ja rahvarohketes kohtades liikudes olla lülitatud värinalarmile.

2) Püüdke vältida tänaval kõndides telefoniga rääkimist, eriti siis, kui olete üksi. Vajadusel kasutage telefoni kohas, kus on rohkem inimesi.

3) Ärge laenake oma telefoni võhivõõrale.

4) Koolipäevadel peaks mobiiltelefon olema kindlalt õpilase kotis ja helin summutatud, ka ei tohiks telefon olla koolilaua ilma järelvalveta.

5) Ärge ostke mobiiltelefone tundmatute inimeste käest ilma dokumentideta. On suur tõenäosus, et osutute heauskseks ostjaks ja teie soetatud mobiiltelefoni vastu võib huvi tunda politsei.

Mis on vägivald?

Vägivald on käitumine, mille abil saavutatakse teises inimeses hirmu tekitades võim tema üle, kontrollitakse teise inimese käitumist, mõtteid ja tundeid. Vägivallatseja rakendab oma ohvri suhtes erinevaid meetodeid alates psühholoogilisest survest ja jõhkrast sõimust kuni majanduslike piirangute seadmise ja sotsiaalse isolatsioonini.

Vaimse vägivalla alla kuuluvad: jälitamine, kontrollimine (telefonikõned, kirjad, kohtumised jmt), isoleerimine lähedastest, hirmutamine, laimamine, alandamine teiste inimeste ees, sõimamine.

Füüsilise vägivalla alla kuuluvad: nügimine, müksimine, juustest sikutamine, valu tekitamine, liikumise takistamine kinni hoidmise või sidumisega, löömine, pekmine, lämmatamine, relva kasutamine. Füüsilise vägivallaga kaasnevad vigastused võivad ulatuda marrastustest ning sinistest plekkidest kuni välimiste ja sisemiste vigastuste ja püsivate kahjustusteni. Füüsiline vägivald võib lõppeda surmaga.

Mida teha, kui oled tunnistajaks kuriteole?

- 1) Kui juhtute nägema kuriteo toimepanemist, teatage sellest võimalikult kiiresti politseisse telefonil 110.
- 2) Kui kuritegu on võimalik ära hoida, püüdke kurjategijaid takistada. Tihti piisab vaid sellest, kui kurjategijatele märku annate, et neid on tähele pandud.
- 3) Ärge unustage enda turvalisuse tagamist! Paljudes olukordades on kasulik ära oodata politseipatrulli saabumine.
- 4) Püüdke säilitada kuriteo sündmuskoht politsei saabumiseni võimalikult puutumatuna.
- 5) Jätke meelde või pange kirja võimalike kahtlustatavate ja tunnistajate andmed ning edastage need politseile.
- 6) Kui kuriteo tulemusena on keegi vigastada saanud, teatage sellest viivitusega politsei juhtimiskeskusele (110) või helistage hädaabinumbril (112).

Alkohol, tubakas ja narkootilised ained

Alkoholi ja tubakatoodete omamine, omandamine ja tarvitamine on keelatud alla kaheksateistkümnenda aastasel isikul. 14–18-aastast isikut, kes omab või omandab või tarvitab

alkohoolset jooki või tubakatoodet või on ilmsete alkohoolse joogi tarvitamise tunnustega, võib politsei toime pandud väärteo eest karistada.

Samuti on alkohoolsete jookide ja tubakatoodete müük alla 18-aastastele isikutele keelatud ning ka selle keelu rikkujat võib toime pandud väärteo eest karistada. Müüjal on õigus ja kohustus kontrollida kahtluse korral enne alkohoolse joogi või tubakatoote müümist ostja vanust, nõudes ostjalt kehtiva isikutõendava dokumendi esitamist. Dokumendi mitteesitamisel on müüjal õigus alkohoolse joogi või tubakatoote müügist keelduda.

Alkohoolseid jooke on keelatud tarvitada avalikus kohas, välja arvatud nendes kohtades, kus teostatakse alkohoolse joogi jaemüüki kohapeal tarvitamiseks. Sellistes kohtades, kus müüakse alkohoolseid jooke kohapeal tarvitamiseks, võib tarvitada vaid samast müügikohast ostetud alkohoolseid jooke.

Suitsetamine on keelatud:

- 1) laste hoolekandenasutuse ruumides ja asutuse piiratud maa-alal;
- 2) koolieelse lastenasutuse, lasteaed-alkukooli, alkukooli, põhikooli, gümnaasiumi, kutseõppeasutuse, huvialakooli, avatud noortekeskuse või noorte- ja projektlaagri ruumides ning nende piiratud maa-alal;
- 3) apteegi ruumides;
- 4) ettevõtte tootmis- ja laoruumis;
- 5) kaupluse ja rändkaupluse müügisaalis;
- 6) tootlustusettevõttes, välja arvatud suitsetamiseks ettenähtud kohas;
- 7) sportimiseks ettenähtud ruumis;
- 8) riietusruumis ja tualettruumis, kui need ei ole erakasutuses;
- 9) ühistranspordi ootekojas, reisijate ootesaalis ja reisiterminalis;
- 10) sõitjateveo teenuse osutamiseks kasutatavas sõidukis, välja arvatud rongis või laevas ettenähtud suitsetamiskohas;
- 11) tule- või plahvatusohtlike kemikaalide läheduses, tule- või plahvatusohtlike ruumidega objektidel, ohtlike veoste laadimise kohas, pealelaadimist ootavate saadetiste lähedal, seisva veoüksuse juures ja veoüksuses;
- 12) padrunitel laadimisel püssirohu läheduses, relvahoidlas, relvalaos või relvaruumis;
- 13) metsas ja muu taimeestikuga kaetud alal tuleohtlikul ajal;
- 14) jalakäijate tunnelis;

15) korterelamu koridoris, trepikojas ja korterelamu muus üldkasutatavas ruumis.

Narkootilised ained

Narkootiline või psühhotroopne aine on aine või ravim, mis on nimetatud sotsiaalministri määrusega kehtestatud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjades.

Narkootilist või psühhotroopset ainet on lubatud tarvitada ainult arsti ettekirjutusega, narkootilise või psühhotroopse aine tarvitamine ilma arsti ettekirjutuseta või väikeses koguses valmistamine, omandamine või valdamine on väärteona karistatav.

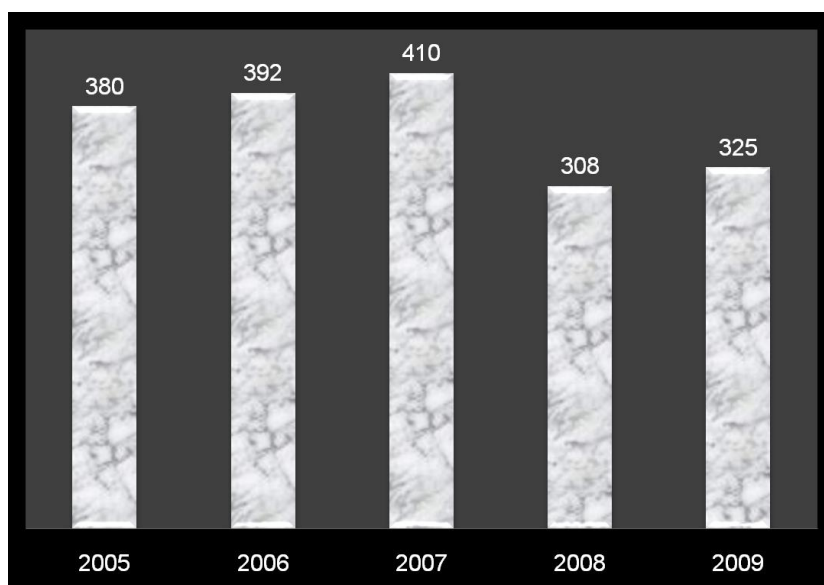
Narkootilise või psühhotroopse aine suures koguses valmistamine, valdamine, ostmine, müümine või ostu-müügitehingu vahendamine on karistatav kuriteona. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete suure koguse minimaalmäärad on sätestatud sotsiaalministri määrusega.

Ohutus mürgituse vältimiseks

Mare Oder

Mürgistusteabekeskus

Mürgistussurmade statistika on Eestis võrreldes muu Euroopaga murettekitavalt kõrge. Viimastel aastatel on näha paranemismärke, ehkki need pole tänaseks veel piisavad, et rahule jääda. Suremust mürgistustesse näitab Eesti Kohtuarstliku Ekspertiisi Instituudi statistika aastatest 2005-2009 joonisel 1.

Joonis 1: Mürgistussurmade arv 2005-2009 Eesti Kohtuarstliku Ekspertiisi Instituudi andmetel

Samuti on võimalik mürgistuste statistikaga tutvuda Sotsiaalministeeriumi kodulehel aadressil <http://www.sm.ee/tegevus/tervis/tervislik-eluviis-ja-haiguste-ennetamine/vigastused.html>

Iga aasta alguses on Mürgistusteabekeskuse tööd kajastav numbriline analüüs leitav keskuse kodulehelt aadressil <http://www.16662.ee/statistika.html>

Mürgistusteabekeskus

Mürgistusteabekeskus käivitati Sotsiaalministeeriumi struktuuris 2008. aasta sügisel, mil avati telefoniliin numbrile 16662 helistamiseks. Mürgistusteabekeskuse põhieesmärk on vähendada inimeste haigestumist, tervisekahjustusi ja suremust ägedate mürgistusjuhtumite läbi. Keskuses töötavad erakorralise meditsiini ning anestesioloogia kogemusega õed ja arstid, kes annavad nõu ägeda mürgistusega toimetulekuks praktiliselt kõikide juhtumite korral. Olgu siinkohal nimetatud

- koduskeemia;
- taimekaitsevahendid ja väetised;
- putuka- ja näriliste tõrjevahendid;
- kosmeetika ja loodustooted;
- ravimid, narkootilised ained;
- seened, taimed;
- mürgiste loomade hammustused;
- mürkgaasid;
- alkoholid.

Keskuse töötajad on seni käinud koolitamas kõiki eagruppe lasteaiast gümnaasiumini, valides igale eale sobivad põhiteemad ja õppemeetodid. Koolide õpetajaskond saab põhimõttelised suunised õppetegevuse läbiviimiseks Mürgistusteabekeskuse kodulehelt aadressil <http://16662.ee> ning keskuses väljatöötatud mürgistusinfo trükistelt.

LISA 1

Veebilehed, kust leiab infot ja õppematerjale läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng” ellurakendamiseks

Läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ rakendamist toetavad ka tunni- ja õppekavaväline tegevus. Koolitundide välisel ajal saab toetada õpilaste osalemist mitmesugustes huvialakoolides, programmides, suunata uurimistööde koostamist ja motiveerida õpilasi osalema uurimistööde konkurssidel. Samuti on õpilastel võimalik osaleda erinevate loodus- ja keskkonnahariduskeskuste ning võrgustike töös. Igal aastal korraldatakse rohkelt erinevaid projekte ja üritusi, kus saavad osaleda ka õpetajad.

Keskkonnahariduskeskused, huvialakoolid ja looduskoolid

Tartu Keskkonnahariduse Keskus (<http://www.teec.ee/>) pakub mitmekülgset tegevust. Kooliklassidele pakutakse õppekavakohaseid aktiivõppeprogramme. Õpilased saavad osaleda loodusmaja huviringides või keskkonnaprojektides. Korraldatakse erinevaid kursusi, infopunktist saab vastuseid loodus- ja keskkonnaküsimustele. On võimalik osaleda teemaõhtutel, ekskursioonidel ja vaadata filme.

Pärnu Loodus- ja Tehnikamaja (<http://loodusmaja.parnu.ee>). Pärnu Loodusmaja on kujundanud õpilaste loodust ja keskkonda väärtustavat maailmapilti juba alates 1953. aastast. Loodusmajas töötab palju erinevaid ringe, seal on elavnurk, talveaed jne. Õppetöö toimub loengute, õppekäikude, laagrite, ekskursioonide ja töötubade vormis.

Tartu Ülikooli loodusmuuseumis (<http://www.natmuseum.ut.ee/>) toimub õppekava toetav õpe. Koostatud on loodushariduslikud õppeprogrammid õppetegevusteks muuseumis ja looduses, viiakse läbi huvipäevi, loodusretki ning koolituspäevi õpetajatele.

Tallinna tugikeskused

Tallinna loodusmaja sulgemise järel toimivad loodus- ja keskkonnahariduskeskused järgmiste institutsioonide juures:

- Tallinna Nõmme Noortemaja loodusmaja (www.hot.ee/nommeloodusmaja) pakub õpetajatele ja õpilastele õue minemise võimalust (Pääsküla raba ja Nõmme-Mustamäe maastikukaitseala), nõustavad õpetajaid ja juhendavad klasse õuesõppe retkedel. Töötavad grupid „Loomariigi mitmekesisus“ elavnurgas ning „Puud ja põõsad“ ümbruskonna parkides.
- Tallinna loomaaed (<http://www.loomaaed.ee/index.php?ndbase=2>). Loodusharidus jõuab koolideni interaktiivsete vahendite, näituste, trükiste, iseseisvate loomavaatluste, ekskursioonijuhtide, lektorite ja meedia kaudu. Töötavad loomasõprade ringid õpilastele alates neljandast klassist. Zookool võimaldab läbi viia loodusõpetuse, bioloogia ja geograafia tunde loomaaias. Tundide aluseks on loomaaia spetsialistide ja õpetajate koostöös valminud iseseisva töö õppevahendite komplektid.
- Tallinna botaanikaaed (<http://www.tba.ee/>) – pakub õppekavakohast loodusõpet huviringide, õppepäevade, looduse õpperaja jmt näol.

- Eesti Loodusmuuseum
(<http://loodusmuuseum.dyndns.org/testsite2/?q=et/loodusharidus>) pakub loodushariduse raames muuseumitunde erinevatele vanuserühmadele, loenguid, õppematerjale, õuesõppe tunde ja maastikumänge.
- KULLO keskkonnaklass
(http://www.kullo.ee/?cmd=left_menu_rbk&rbk_id=76&set_page_header=KESKKO_NNAKLASS).

Kahjuks ei toimi ülalnimetatud asutuste võrgustikupõhine koostöö.

Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) looduskeskused

(<http://www.rmkk.ee/teemad/looduses-liikujale/looduskeskused>) toetavad oma tegevusega nii RMK ülesannete täitmist kui ka säästvat arengut toetavat haridust ning on sobivaks õpikeskkonnaks erinevas vanuses õpilastele. Olulisel kohal on praktiline looduse tundmaõppimine ja looduses liikumise oskuste kujundamine (vt <http://www.rmkk.ee/teemad/metsakool>). RMK korraldab igal kevadel, sügisel ja talvel üldhariduskoolide õpilastele ja lasteasutustele kampaania, mille käigus saab osa võtta tasuta loodusõppeprogrammidest (<http://www.rmkk.ee/teemad/metsakool/kampaania>).

RMK Sagadi looduskool (<http://www.sagadi.ee/looduskool>) on vahendanud teadmisi, arendanud oskusi, kujundanud hoiakuid ja väärtushinnanguid juba 10 aastat. Sagadi looduskoolist on saanud keskkonnahariduskeskus, kus õpilaste kõrval saavad sobivat keskkonnakoolitust õpetajad, loodusgiidid ja teised huvilised.

Keskkonnaameti looduskeskused (<http://www.keskkonnaamet.ee/index.php?id=10721>) pakuvad üle Eesti koolidele ja lasteaedadele **ligi 100 erinevat keskkonnahariduslikku õppeprogrammi**, mis aitavad kinnistada tundides omandatud teadmisi ja oskusi. Keskustes on olemas kohalikku loodust tutvustav püsiekspositsioon ja võimalused programmide läbiviimiseks.

Silma Õpikoda (<http://www.silmalk.ee/test>) on looduskool, mis asub Läänemaal Saunja külas vaheldusrikka loodusega Silma looduskaitsealal. Silma Õpikoja loodusõppepäevad sisaldavad koolitusprogramme.

Keskkonna ja säästva arengu temaatikaga seotud õpilastele suunatud programmid ning projektid

Veebiprojekti „Tere, Kevad!“ (<http://tere.kevad.edu.ee>) eesmärgiks on juba 15 aastat lähendada lapsi loodusele ning õpetada neid (ja ka nende vanemaid) tähele panema looduses toimuvaid muutusi. Vaadeldakse 35 Eestis levinud looma- ja taimeliigi ilmutist kevadisse loodusesse.

Eesti GLOBE (<http://www.globe.ee/globe>). GLOBE (*Global Learning and Observations to Benefit Environment*) on ülemaailmne alg-, põhi- ja keskkooli õpilastele mõeldud uurimuslikku õpet ja praktilisi tegevusi pakkuv keskkonnasuunitlusega haridus- ja teadusprogramm. Edendatakse õpilaste, õpetajate ja loodusteadlaste koostööd keskkonna ja Maa kui süsteemi uuringute valdkonnas. Eesti koolid osalevad programmis alates 1996. aastast. Programmi käigus teevad õpilased igapäevaseid keskkonnavaatlusi ja mõõtmisi, saadavad oma tulemused interneti kaudu GLOBE andmebaasi ning kasutavad erinevaid andmebaase igapäevases koolitöös.

Läänemere projekt (<http://www.b-s-p.org/home>). Rahvusvaheline Läänemere Projekt (*The Baltic Sea Project* – BSP) on ulatuslik keskkonnaprobleeme käsitlev projekt Läänemeremaade koolinoortele, mis kutsuti ellu Soome UNESCO komitee poolt 1989. aastal. Projektis osalevad kõikide Läänemeremaade koolid. Eesti liitus projektiga 1992. aastal. BSP projekti nimistus on järgmised programmid: 1. Vee kvaliteet; 2. Jõed; 3. Rannikuvaatlused; 4. Õhu kvaliteet; 5. Fenoloogilised vaatlused; 6. Linnuvaatlused; 7. Keskkonna ajalugu; 8. *Oikosofy*; 9. Keskkonna-alased mõõtmised. Kõik programmid on rahvusvaheliselt heaks kiidetud.

Ökokoolid on rahvusvaheline keskkonnahariduse programm, mille käigus tavakool kasvab ümber keskkonnasõbralikuks kooliks. Õppe-kasvatustegevuses tähtsustatakse sotsiaalseid aspekte ja pööratakse suurt tähelepanu õpilaste sotsialiseerimise kaasaaitamisele. Lisaks õpilastele ja õpetajatele püütakse kaasata kooli juhtkonda, majandustöötajaid, lapsevanemaid, KOV ning muude organisatsioonide esindajaid. Eestis on saanud Rohelise lipu ja ökokooli staatuse ligikaudu 17 kooli.

Comeniuse projektid (<http://archimedes.ee/hkk/index.php?leht=26>). Üldhariduse valdkonna allprogrammina on Comenius pakkunud koolidele, õpetajatele, üliõpilastele ja koolitusasutustele erinevaid rahvusvahelise koostöö võimalusi alates 1995. aastast.

Õpilasuurimistööde koostamine ja konkurssidel osalemine

Tartu Keskkonnahariduse Keskuse keskkonnaalaste uurimistööde konkurss (<http://www.teec.ee/?nodeid=256&lang=et&articleid=1089>). Iga-aastased keskkonnaalased konkursid said alguse Tallinna loodusmajast, üle-eestilisi õpilaste uurimistööde võistlusi on korraldanud ligi 50 aastat. Nüüdseks on võistluse korraldaja Tartu Keskkonnahariduse Keskus. Tegemist on ühe pikaajalisema järjepidevalt toimunud keskkonnaharidusliku projektiga Eestis. Võistluse põhiidee on innustada õpilasi tegema vaatlusi ja uuringuid ning tulemusi kirjalikult vormistama ja uurimistööna esitama. Töö teema peab olema seotud looduse ja keskkonnaga. Osalema kutsutakse 6.-12. klasside õpilasi. Konkursile esitatud uurimistööde autorid ja juhendajad kutsutakse konverentsile. Alates 1993. aastast on paremad tööd esindanud Eestit iga-aastastel rahvusvahelisel keskkonnaprojektide olümpiaadil Türgis.

GLOBE programmi õpilaste keskkonnauurimuste konkurss

(<http://www.globe.ee/globe/konkurss>). Üleriigilisi GLOBE programmi õpilaste uurimistööde konkursse on korraldatud alates 1999. aastast, osa võtma oodatakse üldhariduskoolide 5.–12. klassi ja kutseõppeasutuste õpilasi. Kõik osalejad saavad oma uuringuid tutvustada üleriigilisel õpilaste GLOBE uurimistööde konverentsil.

Õpilaste Teaduslik Ühing (<http://www.archimedes.ee/teadpop/index.php?leht=30>) on alates 1980. aastast ühendanud teadmishimulisi noori ning teadlasi. Tegevteadlastest juhendajate käe all on võimalus teha tutvust akadeemilise maailmaga ning süveneda teadusliku uurimistöö võimalustesse.

Eesti õpilaste teadustööde riikliku konkursi

(<http://archimedes.ee/teadpop/index.php?leht=3>) eesmärk on väärtustada teadusliku uurimistööga tegelemist üldhariduskoolide noorte hulgas. Konkurss toimub kahes voorus. Esimeses voorus hinnatakse konkursi nõuetele vastavaid ja tähtjaks konkursile laekunud kirjalikke töid. Parimate tööde autorid kutsutakse teise vooru, kus nad peavad oma tööd esitlema ja läbima vestluse komisjoni liikmetega.

Materjalid veebis

Eesti- ja venekeelsed säästvat arengut toetava ja keskkonnahariduse alased õppe- ja metoodilised materjalid veebis

Keskkonnahariduse kontseptsiooniga saab tutvuda aadressil <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=379038/KKH-kontseptsioon-25-05-2006.pdf>.

Keskkonnahariduse riiklik arengukava aastateks 2008-2013 asub aadressil www.hm.ee/index.php?popup=download&id=8132.

Keskkonnaministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi ühise tegevuse memorandumit saab lugeda aadressil <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=379030/yhise.tegevuse.kava.pdf>.

Keskkonnaharidusleht (<http://www.keskkonnaamet.ee/index.php?id=11054>) sisaldab ka keskkonna- ja pärandkultuuri tähtpäevade kalendrit.

UNECE säästvat arengut toetava hariduse strateegia ja lisad on ära toodud aadressil <http://www.hm.ee/index.php?046842> Haridus-ja Teadusministeeriumi kodulehel.

Läänemere Agenda 21 haridussektori materjalidega saab tutvuda aadressil <http://www.baltic21.org/?sasp,3#>.

Läänemere Agenda 21 säästvat arengut toetava hariduse arendamise kava – Läänemere Agenda 21E (vt <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5039>).

„Education for Change: Säästva arengu õpetamise ja õppimise käsiraamat“ (http://www.balticuniv.uu.se/teacher/index.php/resources/downloads/doc_download/465-education-for-change-handbook-estonian) on Balti Ülikooli programmi (<http://www.balticuniv.uu.se>) koostöö raames valminud metoodiline materjal õpetajatele.

Maailmhariduse veebilehe linke säästva arengu ja vastava temaatilise õppematerjalide kohta leiab aadressil <http://www.maailmakool.ee/index.php?id=10649>.

MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED (<http://www.hared.ee/>) korraldab keskkonna ja säästva arengu alaseid täiendkoolitusi, üritusi ning kirjastab õppematerjale.

Keskkonna- ja säästvat arengut toetava hariduse alased õpetamise ja õppematerjalid koolidele ning lasteadeadele. „**Tuuliku**“ ja „**Aiatuuliku**“ projekti eesti- ja venekeelseid metoodilisi materjale leiab aadressidelt <http://www.emieco.ee/?op=body&id=6> ja <http://www.hared.ee/index.php?page=portf>.

- *„Tuuliku“ keskkonnaraamat sotsiaalainete õpetajale*. 2003. Koostajad: Aher, S., Belitško-Popovych, A., Mets, E. Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Hollandi - Eesti keskkonnaharidusprojekt "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. (<http://www.emieco.ee/static/files/25.tuulikukeskkonnaraamat.pdf>).
- *"Tuuliku" tunnid: keskkond ja säästev areng üldhariduskooli õppekava läbiva teemana*. 2002. Koostaja Aher, S. Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Hollandi - Eesti keskkonnaharidusprojekt "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. (<http://www.emieco.ee/static/files/22.tuulikutunnid.pdf>).
- *"Tuuliku" rajad ja tunnid: keskkond ja säästev areng üldhariduskooli õppekava läbiva teemana, koolikorralduses ja huvitegevuses*. 2003. Koostaja Aher, S. Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Hollandi - Eesti keskkonnaharidusprojekt "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. (http://www.hared.ee/files/Tuuliku_rajad_ja_tunnid.pdf).

- **"Tuuliku" terad: keskkonnaharidusest kooli õppekavas.** 2004. Koostajad: Aher, S., Belitško-Popovych, A. Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Hollandi - Eesti keskkonnaharidusprojekt "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. (<http://www.emieco.ee/static/files/33.tuulikuterad.pdf>).
- **Дневник окружающей среды.** 2002. Сост.: Ахер, С. Беличко, А., Туусти, А., Варнар, Б. Центр программ развития EMI-ECO, Голландско-эстонский проект экологического образования "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. ([http://www.emieco.ee/static/files/51.kkkpaevikujuhend\(venek\).pdf](http://www.emieco.ee/static/files/51.kkkpaevikujuhend(venek).pdf)).
- **"Tuulik". Тропы и уроки : окружающая среда и устойчивое развитие как сквозная тема в учебном плане общеобразовательной школы, организации работы школы и занятиях по интересам.** 2003. Составитель Ахер, С. Центр программ развития EMI-ECO, Голландско-эстонский проект экологического образования "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. (http://www.hared.ee/files/Raamat_259.pdf).
- **„Tuulik” уроки окружающей среды: окружающая среда и устойчивое развитие как сквозная тема в программе общеобразовательной школы.** 2003. Составитель Ахер, С. Центр программ развития EMI-ECO, Голландско-эстонский проект экологического образования "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. ([http://www.emieco.ee/static/files/37.tuulikutunnid\(venek\).pdf](http://www.emieco.ee/static/files/37.tuulikutunnid(venek).pdf)).
- **"Tuulik": окружающая среда для учителя социальных дисциплин.** 2003. Составители Ахер, С., Беличко-Попович, А., Метс, Э. Центр программ развития EMI-ECO, Голландско-эстонский проект экологического образования "Tuulik". Tallinn: Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn
- **Tuulik". Зёрна истины: окружающая среда в учебном плане школы.** 2004. Составители: Ахер, С., Беличко-Попович, А. Центр программ развития EMI-ECO, Голландско-эстонский проект экологического образования "Tuulik". Arenguprogrammide Keskus EMI-ECO, Tallinn. (<http://www.hared.ee/files/kniga.pdf>).

Õppematerjalid Riikliku Eksami- ja kvalifikatsioonikeskuse REKK kodulehel (<http://www.ekk.edu.ee>). Riikliku õppekava läbivad teemad on lahti kirjutatud aadressil <http://www.ekk.edu.ee/784>.

- Läbiva teema „Keskcond ja jätkusuutlik areng“ elluviimist toetavad õppemetoodilised ja muud materjalid
- (http://www.ekk.edu.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=787/kk_ja_sa_toetavad_6pp_ematerjalid290606.doc).
- Rollimäng „Mida sööme lõunaks”
- (<http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/Rollim%E4ng%20Mida%20s%F6%F6me%20l%F5unks.pdf>).
- Näpunäiteid õpetajale
- (<http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/N%E4pun%E4iteid%20F5petajale.pdf>).

"Projektipaun" – Projekt „IKT oskuste rakendamine õppeprotsessis“ kodulehekülg (<http://www.htk.tlu.ee/projektipaun>) sisaldab erinevaid metoodilisi õppematerjale.

RMK Sagadi Looduskooli õppematerjalid asuvad aadressil <http://www.sagadi.ee/looduskool/oppematerjalid>.

Täaksi Põhikooli loodus-ajaloolise õpperajaga saab tutvuda aadressil http://www.taaksi.vil.ee///Taaksi_Opperaja_veebileht/taaksi_opperada.htm.

Võrumaa loodus- ja matkaradu tutvustatakse aadressil <http://www.visitvoru.ee/?id=24>.
Kesk- ja Ida-Euroopa Regionaalne Keskkonnakeskus – REC-Estonia (<http://www.recestonia.ee>) viib läbi keskkonna ja säästvat arengut toetava hariduse alaseid projekte ja koostab koolidele selleteemalisi õppematerjale.

Keskkonnaameti trükised (<http://www.keskkonnaamet.ee/index.php?id=11071>).

- [Õppemapp „Looduskaitse Eestis“](#)
- Lauamäng „Ferda sordib pakendeid“
- Keskkonnatrükis „Ferda vähendab prügi“ (eesti ja vene keeles)
- Lauamäng „Vähendame võidu“
- [Ohtlikud jäätmed kodumajapidamises](#)
- [Kas prügimäel oled käinud?](#)
- [Kompostimine kodumajapidamises](#)
- Kooli jäätmejuhis
- [Milleks säästa vett?](#)
- [Kuidas säästa vett?](#)
- Igäüheõigus Eestis

Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) keskkonnateadlikkuse programmiga saab tutvuda aadressil <http://www.kik.ee/et/keskkonnateadlikkus/keskkonnateadlikkus.html>.

Veebiportaal „**Keskkonnaharidus**“ (www.keskkonnaharidus.ee) sisaldab ESD õpetamise ja õppematerjale koolidele ning lasteaedadele.

Eestimaa Looduse Fondi veebiportaal (<http://www.elfond.ee>) sisaldab ESD õpetamise ja õppematerjale koolidele ja lasteaedadele, sh loodusharidust ja loodusvaatlusi puudutavad materjalid (<http://www.elfond.ee/et/teemad/teised-teemad/loodusharidus/lastele/loodusvaatlused>).

Eesti riikliku teabevõrgustiku mehhanismi bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni veebiportaal (http://loodus.keskkonnainfo.ee:88/English/index_html) sisaldab bioloogilise mitmekesisusega seotud materjale.

Veebiportaal „**Loodusharidus**“ asub aadressil <http://www.loodusharidus.ee>.

Keskkonnainfo veebiportaal asub aadressil <http://www.keskkonnainfo.ee>.

Inglisekeelsed keskkonna- ja säästvat arengut toetava hariduse alased õppe- ja metoodilised materjalid veebis

UNESCO säästvat arengut toetava dekaadi portaal ja materjalid
http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=27234&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

UNESCO säästvat arengut toetava hariduse õppematerjalid (*Teaching and Learning Sustainable future*) <http://www.unesco.org/education/tlsf/>.

Säästvat arengut toetava hariduse õppekomplekt (*Education for Sustainable Development Toolkit*) <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001524/152453eo.pdf>.

Ülevaade säästvat arengut toetava hariduse sisust ja kontekstist 2009 (*Review of Contexts and Structures for Education for Sustainable Development 2009*) <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001849/184944e.pdf>.

ÜRO säästvat arengut toetava dekaad: rahvusvaheline rakenduskava (*United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014): International Implementation Scheme*) <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148654E.pdf>.

ÜRO säästvat arengut toetava dekaadi rahvusvahelise rakenduskava koostöö raamistik (*Framework for the UNDESD International Implementation Scheme*) <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148650E.pdf>.

UNECE säästvat arengut toetava hariduse strateegia (*Strategy for Education for Sustainable Development*) ja muud materjalid. Näited parimatest praktikatest on ära toodud aadressil <http://www.unece.org/env/esd/>.

Säästva arengu entsüklopeedia õpilastele (*Encyclopedia of Sustainable Development*) asub aadressil <http://www.ace.mmu.ac.uk/esd/index.html>.

Soovituslikud keskkonna ja säästva arengu alased lisaressursid veebis (eesti keeles)

- Eesti säästva arengu riiklik strateegia Säästev Eesti 21. 2005. Keskkonnaministeerium, Tallinn (<https://www.riigiteataja.ee/akt/940717>).
- Keskkonnaministeeriumi koduleheküljel asub aadressil <http://www.envir.ee/2853>.
- **Arhusi konventsioon** on ilmunud Riigi Teatajas (<https://www.riigiteataja.ee/akt/27132>).
- Ökojalje kalkulaator (<http://www.ut.ee/mobility/jalajalg/>).
- Keskkonnaeetikast säästva ühiskonna eetikani: inimese ja looduse vaheline tasakaal kui jätkusuutlikkuse aluspõhimõte. 2003. Koost.: Oja, A. Säästva Eesti Instituut, SEI-Tallinn, Keskkonnainvesteeringute Keskus. Säästva Eesti Instituut, Tallinn (<http://www.seit.ee/projects/1-82.pdf>; <http://www.seit.ee/projects/83-146.pdf>; <http://www.seit.ee/projects/147-196.pdf>).

Soovituslikud keskkonna ja säästva arengu alased lisaressursid veebis (inglise keeles)

- EL säästva arengu strateegia (uuendatud juunis 2006, 2009) (*EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) Renewed Strategy*) asub aadressil <http://www.euractiv.com/en/climate-environment/sustainable-development-eu-strategy/article-117544>.
- Euroopa Keskkonnaagentuuri keskkonnakaitse ja säästva arengu sõnastikku (*EEA Multilingual Environmental Glossary*) saab kasutada aadressil <http://glossary.eea.europa.eu/EEAGlossary>.
- Euroopa Komisjoni säästva arengu materjalid asuvad aadressidel <http://ec.europa.eu/environment/eussd/> ja http://ec.europa.eu/environment/wssd/pdf/fs_sustainable_dev.pdf.
- Euroopa Komisjoni säästva arengu indikaatorid (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sdi/indicators>).

- ÜRO keskkonnaprogrammi (UNEP) globaalkeskkonna ülevaated asuvad aadressil <http://www.unep.org/>.
- Inimarengu (UNDP) raportitega saab tutvuda aadressil <http://hdr.undp.org/>.
- Inimarengu ressursside võrgustik (<http://www.yorku.ca/hdrnet/sitemap.asp?id=10>).
- **Maa**ilma Loodusvarade **Instituudi** keskkonnainformatsioon (*Environmental information website from World Resources Institute - WPR*) (<http://earthtrends.wri.org/>).
- EUROSTAT veebimaterjalid asuvad aadressil <http://europa.eu.int/comm/eurostat/sustainabledevelopment>.
- ÜRO Toidu ja Põllumajanduse Organisatsiooni (*Food and Agriculture Organization - FAO*) kodulehekülge asub aadressil <http://www.fao.org>.
- Globaalse rahvastikustatistikaga (*GeoHive - Global Statistics*) saab tutvuda aadressil <http://www.xist.org/>.
- UNEP-i globaalkeskkonna ülevaateid saab lugeda aadressil <http://www.unep.org/geo/>.
- Ökoloogilise jalajälje kalkulaator (<http://www.earthday.net/footprint/>).
- Rahvaste ökoloogiline jalajalg (<http://www.ecologicalfootprint.org/>).
- Maaailmaarengu kaardid (<http://www.gapminder.org/>).

B – OSA

LÄBIVAD TEEMAD KOOLIORGANISATSIOONIS – VÕIMALUSED, MEETODID, PRAKTIKAD

Kooli võimalused läbivate teemade käsitlemiseks

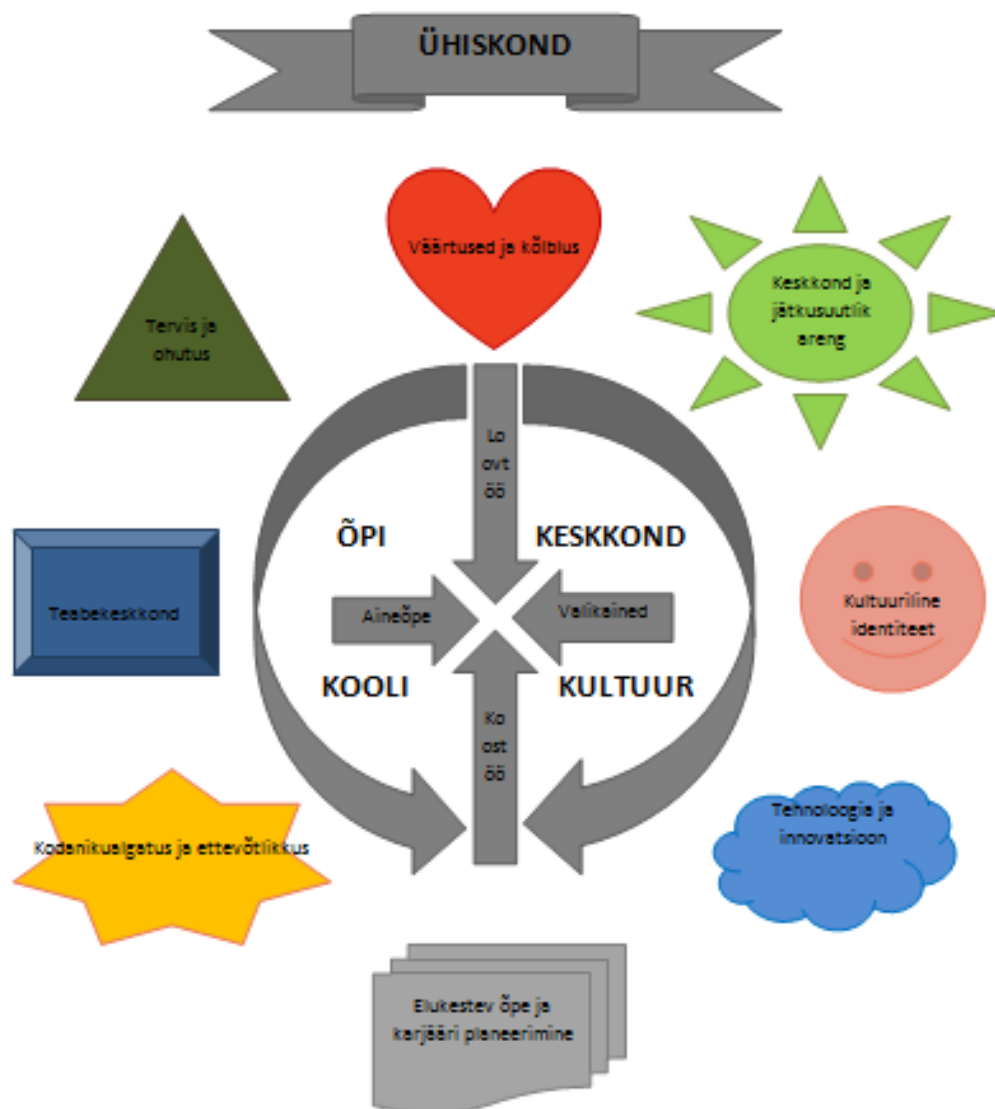
Leelo Tiisvelt
Viimsi Keskkool

Viimase poole sajandiga on inimeste emotsionaalne seotus ühiskonnaga muutunud tihedamaks. Kogu maailm tuleb Interneti kaudu koju kätte, elame permanentselt võrgustikus, mis mähib meid üha tihedamalt endasse. Inimene ei tule sellise informatsioonihulga töötlemisega enam reaalselt toime. Oleme kursis peaaegu piiramatute võimalustega, samas ei võimalda ressursside nappus kõike soovitud ellu viia. Oma negatiivse jälje jätab ka see, et kommunikatsioonivahendite kaudu tajume elukeskkonna väljakurnatust rohkem, kui me seda silmadega enda ümber vaadates märgata suudame. Sellises võimalusterohkes keskkonnas toimetulekuks ei piisa aineõpetuse kaudu antavatest teadmistest ja oskustest, määravaks saab inimese suutlikkus teha valikuid ja langetada mõistlikke otsuseid.

Õppekava üldosas rõhutatakse, et uue põlvkonna sotsialiseerumine rajaneb eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ühiseväärtuste ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste omaksvõtul. Haritud inimesed suudavad ühiskonnaga integreeruda ning aitavad kaasa Eesti jätkusuutlik arengule sotsiaalsele, kultuurilisele, majanduslikule ja ökoloogilisele arengule. Inimeseks ja kodanikuks kasvamisel on olulised aine- ja valdkonnaülesed pädevused. Üldpädevused kujunevad kõigi õppeainete kaudu, ent ka tunni- ja koolivälises tegevuses ning nende kujunemist jälgitakse ja suunatakse õpetajate, kooli ning kodu koostöös.

Üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimimise vahendiks on läbivad teemad, mida arvestatakse koolikeskkonna kujundamisel. Läbivad teemad on aineülesed ja ühiskonnas tähtsustatud ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust, toetades õpilase suutlikkust oma teadmisi erinevates olukordades rakendada.

Kirjeldatud süsteemi tervikpilti kujutab joonis 1.

Joonis 1 Koolikeskkonna seosed läbivate teemadega

Õpikeskkond

Eeldused läbivate teemade realiseerimiseks peituvad õpikeskkonnas, mis peab olema korraldatud nii, et õpilased saaksid harjutada toimetulekut ühiskonnas. Kool peab pakkuma tingimusi, milles õpilastel on võimalus võtta vastutus, arendada loovat mõtlemist, luua seoseid, teha koostööd ja anda hinnang oma tegevusele. Kõigepealt tuleb kaardistada olemasolev õpikeskkond, kooli vaimsed, sotsiaalsed ja füüsilised tingimused, mida võib

tõlgendada kui valmisolekut läbivate teemade realiseerimiseks.

Näide: Läbivate teemade realiseerimine õpikeskkonna kaudu

<i>Läbiv teema</i>	<i>Õpikeskkond</i>	<i>Loodud tingimused</i>
Elukestev õpe ja karjääri planeerimine	Füüsiline	<ul style="list-style-type: none"> • õppimist väärtustav õppehoone • raamatukogu õpikeskusena • arvutiklasside kasutamise võimalus väljaspool õppetunde • e-õpe, virtuaalsed õpikeskkonnad • <i>Junior Achievement</i>, Tiigrihüpe jne
	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • kolleegilt kolleegile sisekoolitused • professionaalsed õpikogukonnad • vanemate kool • projektid Noored kooli ja Tagasi kooli • infolaat, karjäärialaat
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • koostöölepingud ülikoolide ja kutseõppeasutustega • koostöö kooli vilistlastega • karjääriplaneerimine klassijuhatajatundide kaudu alates I kooliastmest
Keskkond ja jätkusuutlik areng	Füüsiline	<ul style="list-style-type: none"> • funktsionaalne õppehoone • looduslikud materjalid
	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • taaskasutusprojektid (kasutatud koolivormide müük, taaskasutuslaudad) • õpilasmaleva rakendamine heakorratöödel (koostöö kooli haldajaga) • Teeme ära! Talgud
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • taaskasutatava materjali kasutamine kunsti- ja tööõpetuse tundides ning aula kujundamisel üritusteks
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus	Füüsiline	<ul style="list-style-type: none"> • avar ja valgusküllane õppehoone on uute ideede kasvulava

	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • piirkondlikud, üleriigilised ja rahvusvahelised kultuuri- ja spordisündmused • spordiklubide, huviringide ja -koolide tegevus • õpilasesinduse projektid • heategevusüritused
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • kool toetab õpilaste ja töötajate algatusi • projektikonkursid
Kultuuriline identiteet	Füüsiline	<ul style="list-style-type: none"> • kooli südames asuvad raamatukogu ja aula
	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • on loodud õppimistingimused mitte-eesti rahvusest õpilastele
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • traditsioonid ja sümbolika • kultuuripärandit edasikandvate huviringide tegevus • osalemine laulu- ja tantsupidudel
Teabekeskkond	Füüsiline	<ul style="list-style-type: none"> • lai teatmeteoste valik raamatukogus • kodulehekül, e-kool, e-õpe
	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • kommunikatsiooniplaan
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • internetiturvalisus on üks kooli prioriteete
Tehnoloogia ja innovatsioon		<ul style="list-style-type: none"> • piisav varustatus kaasaegsete IT-vahenditega
	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • üleriigilised ja rahvusvahelised koostööprojektid
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • arvutipõhised õppemeetodid • õpilasteaduse arendamine
Tervis ja ohutus	füüsiline	<ul style="list-style-type: none"> • toimiv koostöö haldus-, turva-, puhastus- ja toitlustusfirmaga
	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • tervisenõukogu • töökeskkonna volinikud
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • õpilaste ja õpetajate koostöö toetamiseks on loodud tugikeskus • ennetustöö
Väärtused ja kõlblus	Füüsiline	<ul style="list-style-type: none"> • koolhoone arhitektuuriline kontseptsioon, mis toetab inimese vaimset ja füüsilist tasakaalu
	Sotsiaalne	<ul style="list-style-type: none"> • koostööd väärtustav organisatsioon • uusi töötajaid toetavad tugiisikud ja noori

		juhendavad mentorid <ul style="list-style-type: none"> • uusi õpilasi toetavad TORE-kad
	Vaimne	<ul style="list-style-type: none"> • arenguveestluste ja tunnustamise kultuur • vanemad on kaasatud

Aineõpetus

Aineõpetus on õpilase arengu teenistuses, mitte eesmärk omaette. Õpetaja saab läbivaid teemasid realiseerida mitmekesise metoodilise pagasi kaudu. Aktiiv- ja projektiõpe eeldavad õpilastelt organiseerimis- ja koostöövõimet, oskust kaasa mõelda ja otsuseid langetada. Neid meetodeid järjekindlalt kasutades juhib õpetaja oma õpilased teadlikult elukestva õppe suunas ja pakub õpilastele võimalust olla ettevõtlikud ja algetada uusi ideid, olenemata ainekavast või teemavaldkonnast, mille puhul meetodeid kasutatakse. Sama eesmärgi täidavad mõttekaardid. Õpimapp võimaldab õpilasel jälgida iseenese arengut ja on oluline samm karjääriplaneerimise ja elukestva õppe teel. Teabekeskonnas toimetavad õpilased kogu aeg, otsides täiendavat informatsiooni Internetist ja erinevatest teatmeteostest. Väärtused ja kõlblus on fookuses iga kord, kui õpilased vormistavad või esitlevad oma töid ja projekte või peavad koostööd tehes arvestama kaasõpilaste erinevate vajaduste, võimete ja huvidega.

Näide: Läbivate teemade realiseerimine kehalise kasvatuse ainekava kaudu

Läbivad teemad: tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus. Loodi tingimused liikumist väärtustava ning kaaslasti arvestava hoiaku kujunemiseks.

Koolis korraldati aineteülene (kehaline kasvatus, muusikaõpetus ja käsitöö) ülekoolline projekt „Miss Graatsia“ 4.-12. klassidele. Õpetajad lootsid tuua kehakultuuri juurde ka need tüdrukud, kellele ei meeldi eriti sporti teha. Otsustati, et klass valib vahendi (rõngas, pall või lint), muusika, loob kava ja kombineerib kostüümid ise. Õpetaja jälgis ohutusnõuetest kinnipidamist erinevate vahendite käsitlemisel ning oli juhendaja ja nõuandja rollis. Lisaks vahendiga kavale võis rühm ette valmistada ka vabakava, kui selleks aega jäi. Tüdrukute lemmikuks kujunes lint, paljud tüdrukud hoidsid seda käes esmakordselt. Konkursiks valmistuti kehalise kasvatuse tundides.

Kuna varem polnud keegi oma võimlemiskavu koolikaaslastele esitanud, esines alguses vastuseisu. Põhjused olid erinevad: häbeneti oma keha, toodi ettekäändeks rütmitunde puudumist, lavahirmu, mitmed murdeas tüdrukud olid põhimõtteliselt vastu. Entusiasm tõusis, kui hakati vahendeid katsetama, muusikat valima, jõukohaseid elemente otsima ja kava kokku panema. Publiku ees esinimine motiveeris isegi nädalavahetustel pingutama ja ennast kokku võtma.

Konkursipäeval oli aula puupüsti rahvast täis, ootusärev meeleolu valitses nii siin- kui sealpool eesriiet. Pinged võttis maha üks endine Eesti tasemel tippvõimleja kehalise kasvatuse õpetaja, kes esines lühikese pallikavaga, mis soojendas publiku üles. Kõik järgnevad kavad võeti vastu siira heakskiidu ja vaimustuskisaga. Tunti rõõmu muusikast, liikumisest ja publikust. Üritus oli vaheldusrikas, kavad olid omanäolised, muusikavalik kirju ja kostüümid fantaasiaküllased. Lisaelevust tõi videomontaaž professionaalide etteastetest, mis ei mõjunud mitte tasemevahe rõhutamisena, vaid pigem tunnistusena sellest, et kui tunne on hea, pole oluline, kas laval on professionaal või asjaarmastaja.

Näide: Läbivate teemade realiseerimine inglise keele ainekava kaudu

Läbiv teema: kultuuriline identiteet. Õpilastele loodi tingimused suhtlemiseks inglise keeles ja inglise keelt kõnelevate maade kultuuri tundmaõppimiseks.

Projekti English Club sihtgrupp oli 9. klass. Keeleõppe puhul on oluline suuline eneseväljendus, kuid selle arendamise jaoks kipub klassiruumis aega väheks jääma. Projekti eesmärk oli võimaluste loomine inglise keele praktiseerimiseks. Klubi külalisteks olid iga kord erinevad inglise keelt emakeelena kõnelevad huvitavad inimesed. Noored said uusi teadmisi teiste kultuuride ja maade kohta ning suhtlesid esineja ja koolikaaslastega inglise keeles. Enamik külalisi oli pärit Ameerika Ühendriikidest või Kanadast. Tagasisideküsitluses mainis suurem osa õpilastest, et klubi külalised olid põnevad, et sai piisavalt inglise keeles rääkida ja keelekasutus paranes. Positiivsena toodi välja fakt, et klubis polnud võimalik suhelda eesti keeles.

Valikained

Läbivate teemade käsitlemist saab kool toetada ka valikainete programmi kaudu. Võib võtta eesmärgiks koguni kõigi valikainete sidumise läbivate teemadega. Sellised kursused on näiteks karjääri planeerimine, informaatika, keskkonnaõpetus, usundilugu, eetika, kultuurilugu, riigikaitse, ettevõtlusõpetus jne.

Näide: Läbivate teemade realiseerimine valikaine (meedia- ja suhtekorraldus) kaudu

Läbivad teemad: teabekeskond, elukestev õpe ja karjääri planeerimine, kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Luuakse tingimused tegutsemiseks teabekeskonnas, meediaga seotud erialade tundmaõppimiseks ja organiseerimistegevuseks, mille eesmärk on viia ellu konkreetne projekt.

- Sissejuhatus meediasse ja suhtekorraldusse koos praktiliste ülesannete ja õppekäikudega
Tundidesse kutsutakse meedia- ja suhtekorraldusvaldkonnaga seotud külalisi. Kursuse jooksul tehakse tutvust kõikide meediavaldkonna elukutsetega: ajakirjanik, toimetaja, küljendaja, reporter, režissöör, heli- ja valgustehnik, saatejuht, suhtekorraldaja, ürituse turundaja jne. Tutvutakse kaasaegsete meediavõimalustega: suhtekorraldus, raadio, TV, suhtlusvõrgustikud, toimetamine-küljendamine-kujundamine-reklaam, meediaeetika; huvigrupid meedias: kes on meedia tag; keeleline manipuleerimine – miks meedia „valetab“; intervjuerimine ja intervjuude andmine; mida teha, kui meedia teeb liiga.

- Filmikool

Õpitakse tundma lihtsamaid montaažiprogramme, peatutakse nii filmitegemise teoreetilisel kui praktilisel poolel. Suur osa sellest kursuses on praktiline: õpilased ise valivad materjali, mis neid puudutab, filmivad, monteerivad ning helindavad. Filmikooli läbiviimist toetavad osaliselt professionaalsed filmitegijad. Selle kursuse osa lõpuks on igal kursuslasel kas individuaalselt või paaristööna valminud kuni 5-minutiline lühifilm.

- Trükimeedia

Käiakse läbi kogu protsess ajalehe kavandamisest valmimiseni. Õpilased planeerivad oma tegevusi ise. Selle kursuse osa lõpuks valmib meediaõpilastel ühistööna üks koolilehe number.

Kursuse raames toimub ka meediaseminar, millest võtavad osa kõik meediaõpetuse kursuse valinud 10. klassi õpilased ning meediaõpilased ja -õpetajad naaberkoolidest. Seminari eesmärgiks on täiendada õpilaste meedia-alaseid teadmisi ning anda võimalus esitada küsimusi oma ala ekspertidele. Seminari külalisteks on olnud saatejuhid, ajalehtede peatoimetajad, filmieksperdid, kirjastuste juhid, produtsendid.

Kursuse lõpuks on õpilasel selge arusaam kaasaegse meediamaailma võimalustest ning ohtudest ning praktilised oskused ise meediavaldkonnas efektiivselt ja tulemuslikult tegutseda.

Õppeaineid lõimiv loovtöö

Õppekava annab läbivate teemade sidumiseks erinevate õppeainetega ühe konkreetse võimaluse – selleks on loovtöö, mille peavad III kooliastme jooksul sooritama kõik põhikooli õpilased. Gümnaasiumilõpetaja võib loovtöö valida üheks koolieksamiks.

Loovust mõistetakse siinkohal hoopis laiemalt, kui kooliinimesed seda tavapäraselt hindama on harjunud. Harilikult seostatakse loovust eelkõige ikka kunsti- ja oskusainetega, aga matemaatika ning loodus- ja sotsiaalsed pakuvad loovusele täpselt sama palju toitu. Loovuse all mõeldakse eeskätt uute seoste leidmise ja terviku mõistmise võimet, et luua olemasolevate mudelite baasil midagi innovatiivset. Tänapäevased ärijuhid peavad loovust tulevikus edukas olemise kõige olulisemaks eelduseks. Sellisele järeldusele jõuti portaali www.juhtimine.ee andmetel IBM'i poolt selle aasta kevadel tippjuhtide hulgas läbi viidud ulatusliku uuringu käigus. Uusi mudeleid vajab maailm kiiresti, sest inimene muutub üha mugavamaks, liikuvamaks ja nõudlikumaks, aga ressursid hakkavad otsa saama. Õpetajad ei taju veel päris täpselt, et ootused on seotud ka nende tööga, paraku loovust ikka veel pigem nälgutatakse kui toidetakse. See on ka mõistetav, sest vallapäästetud loovust on raske ohjeldada, õpetajad ei oska sellega toime tulla ja seetõttu tahetakse püsida turvalistes raamides. „Aga mis siis, kui see (*turvalised raamid* – toim.) on teravas vastuolus sellega, mida homses ühiskonnas vaja on?” küsib portaali juht Indrek Maripuu.

Loovtööd kavandades tuleb õpilasel langetada mitmeid otsuseid. Tuleb valida:

- ainevaldkond ja teema;

- individuaalne, paaris- või rühmatöö;
- väljendusviis.

Põhikooli õpilane vajab valikute tegemisel täiskasvanu suunamist, sest tal ei ole veel piisavalt kogemusi. Õpilase soovi tuleb austada ja leida võimalus tema aitamiseks ka sellisel juhul, kui kooli töötajate hulgast on keeruline juhendajat leida ja püstitatud ülesande teostamine tundub esmapilgul ebarealistlik. Õpetajad, kes juhendavad loovtöid, peavad suutma endas maha suruda kiusatuse noorte loovust pärssida. Õpilane on võimeline oma mõtteid korrastama ja reaalsusega arvestama, kui õpetaja nõuab temalt selget eesmärgipüstistust ja täpset tegevuskava. Õpilane peab ettevalmistusetapis ise otsusele jõudma, kas teema, grupi suurus ja väljendusviis on sobivalt valitud.

Näiteks soovib õpilane geograafia loovtööna korraldada loodusfotode näituse, sest perre on hiljuti ostetud professionaalne kaamera. Proovifotosid tehes selgub aga, et noorel puuduvad oskused kaamerat käsitseda ja fotosid töödelda. Õpilane peab ise suutma oma võimalusi analüüsida. Kui tal ei ole võimalik leida aega spetsiifiliste oskuste omandamiseks, siis ei ole otstarbekas fotonäitust korraldada. Õpetaja roll on panna õpilane ise oma võimalusi kaaluma ja erinevaid alternatiive välja pakkuma, ta saab olla vaid suunaja ja osav läbirääkija, et õpilane ei tunnetaks oma idee alavääristamist. Alati peab õpilasele jääma lootus, et kunagi saab ta teostada ka selle töö, milleks ta praegu veel valmis ei ole.

Koolidel ei saagi olla piisavalt selliseid õpetajaid, kes kõigi õpilaste kõigi ideedega kaasa suudaksid minna. On loomulik, et õpetajatel ei pruugi olla vastavat pädevust. Juhendaja võib olla käsitletava valdkonna professionaal või pedagoog, kellel on aega ja tahtmist pühenduda. Loovtööde korraldamine on kindlasti ka logistiliselt keerukas, aga peamine, millele keskenduda, on siiski see, et noored saaksid teostada oma ideid, mitte õpetaja poolt väljapakutut. Siinkohal tulebki pöörduda õpikeskkonna kaardistamise juurde ja analüüsida läbi olemasolevad ressursid. Mida rohkem on koolil koostööpartnereid, seda rohkem on võimalusi leida asjatundlikke juhendajaid. Kui keskkond on koostööaldis ja motiveeriv, leiab juhendajaid nii vilistlaste, lapsevanemate kui ka paikkonna aktiivsete kodanike hulgast näiteks projekti „Tagasi kooli“ raames. Tänaases innovaatilises ja koostööle orienteeritud maailmas leidub võimalusi ka erinevate programmide ja projektide näol, mida pakuvad näiteks *Junior Achievement*, Tiigrihüpe, ministriumid ning erinevad ühiskondlikud organisatsioonid ja äriettevõtted. Samuti viivad ülikoolid ja kutseõppeasutused oma järelkasvu pärast muretsedes õpilaste sihtgrupi vanust üha allapoole.

Loovtööde kultuur paneb aluse reaalsele eesmärgistatud koostööle tulevaste talentide leidmiseks. Kool saab panustada loovusesse juba väga varakult – siis, kui tulevased leiutajad ja kunstnikud õpivad veel algklassides. Algklasside õpilased on avatud ja uudishimulikud – nende loovus tuleb äratada ja keeruliste teismeliseaastate kestel elus hoida.

Kui kooli juhtkond ja õpetajad vaatavad maailma avatud silmadega, siis nad näevad, et alati ei olegi vaja rahalist ressursi, vaid panustamist olemasolevasse füüsilisse, sotsiaalsesse ja vaimsesse keskkonda. Sellised jõupingutused on nagu viljasaak – osa tarvitatakse kohe ära, osa pannakse seemneks, et kasvatada tulevikus veelgi rohkem vilja.

Näide: Läbivate teemade realiseerimine tehnikavaldkonna loovtöö kaudu

Läbiv teema: tehnoloogia ja innovatsioon, keskkond ja jätkusuutlik areng, elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Õpilastele loodi tingimused luua innovatiivne toode, mis juhib tähelepanu keskkonna ja inimese suhestumisele, ja tutvuda erinevate TTÜ-s õpitavate erialadega.

Gümnasistid osalesid septembrist detsembrini Tallinna Tehnikaülikooli tehnoloogiakooli tootearenduskursusel. Kursus koosnes praktilistest loengutest ja võistlusprojektist, kursusest võtsid osa ka teised TTÜ partnerkoolide võistkonnad. Viidi läbi töötubasid tootearenduse protsessidest, leiutamise tähtsusest, ideede genereerimisest ja patentidest, meeskonnatööst, tööstusdisainist, ergonoomikast ja tootmistehnoloogiast. Kursuse lõpus tuli meeskondadel luua õppemetoodiline katsestend või atraksioon, mille abil saab noortele huvitavalt ja arusaadavalt selgitada füüsikalisi ja looduslikke nähtusi, bioloogilisi ja looduslikke protsesse, matemaatilisi teooriad, helide maailma vmt.

Abiturientide poolt loodud katsestend kandis nimetust Terra Tormentum. Nimi tuletati ladina keelest, ühendades sõnad terra, mis tähendab maakera, maapinda, mulda ja kõike, mis on seotud jalgealuse maapinnaga, ja tormentum, mis otsetõlkes tähendab piinamist või piinariista, kuid antud kontekstis võis tähendada ka maapinna kui sellise piinamist. Projekti idee keskendus maavärinate ja sellega kaasneva uurimisele. Eesti paikneb seismiliselt rahulikus piirkonnas, seetõttu on õpilaste teadmatust selles valdkonnas märkimisväärne. Terra Tormentum võimaldas oma nahal tunda maavärina julma ja ettearvamatut jõudu. Projektitööde hindamine toimus TTÜ Spordisaalis Robotex'il külastajate poolt. Noored

saavutasid väga tihedas konkurentsisis II koha.

Lisaks väärtuslikele uutele teadmistele said kursusel osalenud õpilased ühe täiendava konkursipunkti, kui nad peaksid peale keskkooli lõpetamist kandideerima mõnele TTÜ-s õpetatavale erialale.

Näide: Läbivate teemade realiseerimine kunstide valdkonna loovtöö kaudu

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon, kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Õpilastele luuakse tingimused oma loovuse ja isikupära avamiseks materjali, värvi ja disaini kaudu ning loodu esitlemiseks koos oma meeskonnaga.

Moeaken on iga-aastane õpilasesinduse poolt korraldatav projekt, milles osalevad õpilased esitlevad oma disainitud ja otsast lõpuni ise valmis tehtud moekollektsioone. Iga noor disainer tuleb üritusele koos oma meeskonnaga, kuhu kuuluvad õpilastest meigikunstnikud, juuksurid ja modellid. Külalisena astub igal aastal üles ka üks professionaalne disainer, kes esitleb publikule ja tulevastele potentsiaalsetele moeloojatele ühte oma kollektsioonidest. Konkursi žüriisse kuuluvad tuntud disainerid ja avaliku elu tegelased. Üritus on esteetiliselt nauditav tervik koos vaimukate õhtujuhtide, üllatuslike vahepalade ja videoklippidega.

Koostöö kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtetega

Näide: Läbivate teemade realiseerimine koostöös kooli pidaja ja huvikoolidega

Läbivad teemad: kultuuriline identiteet, väärtused ja kõlblus. Õpilastele loodi tingimused Eesti 20. sajandi ajaloo tundmaõppimiseks ja mõistmiseks esteetiliselt nauditavas vormis ja keskkonnas.

2009. aastal möödus 125 aastat kindral Johan Laidoneri sünnist. Kooliteater tõi sel puhul lavale loo Maria ja Johan Laidoneri perekonnast ning Eesti riigi loomisest. Sama etendust mängiti esmakordselt viis aastat tagasi. Ajalooliselt tõepärast materjali aitasid kokku panna Laidoneri muuseumi töötajad, koostööpartnerid olid lisaks muuseumile ka muusikakool ja huvikeskus. Kindralit ja tema abikaasat kehastasid juba esimesel korral kooli vilistlased, viis aastat hiljem olid nad taas nõus ajalooliste tegelastena üles astuma. Kõik teised näitlejad olid

õpilased. Etendust mängiti Kindral Laidoneri Muuseumis, paigas, kus Laidoner oma perega elas ja kust ta koos abikaasaga Siberisse viidi. Klaver, mida etenduses kasutati, kuulus kunagi Maria Laidonerile.

Publiku hulka kuulusid õpilased ja kõik inimesed, kes soovisid etendusest osa saada. Etendust mängiti ka Eesti Vabariigi 91. aastapäeva aktusel, kuhu vallavalitsus kutsus teenekad vallakodanikud.

Koostöö teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega

Näide: Läbivate teemade realiseerimine koostöös ülikoolide ja kutseõppeasutustega

Läbivad teemad: tehnoloogia ja innovatsioon, elukestev õpe ja karjääri planeerimine. Õpilastele loodi tingimused teaduslikest eksperimentidest osasaamiseks ja tutvumiseks huvitavate erialadega, mida tutvustasid nendesamade erialade esindajad praktiliste tegevuste kaudu.

2009. aasta eelviimasel koolipäeval korraldati 5. - 11. klasside õpilastele suunatud projekt „Kool kui teaduslabor“. Sel päeval toimusid koolimajas erinevad töötoad, kus juhendajatena astusid üles ülikoolide õppejõud, üliõpilased ja teised oma ala professionaalid. Projekti eesmärgiks oli äratada noortes huvi teaduse vastu ja läbi praktiliste tegevuste pakkuda võimalust osa saada väiksematest teaduslikest eksperimentidest. Erinevaid töötubasid oli kokku 20. Iga õpilane sai võimaluse osaleda kahes töötoas.

Eesti Disainikeskuse, Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Kunstiakadeemia koostöös viidi läbi töötuba „IDE: insener, disainer, ettevõtja“. Keskenduti uute äriideede väljatöötamisele, simuleeriti tootearendustiimide tööd ja harjutati meeskonnatööd ideest prototüübini jõudmise protsessis.

Tallinna Ülikooli Psühholoogia Instituudi reklaami ja imagoloogia osakonna tudengid viisid läbi reklaami töötoa, kus arendati õpilaste loovust, vaadati erinevaid auhindadega pärjatud noortele suunatud plakateid ja reklaamiklippe Eestist ja mujalt maailmast. Analüüsiti, milliseid väärtusi need endas kannavad ja räägiti reklaami eesmärkidest ja vahenditest.

Rühmatööna valmis täiesti ainulaadne reklaam.

Tartu Ülikooli Loodus- ja Tehnoloogiateaduskond korraldas veekogude mikroorganismide töötoa, kus õpilastel oli võimalik näha, milline näeb välja elu vees, vaadatuna läbi mikroskoobi. Näidati ka seda, kuidas on võimalik mikroorganisme kasutada inimese huvides – biotehnoloogias ja bioenergeetikas. Kohale tuli ka teadusbuss Suur Vanker, mille juhendajad viisid läbi Van De Graafi töötoa, kus õpilastel tuli valmistada Van De Graafi generaator.

Kokanduse töötubades räägiti tervislikust toitumisest ja Tai köögis valmistati kaks erinevat suppi: Tom Kha Kai ja Tom Yam Dalee. Dimitri Demjanov juhendas koos abilisega töötuba „Uutmoodi Eesti köök“.

Tallinna Tehnikaülikooli Tehnoloogiakooli töötoas „Tähistaevast Eesti rahvuskivini“ tutvustati Stellaariumi programmi, mis annab suurepärased võimalused tähistaeva tundmaõppimiseks. Räägiti nii Eestimaa kui ka Viimsi geoloogilisest ehitusest. Tutvuti Eesti kivimite ja fossiilide kollektsiooniga.

Robootika töötoas räägiti LEGO NXT robotitest ja näidati, mida nendega teha saab. Õpilastel oli võimalus robot ise valmis ehitada. Kõikide robotite vahel toimus võistlus, et selgitada välja parim.

Töötoas „Teadmine ja teadus“ otsiti vastuseid erinevatele küsimustele. Mis vahe on arvamusel, uskumusel ja teadmisel? Kas teadust saab teha ainult ülikoolis? Kust tulevad teadlased? Kui teadust tehakse ülikoolis, siis kuidas teadmised koolist tulevad?

Riigikaitse töötoas esitleti raadio-, kaabel- ja andmesidet. Õpilased said proovida erinevaid tsiviil- ja militaarraadiosidevahendeid ning töötamist raadiovõrgus, pandi kokku erinevaid kaabelsidevõrke, mida on võimalik lahingus kasutada. Osalejad said ise seadmeid töökorda seada, testida, ühendada.

Lisaks eelnimetatutele toimusid veel sukeldumise, kosmeetika, tsirkuse, kromatograafia, kollaaži, aeroobika ja teatri töötoad.

Osalemine maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides

Näide: Läbivate teemade realiseerimine üleriigilise projekti kaudu

Läbivad teemad: teabekeskond, keskkond ja jätkusuutlik areng. Õpilastele loodi tingimused koostada ja esitada ingliskeelne kõne kaasaegse ühiskonna arenguvisionidest erinevatest allikatest otsitud informatsiooni põhjal.

Üle-eestilise kõnevõistluse ettevalmistusena oli gümnasistidel võimalus esmalt osaleda oma klassi ja seejärel koolisiselisel kõnevõistlusel, kuhu pääses 24 õpilast. Kõnesid hindasid õpetajad ja õpilased. Üle-eestilise kõnevõistluse üldteemaks oli „Speculation on our Future“.

Mõned näited õpilaste poolt valitud teemadest: Think, learn, execute; Saving the planet? We are designers; Hail to the future, honours to the present; Home improvement; The bucket list; You don't want to know the end of the book; Future medicine; Improving our energy sources; The end of the world?; What the future needs is tolerance; Why global warming is not man-made; The future of cinema and television; Future marionettes.

Žürii valis välja parimad esinejad, parima keelevaldaja, kõige dramaatilisema ja kõige akadeemilisema kõne esitaja ning julgeima teemakäsitlemise tõstataja. Publik valis välja oma lemmiku. Koolis toimunud võistluse kaks võitjat osalesid ESU (The English-Speaking Union of Estonia) korraldataval lõppvõistlusel Tallinnas.

Näide: Läbivate teemade realiseerimine rahvusvahelise projekti kaudu

Läbivad teemad: kultuuriline identiteet, keskkond ja jätkusuutlik areng, väärtused ja eetika. Õpilastele loodi tingimused mõista ja analüüsida üleilmastumisega kaasnevaid probleeme ja pakkuda võimalikke lahendusi.

Kool liitus rahvusvahelise projektiga „Sotsiaalne õiglus ja jätkusuutlik areng“, milles osaleb 10 Eesti kooli ning partnerid Euroopast, Aafrikast ja Ladina-Ameerikast. Maailmaharidus on aktiivne õppimisprotsess, mille põhiväärtused on solidaarsus, võrdsus, kaasamine ja koostöö. Projekt oli suunatud nii õpilastele kui õpetajatele. Õpetajatele tutvustati erinevaid võimalusi, kuidas käsitleda väärtusi ja globaalseid teemasid, planeerida nende integreerimist erinevatesse ainetesse ja luua sobiv pinnas ainetevaheliseks koostööks. Kogemuste Koja raames toimus õpetajatele koolitus „Sotsiaalne õiglus ja jätkusuutlik areng“.

Noortele selgitati pikaajalisi globaalseid probleeme ja neid suunati mõtlema sellele, mida üksikisik saab teha selleks, et maailm oleks sotsiaalselt õiglasem. Projekt toetas positiivsete hoiakute kujunemist erinevate kultuuride suhtes. Õpilased vaatasid õppefilme „Õiglane kaubandus“, „Migratsioon ja pagulus“, „Terve ilm – kõrbestumine“ ja „Me toidame maailma“ ning diskuteerisid filmide üle töölehtede põhjal. Õpilastega kohtusid Afganistani Helmandi provintsi kuberneri tervishoiunõunik Fahim Hedayatullah ja provintsi keskhaigla peaarst Haji Mir Hussain Haji Inayatullah.

Projekt loob võimaluse üleilmastumise põhjuste ja mõjude mõistmiseks ning peamiste rahvusvaheliste arengueesmärkide ja jätkusuutliku inimarengu põhimõtete tundmiseks. Iga osaleja annab oma panuse, et olla aktiivne kodanik.

Läbivate teemade realiseerimine nõuab ulatuslikku koordineerimist. Peamine tööriist selles tegevuses on kooli töökava, milles sõnastatakse õppeaasta peamised eesmärgid, millega tegevuste kavandamisel arvestatakse. Tööplaani koostamisel arvestatakse kooli ja paikkonna arengukava visiooniga. Viimane etapp planeerimisahelas on õpetaja töökava, mille alusel toimub tegelik töö klassiruumis. Kuna kooli peaeesmärk on õpilase areng, ei piisa õpetaja töökavast, sest sellest kumab tihti peale läbi õpetaja individualistlik ja ainekeskne lähenemisviis. Vaja on ühe klassi või klassiastmega töötavate õpetajate ühiseid jõupingutusi, et sünniks terviklik programm, milles on arvestatud ainekavade ja õpikeskkonna võimalustega, lähtutud kooli üldtööplaani tegevustest ning kirjeldatud hindamispõhimõtteid. Klassi või klassiastme töökava võimaldab leida kokkupuutepunkte erinevate õppeainete vahel, planeerida suurema mahuga terviklikke aineüleseid ülesandeid, säästes sellega nii õpetaja kui õpilase aega ning jaotada koormust võrdselt kogu õppeperioodi vältel.

Mitmeid õppeineid siduvate ning läbivate teemade realiseerimisele ja üldpädevuste kujundamisele orienteeritud projektitööde hindamispõhimõtete kooskõlastamine on keeruline ülesanne, mis nõuab õpetajatelt valmisolekut kompromissideks. Hindamismudeli kaudu on võimalik määratleda töö komponendid ja kirjeldada hindamiskriteeriume, mille kaudu saavad õpilased informatsiooni oma töö tugevuste ja nõrkuste kohta. Hindamismudel on hästi koostatud, kui õpilased suudavad seda kasutada efektiivse tagasiside allikana.

Kokkuvõte

Kui kool tuleb edukalt toime läbivate teemade käsitlemise logistikaga, on see märk heast juhtimiskultuurist ja sujuvast kommunikatsioonist. Arenenud koolikultuuriga on tegemist siis, kui on läbi mõeldud ka kõik väärtustega seotu, suudetakse arvestada õpilaste tegelike vajaduste, võimete ja huvidega ning peetakse oluliseks koostöö ja motivatsiooni toetamist ning kõigi kooliga seotud inimeste tunnustamist. Just sellises keskkonnas on läbivate teemade realiseerimine võimalik.

Ülekooliliste tegevuste koostööpõhine kavandamine

Moonika Pärna
C. R. Jakobsoni nim Gümnaasiumi

Organisatsiooni definitsioone on palju, erinevate autorite tõlgendustest võib kõigis neis leida ühise märksõna, milleks on eesmärk. Toon siin välja ühe definitsiooni: organisatsioon on kindla inimrühma ühiste eesmärkide taotlemiseks moodustatud ja terviklikult korraldatud ühendus. (Üksvärav, 2004:15) Niisiis võib öelda, et kooli kui organisatsiooni iseloomustab sihipärane tegevus ühiste eesmärkide nimel.

Iga kool on oma enda nägu. Vastavalt Torokoffile (2003) saab tõmmata paralleeli inimese elu ja organisatsiooni vahele, nii nagu inimesel on oma iseloom, mis muudab ta eriliseks ja eristab teda teistest, on ka koolil oma miski, mis teeb ta teistest erinevaks. Seda miskit nimetab autor kooli organisatsioonikultuuriks.

Organisatsioonikultuuri definitsioonina toob autor välja- so väärtuste, normide, hoiakute ja põhimõtete kogum, millest kool oma igapäevases tegevuses lähtub. Torokoff (2003) toob välja, et kõigis organsatsioonides toimivad kahesugused suhted: kultuurisuhted ja ratsionaalsed suhted:

- Kultuurisuhted kirjeldavad ühiseid eesmärke, väärtusi, traditsioone ja ajalugu, mis loovad eeldused koostööks ning on vajalikud kokkukuuluvustunde saavutamiseks;
- Ratsionaalsed suhted määratlevad täpsed reeglid käitumiseks, piiritlevad rollid, funktsioonid ja karistused.

Kahe suhte kombinatsiooni tulemusena moodustub koolis omanäoline koostöökultuur. Siin võib paralleeli tõmmata ka Georg Homani sotsiaalse mudeliga, mis kirjeldab koostegevust grupis ja ametlikke – mitteametlikke tegevusi organisatsioonis. Mudelis on kolm tasandit:

- Tegevused, mis on verbaalsed või mitteverbaalsed toimingud, mida grupiliikmed sooritavad;
- Koostegevused, mis hõlmavad isikutevahelist informatsioonivahetust ja suhtlemist;
- Tunded, mis avalduvad hoiakutes, tõekspidamistes ja väärtushinnangutes.

Tasanditel on kohustuslik ja tegelik avaldumisvorm. Kohustuslikuks saab nimetada seda, mida organisatsioon ametlikult oma liikmetelt nõuab (reeglid, funktsioonid) ja nähtavaks (tegelikuks) saavad need organisatsiooni liikmete igapäevastes tegevustes. (Vadi, 2001:240)

Vastavalt Torokoffile (2003) toimub koostöö koolis põhiliselt:

- Õpetaja ja õpilase vahel;
- Õpetaja ja õpetaja vahel;
- Õpetaja ja lapsevanema vahel;
- Õpetaja ja juhtkonna vahel;
- Õpetaja – õpilase – lapsevanema vahel.

Koostöö on efektiivsem kui koolipere vahel valitsevad usalduslikud suhted, üksteisega arvestatakse ja on olemas nõ „meie“ kooli tunne. „Meie tunne“ tekib traditsioonidest, ühiste ettevõtmiste tulemusel, see hoiab gruppi koos ja on oluline organisatsioonis, sest aitab siduda erinevaid inimesi ühtseks tervikuks. (Vadi, 2001:226)

Läbivate teemade kontekstis on koostöö oluline kõigi eelpool nimetatud osapoolte vahel. Ühelt poolt tuleb käsk juhtkonna poolt, teisalt on juhtkond oluliseks koostööpartneriks ideede elluviimisel. Õpetajate omavaheline koostöö ja õpilaste, lapsevanemate mõtted panevad aluse tegevuse sisule laiemalt. Kõik osapooled on vajalikud koostööl põhineva tegevuse elluviimisel.

Koostööd soodustavad näiteks erinevad koosolekud (õppenõukogud; töökoosolekud; ainesektsioonide omavahelised koosolekud; töögruppide kogunemised jmt), ühisüritused (koolitused; tähtpäevade tähistamised; väljasõidud), kindlasti on oluline ka igapäevane suhtlemine, sh informatsiooni edastamine ja kogemuste vahetamine, et oldaks asutuses toimuvaga kursis.

Koolil on mitmeid alusdokumente, millest lähtuvalt igapäevaselt toimetatakse, näiteks arengukava, põhimäärus, kooli õppekava. Reeglina on need dokumendid koostatud pikema aja peale ning nendest lähtuvalt koostavad koolid lühemaajalised rakendusplaanid. Ühe kohustusliku rakendusplaanina võib välja tuua kooli üldtööplaani. Vastavalt haridusministri 25.08.2010.a määrusele nr 52 *Kooli õppe- ja kasvatusalastes kohustuslikes dokumentides esitatavad andmed ning dokumentide täitmise ja pidamise kord* § 4, on üldtööplaan

koolidokument, milles määratletakse kooli ühe õppeaasta tegevuskava, lähtudes kooli arengukavast ja õppekavast, õppeaasta üldeesmärkidest ja eelmise aasta töö kokkuvõttest. Nõuded üldtööplaani vormistamisele ja täitmisele on ära toodud sama määruse § 5, kus öeldakse, et üldtööplaani vormistatakse alapunktidenä vastavalt tegevusvaldkondadele. Igas alapunktis määratletakse ülesanded, tegevused, vastutajad ja tähtajad. Täitmise kindlustajana tuuakse välja kooli direktor ja samuti on ette nähtud, et üldtööplaani säilitatakse kolm aastat.

Eelnevat kokku võttes võib öelda, et üldtööplaani aluseks on kooli arengukava, õppeaasta üldeesmärgid ning eelmise aasta töö kokkuvõte. Üldtööplaani ei ole ürituste plaan, kuhu on kirja pandud kõik üritused, mis ühe õppeaasta jooksul toimuvad. Selline ürituste plaan võiks olla koolil lisaks üldtööplaanile, kuid võrdusmärgi nende kahe dokumendi vahele ei saa tõmmata. Üldtööplaani on pigem arendusplaani, mis aitab ellu viia arengukavas välja toodud eesmärgid. (Salumaa, 2007) Vastavalt Salumaa jt (2007), on üldtööplaani kooli arengukava ühe aasta rakendusplaani, kus on arvestatud eelmise õppeaasta töö kokkuvõttest tulenevaid arengukava korrigeerimise vajadusi.

Eelpool ära toodud määrus ei anna koolidele ette üldtööplaani kindlat vormi ja seetõttu peavad koolid ise koostama üldtööplaani, mis oleks arusaadav erinevatele huvigruppidele. Salumaa jt (2007) soovivad üldtööplaani esitada tabeli kujul kasutades järgmisi põhimõtteid:

- Üldtööplaani peab olema ülevaatlik, kajastades kooliarendamisega seotud tegevusi;
- Üldtööplaani peab olema lihtne kasutada;
- Üldtööplaani peab määratlema selgelt vastutajad, et kooli töötajad saaksid aru, kes, mida ja millal peab tegema;
- Üldtööplaani peab olema praktilise suunitlusega st võimaldama kõikidel organisatsiooni liikmetel järgmise tasandi tööplaani teha;
- Üldtööplaani struktuur peab võimaldama teostada üldtööplaanis kavandatu seiret.

Vastavalt Põhikooli- ja gümnaasiumiseadusele (2010) tuleb üldtööplaani kui kooli õppe- ja kasvatusalast kohustuslikku dokumenti pidada kas paberil või elektrooniliselt.

Näide: Üldtööplaani aastatabel (Salumaa jt, 2007)

Tähtaeg (kuu)

Tegevused, ülesanded valdkonniti	Septembe	Oktoober	November	Detsembe	Jaanu	Veebruar	Märts	Aprill	Mai	Juuni	Juuli	August	Vastutaja	Kaasatud isikud

Üldtööplaani koostatakse kolmeaastase arengukava ühe aasta põhjal, kus planeeritavad tegevused jagatakse konkreetsemateks ülesanneteks. Iga ülesande juures tuuakse välja vastutaja ja ülesande sooritamiseks kaasatud inimesed. Kooli üldtööplaani on aluseks ürituste plaani ja kooli töötajate sh. klassijuhatajate tööplaanide koostamiseks.

Samasuguse tabeli kujul on mõttekas koostada ka nt. aasta ürituste plaan ja nii aineõpetajate kui ka klassijuhatajate tööplaanid, mis sisaldaksid ka konkreetseid kuupäevi. Lisada võiks lahtri, kus selgitatakse plaanitavate tegevuste valdkondi – nt. millist aasta prioriteeti/eesmärki aitab konkreetne tegevus ellu viia. Seeläbi on kooli eesmärgid kõigil õpetajatel alati silme all.

Vaadates koolide kodulehekülgi, siis paljudel on üleval üldtööplaani väga põhjaliku tabelina, mõningates koolides on väljas ürituste plaan, millele eelnevad lühidalt sõnastatud aasta prioriteetsed tegevused, eesmärgid. Ilmselt kasutatakse just sellist vormi, mis tundub konkreetsele koolile sobivaim. Tavapärasele kooli kodulehe külastajale on kergem haarata lühemat ja konkreetsemat dokumenti, nt. sellist plaani, kus on ära toodud kooli aasta prioriteedid ja sellele järgneb ürituste plaan.

Üldtööplaani koostamise mõte on pöörata tähelepanu arengukavast ja igapäevasest koolielust ilmnenud probleemsetele valdkondadele. Juhtkonna poolt sõnastatakse need aasta prioriteetidena või eesmärkidena, kaasates arutellu ka kooli personali. Oluline on, et prioriteedid/eesmärgid oleksid arusaadavad, mõistetavad kõikidele koolipereleikmetele ja nad aktsepteeriks neid. Aastaprioriteedid/eesmärgid peaksid kajastuma ka üldtööplaani lähtuvalt õpetajate isiklikes tööplaanides. See annab kindluse, et kõik on aasta prioriteetidest teadlikud ning lähtuvad oma tegevustes neist. Sageli jäävad aasta prioriteedid ja eesmärgid juhtkonna tasemele ja kooli personal ei ole nendega kursis.

Paremaid tulemusi saavutatakse siis, kui asutuse eesmärgid on kooskõlas selle liikmete vajaduste, hoiakute ja väärtushinnangutega, sest siis teevad organisatsiooni liikmed suuremaid pingutusi organisatsiooni eesmärkide saavutamiseks. (Vadi, 2001:60) Üldtööplaani koostamisel on oluline kaasata sellesse kooli personal. Ülesannete jagamine ja arutelu soodustavad koostöötegemist ja annavad personalile võimaluse kaasa rääkida nende jaoks olulistest küsimustes. Siinjuures on oluline, et juhtkond tunneks personaliliikmeid, nende oskusi, huvisid jmt, mis annavad eelduse kaasata neid just nende teemade juures, mis on olulised ka neile endile.

Üldtööplaani saab võtta ainevaldkonna õpetajate koostöösoodustajana kuna reeglina panevad ühe või lähedase aine õpetajad paika oma ainesektsiooni aastaplaani võttes arvesse kooli aastaprioriteete ja eesmärke, mis on sõnastatud üldtööplaanis. See annab õpetajale võimaluse avaldada oma arvamust ja tunda end osalisena. Lisaks õpetajale endale võidab sellest kogu organisatsioon tervikuna, sest nii luuakse kokkukuuluvustunnet ehk „meie“ kooli tunnet, kus kõigi arvamus on oluline. Koostööst võivad sündida head mõtted ja ideed, mis on kasulikud nii üksikisiku eesmärkide realiseerimiseks kui ka kogu organisatsioonile kui tervikule. Üldtööplaani võib nimetada ka aineteüleseks, kuna see ühendab mitmeid aineid. Ühest prioriteedist lähtuvalt planeeritakse teema sisse ka õppetegevusse. Samuti võib teha ühe teema raames koostööd ainete vahel – ühiseid õppekäike; loovprojekte vmt.

Kooli organisatsioonikultuuris on olulised ühised väärtused ja sarnased hoiakud, mida personal tunnistab ja üldtööplaan saab olla ühiste väärtuste kujundaja oma sõnastatud prioriteetide ja eesmärkidega. Siinjuures on oluline roll ka juhtkonnal, kes peab jälgima plaanis ettenähtud tegevuste täitmist. Samuti ka jälgima, et personali isiklikud tööplaanid kannaksid neid eesmärke, mis on sõnastatud üldtööplaanis.

Koostöönäited üldtööplaani koostamiseks:

- Direktsioon isekeskis otsustab aasta prioriteedid ja tegevuskava, ei kaasa personali arutellu;
- Ainesektsioonid peavad esitama oma nägemuse aasta prioriteetidest lähtuvalt arengukavast ja eelmise aasta kokkuvõtetest;
- Iga õpetaja eraldi esitab oma nägemuse aasta prioriteetidest, tegevustest nende täitmiseks;
- Üldtööplaani tegemisse kaasatakse ka õpilased, lapsevanemad ja hoolekogu;
- Üldtööplaani kinnitamisele eelneb töökoosolek, kuhu kogu personal on haaratud.

Näiteid, kuidas aasta ürituste plaani koostamisel koostööd tehakse:

- Traditsiooniliste ürituste planeerimisse kaasatakse õpilasi ja õpetajaid (ideede genereerijatena, konkreetsete tegevuste elluviijatena, esinejatena jne);
- Õpilaste, õpetajate, lapsevanemate uuenduslikel ideedel põhinevad ettevõtmised;
- Koolide aasta ürituste plaanidesse lisatakse aineseptsioonide poolt kohalikud, riiklikud, rahvusvahelised ainealased üritused.

Näiteid, kuidas aineõpetajad/klassijuhatajad oma aastaplaani koostamisel koostööd teevad:

- Osalemine erinevates kohalikes/rahvusvahelistes projektides;
- Mitmete õppeainetega seotud õppekäigud.

Kasutatud kirjandus

- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (2010). *RT I 2010, 41, 240*.
- Salumaa, T., Talvik, M. & Saarniit, A. (2007). *Strateegiline juhtimine ja sisehindamine koolis*. Tallinn: Merlecons ja Ko OÜ.
- Torokoff, M., Õun, K. (2003). *Koostöökultuur koolis*. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.
- Vadi, M. (2001). *Organisatsioonikäitumine*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Üksvärav, R. (2004). *Organisatsioon ja juhtimine*. Tallinn: TTÜ Kirjastus.

Ülekooliline ja klassiväline tegevus kui läbivate teemade rakendumise toetaja

Kairi Koolme, Triinu-Liis Kull

Kurtna Kool

Läbivate teemade õpet on koolis võimalik realiseerida mitmel erineval viisil – õpikeskkonna korralduses, aineõppes, valikainete programmi koostades, õppeaineid lõimivas loovtöös, aga ka huviringide töö ning klassivälise õppetegevuse korraldamise kaudu. Järgnevalt tulebki lähemalt juttu viimatinimetatust ehk sellest, kuidas toetab tunniväline tegevus läbivaid teemasid.

Läbivate teemade õpetamine tunniväliste tegevuste kaudu

Hästi läbi mõeldult organiseerides toetavad kõik koolides korraldatavad õpetuslikud ja kasvatuslikud tunnivälised tegevused läbivate teemade õppimist. Järgnevalt mõned näited ja ideed, milline üritus või ettevõtmine võiks konkreetsete läbivate teemade õpetamist toetada. Tegelikult on võimalusi kordades rohkem, tuleb ainult kasutada fantaasiat ja kohalikke piirkonnast tulenevaid võimalusi.

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine

12. kohtumine erinevate elukutsete esindajatega koolis või väljaspool kooli (lapsevanemate töökohtade või muude asutuste külastamine);
13. õpilaskonverentsid (näiteks ettekanded kodulinna või -valla tuntud inimestest või tuntumatest ametiasutustest, firmadest);
14. kohtumine inimesega, kes on õppinud või töötanud välisriigis;
15. töövarjupäev (vanemate klasside õpilastele).

Keskkond ja jätkusuutlik areng

- erinevate keskkonnaprojektide läbiviimine koolis (prügi sorteerimine, toidujäätmete kaalumine ja nende maksumuse arvutamine jms);
- külaline (elektrik, kohaliku veefirma esindaja jms);
- õppekäik keskkonnaga seotud paika või asutusse, nt prügilasse.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus

- laatade või loosimiste korraldamine koolis, mille käigus kogutakse raha abivajajate toetuseks, näiteks lastekodule või loomade varjupaigale;
- abivajajatele asjade kogumise kampaaniad – näiteks riiete või mänguasjade kinkimine lastekodule, koerte-kasside toidu ja lelude kogumine loomade varjupaika viimiseks;
- kohalikule lasteaiale millegi valmistamine ja kinkimine, näiteks tööõpetuse tunnis meisterdatud nukumaja, nukumööbel, käsitöötunnis õmmeldud padjakatted, nukuriided või kaltsunukud;
- õpilaste kaasamine ürituste korraldamisse (annab neile tunde, et nende tegevus koolis kui väikeses ühiskonnas on oluline);
- õpilasfirmad;
- kooliajaleht (õpetaja juhendamisel õpilaste koostatud);
- õpilasomavalitsus.

Kultuuriline identiteet

- hõimunädala tähistamine, hõimurahvaste esindajast külalisesineja;
- tantsu- ja laulupidudel ning kohalikel rahvatantsu või -laulupäevadel osalemine;
- rahvakalendri tähtpäevade tähistamine (stendid, karnevalid, näidendid jms);
- (vabaõhu)muuseumi külastamine;
- rahvusõhtud traditsiooniliste toitude, tantsude ja lauludega (nt naabermaad);
- rahvapille ja rahvamuusikat tutvustavad kontserdid või külalised;
- rahvusliku käsitöö valmistamise meistrikojad (nt perepäevana);
- üritused vanavanemate päeva raames (nt mõni vanavanem tuleb klassile rääkima oma lapsepõlvest ja kooliajast).

Teabekeskkond

- kooli veebileht;
- kooli oma ajaleht ja ajalehetoimetus;
- internetipõhised võistlused ja projektid;
- televisiooni või raadiotoimetuste külastamine;
- meediaga seotud külaliste kutsumine kooli.

Tehnoloogia ja innovatsioon

- leiutiste konkurss koolis (joonised, pildid, jutud);
- innovaatiliste ideede ja lahenduste kirjandikonkurss;
- õppekäik tehasesse vm tootmisasutusse;
- kohtumine mõne eluala esindajaga, kes kasutab oma töös nüüdisaegset tehnoloogiat.

Tervis ja ohutus

- esmaabiõppe läbiviimine õpilaste seas (näiteks arsti juhendamisel);
- esmaabivõistlus koolis;
- kohtumine arstidega;
- tervisliku toitumisega seotud tegevused (küsitlused, teemanädalad, nt leivanädal);
- ülekoolilised matka- või spordipäevad, seiklusspordi päev;
- kohtumised psühholoogide vm nõustajatega (räägivad oma tööst ja probleemidest, mida töös näevad);
- plakatikonkurss (nt „ei suitsetamisele“, „kanna helkurit“);
- kohtumine politseiniku või tuletõrjajaga, tuletõrjekomando külastamine;
- tundekasvatuslikud ettevõtmised, nt emotsioonimaskide joonistamine, tunnetest luuletuste kirjutamine, joonistamine, sõbrapäeva tähistamine vms.

Väärtused ja kõlblus

Seda läbivat teemat toetab iga üritus või õppekäik, sest igal pool on omad käitumisreeglid ja -normid, mida õpilased jooksvalt näevad ja loodetavasti ka omandavad. Kõigi eespool nimetatud ettevõtmiste kaudu toetame õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid.

Õnnestunud või läbikukkunud üritus?

Igas koolis on läbi aegade korraldatud ja korraldatakse ka praegu mitmesugust klassivälist õppetegevust – matkad, peod, konverentsid, kohtumised, tähtpäevade tähistamised jne. Mõnda traditsioonilist ettevõtmist ootavad õpilased pikisilmi ja kui see saabub, on rõõmsaid ja aktiivseid osalejaid palju. Lõpptulemusena on rahul nii õpilased, õpetajad kui ka lapsevanemad. Kõigil on hea meel, et üritus on oma eesmärgid täitnud, kõik on sujunud plaanipäraselt ja päevast on meenutada peamiselt head. Sellisel juhul on ettevõtmine õnnestunud ja tõenäoliselt on korraldajad saanud uut positiivset energiat, korraldamaks teinegi kord midagi vahvat, sest igapäevasesse argirutiini vahelduse toomine on tähtis.

Mõnikord juhtub aga, et kooliüritusel osalejaid peaaegu polegi või näitavad kohalolevad õpilased (vahel ka õpetajad) kogu oma olemisega välja, et toimuv neid üldse ei huvita ja nad ei viibi sündmusel vabatahtlikult. Sellised üritused on selgelt läbi kukkunud ja korraldajad peaksid üheskoos tõsiselt arutama, mis toimus, miks nii läks ja mida tuleks edaspidi muuta, vältida või lisada.

Tunnivälise tegevuse planeerimine

Kuidas korraldada üritusi võimalikult efektiivselt ja nii, et need õnnestuksid? Tunnivälise ettevõtmise planeerimise esimeseks sammuks on korraldusmeeskonna moodustamine ja edasine läbimõeldud tegutsemine. Ainult nii on võimalik, et pärast üritust ei ole korraldajate, kooli juhtkonna või osalejate jaoks valdav pahameel, läbikukkumine või süüdlaste otsimine. Kui tegu on ühe klassi ettevõtmisega, mida korraldab üks õpetaja, siis ei ole loomulikult meeskonna moodustamine vajalik, kuid enamik üritusega seotud sõlmküsimustest tuleks ka üksikkorraldajal hoolega läbi mõelda.

Kui korraldusmeeskond on olemas, tuleks läbi arutada järgmised punktid:

- Mis on ürituse eesmärk? Mis kasu peaksid õpilased sellest saama? Milliste õppekava läbivate teemadega on üritus seotud? Kas ja kuidas on üritus seotud kooli visiooni ja põhiväärtustega?

- Mis peaks üritusel toimuma, mida ei tohiks seal teha või lubada, kus ja millal üritus täpselt toimub ja kui kaua peaks ettevõtmine kestma, et õpilased ning külalised ei tüdineks?
- Üldise tegevuskava paika panemine – mida tuleb teha enne üritust, mida ürituse ajal ja mida pärast selle toimumist.
- Kes vastutab korraldamisega seotud ülesannete ja tegevuste eest? Näiteks kes vastutab selle eest, et toimumispaika paigutatakse toolid, kes korraldab ruumi kaunistamise, kes peab läbirääkimisi külalisesinejatega, kes vastutab valgus- ja helitehnika või filmimise eest, kes organiseerib auhinnad või kutsed. Tuleb ka otsustada, kas klassijuhatajad peavad olema üritusel oma klassi juures, milline on aineõpetajate roll üritusel jne. Kui kõik korraldajad vastutavad üheskoos kõigi punktide eest, siis juhtub sageli, et keegi ei vastuta millegi eest. Kui kõik loodavad kellelegi teisele, jäävad olulised asjad tegemata ja üritus on ette läbikukkumisele määratud. Mida suuremale publikule või osavõtjate hulgale on üritus mõeldud, seda olulisem on korraldajate meeskonnatöö ja kindel rolli- ning vastutuse jaotus. Vastutaja ei pea oma ülesannet üksi täitma – tema roll on korraldada asi nii, et see õigeaks ajaks tehtud oleks, kasutades selleks vajadusel ka õpilaste või kolleegide abi. Vastutajaid ei pea olema palju, vahel piisab ühest-kahest.
- Igale konkreetsele vastutajale tuleb anda tähtaeg – mis ajaks peab tema ülesanne täidetud olema. Kui enne ürituse toimumist on planeeritud esinejate mikrofoniproov, peab helitehnika eest vastutaja arvestama, et tehnika peab paika saama enne proovi algust, mitte viimasel minutil enne üritust. Vastasel juhul ei saa eeskava ja esinejate ettevalmistuse eest vastutaja oma ülesannet täita ning lumepall hakkab veerema. Nii võib jääda terve rida asju õigeaegselt tegemata. See aga kruvib ürituse eelset negatiivset pinget.
- Mida teha üritusel juhtuda võivates eriolukordades, kui midagi ei suju plaanipäraselt? Erinevad ootamatused on võimalik eelnevalt läbi mõtelda ning kavandada, mida vajadusel asja parandamiseks jooksvalt teha saab. Kõiki apse alati ette näha ei õnnestu, kuid paljudeks takistusteks saab varasemate kogemuste põhjal ette valmistuda, need vähemasti läbi kaaluda.

Kui kõigil on eeltöö korrektselt ja õigeaegselt tehtud, peaks üritusel sujuma kõik hästi ja plaanipäraselt. Lõpuks on rahul, õnnelikud ja vahva kogemuse võrra rikkamad nii üritust korraldanud õpetajad, kooli juhtkond, õpilased kui ka lapsevanemad. Viimast isegi juhul, kui vanemad üritusel ei viibinud. Mis saab emale-isale rohkem rõõmu valmistada, kui äsja lõppenud vahvalt kooliürituselt koju tulnud rõõmus laps, kes on täis muljeid ja neid kodustega õhinal jagab? Tugevaid positiivseid emotsioone on läbi klassivälise tegevuse kindlasti kergem saavutada kui igapäevase klassisisese õppetöö käigus. Õpilased vajavad vaheldust ja just seda tunniväline tegevus pakub.

Pärast üritust

Kui üritus on lõppenud, ei tohiks piirduda vaid ruumide korrastamisega. Lähipäeval tuleks korraldajatel uuesti kokku saada, et üheskoos vastata mõningatele olulistele küsimustele:

- Kas ettevõtmine täitis püstitatud eesmärgid?
- Kas kõik toimus plaanipäraselt? Kui ei, siis mis läks teisiti ja miks? Kas püstiti ajagraafikus?
- Mis õnnestus eriti hästi?
- Mis ei läinud plaanipäraselt ja mida oleks saanud/saab järgmisel korral muuta?
- Millised muljed ja tunded on korraldajatel üritusele tagasi vaadates? Milline on publiku ja osalejate tagasiside?
- Kas sarnast ettevõtmist tuleks edaspidigi korraldada? Kui jah, siis mida tuleks muuta ja mis peaks jääma samaks?

Kui arutelu ja analüüsimine ära jäävad, vajub toimunu vaikselt ajalukku ja suure tõenäosusega ei ole järgmisel korral midagi paremini. Isegi kui üritus õnnestus, tasub analüüsimisele kulutatud vaev ennast ära – hästi läinud üritusest rääkimine ja rõõmu jagamine ainult suurendab õnnestumise ja rahulolu tunnet. Vahel on hea, kui ka kõrvaltvaatajad ütlevad, et ettevõtmine tervikuna läks hästi või tõstavad esile, et mõni konkreetne vastutusvaldkond

toimis eriti suurepäraselt. On tõsi, et ka hästi korda läinud ürituse puhul ei pruugi kõik asjaga seotud osapooled rahulolu tunda, sest inimeste kriitikameel on erinev.

Ebaefektiivne korraldamine, ebaõnnestunud üritus

Tüüpilisemad vead, mis põhjustavad ürituse täieliku või osalise ebaõnnestumise:

- vastutajad ei olnud täpselt kindlaks määratud või oli neid liiga palju – peakorraldaja ei suutnud kõiki ohjata;
- üritust hakati korraldama liiga hilja, tähtajad olid liiga lühikesed;
- tähtaegadest ei peetud kinni;
- keegi jättis oma osa tegemata või tegi täitis ülesandeid poolikult;
- eriolukordi ei osatud ette näha ning nende lahendamine ei õnnestunud sujuvalt ja märkamatuks (nt kogu publik ei mahtunud istuma - oleks olnud vaja jooksvalt toole juurde tuua, aga keegi ei tegelenud sellega või polnud võtit, et varutoolidele ligi pääseda).

Üritus ei õnnestu hästi, kui meeskonnas on sisepinged ja kui üritusi tuleb korraldada või neil osaleda liiga sageli. Kui toredaid asju on liiga palju, siis ei ole need enam sugugi nii vahvad. Seega tasub kõigepealt mõelda, kas üldse on midagi vaja korraldada, võib-olla on eelmine pidugi alles läbi analüüsimata ja järeldused tegemata. Pigem teha vähem ja korralikult, kui palju ja pealiskaudselt kiirustades.

Õnnestumise nimel peaksid korraldajad kinni pidama ka viisakusreeglitest ning meeskonnatöö üldistest põhimõtetest. Meeskonnatöös on oluline lugupidav suhtumine kaaslastesse, teiste ära kuulamine, asjade avatult läbi arutamine ja valmisolek kompromissideks. Kui kõigi asjaosaliste kuuldes ei ole oma arvamust välja üteldud, siis ei tohiks seda teha ka pärast nurga taga. Vältida tuleks oma tahtmise väevõimuga läbisurumist – kõik isiklikud ideed saab realiseerida oma klassile üritusi korraldades. Kui üritus puudutab mitut õpetajat ja mitut klassi või lausa kogu kooli, siis ei tohiks see kujuneda ühe õpetaja soloettevõtmiseks (eriti kui ta ei ole peakorraldaja), sest see toob endaga kaasa vaid pingeid ja pahameelt. Tavaliselt on ka

teistel asjast oma huvitav nägemus ja erinevate mõtete ühendamisest peaks sündima veelgi parem ja suurem idee.

Õpetajate-korraldajate ühendatud head mõtted, läbimõeldud ja struktureeritud korraldamine ning hilisem järelduste tegemine – need on põhilised punktid, mis tagavad, et tunniväline tegevus koolis üha positiivsemas suunas areneb. Nõnda kindlustatakse ka õppekava läbivate teemade õpetamine tunnivälise tegevuse kaudu ja luuakse viljakas pinnas toredate traditsiooniliste ürituste väljakujunemiseks. Traditsioonid aga annavad koolile oma näo ja meie-tunde.

Tunniväline tegevus läbivate teemade toetajana Kurtna Koolis

Järgnevalt mõned konkreetsed näited üheksaklassilisest Kurtna Koolist Harjumaalt. Näited on toodud ideede andmiseks – ehk hakkab lugeja mõte edasi arenema ja ideealgest kasvab välja midagi põnevat ja omanäolist. Igal koolil on ja peabki olema oma nägu, nagu on erinevad ka koolihooned, visioonid ja õpilased. Kooli asukoht ja õpilaste arv määravad paljuski selle, missuguseid üritusi on võimalik antud koolis korraldada. Kurtna kooli näidete näol on tegu koolipere jaoks oodatud traditsiooniliste üritustega.

Meepäev

Seos läbivate teemadega: elukestev õpe ja karjääri planeerimine, keskkond ja jätkusuutlik areng, kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, teabekeskkond, kultuuriline identiteet, tervis ja ohutus, väärtused ja kõlblus.

Meepäev on Kurtna koolis üsna uus sündmus – see on toimunud alles kaks korda. Algas kõik sellest, kui 2008/2009. õppeaastaks valmis uus koolihoone. Kooli tunnuslauseks sai ühiste mõttetalgute tulemusena MESI PEITUB IGAS ÕIES. Uue maja pidulikul avamisel kinkis kohalik külaselts koolile ehtsa mesitaru. Nüüd on koolil oma mesila, mille eest aitavad hoolitseda ka õpilased. Sellest kõigest kasvas loomuliku jätkuna välja meepäeva tähistamine. Meepäev toimub mihklipäeval, 29. septembril. Selleks ajaks on oma kooli mesi purkides. Toimub mee-teemaline õpilaskonverents ehk „Suminate koosolek“, kus õpilased räägivad mee kasulikest omadustest, samuti saab koolipere teada, kuidas möödus aasta koolimesilas ning kui suur hulk mett sel aastal koguda õnnestus. Külas on mesinikud, meeseltsi liikmed.

Päeva juhivad suured mesilased (mesilaste kostüümides inimesed), kes juhatavad iga ettekande meeleolukalt sisse. Päeva lõpetab mee moka peale määrimine ehk oma kooli mee ja meest valmistatu maitsmine.

Jõululõuna

Seos läbivate teemadega: kultuuriline identiteet, väärtused ja kõlblus.

Ilusaks traditsiooniks kujunenud iga-aastane jõululõuna on üks kogu koolipere siduv ettevõtmine. Eelmisel õhtul on jõuluvana koolis ära käinud ja viimasel päeval enne jõuluvaheaega istutakse pidulikus riietuses kaunilt kaetud pika laua taha verivorsti ja hapukapsast maitsma. Vahel valmistavad jõuluvorste õpetajad ise. Sel päeval on ettekandjateks õpetajad, kes hoolitsevad, et lastel söögilauas millestki puudus ei oleks ja toovad vajadusel köögist sooja toitu juurde. Igapäevaselt me pika laua taga ei istu, lapsed söövad kahes vahetuses väiksemate laudkondadena. Seda erilisem ja pidulikum on jõululõuna

Veel enne, kui lapsed jõuavad taldrikud täita, lausub direktor kooliperele ilusaid sõnu, tsiteerib kedagi või loeb ette mõne jõulujutu. Põgusalt mõeldakse tagasi lõppenud õppeveerandile ja tunnustatakse kogu kooli ees iga klassi parimaid õppureid.

Kooli jõululõunaga väärtustame koosveedetud aega, kasvatame ühtehoidmistunnet, püüame arendada söömiskultuuri ning õpetame lauakombeid. Jõululõuna kannab endas ka üllamat eesmärki – võib-olla ei ole kõigil lastel koos perega söömise kommet, rääkimata pidulikumalt kaetud jõuluaegsest lauast traditsiooniliste jõulutoitudega.

Kooli ühise jõululõuna korraldamine õnnestub kindlasti paremini väiksema õpilaste arvuga koolides. Meil on õpilasi alla 200, seega mahume kord aastas pika laua taha kenasti ära.

Vabariigi aastapäeva tähistamine

Seos läbivate teemadega: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, kultuuriline identiteet, väärtused ja kõlblus.

Kahtlemata on üks Kurtna Kooli pidulikumaid sündmusi õpilaspresidendi vastuvõtt vabariigi aastapäevale eelneval päeval. Üritus nõuab ehk enim ettevalmistust, sest märksõnadeks on esinduslikkus ja pidulikkus. Lapsed saavad kodudesse kaasa kirja, milles rõhutatakse päeva

tähtsust ja välimuse korrektsuse vajalikkust. Samuti saab iga laps kutse kahele õpilaspresidendi vastuvõtule. Nooremate klasside õpilased kutsuvad kaasa ema või isa. Õpetajad kannavad sel peol rahvariideid või must-valget riietust. Ka lapsevanemad ning õpilased on pidulikult riides.

Vastuvõtule eelneb õpilaskonverents, mis kannab kodu-uurimuslikku eesmärki. Ühel aastal olid teemaks Eesti vabariigi sümbolid (lipp, vapp ja hümn), teisel aastal koduvalla ja külade sümbolid. Vanemate klasside õpilased peavad antud teemal ettekandeid, mida illustreerib slaidiesitus. Vahepaladena esitavad esimese kooliastme õpilased teemakohaseid tantse, laule või luuletusi.

Õhtune pidulik koosviibimine algab õpilaskontserdiga. Saalis viibib enamasti ka vallavanem ja mõni külla kutsustud prominent. Koolipere hulgas läbiviidud salajase hääletuse tulemusena kuulutatakse kontsertosa lõpus välja uus õpilaspresident.

Kontserdile järgneb õpilaspresidendi ja külla kutsutud prominendi kätlemistseremoonia kõigi külalistega. Õpilane esitab oma nimekaardi tseremooniameistrile, kes selle mikrofoni kaudu ette loeb. Koos saatjaga minnakse mööda vaipa õpilaspresidendi juurde, kellega käteldakse ja vastastikku saabuva vabariigi sünnipäeva puhul õnne soovitakse.

Edasi suunatakse kõik külalised piduliku suupistelaua juurde, kus on võimalik maitsta õpilaste valmistatud tikuvõileibu, kokteilisalatit ja mahla. Suupistelaua valmistab ette kooli kokandusring.

Lõputrall

Seos läbivate teemadega: kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, kultuuriline identiteet, väärtused ja kõlblus.

Lõputrall toimub traditsiooniliselt kooliaasta eelviimasel õhtul. Kogu koolipere saab kokku kooliõues vabaõhulava ümber, kus toimub kontsert. Kontserdil astuvad üles pea kõik huviringid, kel midagi teistele pakkuda: näitering esitab temaatilisi etüüde, robotikaring demonstreerib uusi iseliikuvaid roboteid, mitmesugused liikumis- ja lauluringid pakuvad silmailu ja kuulamisnaudingut. Lõputrallil selguvad erinevad salajasel eelhääletamisel valitud

nominendid: aasta parim õpilane, aasta õpetaja, aasta kuldhääl, aasta tantsuvalg, aktiivseim lapsevanem jt. Soojade soovidega saadab vallavanem või vallavalitsuse esindaja lapsed kauaoodatud suvepuhkusele.

Kokkuvõte

Igal koolil on omanäolised ja traditsioonilised üritused. Vahel on vajalik vanu üritusi veidi muuta, uutega asendada või vanade traditsioonide kõrvale uusi tuua. Alati tuleks kõik hoolega läbi mõtelda, siis on tõenäoline, et üritus hästi õnnestub. Vahel siiski ei suju kõik nii, nagu soovitud. Siis ei tasu meelt heita, vaid tuleb hoopis analüüsida, mis läks valesti ja mida saaks järgmine kord teisiti teha. Vigadest õpitakse ja kindlasti ei tasu ebaõnnestumise kartuses tegutsemisest (uute vahvate ürituste korraldamisest) loobuda.

Ettevõtmisi planeerides on oluline mõtelda, milliste läbivate teemadega üritus seostub või milliseid läbivaid teemasid on ürituse kaudu hea õpilasteni viia. Läbimõeldult organiseerides toetavad õpetuslikud ja kasvatuslikud tunnivälised tegevused läbivate teemade õppimist. Tunnivälise tegevuse kaudu on läbivate teemade rakendamine kohati lihtsam ja tõhusamgi kui igapäevases õppetöös.

„Läbivate teemade rakendamise metoodikad Eesti koolides“ - ülevaade uuringust

Juta Jaani, Ülle Luisk

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus

Sissejuhatus

Läbivate teemade (LT) rakendumise tasandid riiklikus õppekavas peegeldavad kooli kui terviku rolli olulisust antud valdkonnas. See tähendab, et nii ainealane õppetegevus kui ka projektipõhine või tunniväline õppetegevus on läbivate teemade seisukohalt oluline planeerida kogu kooli õppetegevuse eesmärkide kontekstis.

Eeltoodust tulenevalt on siinne kogumiku osa kavandatud vaatlemaks kooli tervikuna kui läbivate teemade rakendustasandite süsteemi. Vaatluse alla tulevad erinevatest koolidest kogutud läbivate teemade rakendamise praktikad eesmärgiga tutvustada juba läbiproovitud võimalusi ning anda ideid ja julgust otsida igale konkreetsele koolile sobivat oma lähenemist. Kuna koolid on erinevad, siis ka erinevate läbivate teemade rakendamise võimalused on väga erinevad. Seejuures soovitame toetuda iga kooli tugevatele külgedele ning näha läbivates teemades ennekõike võimalust leida kooli kitsaskohtadele lahendusi. Ehk julgustavad koole oma lähenemist otsima ka siin kirjeldatud õpetlikud ebaõnnestumised – igal koolil on vaja ise leida läbivatele teemadele rakendamise tee ning ka ebaõnnestumised viivad lahendusele lähemale.

Käesolev materjal koosneb seitsmest alapeatükist:

1. Läbivate teemade rakendamise korraldamine koolis. Alapeatükis antakse ülevaade, kuidas läbivate teemade õpetamist koolis võiks korraldada. On toodud näiteid, kuidas erinevad koolid on läbivate teemade õppe oma koolis korraldanud. Materjalis on puudutatud erinevaid rakendumise aspekte (nt LT kajastumine dokumentides, LT alase tegevuse koordineerimine ja nõustamine jne).

2. Läbivate teemade rakendamise võimalikud viisid. Alapeatükis tutvustatakse läbivate teemade rakendamise viise erinevates koolides. Tutvustatakse tegevusi läbivate teemade õpetamiseks, mida koolides täna juba rakendatakse. Kirjeldatakse sisult ja vormilt erinevaid rakendamisstrateegiaid.

3. Koolitused ja tugimaterjalid. Alapeatükis tuuakse välja, milliseid koolitusi ja tugimaterjale läbivate teemade rakendamise toetamiseks juba pakutakse ja milliseid veel vajatakse.

4. Tagasiside kogumine läbivate teemade rakendamisele. Selles alapeatükis kirjeldatakse erinevaid tagasiside kogumise meetodeid õpilaste, õpetajate, juhtkonna ja riigi tasandil, tuuakse näiteid tagasiside andmise vormidest ja kriteeriumitest ning järeldustest, mida saadud informatsiooni põhjal on võimalik teha.

5. Läbivate teemade rakendamise mudelid (kuue kooli näitel). Alapeatükis on kogutud info koondanud ülevaatlikesse mudelitesse, mille põhjal tekib lugejal võimalus saada terviklik ettekujutus koolides toimivatest praktikatest. Esitatud on kuue kooli visualiseeritud mudel.

Koolidest kogutud materjali esitatakse nii üldistatud kujul kui ka väljavõtetena intervjuudest. Lugeja peab arvestama, et väljavõtete tekst on minimaalsete muudatustega ning on edastatud kõnekeelestiilis. Sellega on kogumiku autorid taotlenud, et saadud info jõuaks lugejani võimalikult ehedal kujul ning väljendaks võimalikult täpselt rääkijate poolt edasi antud mõtteid ja emotsioone.

Toodud head praktikad ei kajasta uuritud koolide läbivate teemade alast tegevust tervikuna. Koolid võisid valida toodud näiteid vastavalt oma eelistustele ning palusime koolidel kirjeldada ka alles läbiproovimata ideid. Seega ei leia antud kogumikust valmis terviklahendusi koolidele, pigem on siin toodud head näited võimalikest lähenemistest, millest iga kool saab ise läbivatele teemadele oma terviklähendamise kujundada.

Läbivate teemade rakendamine ei ole koolidele uus kogemus. 2002. aastal vastu võetud Põhikooli ja Gümnaasiumi Riikliku Õppekava kohaselt on koolidel olnud kohustus õpetada nelja läbivat teemat: *keskkond ja jätkusuutlik areng; tööalane karjäär ja selle kujundamine; infotehnoloogia ning meedia; turvalisus*. Vastav õpetamise praktika on olnud Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse uuringuprojekti „Riikliku õppekava läbivate

teemade rakendamise strateegiad koolis“ raames eraldi vaatluse all.⁹ Projekti peamine eesmärk oli uurida kooli kui terviku strateegiaid läbivate teemade käsitlemisel. Uuriti, kuidas koolid on korraldanud õppekava läbivate teemade õpetamise koolis ainetundides ja kogu kooli tegevuses, milliseid struktuure on koolides selleks tarbeks loodud ning milliseid ressursse läbivate teemade õpetamine koolidelt nõuab. Analoogiline uuring on läbi viidud ka Ene-Silvia Sarve poolt aastal 2008 (uuring „Kool kui arengukeskkond ja õpilaste toimetulek“). Viimasena mainitud uuringu tulemusi on siinses kogumikus kasutatud üldistuste ja kokkuvõtete esitamisel.

Koolide valim

Käesolev kogumiku B-osa kajastab suurema uurimuse kõrval läbi viidud väiksemamahulist andmekogumist. Selle fookuses oli kooliorganisatsiooni kui terviku tegevus läbivate teemade õpetuse kavandamisel. Valimi moodustasid koolid, kelle aineülese õppega seotud tegevus on leidnud laiemat kõlapinda kas meetodite, hindamisviiside või koostöö osas. Koolide valimisel lähtuti põhimõttest, et nende tegevuse kirjeldusest ja analüüsist oleks kasu teistele koolidele oma kogemuste hindamisel või avardamisel. Eesmärk ei olnud leida ainult väga eeskujulikke rakendusnäiteid, vaid ka õpetlikku ebaõnnestumist.

Valimi koostamise teiseks kriteeriumiks oli koolitüüpide erinevus. Esindatud olid munitsipaalkoolid (Viimsi Keskkool, C. R. Jakobsoni Gümnaasium, Tartu Tamme Gümnaasium, Kambja Põhikool). Kaasatud olid kaks kooli, mille õppekava aluseks on eri tüüpi pedagoogikast tulenevad või laiemalt väärtuskasvatusest tulenevad õppekavad (Tartu Waldorfgümnaasium, Tallinna Vanalinna Hariduskolleeegium, Tartu Erakool). Kaks koolidest olid erakapitalil põhinevad koolid (Tartu Erakool, Tartu Waldorfgümnaasium). Valimis on kaks suurt linnakooli (Tartu Tamme Gümnaasium, Viljandi C.R. Jakobsoni Gümnaasium), suur vallakool (Viimsi Keskkool), kui ka väike linna- ja maakool (Tartu Erakool ja Kambja Põhikool).

⁹ Projekti info on kättesaadav aadressil: <http://www.ut.ee/curriculum/453380>

Ülevaade andmekogumises osalenud koolidest¹⁰

Viimsi Keskool

Viimsi Keskool on munitsipaalkool, mis asub Harju maakonnas, Viimsi vallas, Haabneeme alevikus. Õpilaste koguarv koolis on 1443, õpetajaid on 108 (seisuga 22.12.10). Kool peab oma missiooniks innustava harmoonilise õpi- ja arengukeskkonna pakkumist põhi- ja keskkohariduse omandamiseks kõigile koolis õppida soovivatele õpilastele, loomaks parimad eeldused tubli ühiskonnaliikme kujunemiseks. Kooli õppetegevuse aluseks on õppetoolide süsteem. Tegutsevad järgmised õppetoolid: Eesti keel ja meedia; B- ja C-võõrkeel; Inglise keel; Matemaatika; Oskusained; Sport; Keskkonnaained.

Tartu Erakool

Tartu Erakool, lühendina TERA asub Tartus. TERA avati 1. septembril 2007. Kool on erapõhikool, mis annab alus- ja põhiharidust. Koolis on 160 õpilast ja 21 õpetajat (29.12.2010 seisuga EHIS järgi). Tartu Erakooli peab MTÜ Tartu Erahariduse Edendamise Selts (TEHES), mille on moodustanud lapsevanemad ja õpetajad. Kooli eesmärgiks ja ülesandeks on heatasemelise ja kaasaegse hariduse andmine lapsesõbralikus ja õpetajat väärtustavas keskkonnas.

Tartu Tamme Gümnaasium

Tartu Tamme Gümnaasium on munitsipaalgümnaasium, kus õpib (04.01.11 seisuga) 871 õpilast ja õpetab 63 õpetajat. Põhikoolis töötavad muusikaklassid 1. klassist kuni 9. klassini. Õppetööd nendes klassides toetavad vastavad ringid. Võimalik on õppida mingit muusikainstrumenti lapsevanema kulul. Gümnaasiumis on neli õppesuunda: loodusklassis loodus- ja meditsiini suund ning reaalklassis tehnoloogia- ja humanitaarsuund. Tamme gümnaasium on loodusteaduslikku süvaharidust pakkuv kool.

Kambja Põhikool

Kambja Ignatsi Jaagu Põhikool annab võimaluse omandada põhiharidus. Kooli õppeprotsess on korraldatud kooliastmete järgi: 1-3 klass I aste, 4-6 klass II aste, 7-9 klass III aste. Kooli

¹⁰ Koolide ülevaadete allikateks on Eesti Hariduse Infosüsteem (EHIS) ja koolide kodulehed.

õppe- ja kasvatustöö eesmärgiks on võimaldada inimesel kujuneda arenevaks isiksuseks, kes on suuteline elama väärikalt, austama iseennast, oma perekonda, kaasinimesi ja loodust, valima ning omandama talle sobivat elukutset, tegutsema loovalt ja kandma kodanikuvastutust. Kool loeb end asutatuks 1686. aastast. Koolis õpib 167 õpilast ja töötab 20 õpetajat.

C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium

C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium (CRJG) on vanim pidevalt tegutsenud keskharidust andev kool Viljandis. Kehtiva arengukava andmetel töötab CRJG gümnaasiumina, kus õpib 31 klassis ligikaudu 880 õpilast. Oma eesmärgina sõnastatakse võimaluste loomine üldkeskhariduse ja süvendatud teadmiste omandamiseks erinevates ainevaldkondades. Põhikooli ulatuses tegutseb kool 2 – 3 paralleelklassiga. Alates 6. klassist pakutakse võimalust matemaatika süvaõppeks. Alates 2. klassist pakub kool inglise keele süvaõpet. Gümnaasiumi 10. klassi võetakse vastu 2 - 3 klassikomplekti õpilasi, kes võivad õppida üldjuhul neljas õppesuunas (matemaatika-füüsika süvaõpe, reaalaru õpe, inglise keele süvaõpe, humanitaarharu õpe). Koolis töötab ligi 70 pedagoogi, kellest suur osa on vanemõpetajad.

Tartu Waldorfgümnaasium

Tartu Waldorfgümnaasium (TWG) on 12-klassiline üldhariduskool. Kool loodi lapsevanemate initsiatiivil 1990-ndal aastal. TWG õppekava toetub waldorfpedagoogikale, mis arvestab lapse ealiste iseärasustega ning toetab noore inimese mitmekülgset arengut. Tartu Waldorfgümnaasium on tasuline erakool, mille pidajaks on lapsevanemate poolt loodud MTÜ Tartu Vaba Waldorfkooli Selts. 2007/2008 õppeaastal õppis kooli 12 klassis 189 õpilast. Kooli maksimaalne täituvus käesolevates tingimustes on 200 õpilast. Koolis töötab 41 inimest, neist 33 pedagoogidena. Põhikohaga õpetajaid on koolis 17.

Tallinna Vanalinna Hariduskolleeegium

Vanalinna Hariduskolleeegium (VHK) on munitsipaalne haridus- ja kultuuriasutus. Selle peamiseks eesmärgiks on integreerida kultuuri ja haridust, kaasaegset maailmakäsitlust süvendatud ajalootunnetusega, üldharidust süvendatud muusika- ja kunstiharidusega ning rahvuskultuurilist haridust süvendatud võõrkeelteõppega traditsioonilise kristliku väärtussüsteemi alusel. VHK peamised struktuuriüksused on: VHK Gümnaasium, VHK Põhikool, VHK Muusikakool, VHK Kunstimaja, Vanalinna Muusikamaja ning Aiake.

Nendes osakondades põimub regulaarne õpe ateljeede, stuudiote ja ringide tegevusega ning kunstnike ja muusikute individuaalne ja kollektiivne loome. Peale ülalnimetatud osakondade kindlustab HK kui terviku tööd rida teenistusi: terviseteenistus, teabeteenistus, raamatukogu, finantsteenistus, majandusteenistus ja toitlustusteenistus.

Andmete kogumiseja analüüsimise meetod

Koolide praktikate ja kogemuse kogumiseks kasutati fookusgrupi intervjuud ning individuaalset intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu tingis, et fookusgrupi ja individuaalintervjuude kava kujunes igal kooral mõnevõrra erinevaks. Intervjuu kava on toodud Lisas 1. Koolide nõusoleku järel uuringus osaleda viidi läbi esimene fookusgrupi intervjuu. Intervjuul osalesid kooli poolt läbivate teemade õppe koordineerijatena või selle valdkonna eest vastutajatena nimetatud isikud: õpetajad, huvijuhid, õppejuhid, koolijuhid. Esimese fookusgrupi järel saadud andmed transkribeeriti ning analüüsiti. Seejärel lepidi kokku teine intervjuu. Vajadusel viidi läbi individuaalne intervjuu. Seda kahel juhul - kas osade asjaolude täpsustamiseks või siis väga selgelt läbivate teemade õpet koordineeriva isikuga, kes seda ülesannet oma koolis üksi täitis.

Intervjuudes osalesid Tartu Erakoolist - Valdek Rohtma, Marjeta Venno, Kaie Kubri, Thea Simmerman, Liisi Griffel, Kristi Kartašev; Viljandi C.R. Jakobsoni Gümnaasiumist – Monika Pärna, Eero Järvekülg, Kaie Lõhmus; Tamme Gümnaasiumist - Merit Luik; Viimsi Keskkoolist - Leelo Tiisvelt, Karmen Paul, Lemme Randmaa, Annika Remmel, Peeter Sipelgas; Kambja Põhikoolist - Toivo Ärtis; Tartu Waldorfgümnaasiumist - Ivo Kajak, Heidi Reimann, Kadi Jürimäe, Kadri Sügis, Tallinna Vanalinna Gümnaasiumist - Kersti Nigesen.

Intervjuud lindistati ning transkribeeriti. Osade intervjuude puhul kasutati jooksvat kirjalike märkmete tegemist. Saadud infot analüüsiti kvalitatiivselt esitatud küsimuseblokkide kaupa. Lisaks analüüsiti kooli dokumentatsiooni läbivate teemade õppe aspektist (arengukava, kooli õppekava, tööplaani jms), tekstile oleme lisanud illustreerimiseks ka konkreetseid näiteid, mille oleme parema eristamise eesmärgil ära toonud kasti sees.

I

Läbivate teemade rakendamise korraldus koolis

Läbivate teemade rakendumise tasandid on erinevad. Õppe- ja kasvatustegevuse kõrval tähtsustub koolikeskkond kõigi oma komponentidega ning organisatsioonikultuur. Järgnevalt on toodud väljavõte RÕK 2010 läbivate teemade jaotisest, milles antakse edasi eeltoodud põhimõtet:

Väljavõte Põhikooli RÕK 2010 üldosast, §14 ja Gümnaasiumi RÕK 2010 üldosast, § 10

Läbivate teemade õpe realiseerub eelkõige:

- 1) õpikeskkonna korralduses – kooli vaimse, sotsiaalse ja füüsilise õpikeskkonna kujundamisel arvestatakse läbivate teemade sisu ja eesmärgi;*
- 2) aineõppes – läbivatest teemadest lähtudes tuuakse aineõppesse sobivad teemakäsitlused, näited ja meetodid, viiakse koos läbi aineteüleseid, klassidevahelisi ja ülekoolilisi projekte. Õppeainete roll läbiva teema õppes on lähtuvalt õppeaine taotlustest ja õppesisust erinev, olenevalt sellest, kui tihe on ainevaldkonna seos läbiva teemaga;*
- 3) valikainete valikul – valikained toetavad läbivate teemade taotlusi;*
- 4) läbivatest teemadest lähtuvas või õppeaineid lõimivas loovtöös – õpilased võivad läbivast teemast lähtuda selle loovtöö valikul, mida tehakse kas iseseisvalt või rühmatööna;*
- 5) korraldades võimaluse korral koostöös kooli pidaja, paikkonna asutuste ja ettevõtete, teiste õppe- ja kultuuriasutuste ning kodanikuühendustega klassivälist õppetegevust ja huviringide tegevust ning osaledes maakondlikes, üle-eestilistes ja rahvusvahelistes projektides.*

Kooli dokumentatsioonist pakkusid uuringu käigus huvi kooliõppekava, kooli arengukava ning kooli ürituste plaan (osadel koolidel koos üldtööplaaniga). Läbivate teemade kajastumise analüüs dokumentide põhjal on oluline, kuna sellest lähtuvalt kavandatakse kooli õppe- ja kasvatustegevust ning tunniväliseid tegevusi. Läbivate teemade õpe ei tohiks jääda kasutamata võimaluseks erinevaid õppetöö osasid tervikuks siduda ning paljud olulised valdkonnad (sh õppekava üldosa eesmärgid) jäävad õppetöös kajastamata või tehakse seda juhuslikult. Seos tegelikkuse ja erineva tasandi dokumentide vahel on oluline, kuna see aitab lõimida erinevaid ainevaldkondi ning ka õppe- ja kasvatustööd omavahel.

Õpetajaskonna tegevust ja ühismeelt mõjutab see, kuivõrd osaletakse oma kooli arengukava koostamises ja kui regulaarselt arutatakse kooli arengut oma visiooni või missiooni suunas. Enamus õpetajatest on seda meelt, et nende koolis on moodustatud töörühmad kooli õppe- ja arengukava arendamiseks ning õpetajad on arengukava väljatöötamisel osalenud, võtnud omaks kooli visiooni ja missiooni. Ligi poolte vastanute arvates toimuvad arutelud kooli arengu kohta korrapäraselt. Õpetajate kaasahaaramine arengu- ja õppekavakujundusse on

koolide juhtkondadel üldiselt õnnestunud. Siiski ilmnes, et just linnakoolides on tulevikusuunaline tegevus ligi veerandi õpetajate meelest pärsitud: nad ei tunne end kaasatuna või ei näe vastavat tegevusliini koolis toimivat. Osalus oma tööga seotud tuleviku kujundamisel ja kaasatuse tunne on olulised üldise tööoptimismi, tööga rahulolu ja pühendumuse jaoks ning aitab vastu seista läbipõlemisele. See on oluline ka kooli õpetajate kogukonna ühisväärtuste kujundamisel ja loob aluse kooskõlaliseks õppe- ja kasvatustegevuseks. Et õpetajad tajuvad oma osalust arengukava töös, on üks tunnusmärk demokraatlikust juhtimisest koolis. Omaksvõetud visiooni ja missiooni tegelikust iseloomust, seega kujundatava arengukeskkonna loomusest annab tunnistust see, mida peetakse kooli kui terviku edukuse tunnuseks (Sarv, 2008:91).

1.1. Läbivad teemad koolide dokumentatsioonis

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Kuna selle õppeaasta (2010/2011) sügisel tuleb uue õppekava kirjutamine, siis andsin õppealajuhatajale teada, et soovin olla uue õppekava kirjutamise juures, kui see vähegi võimalik on. Eesmärgiks on LT õppekavasse sisse kirjutada, fikseerida, et meie koolis käivad asjad teatud moel. Hiljem LT kooli õppekavale juurde pookida on juba väga raske. Mina alustasin oma tööd siis, kui oli vana kooliõppekava ja keegi ei hakanud selle pärast mingeid muudatusi sisse viima. Praegu on see väga oluline koht. Kui koolis ei ole toimivat karjäärikoordinaatorit, siis ei juhtu ka seda, et see kooli õppekavasse sisse kirjutatakse, sest keegi teine ei oska selle pärast muretseda või neid võimalusi näha. Siis jääb õppekava jälle viieteistkümneks aastaks seisma.

Kooliõppekava üldosas peaks olema viidatud kuidas, mida läbivate teemadega ette võetakse ja millele tähelepanu pööratakse. Kuna igal koolil on oma spetsiifika õppesuundade kaudu olemas, siis läbivate teemade rakendamine on ka teatava suunaga, eriti gümnaasiumiosas.

Meie kooli õppekavasse sai praegu sisse kirjutatud see, et meil on karjääriplaneerimise kursus inimeseõpetuse osana, inimeseõpetusse tuli ka muutus sisse – 8. klassi tuli kursus

juurde ja sealt on väga hea loogilise jätkuna minna edasi nii, et inimeseõpetus jätkub 9. klassi lõpuni, millest osa on siis karjääriplaneerimine. Meie koolis on kokku lepitud, et veerandi viimane päev on karjääripäev ja kõik tegelevad sellega, mis iganes töövormis: kas käime väljas või läheme hoopis seda teed, et aineõpetajad teevad karjääriteemalist tundi. Tunnid küll toimuvad, aga mitte tavapärase vormis: õpilasi ei hinnata, nad saavad informatsiooni ja tagasisidet.

Pisike samm on tehtud, karjääriõpetus kui konkreetne aine on kooliõppekavas sees. Gümnaasiumi osas on küsimus endiselt üleval, aga sellega veel ei tegeleta, suurem tähelepanu on põhikoolil. Läbivate teemade alased arutelud alles tulevad, praegu on põhiprobleem hoopis kujundav hindamine, millega on praegu vaja rohkem tegeleda, ja õpikeskkond, mille kohta tuleb koolidel esitada juba konkreetseid andmed. Ma arvan, et kui kooli õppekava alustekstid on valmis saanud, tulevad need arutlusele ja siis on võimalus ettepanekuid teha.

Kambja Põhikool

Riiklikusse- ja kooli õppekavas on läbivad teemad kirjutatud juba 2002. aastast alates, Kambja kooli õppekavas on neid koostöö raames SA Innovega täiendatud. Koolis on välja töötatud karjääriõppe tegevuskava, mis nüüd läheb käpimisele ja ülevaatamisele kuna ressursid vähenevad. Õpetajad on hakanud otsima võimalusi, kuhu minna õppekäikudele – muuseumisse, tehastesse puhastusseadmete kasutamist vaatama, metsapäevadele või mujale, kus saab tutvuda nii sisu kui ka elukutsetega. Erinevatel õpetajatel on hakanud kujunema süsteem, mida mingi aine ja klassiga aineülestes tegevustena tehti: milliseid elukutseid näidati, milliseid külalisi kutsuti või milliseid asutusi vaatamas käidi.

Näide dokumentatsioonist: Kambja Põhikooli karjääriõppe tegevuskava 2009/2010 väljavõtted.

Rakendamise vormid:

- *Õppeprotsessi osana*
- *Arenguvestluse osana*
- *Huvialategevuse osana*
- *Loov- ja uurimuslike tööde osana*
- *Karjääriõppe infostend, info kooli veebilehel*
- *Infonurk raamatukogus*
- *Ühiskondlik ja heategev töö*

Rõhuasetused on kooliastmeti erinevad. Esimese ja teise kooliastme õpilaste karjääriõppes pühendatakse rohkem enesetundmisele, väärtuskasvatusele, oma perekonna ja kodukandiga seotud töömaailma avastamisele. Kolmandas kooliastmes nihkub rõhuasetus enesetundmise seostamisele tööturu ja elukutsetega, õppimisvõimaluste ja esimeste karjääriotsustustega.

I kooliastmes:

- *Hea alguse metoodika raames (hommikuringi vestlustes, keskuste päevadel, lugemispalades ja ülesannetes käsitletakse karjääriõppe temaatikat ja tutvustab vanemate töökohti);*
- *Õppekäigud vanemate töökohtadesse, kohalikesse ettevõtetesse ainekavast ja klassijuhataja töökavast lähtudes;*
- *Klassiekskursioonid ettevõtetesse;*
- *Kohtumised erinevate elukutsete esindajatega;*
- *Omaloomingu, eneseväljenduse, näitekunsti ja spordi kaudu;*
- *Teadliku õpitahte kujundamine viktoriinide ja võistluste kaudu.*

II kooliastmes:

- *Lõimituna õppe- ja klassijuhataja töösse;*
- *Kutsekeskkooli või gümnaasiumi külastamine ja sealsete õppimisnõuetega tutvumine;*
- *Teadliku õpitahte kujundamine võistluste ja olümpiaadide kaudu;*
- *Õppekäigu vanemate töökohtadesse ainekavast ja klassijuhataja töökavast lähtudes;*
- *Õppekäigud ametiasutustesse ja ettevõtetesse;*
- *Kohtumised erinevate elukutsete esindajatega;*
- *Omaloomingu, eneseväljenduse, näitekunsti ja spordi kaudu.*

III kooliastmes:

- *Lõimituna õppe- ja klassijuhataja töösse;*
- *Kursus „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“;*
- *Karjäärispetsialisti loeng karjäärivaliku põhitõdedest;*
- *Võimete ja huvide test ja selle alusel toimuv individuaalne vestlus karjäärispetsialistiga;*
- *Haridusmessi „Intellektika“ külastamine info kogumiseks edasiõppimisvõimaluste kohta;*
- *Kutsekeskkooli või gümnaasiumi külastamine ja sealsete õppimisnõuetega tutvumine;*
- *Teadliku õpitahte kujundamine võistluste ja olümpiaadide kaudu;*
- *Õppekäigu vanemate töökohtadesse ainekavast ja klassijuhataja töökavast lähtudes;*
- *Õppekäigud ametiasutustesse ja ettevõtetesse;*
- *Kohtumised huvitavate inimeste ja erinevate elukutsete esindajatega;*

Omaloomingu, eneseväljenduse, näitekunsti ja spordi kaudu.

Tunnivälise tegevuse kaudu:

- *Koolialmanahh*
- *Õpilaskonverents*
- *Õpetajate päev koolis*
- *Õppekäigud kodukohas erinevate elukutsetega tutvumiseks*
- *Kohtumised erinevate elukutsete esindajatega*

Tartu Erakool

Väljavõtte intervjuust:

Teadlik ja kavandatud õppekavaarendus on meie jaoks uus protsess. Tartu Audentese baasil TERA luues tuginesime aja puudusel paljuski endisele õppekavale, mida vaid osaliselt saime mahti muuta. Õppekava arendustöö toimub meil kolmel tasandil – kõigi õpetajate, õpetajate juhtgrupi ja kooli õppekava (kuhu kuuluvad ka juhtkonna ja lapsevanemate esindajad) juhtgrupi tasandil. Uue kooliõppekava koostamist alustasime lapse arengu eesmärkide paikapanekust. Läbiarutamist ja kokku leppimist vajab veel pedagoogiline kontseptsioon, mis oleks siis nagu katus õppekava arendamisele. Aluseks on meil olnud kehtiva kooliõppekava eesmärgid, mida püüame enda jaoks läbi mõelda, kooli eesmärgid on omakorda seotud lapse arengu eesmärkidega. Kooli eesmärgiks ei ole meil kunagi olnud olla hästi toimiv organisatsioon, vaid eesmärgiks on lapse areng. Olulisel kohal on ka õppekava terviklikkus ja õppimiskeskus.

Kooli õppekavaga tegelema motiveeris soov luua päris oma, st TERA õppekava, mille juures saaksime just täpselt oma vajadusi arvestada. Kannustas teadmine, et kui meie ei tee ise õppekava, siis tehakse see meie eest ära - see pani õpetajaid kaasa mõtlema. Õppekava arendusega seotud meekonnapäevi korraldame juba alates möödunud õppeaastast: sageli tuleb enne neid teha õpetajatel iseseisvat tööd, nt riikliku õppekava üldosaga tutvumine, või kodutööd, nt rühmaarutelud kooli päevakava või iseseisvate aastatööde üle. Mais peaks õppekava üldosa esimene versioon valmis saama ja juunis toimuks arutelu, lõplikult tahame üldosa valmis saada 2011. a sügiseks.

Tartu Erakoolis pööratakse suuremat tähelepanu põhiainetele ja võõrkeeltele. Kõik võimalikud kooli poolt jagatavad tunnid olid kehtivas kooliõppekavas antud inglise keelele, see tekitas pahameelt. Inglise keelt oli palju, b-keelega alustasime varem (al 4. klassist), samas põhiainetel on rohkem tunde, et nendega jõuaks tegeleda. Juba sel aastal rakendame uut tunnijaotusplaani, kus inglise keelt on pisut vähendatud, B-keelega alustame 5. klassist ja põhiainetele on juba 1. klassist alates lisatunnid.

Õppekava planeerimist alustasime praktilistest teemadest – kuidas me tahaksime, et meie koolielu toimiks – kolmeosaline kooliaasta, õppeastmed optimaalsemalt ja hindamise küsimused. Sealt jõudsime üldosa teemade juurde. Planeerisime terve kooliarenduse päeva.

Alustasime koolielu üldiste küsimustega –kooliastmed, õppeaasta ja tunnijaotusplaan (koos võõrkeele õpetamisega), mis kulmineerus hääletusega. Päeva teisel poolel olid õppekavaga seotud üldised teemad: keskuste päevad, õuesõpe, aastatööd ja huvitunnid. Kõik rühmad olid oma teemad varem kätte saanud ja said ettevalmistamiseks poolteist tundi aega, igal rühmal oli juht, kellega oli enne läbi räägitud. Grupid olid moodustatud nii, et nt huvitundidega hakkavad kokku puutuma algklasside õpetajad, õuesõppega loodusvaldkonna õpetajad, aastatöödega eesti keele õpetaja. Tutvustasime ka uue õppekava läbivaid teemasid.

Sügiseks võiks üldosa valmis saada. Uueks õppekavaks soovitakse kokku panna tegevuskava, kus kokkulepitud ideid kavandatakse, et need asjad, mis uude õppekavasse kirja lähevad, ei jääks ainult paberile. See oleks nõ õppekava katsetamise aasta. Oluline on näha ka seda, kuidas kollektiiv seda jaksab ja kas planeeritud tegevused on eesmärkidega seotud.

Näide dokumentatsioonist: Väljavõtted läbivate teemade kajastumisest Tartu Erakooli dokumentides

MISSIOON

Meie missioon on teha KOOSTÖÖD selle nimel, et iga laps saaks areneda terviklikuks isiksuseks, kes hoolib iseendast, teistest inimestest ja ümbritsevast keskkonnast. Ta oskab ja julgeb mõelda ning öelda; teha ja vastutada.

PÕHIVÄÄRTUSED

Terviklikkus - arvestame iga lapse, õpetaja ja vanema eripära. Õpetamisel läheneme individuaalselt, toetame igakülgset isikupärast õppimist. Toetame intellektuaalse, emotsionaalse, sotsiaalse ja füüsilise arengu harmooniat. Formaalsest hindest tähtsam on armastus õppimise vastu. Terviklikkuse visiooni aitab ellu viia meie õppekava ning ka õpikeskkond.

Koostöö ja avatus - väärtustame võrdsusel põhinevat suhtlust ja ühistegevust eri koostöörühmade vahel. Tähtsal kohal on kooli ja kodu sünergia, samuti lapse arendamine kogukonna liikmeks ja Tartu linna kodanikuks. Teisi koole vaatleme kui koostööpartnereid, mitte kui konkurente.

Kogukond - meie kool on kogukond, millel on tugev ühtsustunne ja identiteet (selle sümbol on nt koolivorm). Samas suhtleme aktiivselt mitmesuguste teiste kogukondade, rühmadega (nt mitmesugused organisatsioonid).

Algatus ja loovus - me koolitame inimest, kes osaleb talle tähtsate asjade otsustamisel, kes julgeb oma arvamust avaldada, julgeb vastutada ning uute ideedega välja tulla. Meie kool soosib algatust, loovust, oma tee otsingut, seda nii koolis, kodulinnas kui kogu Eesti ühiskonnas.

Austus ja lugupidamine - meid iseloomustab viisakus, tähelepanelikkus ja hoolimine kõigi inimeste suhtes. Meie koolis valitseb distsipliin mitte hirmust, vaid lugupidamisest.

Läbivad teemad on kirjutatud lahti kooli õppekava üldosas, toodud on LT kujundamist toetavad ained, rõhuasetused kooliastmeti, LT eesmärgid ja kujundatavad pädevused kooliastmeti.

ÕPPEKAVA

3.1 KESKKOND JA JÄTKUSUUTLIK ARENG

Ained, mille kaudu põhiliselt arendatakse valdkonnaga seotud pädevusi: loodusteadused, võõrkeeled, tööõpetus, eesti keel.

3.1.1. Keskkond

Looduskeskkond – tegelus tundides, õppekäigud, matkad, säästev ja teadlik suhtumine loodusesse jne

I aste - Tartu – minu kodukoht; II aste - Lõuna-Eesti; III aste – Eestimaa

Sotsiaalne keskkond – kogu meid ümbritsev elu, teised inimesed, käitumine, tervishoid jm

I aste - kooli kodukord, suhtlemine; II aste - EV seadusandlus; III aste - EV seadusandlus, Eesti vabariigi kodanikuks olemine

Kultuurikeskkond, kool - tegelus tundides, huvitegevus, traditsioonid, tähtpäevad, kehakultuur, lugemishuvi, kultuuriüritused; meie juured, naabrid

I aste - lugemisharjumuse kujunemine, üritustel osalemine, tähtpäevad

II aste - lugemis- ja kirjutamistehnika täiustumine, suunamine huvitegevusele, ürituste korraldamine, esinemiskultuur;

III aste - teadlik ja analüüsiv lugemine, ürituste analüüs, teadlik käitumiskultuur

Kooliastmeti on lahti kirjutatud ka läbivate teemade õppe eesmärgid ja kujundatavad pädevused.

C. R. Jakobsoni nimeline Gümnaasium

Läbivate teemade õpetamise põhimõtteid on otseselt avatud kooli õppekavas. Kool on uue õppekava rakendamise eel veendunud, et kooli traditsioonid jäävad ka edaspidi läbivaks teemaks, et säilitada kooli identiteeti ning järjepidevust. Kuna uues riiklikus õppekavas on läbivate teemade rakendumise tasandid mitmekesisemad, on kool käesoleva õppeaasta (so 2010/1011) üheks arendustegevuseks planeerinud ka läbivate teemade õpetuse kaardistamise ning täpsema lahtikirjutuse kooli õppekavasse. Selle nimel on toimunud kooli meeskonna koolitused läbivate teemade ning lõimingu teooria osas. Lisaks täitis kogu kooli õpetajaskond oma ainevaldkonnas läbivate teemade rakendamise risttabeli, kus iga läbiva teema kohta toodi välja selle rakendumise tasandid vastavalt riiklikule õppekavale (5 tasandit).

Koolis on ühiselt kokku lepitud, et läbivate teemade rakendamise põhimõtted saavad pikemalt lahti kirjutatud iga ainevaldkonna kava üldosas. C. R. Jakobsoni Gümnaasiumi arengukava (aastast 2008) on koostatud põhjaliku eelanalüüsi tulemusena. Kooli meeskond hindas ühiselt arengukava koostamise eel oma tegevust tervikuna ning kajastamist on leidnud näiteks sellised aspektid, nagu kooli meeskonna ühtekuuluvus, koolikeskkonna mõju, hoolivus ja turvalisus ning tunnustamise korraldamine töötaja paremaks väärtustamiseks. On selge, et toodud aspektide kajastamine arengukavas ei ole võimalik läbivatele teemadele tähelepanu pööramata. Antud kooli dokumentatsioonis sisalduv kriisiplaan on koostatud nii ohutut käitumist kui teabekeskkonnas orienteerumise toetamist silmas pidades. Selles esitatakse erinevates kriisilukordades soovitusliku käitumise juhised, läbi on mõeldud vastutuse jagunemine ning avaliku ja privaatse info eristamine.

Näide dokumentatsioonist: väljavõte CRJG läbivate teemade õpet käsitlevast peatükist kooli õppekavas (põhineb 2002. a. RÕKil)

Läbivad teemad, nende käsitlemise põhimõtted

Kooli õppekasvatustöö puhul on läbivaks jooneks kooli traditsioonide väärtustamine.

Kõiki õppeaineid läbivad teemad:

*keskkond ja jätkusuutlik areng;
tööalane karjäär ja selle kujundamine;
infotehnoloogia ja meediaõpetus;
funktsionaalne lugemisoskus;
turvalisus.*

Läbivate teemade käsitlemine:

*õppeteema ja õppeülesannete kaudu;
õppeprotsessi korralduse kaudu;
õpetajate hoiakute kaudu.*

Läbivate teemade rakendamine tuuakse ära ainekavades.

Viimsi Keskkool

Väljavõte intervjuust:

Oleme uue õppekava loomisprotsessis. Oleme koostanud maatriksi üldpädevuste kohta, et tekiks horisontaalne pilt õpilase arengust. Samasugune maatriks on kavas koostada ka läbivate teemade jaoks. Need on jagatud kahte ossa – sisu ja meetodid, viimasesse tulevad konkreetsed tegevused – ülekoolilised projektid, lõiminguprojektid ja kõik muud tegevused.

Selline plaan on. Traditsioonilised üritused tulevad siia juurde. Põhimõtteliselt on see praeguse tegevuse sorteerimise või analüüsi vorm.

Paljud käsiraamatu koostajad on lähtunud vajadusest näidata inimestele, et nad teevad õigeid asju, et inimesel tekiks äratundmisrõõm ja motivatsioon. Siis tegutseb ta võib-olla teadlikumalt ja leiab koha oma võrgustikus ja oma kooli kontekstis, kus see tegevus toimub ning see saab tähenduse. Tihti ei antagi tähendusi. Paljude asjade puhul piisab ainult sellest, et tehakse imehäid asju, aga justnagu eesmärki ei ole, miks seda tehakse. Aga kui eesmärk sinna juurde leida, siis saab sama tegevus hoopis teise tähenduse ja muutub veel olulisemaks.

Varem kasutasime kalenderplaani, kus kõik kokkupuutepunktid olid välja toodud kuupäevaliselt (vabavara kalender). Nüüd on uus tegevusformaad praeguse asemel loomisel, seda ei ole meeskonnas arutanud. Vana plaani miinus – ei ole võimalik selgelt ära märkida seda, keda see puudutab, või kas on tegemist ühepäevase või pikema üritusega. Tahetakse hankida uus tarkvara kalendersüsteemi pidamiseks, mis arvestaks kooli suurust. Tööplaaniline osa, millest hakkame kalendrit tegema, jääb enam-vähem samaks. Vajame kalendri paindlikkust nende ürituste jaoks, mis tulevad jooksvalt juurde; põhikokkulepped on need, mis on esimeseks septembriks paigas. Oleme paindlikud olnud, kui õppeaasta jooksul tuleb häid ideid, siis lisame need, headest asjadest haarama kohe kinni.

Hindamise töögrupp plaanib ühes viiendas klassis läbi viia sellise eksperimendi või uuringu, et teise poolaasta töökava koostatakse klassiti, mitte eraldi iga õpetaja töökavana. Iga õpetaja koostab oma ainekava alusel visiooni, siis tulevad kõik selles viiendas klassis töötavad õpetajad kokku ja teevad ühiselt selle klassi töökava. Eesmärgiks on vähendada kopeerimist, töömahtu ja et asju tehtaks hoopis sisulisemalt, et leitaks integratsioonikohad ja seosed läbivate teemadega. Siia haakuks ka hindamise teema. Kas kontrolltöö formaat on alati kõige mõistlikum ja kuidas vältida kontrolltööde kuhjumist ühele ajaperioodile?

Läbi üldtööplaani selguvad ka koostööpartnerid erinevate läbivate teemade jaoks, või kui me jõuame oma LT maatriksiga ühele poole, siis leiame ka need kohad, kus teemad on partnerite osas veel katmata. Vajadus oleneb ka uutest projektidest. Meie jaoks on Tallinna lähedus õnn, ükskõik mis vaja on, Tallinn on siiski lähedal. Tuleb tunnistada, et kooli suurus ja uuendustegevus, samuti ka hoone arhitektuur ja asukoht meelitavad inimesi ligi, paljud tahavad meiega koostööd teha, mis on positiivne.

Praegu on kooli õppekavas õppekäikude soovituslik tabel, mis õppekäigud mis klassis peavad toimuma. Uues õppekavas laiendame algversiooni, loome süsteemi integratsiooni ja läbivate teemade rakendamiseks. Õppekäikude jaoks on vaja luua hea logistika, et õpetajad ei jääks ilma oma tundidest, mis sellel päeval peaksid toimuma. See eeldab suurt koostööd juba planeerimise tasandil. See õpetaja, kes võtab õppekäigu projekti juhtida, peaks tegelema õige päeva valikuga ja nende õpetajatega ühendust võtma, kelle tunnid sel päeval on. Õppekäik on sageli tore ja vahva selle õpetaja jaoks, kes seda organiseerib, kuid teiste õpetajate jaoks läheb tund kaotsi. Kõike on võimalik planeerida lõimitult, aga oleme tihti oma aine kesksed ja ei näe koostöökohti või ei taha kolleege tülitada. Kuna õppekäik on õppimise eesmärgil läbiviidav projekt, tuleb tegeleda rohkem ka selle sisulise poole planeerimisega. Seda enam, et uus õppekava soodustab õppekäike ja projektõpet, on vaja need hästi läbi mõelda. Tunniplaaniselt tuleb ilmselt hakata rohkem paaristunde rakendama, see soodustab õppekäikude planeerimiseks vajaliku koostöö tegemist. Õppekäigud võivad soodustada ka kolmanda kooliastme kohustuslike loovtööde või projektide tegemist, sest õpilane võib oma ideed, mõtted sealt saada.

Järgmine 2010/2011 õppeaasta on just hea aasta selle poolest, et saab katsetada uusi formaate, uus õppekava on loomisel ja arendusdirektor tegeleb uue süsteemi töölerakendamisega. Väikeses koolis on ühe õpetaja töökoormus suur, ta peab kõigega tegelema, suures koolis on üheks võimaluseks hajutada õpetajaid erinevate tööühmade vahel. Oluline on koostöös vaadata üle ainekavade integratsioonivõimalused.

Näide dokumentatsioonist: Väljavõtted läbivate teemade kajastumisest Viimsi kooli dokumentides.

ARENGUKAVA

Põhiväärtused

- Avatud, salliv ja initsiatiivi soosiv;
- Tasakaalukas, harmooniline ja looduslähedane;
- Multifunktsionaalne, hea kasvupinnas igakülgses arengus;
- Vaimsuse kandja, valla sotsiaalse elu keskus.

Tegevuse eesmärgid ja strateegia

/.../ Arendada edasi koolimeedia valdkonda

Arendame edasi koolilehte ja loome veebiraadio. Alustame koostööd valla filmiekspertide ja

filmihuviliste õpilastega kooli tähtsündmuste jäädvustamiseks. Koolitame kooli töötajatest ja õpilastest heli- ja valgustehnikute meeskonna.

Muuta nähtavaks tervisenõukogu tegevus

Korraldame ülekoolilisi terviseedendamise üritusi. Kanname hoolt positiivse vaimset ja füüsilist keskkonna eest.

Tugevdame koolikultuuri läbi ühistegevuse ja kooli ajaloo jäädvustamisega

Tagame traditsioonide järjepidevuse. Kavandame tegevused koolikultuuri tugevdamiseks kahe õppehoone tingimustest. Kavandame kaasavaid üritusi kõikidele kooliastmetele.

Kasutada loodusressursse säästlikumalt

Säästame paberit, elektrit ja vett. Vähendame võimalusel küttekulusid, arvestades ilmastikutingimustega. Anname pakendid ja vanapaberi taaskasutusse. /.../

ÕPPEKAVA

/.../ Teemad leiavad kajastamist ka igaaastastel temaatilistel õpilaskonverentsidel.

Lahti on kirjutatud liikluskasvatus I ja II kooliastmele, klassijuhataja töö kavandamine, õpilaste nõustamine ja õpiabi osutamine, projektide kavandamine ja läbiviimine, uurimistöö kirjutamise ja vormistamise juhend jne.

ÜLDTÖÖPLAAN

Eestvedamine ja juhtimine

- kaasame kogukonna kooli omanäolisuse tugevdamisega seotud tegevustesse*
- tõstame sümboolika, rituaalid ja traditsioonid kooli meie-tunde lahutamatuks osaks*
- anname Kogemuste Kojale uue hingamise*
- käivitame uue rahvusvahelise Comeniuse projekti*

Personalijuhtimine

- algatame üksteise toetamiseks ja üksteiselt õppimiseks õpikogukonnad*
- võimaldame mentori kõigile õpetajatele, kes vajavad oma professionaalse arengu teel tuge*
- julgustame töötajaid rahvusvahelistes koolitusprojektides osalemiseks raha taotlema*
- pakume töötajatele erinevaid võimalusi ühis- ja huvitegevuseks ning oma tervise eest hoolitsemiseks*

Koostöö huvigruppidega

- teeme suhtlemise sidusgruppidega lihtsamaks, kasutades tõhusamaid kommunikatsioonilahendusi*
- korraldame tervet kogukonda kaasavaid üritusi*
- teeme koostööd Tervise Arengu Instituudi, vallavalitsuse, hoolekogu ja toitlustajaga maitsva ja tervisliku koolilõuna nimel*
- avame Lapsevanemate kooli*

Ressursside juhtimine

- mõtleme ja tegutseme igas olukorras keskkonnateadlike ning oma ja teiste tervist säästvate inimestena
- hoiame kokku töövihikute, õpikute ja teiste loodust hävitavate õppevahendite arvelt ning hangime juurde videoprojektoreid

Õppe- ja kasvatusprotsess

- aitame õpilastel teha teadlikke valikuid karjääriplaneerimisel ning teeme selleks koostööd kutse- ja ametikoolidega
- algatame õpilasteadust arendavaid koostööprojekte teiste koolide ja ülikoolidega

korraldame maakondliku õpilaskonverentsi

Tartu Waldorfgümnaasium

Üldtööplaanis ja töökavades läbivaid teemasid enamasti eraldi välja toodud ei ole. Kas läbiv teema tuleb klassis jutuks või sellel teemal hakkab midagi juhtuma, sõltub konkreetsest olukorrast. Sobiva olukorra tekkimisel saab läbiva teema üles võtta, näiteks võib see olla seotud tervisekasvatusega. Kool on seisukohal, et kunstlikult ei ole vaja läbiva teema käsitlemisvõimalusi tekitada.

Väljavõte intervjuust:

Me hoolitseme pigem selle eest, et läbivad teemad oleksid õpetajatel kogu aeg alateadvuses ja nad oskaksid vajalikul hetkel sellel teemal midagi ette võtta või öelda, kui vajadus tekib. Õppekava põhimõtteid või selgroogu me ei muuda, see on kandunud edasi aastakümneid. See, mis selgroo külge kinnitub, on kas Eesti või meie kooli olukorrast lähtuvalt sinna juurde pandud. Jooksvalt ja kiiresti muutuvad ainult õpetajate töökavad. Õpetajal on õigus teha oma töökava sellest konkreetsest klassist lähtuvalt, ta võib väga paljusid teemasid välja jätta ja kirjutada asju juurde, mis talle tunduvad sellele klassile tarvis olevat. See ei pruugi õppekavas kajastuda. Aga töö õppekavaga käib pidevalt, igasugusel viisil. Näiteks läbi kolleegiumide, kus arutleme erinevaid õppekava teemasid. See ei tähenda, et kohe hakatakse õppekava sõnastust muutma, aga õppekava temaatikaga tegeleme pidevalt. Paberversiooni muudame alles siis, kui me peame minema uuesti litsentsi taotlema, viis aastat on see vahe.

Ainekavadega ei ole me päris lõpuni rahul. Teatud õppeaineid olen andnud samas klassis läbi aastate ja igal aastal ma vaatan, et ainekava ei ole päris see, mida tahaks. Ka teised

aineõpetajad on seda arvamust jaganud. Loodusainete puhul on ainekava muutmise protsess hästi aktuaalne. Mis meil elu ainekavadega keeruliseks teeb on see, et me balansseerime kahe, riikliku ja waldorfkooli õppekava vahel. Peame vaatama, et hundid oleksid söönud ja lambad terved. Me ei ole alati lõpuni rahul sellega, mida paberi peale paneme, eriti puudutab see klasse üheksandast alates. Kuni üheksandani saab tööd teha enda südametunnistusega kooskõlas, aga üheksandast klassist alates pean ma hakkama tegema kompromisse. Kui õpilased tahavad teha eksamit, siis peab arvestama sellega, mismoodi waldorfkoolis ette nähtud sobitub riigieksamite nõudmistega. Riiklikud tasemetööd ei nõua lastelt suurt pingutust, nad teevad tasemetööd ära meie poolt õpetatu baasilt, just Waldorfkooli õppekavast lähtuvalt. Näiteks kui tasemetöösse tulevad teatud tüüpülesanded, siis tuleb neid harjutada. Õppekava üldosas toimuvad muutused tihedamini, sõltuvalt sellest, kas mingi õppekava teema on kolleegiumis üles võetud ja mida otsustatakse. Muudatused ei jõua paberile enne, kui hakatakse kirjalikku versiooni muutma, kuigi igapäevatoos muutusi juba rakendatakse, aga paber nii kiiresti ei muutu.

Näide dokumentatsioonist: Läbivate teemade kajastumine Tartu Waldorfgümnaasium arengukavas.

Waldorfgümnaasiumi põhiväärtused:

- turvaline ja lapsesõbralik koolikeskkond
- lapse ealisi iseärasusi arvestav õppekava
- lapse individuaalsetest võimetest lähtuv õppe-kasvatustöö
- põhiainete ja kunstilis-praktiliste ainete tasakaal õppetegevuses
- õppeainete omavaheline integratsioon
- õpetajatevaheline koostöö
- kollegiaalne juhtimine
- hea koostöö lapsevanematega

Waldorfpedagoogika aluseks on austria-saksa teadlase Rudolf Steineri poolt arendatud inimeseõpetus – antroposoofia, mis vabas tõlkes tähendab inimese terviklikku teadmist iseendast. Waldorfpedagoogika lähtekohaks on inimesekäsitus, mis vaatab mõtte-, tunde- ja tahtearengut terviksestes kogu elukaare jooksul.

Õppe-kasvatustöö formaalsed taotlused langevad suures osas kokku traditsioonilise kooli taotlustega. Põhierinevus seisneb õppe-kasvatustöö üld- ja ainedidaktikas ning meetodites. Traditsioonilist õppimist teadmiste-oskuste omandamise mõttes käsitletakse kasvamise ja kasvatus ühe osana. Steiner rõhutas, et erinevaid aineid õppides peab selgeks saama seos inimese ja maailmaterviku vahel.

Waldorfpedagoogika võib terviklikult teostuda üksnes kooli sotsiaalses organisatsioonis, kus kooli arengu juhtimisel on võrdväärseteks partneriteks õpetajad ja lastevanemad. Pedagoogilist arengut juhib õpetajate kolleegium ja majanduslikku arengut lastevanemate initsiatiiv (ühendus või selts).

Kokkuvõtteks

Läbivate teemade rakendamise kajastamise viisid koolide dokumentides on mitmekesised, kuid nendele on omased teatud ühised jooned:

1. Koolil on visioon läbivate teemade õpetamisest ning seda kajastatakse valdavalt kooli õppekavas. Lisaks kajastub läbivate teemadega seonduv erinevates üksikuid tegevusi kajastavates dokumentides;
2. Teatud teemad on dokumentides esile toodud tugevamal tasemel - nt karjääriplaneerimine ja ohutus. Viimast seletab asjaolu, et nendes valdkondades on koolidel olemas tugevad partnerid, kelle tegevus on riiklikul tasandil tähtsustatud. Tugevamat kajastamist võib leida ka selline teema, mille jaoks on koolil olemas tugev koordinaator;
3. Aineõpetajate potentsiaal läbivate teemade rakendajatena on suur. Koolides on mõeldud ühised üritused kaardistada läbivate teemade võtmes, kuid see tegevus saab aktuaalseks pigem nüüd, uue õppekava koostamisega seoses.

Läbivate teemade näol on tegemist rohkem või vähem erinevaid õppeaineid puudutavate valdkondadega, mille käsitlemist peetakse vajalikuks läbi erinevate *õppeainete* aga ka läbi *koolikeskkonna* kui terviku korralduse. Läbivate teemade õpetamiseks ei soovitata eraldi ainet või kursust, erandiks on siin karjääriplaneerimine, vaid pigem tuleks luua asjakohaseid sisenemiskohti eri õppeainetesse. Seega on võtmekohaks läbiva teema realiseerimisel *kooliõppekava*. Ühiselt välja töötatud kooli õppekavas on kaardistatud kõik kohad, kus leiab aset ainetevaheline, ainevaldkondadevaheline ning aine ja aineüleses õppe *lõimumine*. Samuti kirjeldatakse kooliõppekavas koolikeskkonna komponente ning nende kujundamise aluseid. Kooli õppekava üldosas esitatavatest komponentidest on läbivate teemade õpet otstarbekas kajastada nii õppe- ja kasvatuseesmärkide ning -põhimõtete, läbivate teemade käsitlemise põhimõtete, lõimingu põhimõtete, loovtöö korraldamise põhimõtete kui ka ülekooliliste ja koolidevaheliste projektide kavandamise põhimõtete jaotuses. Lisaks saavad aineõpetajad

läbivate teemade õpetamise põhimõtteid avada oma *töökavades* ja *ainekavades*, mille koostamise põhimõtted tuuakse samuti kooli õppekavas.

Vastavalt õppekavale eesmärgistatakse kõik koolis toimuv õppe- ja kasvatustegevus. Joonisel 1 on toodud üks võimalik maatriks nende tegevuste kaardistamiseks läbivate teemade kontekstis. Seejuures on oluline, et kogu kooli meeskond suudaks oma tegevust kui tervikut analüüsida ning seetõttu võiks maatriksi täitmisel osaleda kõik kooli õppe- ja kasvatustööga seotud töötajad.

Rakendumise tasand Läbiv teema	Aineõpe	Lõiming ja loovtöö	Ülekoolilised üritused	Koolivälised tegevused	Koostöö, partnerid
Elukestev õpe ja karjääri planeerimine	meetodid, teemad, aeg	õpikeskkond üld-pädevused, LT, ained	aktused, esinemised, kogunemised, kogu kooli keskkond	õppekäigud, ekskursioonid, olümpiaadid, huviringid	õpilane, kl juhataja, aineõpetaja, koolivälised partnerid
Keskkond ja jätkusuutlik areng					
Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus					
Kultuuriline identiteet					
Teabekeskkond					
Tehnoloogia ja innovatsioon					
Tervis ja ohutus					
Väärtused ja kõlblus					

Joonis 1 Läbivate teemade ning kooli õppe- ja kasvatustegevuse üks võimalik planeerimismaatriks.

Kui kool leiab teadlikult seosed läbivate teemade õpetamisega, on selle aspekti kajastumine kooli arengukavas, kooli õppekavas, ainekavades ja ürituste plaanis loogiline ning tegelikkusele vastav. Ilma ühiselt seoseid leidmata võib läbivate teemade õpetamine tervikuna jääda üsna juhuslikuks ning tegelikkuses ei ole kellelgi koolis täit ettekujutust, mis selles valdkonnas toimub.

1.2. Läbiv teema kooli põhiväärtusena

Sidudes väärtuste tähtsustamise lapse moraalse arengu toetamisega peame nentima, et koolis on enam väärtustatud reeglitega paikapandav, mõõdetav, käeulatuses olev. Nii-öelda pehmed ja pika ilmnemisajaga väärtusaspektid jäävad koolis tagaplaanile. Viimaste näiteks on hoolivus-abistamine, tervis jmt. Väärtused, mida koolis kultiveeritakse, on seotud sellega, mida üldse koolielus tähele pannakse, näiteks kuivõrd üldse märgatakse laste (ja üksteise) muresid ning kas ses suhtes midagi ette võetakse (Sarv, 2008:60).

Koolide uurimisel püüdsime tuvastada väärtusi, millest koolid oma igapäevatoos lähtuvad. Paljudes koolides on väärtuskasvatuse põhimõtted toodud oma arengukavas või õppekavas. Mitmetes koolides on väärtused ka igapäevatoos teadvustatud prioriteetsena ning põhiväärtusele viidati sel juhul ka läbiviidud intervjuudes. Viimati mainitud viisil mõjutab see kogu kooli tööd tervikuna, st neist põhimõtetest juhendatakse igapäevast tööd tehes ja planeerides, tehtut analüüsid. Kogumikus on välja toodud koolide põhiväärtused, mis seostuvad läbivate teemadega.

Viimsi Keskkool

Väljavõtte intervjuust:

Meie põhiväärtus on kokkuhoid ja säästmine, aga ka inimressursi, sh õpilaste säästmine. Me küll teadvustame selle vajalikkust, aga tegudes ei ole veel kuigi kaugemale jõudnud. Säästmine ei ole ainult küte ja vesi. Õpilasesinduse kaudu on tulnud palju ettepanekuid, näiteks meil on plasttaara tünnid, meil on igas kabinetis roheline pappkast, kuhu pannakse eraldi paber. See

on kõik õpilasesinduse eestvedamisel tehtud. Sama on oskusainetes – tühi taara kogutakse ühte kohta ja viiakse ära, selle eest saadud raha kulutatakse näiteks õmblusvahendite ostmiseks. Puhast vett ja puhtust peavad nõudma kõik õpetajad, meil on muidugi ka näiteks sisejalatsite nõue, aga seda ei ole alati lihtne kontrollida. Kooli direktor, kes igal hommikul õpilasi vastu võtab ja neid tervitab, tunneb, et ei taha jalatsite kohta märkust teha, sest ta saab selgelt aru, et garderoob on kitsas ja ebaturvaline. Õnneks on koolis puhastusteenindajad pidevalt nähtaval, kes iga tunni ajal pidevalt kraamivad ja toimetavad, nii et mustust meil koolis suurt näha ei ole.

Soetame tehnilisi vahendeid, et paberit kokku hoida, meil on enamikes klassides väga head IT-võimalused. Ei pea printimiseks paberit kulutama, õpetajad saavad kasutada videoprojektorit. Õpetamise metoodika on muutunud. Infotehnoloogia hoiab olulisel määral ka õpetaja aega kokku, kogu aeg ei pea koostama paljundusmaterjali, väheneb ka tehnilise sekretäri koormus ja kõik on õnnelikumad. Üha rohkem asju on internetis kättesaadavad, samas osa tehnilisi lahendusi ikka veel liiga kallid (nt dokumendikaamerad).

Ressursside kokkuhoid on meie kooli kontekstis raske teema. Maja on küll arhitektuuriline pärl, aga väga ressursimahukas. Haldusfirma on hästi koostöövalmis, firma esindaja on kooli endine haldusjuht – ta tunneb kooli seestpoolt ja on kontekstiga tuttav. Ka tema kabinet on meie majas. Esimesel aastal ei tohtinud me ise seinte peale midagi panna, pidime kõikhaldusfirmaga läbi rääkima. See keeld ei ole meie õpikeskkonnale hästi mõjunud, mõnel inimesel on siia maani arusaam, justkui ei tohiks midagi seintele panna. Mõne õpetaja puhul on kohe näha, et õpikeskkonna loomisega on vaeva nähtud. Klass on õpetaja nägu, kohe kui sa uksest sisse astud. Muidugi see ei ole kooli jaoks positiivne näide, et kooli haldab teine firma, kuid valla otsus oli selline. Kommunikatsioonijuht on vahendaja kooli ja haldusfirma vahel.

Koolil on administraator, kelle kabinet on kohe ukse juures ja tema kohustus on inimesi vastu võtta. Meil käib majas väga palju rahvast. Administraator on nagu perenaine, kellel on palju erinevaid kohustusi. Uue õppekava kohaselt peab kogu koolipere ehk siis kõik inimesed, kes majas töötavad, toetama lapse arengut, ka puhastusteenindaja ja administraator.

Juba mitu aastat on koolis prioriteediks olnud väärtused ja eetika ning koolikultuur. Järgmisel aastal on meil üks teabekeskonna alane rahvusvaheline projekt, millele me saime

rahastuse Comeniuselt. Kolmandale kooliastmele saime ka projekti – elukestev õpe ja karjääriplaneerimine, pidades eelkõige silmas klassijuhataja rolli ja võimalusi. Need on järgmise kahe aasta peamised valdkonnad, lisaks veel kodanikualgatus ja ettevõtlikkus.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Me õpetame väärtusi iga päev. See lähtekoht, et iga inimene on väärtus, on esimene asi, millest üldse kogu õppekava ja ka kogu meie tegevustik algab. Kuna kõlblus ja väärtus on inimese osad, siis püüdes tervikut inimest õpetada ja kasvatada, tuleb paratamatult sellega igal pool kokku puutuda. Loomuldasa on igas inimeses tegelikult väärtused või arusaamad olemas, meie saame neid koolis hooldada, toetada ja arendada, ja mina ise arvan, et see on meie kui õpetajate ülesanne, sest väikesel lapsel võivad ju väärtused varjatud kujul olla, teadvustama, see sõltub, mis ealised lapsed on. Läbi õppeplaani on väärtused erinevate aspektidena olemas. Kui teha väärtuslikke asju õigel ajal, siis nad kinnistuvadki väärtustena, seeläbi seob inimene nad iseendaga. Meie ülesanne peakski ju olema lapse ettevalmistamine selleks, et ta saaks inimesena maailmas hakkama, et ta saaks aru oma kohast selles maailmas, nii see pilt samm-haaval üha selgineb. Ja mitte ainult saab hakkama, vaid suudab midagi loovat juurde anda maailmale, ma isegi julgeksin seda juurde lisada.

Õpetajatena me oleme teadlikud ka sellest, et me ei saa ette näha seda, millises maailmas õpilased hakkavad elama ja tegutsema, me peame looma võimalikult hea kasvupinnase, et kasvaks elujõuline taim. Aga milliseid vilju taim hakkab kandma ja millises maailmas see taim peab hakkama saama, see selgub paraku alles pärast kooliiga. Õpetajaid võib võrrelda hoolsate aednikega.

Kui kool tavaliselt, üldises mõttes on õppimise ja õpetamise koht, siis waldorfkool on see koht, kus inimesed õppimas käivad ja just nimelt see, et siia tulevad kokku inimesed (inimeseks olemise aspekt), see on võti. On natuke erinev, kas käin koolis teadmisi saamas, või siia tulevad kokku inimesed, kelle üks vajadus on saada ka uusi teadmisi. Teadmiste kõrval on olemas ka hingelised ja füüsilise tasandi vajadused. Me ei arenda ainult inimese füüsisist ja intellekti, vaid ka vaimu, näeme inimest terviklikuna, see on oluline. Ei saa öelda, et teema väärtused ja kõlblus on sõnadena esiplaanil, aga nad on kogu aeg taustaks ja kui see läbi erinevate ainete, läbi õpetamise, ka ühte moodi välja tuleb, see oleks ideaal.

Meil ei ole põhikooli osas kuni kaheksanda klassini tavapära numbrilist hindamist, sest hinded loovad väga kerge klassifitseerimise põhimõtte, et on olemas viieliste, neljaliste ja kolmeliste grupid. Kuna seda ei ole, siis ei teki selliseid pingeridu klassi sees, lapsed

tegelikult teavad väga hästi, mis võimed on ühel ja teisel õpilasel ja kus keegi on tugevam või nõrgem, aga ei teki skaalasid sellisel lihtsal kujul. Kui ühes kohas on kellegi võimed nõrgemad, siis teises kohas on nad tugevamad, see annab elavama pildi või elavama õhustiku ja ka tolerantsema, mis ei ole skaaladesse surutud. Kui üks hinne on parem kui teine, siis sellest võib teha järelduse, et üks inimene on parem kui teine. Kuna waldorfkoolis ei ole hindeid, siis on võimalus võtta kõiki inimesi võrdsetena. Aga mida see annab? Näiteks seda, et meil õpilased ei spikerda. Ei saaks öelda, et me teeme midagi erilist selleks, et lapsed ei valetaks, see tuleb koolikultuuriga kaasa. Oluline on ka see, et tekiks julgus öelda, kui midagi läheb viltu.

Hindelise hindamise nõrk külg on veel see, et kui laps on saanud kolme kätte, siis ta võib öelda, et stopp, ma nüüd rohkem ei õpi! Meie kasvatame temas seda põhimõtet, et läheme lõpuni, teeme endale asja selgeks ja siis me ei pea peatuma miinimumi peal. See tähendab, et teadmine on väärtus ja just see lõpuni minek. Algklassis on hästi oluline ka see kvaliteet, kuidas tööd tehakse, et kõik mida tehakse, oleks ennekõike tehtud korralikult ja ilusti. Ka ilu element on hästi oluline – kõik, mis last ümbritseb, see peab olema ilus. See tähendab, et laps peab olema süvenenud ja hoolega oma tööd teinud, sellest kasvabki hiljem välja sisemine motiveeritus kõike teha huvi ja pühendumisega, see on ka hästi tähtis. Lapsed on erinevad ja nii-öelda lähevad lahti erineval ajal ning see võib aega võtta. Mida aeg edasi, seda rohkem lapsed ühtlustuvad ja siis ei ole enam probleeme, kui tulevad hinded, nad on adekvaatsed, aga nad kõik on jõudnud kuhugi areneda, mitte kedagi ei ole kinni löödud, et sa oledki kolmeline ja kõik, just nimelt tema enesehinnang lähebki madalamaks ja ta ei pingutagi enam.

Waldorfkooli printsiip on ka tsükliõpe. Kui ühe ainega, näiteks eesti keelega, tegeleda nelja nädala jooksul ja siis nelja nädala jooksul matemaatikaga, siis sa süvened sellesse ja ka väärtustad seda rohkem. Kui ainet oleks mõni üksik tund, siis see võib aeglasemal õpilasel lihtsalt mööda libiseda või õpilane ei jõua veel häälestudagi sellele lainele, kui tund ongi läbi.

Laps peaks saama kõigepealt iseenda sisemisi jõude välja arendada ja sellest lähtuvalt teha tööd. Ennekõike tuleb tegeleda inimese enda igakülgse arendamisega. Me õpetame arvutit kui vahendit millegi tegemiseks, kasvõi kirjatööde lihtsamaks vormistamiseks või info otsimiseks, mitte nii, et arvuti on eesmärk. Nooremates klassides on tekkinud küsimus, et miks me ei võiks arvutiga teha referaati? Oleme põhjendanud, et nad ise teeksid, otsiksid, käiksid raamatukogus, leiaksid need allikad, kirjutaksid ise läbi, joonistaksid kaardid läbi, mitte

lihtsalt ei teeks kuskilt copy-paste. Nii ei teki isiklikku sidet tööga ja tihti ei oska õpilased tehtu sisu kohta midagi öelda. Keskastme õpetajana näen selgelt, et neil on see teemaks küll, nad on tänapäeval vägagi arvutiga seotud, aga kindlasti me ei soosi seda, või enda kohta oskan küll seda öelda.

Tallinna Vanalinna Hariduskolleegium

Väljavõte intervjuust:

VHK väärtussüsteem on määratud 1993 a vanemate ja õpetajate ühisseminarides vastuvõetud VHK haridus- ja kultuurikontseptsiooniga, mis on tänaseks VHK Pedagoogilise kontseptsiooni osa. Mõiste põhiväärtus iseenesest tugineb arusaamale, et inimese loomusest tulenevalt on asju, mis kõikidele meile ühiselt on olulised kuigi kahtlemata annab oma värvingu põhiväärtuste tunnetamisele kultuuriline kontekst. Tänases Eestis, kus okupatsiooniaeg on kahjustanud kultuurijärjepidevust peetakse meie koolis oluliseks taastada põhiväärtustena Euroopa traditsiooniliste kristlike väärtusi ja aktualiseerida meie endi rahvusliiku eripära hoidmist kui väärtust.

Kristlik traditsioon asetab hariduse keskmesse lapse ja nõuab, et me käsitleksime igaüht erilise ja andekana, siia maailma oodatuna. See ongi koolis esmaseks läbivaks teemaks: kasvatada iga last tõe ja armastuse vaimus, toetades tema eelduste väljakujunemist võimeteks ja aidates tal ületada arenguraskused, et luua talle eeldused viljakaks ja mõtestatud eluks ühiskonnas.

Lapse individuaalset arengut toetava koolikeskkonna loomine eeldab küllalt paindlikku ja keerulist koolikorraldust. Õppe individualiseerimiseks ja arengut toetavate valikute tegemiseks peab olema ülevaade iga lapse eripärast ja vajadusest. Oleme töötanud välja lapse arengu jälgimise süsteemi, mis hõlmab endasse mitmesuguseid uuringuid. Sel viisil saadud andmed on aluseks õppe individualiseerimisele ja rehabilitatsiooniprogrammide rakendamisele. Õppeprogramme korrigeeritakse üldjuhul kaks korda aastas. Iga klassi riskigruppi jälgitakse iganädalaselt. Selleks on terviseteenistus nõukogul igal nädalal kolm komisjoni. Enamasti jõutakse nii õigeaegselt reageerida keerulistele situatsioonidele.

Iga inimese väärtustamine ei ole üksnes pedagoogiliseks ülesandeks vaid ka põhiväärtuseks mida jälgitakse omavahelises suhtlemises, mis omakorda on oluliseks tugisambaks vägivallatu ja vastastikku toetava kooliõhkkonna kujundamisel. Õpilase eripärale keskendumine õppes on väljakutseks õpetajatele, õppe individualiseerimine tunniplaani koostajale. Kõik see muudab töö koolis keerulisemaks, kuid kui õpetajad tajuvad, et pingutustel on mõte ja meid vajatakse, siis aitab see õppe individualiseerimisest tulenevat täiendavat koormust lisapingeteta kanda.

Kui õpetaja ülesanne on luua arengutingimused lapsele, siis koolijuhi ülesandeks on luua tingimused õpetajale, et tema saaks arengutingimused luua lapsele. Paraku kajastuvad ühiskonnas olevad pinged lastes ja nii on üsna tihti pedagoogilisi probleeme, mis ei ole lahendatav klassiruumis. Juhtkonna ülesanne keeruline juhtum üle võttaja leida lahendused ning luua tingimused tööks õpetajatele.

Oleme kasutanu koolis ka suhtlemistreeninguid. Psühholoogid viivad neid läbi üleminekuklassides või kui klassis on suhted läinud teravaks. Samuti vajab tuge uus õpilane kui ta on ebakindel ja kartlik ja peab kohanema uue kollektiiviga.

Lapse eripära arvestamise kõrval on sama oluliseks põhiväärtuseks kuuluvustunde ja väärikuse kujundamine. Igale lapsele on oluline teadmine, et ta pole siin maailmas juhuslikult. Väärikuse annas seose esivanematega, teadmine et isiklikult kantakse edasi väärtusi, mis on oluliseks pidanud paljudel põlvkondadel enne meid ja kui meie selleks lüliliks oleme, siis jäävad neid väärtustama ka tulevased põlvkondadel pärast meid. Selles seoses on oluline õppe niisugune korraldus, et igal arenguetapil saaks laps osaleda sündmustes, millel on kultuuris aktsepteeritud väärtus. Muusika, kunsti teatriõpingut jne peavad realiseeruma kultuurisündmustes, millel pole hinnaalandusi. Nii omandavad õpingud tähenduse. Rahvuskultuuriline identiteet eeldab eeskätt ajaloo ja folkloori personaliseeritud käsitlemist. Ebaisikulised teadmised jäävad teadmisteks, mis ei puuduta inimesse sisemaalima, tema hoiakuid, veendumusi, usku. Ilma usuta, kas või kõige algelisema eneseusuta, ei ole võimalik mõtestatud elu maailmas. Sellepärast on oluline, et kunstiline tunnetus ja looming oleks õppes olulisel kohal. Läbielamise kaudu personaliseerub maailm ja tekib isikuline suhe väärtustesse.

Kokkuvõtteks

Kui läbivad teemad kattuvad kooli põhiväärtustega, mõjutab see kooli tegevust kõige tuntavamal moel. Näiteks, kui koolis väärtustatakse iga inimest kui isiksust, ei ole eesmärgiks kõiki õpilasi ühesugusteks kasvatada, vaid väärtustatakse individuaalsust. Sel juhul on eesmärgiks indiviidide kujundamine. Kooli väärtussüsteemi on peidetud teatud vastuolulisus. Kui oluliseks väärtuseks on kokkuhoid, siis peetakse seda silmas nii inim-, materiaalse- kui ka loodusressursi kasutamisel ning õpitegevuse kavandamisel tervikuna. Kui koolis on põhiväärtuseks näiteks kodanikualgatus, siis ei sobi sellega kokku näiteks õpetajakesksus.

Erinevaid läbivaid teemasid on võimalik aastati prioriteediks tõsta ning neile kogu kooli ühise tegevuse läbi mingi kindla ajavahemiku jooksul rohkem tähelepanu pöörata. Seeläbi kujunevad välja teatud tegutsemisviisid ja -harjumused. Kuna läbivad teemad on väga aktuaalsed ning ka aineülesed teemad, siis sobivad nad hästi kooli põhiväärtusteks. Tihti on just kooli poolt valitud põhiväärtused määrava tähtsusega teiste õppe komponentide kujundamisel, näiteks õpikäsitus, hindamine (või numbrilise hindamise puudumine), õppemeetodid, ka tsükli- või aineõpe. Kindlasti on kokkulepitud põhiväärtused oluline üldist koolikultuuri mõjutav tegur.

1.3. Läbiv teema kui kogukonda kujundav tegevus

Kool ei asu ega tegutse isoleeritud ruumis. Mida väiksem asula, seda enam on kool seotud ümbruskonna inimeste, tegemiste, kultuuri ja loodusega. Enamasti on koolidel omavalitsusega parem side kui koolipiirkonna elanikega. Mida suurem asula ja mida suurem kool, seda nõrgemad on sidemed kohaliku kogukonnaga. Kaudselt võib seda pidada üheks põhjuseks, miks koolide ümbruses saab olla lastele vägivaldsohtlik keskkond: lähema ümbruse kontroll ja toetus koolile on välja arenemata. Koolide avamine kogukonnale- koolimaja ruumide kasutamine kogukonna hüvanguks on otstarbekas nii majanduslikus mõttes kui ka kooli tähtsuse ja kultuurilise, hariva mõju suurendamiseks (Sarv, 2008:115-116).

Koostöö ei teki iseenesest. Näiteks kooli ja kodu koostööd aitaks suurendada erinevate koostöövormide varieerimine (et oleks võimalik valida endale sobivamat vormi) ja koolide teadlik töö koostöö mitmekesistamise valdkonnas. Kui lapsevanem on kooliga rohkem seotud, tunneb ta ennast seda enam vastutavamana lapse käekäigu eest koolis ning suhtub kooli positiivsemalt.

Kambja Põhikool

Kambja Põhikool teeb kogukonda kaasava tegevusena koostööd MTÜ Kambja Pereklubiga. Korraldatud on ühiseid koolitusi õpetajatele ja lastevanematele. Kord aastas antakse välja auhinnad tublidele valla lastele igast valla koolist. Tublide laste valimise kriteeriumiks on olnud näiteks abivalmidus. Kooli ja kogukonda ühendavaks tegevuseks on kooli ja MTÜ koostööna toimuv käsitööring täiskasvanutele, mida viib läbi Kambja kooli käsitööklassis kooli käsitöö- ja kodunduse õpetaja.

Viimsi kool

Väljavõtte intervjuust:

Pakume oma õpetajatele võimalusi vaba aja veetmiseks ja huvitegevuseks: ujumine, jooga, rühmatreeningud, rahvatants, võrkpall, käsitöö, õmblusring, keeled, tarbekunst. See on ka ressursi väärtustamine. Paljusid ringe juhendavad omad õpetajad ja tasuta. Keeli õpitakse meil ka palju, populaarsed on prantsuse keel ja inglise keel. Osalevad ka lapsed ja lapsevanemad. Oleme toonud need võimalused inimestele lähedale ja seda kasutatakse aktiivselt. See on kogukonda kujundav tegevus.

Teine pool kogukonda kujundavatest tegevustest on see, et meil on head võimalused korraldada teatriõhtuid, kontserte, filmiprogramme. Inimeste jaoks on see oluliselt soodsam, kui minna linna, kaasatakse ka lapsi ja lapsevanemaid. Teist aastat oleme PÕFFi ametlik koostööpartner. Enamikele üritustele on oodatud nii õpilased kui täiskasvanud.

C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium

Kogukonda kaasavaks tegevuseks on koostöö lastevanematega, mille raames leiavad aset lastevanemate koolitusseminarid ja konverentsid. Seni on lastevanemate osalemisaktiivsus olnud keskmine. Ilmselt vajavad vanemad ka aega selleks, et kohaneda kooli sellise rolliga. Käsitletavad teemad lastevanemate koolitustel on olnud näiteks murdeealise lapse kasvatamine ja turvaline interneti kasutamine.

Kokkuvõtteks

Kooli töötajate kujundamist ühiselt tegutsevaks meeskonnaks või ühiseks kogukonnaks võimaldavad näiteks ühised koolitused sh ka koolisisesed koolitused, omavahelised teadmiste ja kogemuste vahetamised, tundide külastamised, õpetajate toetamise süsteemid, mida juba paljud koolid, näiteks Tartu Erakool ja Viimsi kasutavad. Mõned koolid kaasavad koolitustesse ka lapsevanemaid või korraldavad kogukonnale (sh ka õpilastele ja lapsevanematele) mõeldud tegevusi koolis – kontserte või teatriõhtuid.

Läbiva teema kui laiemat kogukonda (nii koolitöötajaid, õpilasi, lapsevanemaid, aga ka lihtsalt koolipiirkonnas elavaid inimesi) kujundava tegevuse peale ei ole paljud koolid veel jõudnud mõelnud, kuid see on väga heaks võimaluseks kaasata kooli tegemistesse kogukonda laiemalt. Antud valimi hulgast leidsime häid näiteid ka kooliväliste ühiste tegevuse kohta. Näiteks Viimsi ja Kambja koolis toimuvad kogukonnaliikmetele avatud erinevad huvitegevused. Laste ja lastevanemate, aga ka teiste kogukonnaliikmete kaasamine koolis toimuvatesse tegevustesse aitab luua positiivseid suhteid ning tekitada huvi kooli tegevuste vastu laiemalt. Ühised tegevused on üheks võimaluseks tekitada kokkukuuluvus- või kogukonna tunnet ning ühiselt jagatud väärtusi. Nii saavad kogukonna liikmetest ühtlasi kooli partnerid, kellele on võimalik toetuda erinevate ühiste eesmärkide saavutamiseks.

1.4. Koolikultuuri (keskkonna) mõju läbivate teemade rakendamisele

Vastavalt õppiva organisatsiooni teooriale on organisatsiooni käsitluste keskmeks on kujutluspilt ideaalsest organisatsioonist ja sellele omastest tunnustest. Ideaali poole püüdlemisel peetakse oluliseks eesmärgipäraseid tegevusi, mis soodustavad organisatsiooni liikmete arengut viisil, kus üksikisikute intelligents muutub organisatsiooniliseks. Lõppsihiks on luua jätkusuutlik konkurentsieelis, mida on raske jäljendada ja mis säilib ka pärast üksikisikute asendumist (P. Senge). Senge teooria rõhutab fundamentaalset muutust mõtteviisis, mille kohaselt peaksid kõik organisatsiooni liikmed läbima isikliku transformatsiooni juhindudes viie distsipliini (isiklik meisterlikkus, mõttemudelid, meeskondlik õppimine, jagatud visioon ja süsteemne mõtlemine) kooslusest, mille omandamine ja harjutamine suurendab eduelamusi nii indiviidi kui ka organisatsiooni kui terviku seisukohalt.

Läbivate teemade rakendamise eelduseks on kõikide kooli õppe- ja kasvatustööga seotud töötajate ühine arusaam nende teemade sisust ning õpetamise võimalustest. Loomulikult ei päädi see sellega, et iga koolis töötav õpetaja suudaks läbiva teema õpet otsast lõpuni kavandada, pigem on oluline järgida printsiipi, kus kooliorganisatsiooni liikmed läbivad koostööpõhiseid koolitusi läbivate teemade rakendamise võimalustest õppekavas. See on eelduseks, et kõikidel tasanditel läbivate teemade rakendamise eest vastutavad isikud aktsepteerivad vastastikuseid meetodeid ning suudavad neid tegevusi koolikeskkonnas kaardistada.

Demokraatliku ja teadmustjuhtiva õppiva kooli seisukohalt on tähtsad: õpilaste osalus ja mõjukus koolis (õpilasomavalitsus, osalus õppe suunamisel), tugisüsteem õpilase arenguks (kasvatushoiak, vestlused jt õpilase arengut toetavad aspektid õpetaja tegevuses), tulevikumõõde õpetajate töös (), õpetajate/kooli eneseusk ja ühistegevus (kooli, õpetajate võime aidata õpilast, tagada areng ka piiratud ressursside korral, meeskonnatöö laste abistamiseks, õppekava ja üldpädevuste mõistmise ja tunnustamise-realiseerimise tahe ja oskus) (Sarv, 2008:37-40).

Õpilase arengukeskkonnana on kooli- ja klassikeskkond oluliselt sõltuv sellest, kuidas selle põhikujundaja, põhitoimija – õpetaja ja õpetajaskond – tajub õpilasi ning millised on

õpetajate, õpetajaskonna kasvatus- ja õpetushoiakud. Samuti on kooli kui organisatsiooni võimumehhanismid, struktuurielementides, koolikultuuris, ühiseväärtustes ja traditsioonilistes tegevusviisides jooni, mis soodustavad õpilaste arengut või tekitavad stressi. Positiivsed emotsioonid, motivatsiooni ja loominguilise aluseks olev positiivne pinge, lähema arengu tsooni väljakutsed, demokraatliku osalemise võimalus, hirmu ja stressi vältimine või vähendamine on õpilase arengu, sh teadmuskasvatuse soodustamiseks tarvilikud aspektid. Need sõltuvad olulisel määral õpetaja vaadetest, teadmistest, tegevusviisist (ibid.)

Viimsi Keskkool

Väljavõtte intervjuust:

Meie kooli õpikeskkond toetab kõikide läbivate teemade rakendamist. Kõige vähem on siiani olnud fookuses kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Soovime soodustada õpilaskasvatuse loomist ja algatasime S.T.I.P.P. programmi, et kodanikualgatusi ja ettevõtlikkust toetada. Probleemiks on hetkel mentori või juhendaja puudumine, kes oleks pidevalt kohal. Koostöö ülikoolidega juba toimub ja õpilaskonverentsil või klassijuhataja tunnis on võimalik tuua väljastpoolt spetsialiste või üritustele minna, kuna kõikidel klassidel on klassijuhatajatunnid samal ajal.

Juba uue inimese otsimisel püüame arvestada kandidaadi sobivust kooliga. Oluline on, missugused on kandidaadi väärtushinnangud, hoiakud, suhtumine õpilasse, kogemused. Vestlusringi kutsutakse tulevane otsene juht, personalijuht ja õpetajate esindaja. Lisaks toimub eraldi vestlus direktoriga, kes otsustamisel väga palju tugineb sellele, missugused on kandidaadi vaated pedagoogikale, suhetele vanematega ja kes on õpilane tema jaoks filosoofilises mõttes. Kui kandidaat ei ole selle peale varem mõelnud, siis saab ta sõnumi, mida selles majas väärtustatakse, mida temalt oodatakse ja kuidas oma tööd peaks korraldama. Uued töötajad saavad kokku õppeaasta esimeses kogemuste kojas (pikemalt loe Koolielu portaalis Omanäoline organisatsiooni sisekoolitusvorm Viimsi Koolis – kogemuste koda, 22. 11.2010), kus toimub tutvumine, uued inimesed saavad rääkida oma ootustest ja hirmudest ning küsida küsimusi. Kohal on ka juhtkonna liikmed. Mõne aja möödudes toimub jätkuseminar, et vaadata, kuidas on läinud, teha väike analüüs, selgitada välja murekohad. Kõik uued töötajad saavad endale tugiisiku, kes toetab neid koolikultuuri ja organisatsiooni kontekstist lähtuvalt, aitab näiteks kasvõi majas ringi liikuda. Organisatsiooni struktuur on

meil ka tavakooli omast erinev, meil on sellised ametid nagu kommunikatsioonijuht, arendusjuht, personalijuht.

Koolil on sihtasutus, mille kaudu on õpetajatel luua ka tasulisi ringe. Neid tekib igal aastal järjest rohkem, õpetajad muutuvad ettevõtlikemaks. Kool soodustab seda, et õpetajad ja õpilased ise algataksid projekte, see on ettevõtlikkus ja kodanikualgatus. Samas peab igal projektil olema konkreetne eesmärk ja väljund. Õpilasesindust on hästi koolitatud ning nende poolt korraldatud üritused on alati väga hästi organiseeritud, neid toetab ja juhendab tugikeskus.

Kooli traditsioonilised üritused ja rituaalid on ka need, mis läbivaid teemasid ja üldpädevusi toetavad, need on ka koolikultuuri osa.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Tavakooliga võrreldes uurime me natuke rohkem kommete ja traditsioonide tausta ja püüame enda jaoks teadvustada, mis on nende asjade vaimsed tagamaad. Miks inimesed on pühasid oluliseks pidanud ja kuidas see kõnetab tänapäeva inimesi. Sa teed ju hoopis teise veendumusega asja, kui sa tead, mis on asja taga, kui seda loosungina või käsu korras tehes.

Me kanname kolleegiumist või ühisest õpetajate ringist tulevat täiskasvanu eeskuju kasvatuses klassi ette. Võib-olla võiks seda pisut toonitada ja lisada, et täiskasvanu eeskuju, ka lapsevanemad ja kust see siis tuleb, et täiskasvanu saab olla eeskujuks või järgimist vääriavaks, see on pidev täiskasvanute töö iseendaga, pidev enesekasvatus ja sellest on nüüd hästi palju räägitud ja ka tehtud selles vallas, ja nii vanemate kui õpetajate osas. Minu meelest on see nagu ühine kandmine, eriti väärtuste osas. See on hulga usaldusväärsem, hulga loomulikum, kui lihtsalt mingisugune õpetuslause.

Kasvatamine läbi eeskuju tähendab, et ma vaatan, kas ka minu enda juures on need omadused olemas ja ma julgen võtta selle valiku, et nüüd on minu lõõgastumise aeg. Läbi selle, et me ei jutusta midagi sellist, mida me ise ei tee või vähemalt mille poole me ei püüdle, sest me ei ole ju ideaalsed inimesed, aga liigume sinna poole, see on meie jaoks aktuaalne. Mida saavad õpetajad veel oma eeskujuga ette näidata? Seda, et nad on ka laulu ära õppinud

või teevad näidendit – traditsiooniline õpetajate näidend vastlapäeval, tavaliselt on see midagi humoorikat või muinasjutt.

Tallinna Vanalinna Hariduskolleegium

Kooli ajalehes “Teataja” kajastatakse iga nädal ühte väärtustega seotud teemat (nt kord – päevaplaan; abivalmidus ja kuulamine; suuremeelsus: jagamine, kuulamine ja andestamine; rohkem tänulikkust), mis peaks olema klassijuhatajatundides läbiv. Ajaleht on ka veebis olemas. Väärtuste käsitlemiseks on koolil kindel kava.

Väljavõte intervjuust:

Oleme püüdnud taastada kooli alguses olnud igaesmaspäevast kogunemist. Kuid see kipub jääma ainult info jagamiseks. Ei julgeta nii palju väärtusi puudutada. Teise probleemina ei ole meil ühte piisavalt suurt ruumi, kogunemisi palju, põhikoolis on esmaspäeviti viis kogunemist. Ei jõua nii palju rääkida. Kirikuteenistused võimaldavad kontsentreeruda mingitele väärtustele. Neid on kolm, ka kirik on pisike. Gümnaasiumiga ongi ainult teenistused, sest ruumi ei ole. Gümnaasiumis on aine- sotsiaaleetika, ka filosoofia ja sissejuhatuse kristlikkusse kultuuri. Sotsiaaleetika kontsentreerub väga palju kutsumuse ümber.

Kokkuvõtteks

Kooli kui arengukeskkonna üheks oluliseks tunnuseks on koolikultuur. Läbivate teemade õpetamise kaudu saab kasutada paljusid erinevaid võimalusi koolikultuuri kujundamiseks. Üheks läbivaks võimaluseks on arvestada kogu kooli õpikeskkonna kavandamisel läbivate teemade põhimõtetega, seda nii aineõppes, ürituste korraldamisel, traditsioonide kujundamisel, projektide kirjutamisel, koolitustel osalemisel, õppekava loomisel ning toetada õpetajaid seatud eesmärkide poole liikumisel.

Uuritud koolide hulgas oli neid, kes läbivalt lähtuvad oma töös õpilaskesksusest. Need koolid kaasavad õpilasi osa võtma koolikeskkonna kujundamisest läbi ettepanekute tegemise (nt taaskasutuse võimaluste loomine) ja ürituste korraldamise. Parimal juhul püütakse juba

õpetajate valikul leida kooli väärtusi jagavad inimesed ning toetada, nõustada uusi inimesi sh koolikeskkonna aspektist.

Mitmes uuritud koolis püütakse lastele luua võimalikult soodne arengukeskkond, tähtsustatakse õpilaste motivatsiooni ja loovust ning nähakse õpilasi õppeprotsessis aktiivsete koostööpartneritena. Oluliseks peetakse isiklikku eeskuju kasvatuses, oma tegevuse mõtte teadvustamist ja tehtava töö vajalikkusesse uskumist, mis on üks oluline osa soodsast õpikeskkonnast.

1.5. Kooli koostööviisid, mis toetavad läbivate teemade rakendamist

Põhimõtteliselt on koostööd võimalik teha nii formaalselt kokkupandud gruppides (näiteks aineseksioonides või projektimeeskondades, mis on kinnitatud kooli direktori poolt ja millel on oma juht, tööplaan ning väljund), kui ka mitteformaalsetes töörühmades, mis põhinevad inimestevahelistel headel suhetel. (Sarv, 2008:72-75).

Koostöö erinevatel tasanditel (nii formaalsetes gruppides kui ka mitteformaalsetes gruppides) on oluline ühiste teadmiste loomise ja jagamise seisukohalt. Just mitteformaalse koostöö olemasolu ja regulaarsus annab enamasti tunnistust heast sotsiaalsest kliimast koolis. (ibid.)

Kambja Põhikool

Väljavõte intervjuust:

Õpetajate koostöö on keerulisem erinevate ainete vahel, sest kui õppeained on spetsiifilised ja raske on leida seoseid, siis loomulikku koostööd ei teki. Kui teeme mingi ürituse, siis teeme seda koostöös. Kui ettepanek tehakse ja antakse juba konkreetne ülesanne, siis toimub ka koostöö. Tavaliselt on üritusel üks eestvedaja, kes siis organiseerib ja jagab ülesandeid ja kes on ise motiveeritud, teised tulevad siis kaasa, kuigi neil on tihti oma nägemus ja ettepanekud.

Tartu Tamme Gümnaasium.

Väljavõtte intervjuust:

Koolis peaks olema kokku lepitud, et pannakse tööplaani kirja, kuidas ainetunnis läbivaid teemasid käsitletakse. Samamoodi peaks olema kokku lepitud, et toimuvad mingid konkreetsed tegevused, näiteks töövarjupäevad ja et terve see päev ongi mõni klass koolimajast väljas. Kui kokkulepped on paika pandud, siis see toimib hästi. See on koolisisese koostöö küsimus – meil on üks üritus, mis tuleb kõigil koos ära teha ja igaüks vastutab oma osa eest. Koordinaatori rolliks on aidata neil, kes hätta jäid, mingeid kontakte otsida ja vajadusel õpetajaid toetada, nõustada või juhendada. Suurem osa õpetajatest said ise hakkama ja lõpptulemusena oli päris tore ja vahvad asjad said tehtud, kõik küll mitte ühel päeval, vaid tõesti terve nädala jooksul. Tagasiside on olnud väga positiivne: tunnid olid toredad – lapsevanemad ja vilistlased käisid tundides, käidi väljas ja kõike tehti.

Mõte, et õpetaja peab hakkama üritusi ise tegema, on õpetajatele veel uus ja ma pean neile näidama, et see ei ole võimatu asi, mida nad peavad tegema, et sellel on mingi kindel eesmärk ja see paigutub mingisse laiemasse raamistikku. See on hoiakute kujundamine, mis võtab aega, aga on oluline ja väärtuslik. Koordinaator võiks koolis võiks korraldada arutelu ringisid või tutvustada läbivate teemade alaseid juhendmaterjale ja suunata õpetajaid mõtlema, mida nemad saavad oma ainetundides teha, sest kõik õpetajad ei ole ületöötanud ja ükskõiksed, enamuse ikkagi väga hästi tulevad asjaga kaasa. Eriti praegu, uue õppekava rakendamise perioodil võiks kutsuda kolleegid kokku. Ükshaaval õpetajad käivad ja vestlevad, aga need on üksikud õpetajad. Kui juhtkond tegevust toetab ja koordinaatorist saab nõuandev isik, siis on koostööd lihtsam teha. Suur kool annab võimaluse, et kui üks õpetaja ei tee, siis ülejäänud kümme-viisteist ikka teevad ja ikka saab vahvaid asju teha. Kui on väike kool ja enamuse on passiivsed, siis ei juhtu üldse midagi. Kooli suurus seab teistsugused raamid, aga sisuliselt jäävad probleemid samaks.

Partnerite puhul ei ole küsimus enam selles, kas mul on neid piisavalt, pigem ma ei jõua kõiki ära kasutada. Olen juba suutnud ennast niimoodi sisse töötada, et partnerid tahavad juba ise tulla meie kooli seminare korraldama. Partnerite kutsumisel peab teadma seda organisatsiooni, keda kutsuda tahetakse, sest vahel võib olla koolituste kvaliteediga probleeme. Näiteks tervise valdkond selline on, kus koolidele tehakse väga palju pakkumisi, aga koolituste kvaliteedis ei saa alati kindel olla. Karjääriplaneerimises sellist probleemi

enamasti ei ole, kui ikka kool tuleb ennast tutvustama, siis ei saa mingeid suuri probleeme olla. Loomulikult tuleb vaadata, mis pigem on meie kooli õpilastele sobiv või eakohane, näiteks välismaal õppimise võimaluste tutvustamine.

Meil on välja kujunenud põhipartnerid, kelle me tõesti peame aasta jooksul kooli kutsuma, need on Tehnikaülikool, Tartu Ülikool, Maaülikool. Nemad on juba meie suundadega seotud. Tallinna Ülikooli puhul võib juba kaaluda, sest väga vähesed meie kooli õpilased on sinna läinud, kuigi nad võib-olla valiksid seda ülikooli rohkem siis, kui nad sellest rohkem teaksid. Aga paraku on nii, et kõiki ei jõua kutsuda ja seepärast tuleb teha valikuid. Aga partnerite rohkus on rohkem linnakoolide luksuseks, Tartu ja Tallinna eelis.

Samas kui me räägime mingitest keskustest eemal olevatest koolidest või väikelinnadest, siis nemad on halvemas olukorras – neil ei ole karjäärikeskust, ei ole mitut ülikooli ühes linnas, ei ole organisatsioone, esindusi. Meil on kõik see olemas ja seetõttu on probleem pigem selles, et ei jõuta kõiki vastu võtta.

Suhe partneritega on kahepoolne. Palju sõltub koorinaatori oskusest partnereid leida ja võimalusi näha, mis võiks just tema kooli õpilastele huvi pakkuda ja oskusest kontakte leida. Nüüd ma tõesti võin öelda, et mul ei ole partneritega probleemi, aga ma olen selleks pidanud suurt vaeva nägema selleks, et need kontaktid leida. Näiteks kui õpilane tahab minna moedisainerile töövarjuks, mida Tartus sisuliselt ei ole olemas, siis see nõuab minult väga palju, et õpilasele see võimalus leida.

Partnerite leidmise puhul on oluline olla võrgustikes, sest sealtkaudu liigub info. Kui oled „Tagasi kooli“ kontaktisik, tuleb sulle juba palju kontakte kätte. Kui meil koolis on käinud vahvad esinejad, siis küsin alati, kas järgmisel aastal võime neile ka töövarju saata. Tavaliselt lubatakse, eriti kui selle valdkonnaga on olnud probleeme. Kui partnerid lähevad meie koolist ära hea ja positiivse tundega, siis nad järgmisel korral juba teavad, kes ma olen, kui ma tahan oma õpilasi kuhugi saata või neid külla kutsuda.

Ma teen töövarjupäeva sellepärast, et õpilased on väga rahul, kuigi keegi ei ole minult töövarjupäeva korraldamist nõudnud. Kõige raskem on leida aega, näiteks on mul väga raske leida aega ühisaruteluks, kuidas mõni üritus õnnestus või õpilastele meeldis. Õpilased kirjutavad mulle selle kohta essee. Ainetunde ei saa nendeks aruteludeks kasutada. Minu

küsimuse peale, kuidas läks vaatavad mulle väga õnnelikud näod vastu, nii et ma saan juba aru, kuidas läks. Esseed on väga hea tagasiside vorm, sest õpilased reflekteerivad saadud kogemust ja mõned panevad sinna lõppu ka selle, et nad on alguses tagasi ja ei tea mitte midagi. Sellisel juhul ma neile nõustamist pakkuda – küsida õpilaselt, kas peaksime koos arutama, mida edasi teha.

Viimsi Keskkool

Väljavõte intervjuust:

Koostöövõrgustiku loomise algpunkti on raske leida, teema kerkis alati üles mõnest konkreetsest probleemist, mida oli vaja lahendada. Aga ühe alguspunkti, mis meil läbi kukkus, võiks küll välja tuua. Meie eelmine sotsiaalpedagoog kutsus kokku inimesed, et hakata looma võrgustikku, mis probleemiga kuhu peaks pöörduma. Töötasime hulk kuid ja lõpuks olime sunnitud tõdema, et kunstlikult võrgustikku luua ei saa peale seda hakkas võrgustik välja kujunema loomulikul teel. Võib-olla see alge oli seal, et üks inimene teadvustas teisi inimesi võrgustiku loomise vajadusest.

Kui mõni formaat kukub läbi, siis vaadatakse mõnda aega üksteisele otsa ja tehaksegi uus. Meil on mitmed head ideed kolinal läbi kukkunud, mis sai algatatud hästi positiivse eesmärgi ja hea mõttega. Iga sügisel tuleb uus mass õpilasi peale ja nii mõnigi formaat, mis eelmisel aastal töötas, enam ei tööta. Siis jääb midagi ära või tekib midagi uut.

Meie koolis on kommunikatsioon hästi oluline, sest kooli suurus on erakordne (üle 1400 õpilase). Osa inimestel ei olegi enam kokkupuutepunkte, näiteks gümnaasium ei tea, mida algkoolis tehakse ja vastupidi. Peame olema innovatiivsed ja mõtlema välja uusi kommunikatsiooniformaate. Seda kõike koordineerib kommunikatsioonijuht, kõige olulisem suhtlemisvorm on elektrooniline, sest teisiti ei ole võimalik.

Meie kooli teabekeskond on sõltuvalt kooli suurusest, inimestest ja juhtkonna struktuurist kujunenud erinevate osapoolte koosmõjul. Tänapäeval on meil suhtlus hästi paljus IKT vahendi põhine (pikemalt loe Koolielu portaalis Viimsi Kooli uuenduslikud IKT-vahendid kooli juhtimisel, 25.20.2010). Omavahel suhtlevaid kogukondi on palju. Otsest

sisekommunikatsiooni keskkonda kool ei kasuta, aga on välja selgitatud, milliste erinevate IKT vahenditega juhtkond hõlbustab info liikumist koolis sees, alates e-meilist kuni dokumendisüsteemini välja, et informatsiooni hallata. Kommunikatsioonijuht ei saa rohujuure tasandil neid asju paika panna, kõik õpetajate kogukonnad peavad ikka omavahel ise suhtlema, kommunikatsioonijuht vaatab pigem eemalt ja pakub vajadusel lahendusi. Tagasisideküsitluse põhjal anti meie kommunikatsiooniformaatidele kõrge hinnang, tavaliselt hinnatakse organisatsioonide puhul seda valdkonda üheks kõige madalamaks.

Põhimõtteliselt tegeleb meil õppe-kasvatustööga kolm üksust, igal üksusel on oma juht. Õppekava arendusega tegeleb arendusdirektor, õppetööd koordineerib õppedirektor, kahe algkooli õpikeskkonna koostööd koordineerib algkooli juht. Õppe-kasvatustööd toetab tugikeskus, mida veab tugikeskuse juht. Keeruline on kommunikatsioonipool, kuna õpetajad töötavad erinevates kooliastmetes.

Näide dokumentatsioonist: Viimsi kooli struktuur

Juht	Arendus- direktor	Õppedirektor	Tugi- keskuse juhataja	Kommuni- katsioonijuht	Õppe- toolide juhid	Õpilas- teaduse koordi- naator
Tegevus- ala	Õppekava arendus	Õppetöö korraldamine	Tugi- tegevuse korral- damine	Suhte- korraldus	Õppe- toolide töö koordi- neerimine	Õpilasteadus
Tegevus	Kooli sisehindami ne, õppekava- arendus, mentorlus, õppetöö kvaliteet, õpilas- teadus, õpikeskus- raamatu- kogu	Tunnijaotus- plaan, õpitulemused, hindamine, korra- pidamine, statistika, uuringud	Õpiabi, ennetustöö, nõustamine, karjääri pla- neerimine, noorsootöö, õpilas- esindus	Sise- ja välis- kommuni- katsioon	Õpetajate koostöö, õppe- ja kasvatus- alased projektid	Koolivälised projektid, olümpiaadid ja ainenädalad, õpilas- konverentsid , koostöö ülikoolidega, teadus- laagrid, õppepäevad ja seminarid

Tugikeskusesse on koondatud kõik tugispetsialistid: sotsiaalpedagoogid, psühholoogid, logopeedid, noortejuht, inimeseõpetuse õpetajad, kooliõed. Tugikeskuse eesmärgiks on koondada kõik erispetsialistid, et igale lapsele tema vajadusest lähtuvalt abi pakkuda. Kuigi tugikeskusel tekib sageli konfliktikohti õpetajatega, sest soovitakse saada kiiret lahendust lapse probleemidele, on oluline just pikaajaline koostöö lapse nimel. Probleemi korral toimuvad kohtumised mitmel tasandil: lapsega, lapsevanemaga, klassijuhatajaga, vastavalt vajadusele. Õpimotivatsioon ja kooliskäimine on põhiasjad, millega tugikeskus tegeleb. Probleemide korral teavad nii õpetaja, lapsevanem kui ka õpilased, kelle poole pöörduda. Õpimotivatsiooni toetamiseks eesmärki kannab ka gümnaasiumi ettevalmistuslaager, kus tulevased gümnasistid saavad ka omavahel tuttavaks.

Õppeedukuse parandamiseks on loodud ka õpituba, mis on mõeldud kahele vanuseastmele (4.-7. klassid ja 8.-9. klassid) toetamaks eelkõige matemaatika, füüsika, loodusainete ja vene keele õppimist. Seda veab meesterahvast sotsiaalpedagoog. Õpituba on suunatud eelkõige nende õpilaste abistamiseks, kellel on veerandihindena kahed tunnistusel. Kolm korda nädalas käivad õpilased õpitoas, seal vaadatakse koos läbi, kuidas neil läheb ja koostatakse koos tegevuskava, kuidas raskustest üle saada. Tihti tahetakse õpitoas käia ka pärast raskuse kõrvaldamist, sest õpilased saavad sealt palju tuge ja positiivset tagasisidet. Reeglina satuvad õpiraskustesse poisid, seepärast on väga hea, et õpituba juhib meesterahvas. Tunnirahuklassi suunatakse õpilane, kes häirib kaasõpilaste õppimist, saatekirja ja tööülesandega. Seda võimalust kasutatakse väga vähe.

Tugikeskuse eestvedamisel on välja arendatud klasside ümarlaudade süsteem: kaks korda aastas, sügisel ja kevadel saavad kõik ühe klassiga töötavad õpetajad kokku. Koos arutatakse läbi kõik probleemid, mis selle klassiga üles on kerkinud ning määratakse vajalikud tugisüsteemid, kuidas õpilasi aidata. Lepitakse näiteks kokku ühe õpilase õpetamise strateegiad kõigis tundides. Keeruline on see, et osa õpetajaid peab väga paljudes ümarlaudades käima, kuna nad õpetavad väga erinevates klassides ja kooliastmetes. Sellel aastal alustasime ühe klassiastme lastevanemate üldkoosolekuga. Seda nõuab kooli suurus.

Ainevaldkonniti on õpetajad on koondatud õppetoolidesse. Lisaks tegutsevad erinevad töörühmad (õppekava tuumikrühmad, kooli dokumentide väljatöötamise meeskond, kujundava hindamise õpikogukonnad jne). Aktiivsemad õpetajad osalevad väga paljudes töörühmades. Suures koolis tekib valikuvõimalus ja õpetaja peab suutma selgeks teha, mis on tema jaoks kõige olulisem, sest kõikides asjades osaleda ei ole võimalik. On õpetajaid, kes on äärmiselt aktiivsed ja on sellised, kes ei osale kusagil. Uue arengukava raames on vaja läbi mõelda, kuidas seda süsteemi paremini toimima panna. Üks võimalus ennast proovile panna on sisekoolitusvorm kogemuste koda, kus õpetajatel on võimalus kolleegidele oma kogemust jagada või ise kogemusi hankida.

Suure lootuse paneme uuele hoolekogule, mis peaks aktiivsemalt sekkuma kooli sisulisse tegevusse. Rahuloluküsitlus näitas, et koolis on lapsevanemaid, kes on valmis koostööd tegema sellises kooli toetavas vormis, nagu Ameerikas on PTO (Parent and Teacher Organization). Kooli vilistlaskogu on alles noor ja kujunemisjärgus.

C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium

Koolis on kujunenud koostöövorm, mille eesmärgiks on kaasata lai hulk õpetajaskonnast igapäevaste korralduslike aspektide otsustamisse. Initsiatiiv sellise koostöövormi loomiseks tekkiski osaliselt altpoolt. Täna tegutsevad koolis õpetajatest, huvijuhtidest, projektijuhist ja direksiooni liikmetest moodustatud töörühmad, kes otsustavad näiteks tugiteenuse, metoodika, õpikeskkonna ja kooli arengukavast tulenevaid küsimusi. Viimase töörühma juures tegutsevad ka kooli hoolekogu liikmed.

Kirjeldatud süsteem asetab aktiivsele õpetajale suurema koorma, kuid täna on õpetajad olnud selle kandmiseks igati motiveeritud, sest vastutasuks saadakse osaleda koolielu juhtimises.

Tartu Erakool

Väljavõtte intervjuust:

Minu arvates õppekava ongi üks väga suur kokkulepe. Täitsa ise küsimus, kui palju suudetakse kokku leppida, kui palju lõimingut planeerides suudavad aineõpetajad omavahel kokku leppida, sest lõiming ju algabki kokkuleppest. Meil peegeldub see kokkulepe ja kuidas me seda erinevate inimestena tajume, õppekava kujutava tooli peal.

Me tundsiime, et vajame selgeksrääkimist, mis on millega seotud ja mis millele tugineb, lisaks mõjutasid noore kooli kasvuraskused, koolijuhi vahetumine ja küsimus, mida ikkagi koolipidaja ootab. Ühel õppekava arenduspäeval jõudsime mõtlemiskaabude soojendusharjutuse ajal loova äratundmiseni, et õppekava peaks olema midagi käegakatsutavat, silmnähtavat, mitte ainult kaante vahel olevad paberid, mis on tavaline. Sealt tekkiski ühel juhtgrupi arutelul mõte, et õppekava on nagu tabureti istumisplatvorm, mis toetub (ehk mille jalad) missioonile, visioonile, arengukavas toodud õppe- ja kasvatussuundadele ning põhiväärtustele. Sealt edasi tekkis taburetile seljatugi, mis on õppekava üldosa, ainekavad, hindamise korraldus ja kodukord ka.

Järgmisel korral läheme selle süsteemi loomisega edasi. Meil on välja mõeldud oma ideaal selleks ajaks, kui õppekava hakkab 1. septembrist kehtima, milliseks see tool võiks koostöös ja

kokkulepetes saada. Tahame need sõnad sinna peale graveerida, võib-olla natuke tooli värvida ja loodame, et sinna peale tekib üks meie koolivormis istuv laps. Aga see kõik peabki sündima kokkulepetes, seda protsessi ei saa tagant torkida, et nüüd paneme need sõnad nii, nagu mina õigeks pean või arvan. Selles mõttes on taburet üsna tähenduslik juba praegu, me pildistame teda kogu aeg, siis on nähtav ka muutus ja areng ning kõik need vaidlused, mis on protsessi käigus maha peetud. Kokkulepped ei sünni kergelt, vaidlusi on palju ja pingeid ka – kuidas me siis nende ainekavadeni jõuame, kust me selle aja võtame, kuna veel need töörühmad kokku tulevad jm.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Õpetajad juhivad kooli sisulist poolt, mis tähendab seda, et toimuvad regulaarsed kokkusaamised igal nädalal, kus siis õpetamise sõlmpunktid läbi arutatakse, tegeldakse ka sügavamate teemadega, enese koolitamisega, harjutatakse üht-teist praktiliselt ja kus tegelikult ka kooli väärtused on ikka ja jälle jutuks. Näiteks sellised aasta tähtsündmused, kuhu ikkagi püütakse võimalusel kogu kool 1.-12 klassini kaasata, lisaks loomulikult ka õpetajad ja vanemad, niipalju, kui see ruumiliselt võimalik on.

Koostöötamise ja koosõppimise tulemus peab edasi jõudma õpilasteni ja mitte ainult väliste instruksioonidena. Ega õpetajate individuaalsust ei saa loomulikult maha lõigata või ära kaotada ja see ei ole ka eesmärk, aga et mingisugustes põhiasjades oleks üksmeel olemas. Inimestel on lihtsam ennast siduda asjadega, kui need on tõesti juba sajandat korda ikka ja jälle läbi arutatud ja igal inimesel on võimalus oma arvamus sinna juurde öelda. Koosmeel on isegi täpsem sõnastus, sest et me ei pruugi olla ühel meelel, aga kolleegium või õpetajate konverents on koht, kus erinevad arvamused kokku saavad ja kujundatakse ühised seisukohad.

Klassi kolleegiumid on koht, kus ühes klassis õpetavad õpetajad tulevad teatud aja tagant kokku ja teevad tagasivaate ja räägivad ka probleemid läbi. Meil on ka kooliastme kolleegium, näiteks algklassiõpetajad 1. -4. ja vanemaastmeõpetajad 5. - 9. Need on sellised väiksemad ringid, sest kõike ei jõua päris suures ringis läbi töötada või vaadata.

Waldorfkoolis on igal klassil reeglipärased vanemate õhtud, mitte koosolekud, vaid vanemate õhtud, mida on väga hea teha iga kuu, ka seal ka räägitakse väärtustest, näiteks toimub mõni loeng, mille alusel hiljem arutletakse. Püütakse jõuda mingisugusele ühisele seisukohale või tehakse koos läbi seda, mida lapsed parasjagu tunnis teevad, näiteks maalitakse ühiselt ja siis arutatakse sellisel teemal, et miks me seda koolis teeme, miks see on inimesele praegusel arenguetapil oluline. Püütakse koos vanematega neid tagamaid avada. Või siis on mõned aineõpetajad külas ja räägitakse, kuidas klassil läheb ja mis parasjagu klassis toimub, samamoodi ühisüritused koos vanematega ja vanematel on ka vanemate kool, kus nad ka koos käivad.

Tallinna Vanalinna Hariduskolleegium

Väljavõte intervjuust:

Kooli koostöö viisid vaadatakse kogu aeg üle. Eksperthinnangutest saame teada, kes õpilastest on jäänud jälgimisele. Kui lapsega on tekkinud probleem või kriis, siis see nõuab iganädalast reageeringut. Püüame probleemsed õpilased koondada kokku kriisirühma jälgimise alla, nii on palju efektiivsem. Paljud asjad on meil kogemuslikud, paljud asjad süsteemitasandil, näiteks tervisenõukogu. Osa on ka protseduuridena kirjas.

Kui mingi asi ei laabu, siis oleme teinud temast juhtimisalase protseduuri. Selleks on näiteks uue õpilase vastuvõtt või käitumine kriisiolukorras. Seda oleme läbi mõelnud, kuigi keegi paber näpus ringi ei käi. Kui on kokku lepitud ja teed nii, muutub see osaks organisatsioonikultuurist. Ideaalne, kui on ametijuhendid ja protseduurireeglid. Oleme püüdnud, et tekiks juhtimismaatriks, oleme seda mugandunud ja see toimib niisama.

Meil on oma pedagoogilise osa koolitussüsteem ja me koolitame ise oma õpetajaid. Meie koolitus on teatud mõttes programmiline, asjadeks, mida tahame saavutada oma õpetajate juures. Meeskond peab töötama ühes paradigmas. Mingit imet siin ei ole, see nõuab lihtsalt järjepidevust ja-kindlust ja saab alguse juhtimisstruktuurist. Osakonnajuhatajad kuuluvad kõik konsiiliumisse, kes võtab vastu üheselt otsuseid, mis toimuvad ühes paradigmas. Teistpidi on läbivatena programmid, mille juhid tagavad, et selle eriala raames samu asju jälgitakse.

Teenistused korraldavad, et ühtedelt alustelt kogu tegevus toimub. See on juhtimisalane struktuur.

Kokkuvõtteks

Koostöö erinevatel tasanditel on oluline ühiste teadmiste loomise ja jagamise seisukohalt. Koolide praktika analüüs näitas, et suurtes koolides on olulisel kohal formaalsete koostöövormide loomine, et lihtsustada töötajate omavahelist suhtlemist ja jagada ülesandeid, samas kui väikestes koolides toimib väga hästi ka mitteformaalne koostöö ning tavaliselt kaasatakse kõiki. Samas aitab reguleeritud ning regulaarne koostöö nii suurtes kui ka väikestes koolides kaasa ühiste seisukohtade kujundamisele ning rakendamisele.

Suurtes koolide koostööd takistavate teguritena toodi välja kokkulepete sõlmimise, info levitamise, koostöö korraldamise ja selleks sobiva aja leidmise probleemid. Uuritud koolid kirjeldasid mitmeid häid võimalusi, kuidas omavahelist suhtlemist (erinevaid IKT vahendeid kasutades) parandada või erinevate osapoolte vahelist koostööd paremini korraldada. Kõige suurem ja ehk ka kõige keerulisem on koostöö kooli õppekava loomiseks. Väikestes koolides võib probleemiks saada inimeste ja sellest tingituna ka ideede ning tegutsemisressursi vähesus.

Ka koolide struktuur on muutumas. Koolimeeskondades on järjest enam läbivate teemade koordinaatorid, arendusjuhid, kommunikatsioonijuhid, personalijuhid. Koolid on jõudnud juba ka erinevate töörühmade ja nende juhtide ülesandeid muuta – tegevuste juhtimise ja ürituste organiseerimise kõrval tähtsustub koostöö ja lõimingu koordineerimine, et toimuks läbivate teemad rakendamine ja õpetajate sisuline toetamine selle saavutamiseks.

Mitmes uuritud koolis püütakse lastele võimalikult soodne arengukeskkond luua viisil, et selleks moodustatakse õpilaste või klassi arengu jälgimiseks formaalseid koostöövorme. Näiteks Viimsi Keskkoolis tegutseb tugikeskus ja on loodud õpituba, Tartu Waldorfgümnaasiumis toimuvad klassi ja kooliastme kolleegiumid ning reeglipärased vanemate õhtud. Koostööd tehes püütakse ühiselt tekkinud probleeme lahendada.

Formaalsed koostöövormid aitavad koolidel leida läbivate teemade kohta ja rolli kooliõppekavas. Näiteks on Tartu Erakoolis juba terve aasta toimunud kooli õppekava arendustöö, kuhu on kaasatud kooli nõukogu kaudu ka lapsevanemad. Võrgustikes (näiteks karjäärikoordinaatorite ainesektsioon) ja koostöögruppides osalemine on üks oluline toetus läbivate teemade rakendamisele, sest võimaldab saada olulist infot, leida vajalikke kontakte ja koostööpartnereid ning vahetada kogemusi .

Kõige keerulisem on koostöö eri ainete (ja ainevaldkondade) õpetajate vahel, sest neil on vähem kokkupuutepunkte. Samas on just läbivad teemad väga heaks lõiminguvahendiks, sest läbivate teemade eesmärkide täitmine sõltub just koostööst erinevate õpetajate vahel, kuidas nad suudavad olulisi põhimõtteid erinevate ainete kaudu edasi anda.

1.6. Läbivate teemade koordineerimine ja nõustamine

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Tartu Tamme Gümnaasiumis on karjäärikoordinaatoril pool kohta, ühtlasi on tegemist inimeseõpetuse õpetajaga. Koordinaatoritel, kelle töö ei ole tasustatud, on kõige raskem, eriti kui veel on oma põhitöö, mis võtab suurema osa ajast. Peab liikuma sinnapoole, et vähemalt mingisuguse koormusega peavad olema koordinaatorid tasustatud, sest see tagab ainsana, et midagi reaalselt ja sisuliselt toimub. Ideaalis võiks koolis olla järjest rohkem ka arendus- ja projektijuhte, sest koolijuht ise ei jõua enam tegeleda kõikide rahade taotlemiste ja koostöölepetega.

Koolis on olemas nõustamiskomisjon, mis tegeleb laste muredega. Pean hakkama meeskonda looma, sest enam ei jõua kõike üksi ära teha ja olen ju koordinaator, pean koordineerima! Võiksin teha üleskutse motiveeritud inimestele osaleda karjäärimeeskonna töös, nii et tulebki teatud hulk inimesi kokku, kellega hakkame siis koos karjääriõppe tegevuskava arutama, mis meil on tehtud ja mida me veel saaks teha. See tähendab aga vastutust – kui ma teen üksi, siis ma vastutan iseenda eest, tean oma mõtete ja kas viin selle ellu või mitte. Mul ei ole küll formaalset meeskonda, kuid teen koostööd erinevate inimestega, väga hea koostöö on ka

huvijuhtidega. Mul on tugiisikud, kellega ma mingeid asju koos arutan või ajan ja ehk ongi meil ülesandepõhine meeskond.

Tartu Erakool

Väljavõtte intervjuust:

Meie kooli jaoks on läbivate teemade rakendamise kõige suuremaks väljakutseks koordineerimine. Karjäärikoordinaatoril on koolipsühholoogina vähe aega olnud karjääri teemaga tegeleda. Samas on koolis kaks niisugust õpetajat, kes ütlesid, et nende jaoks on nii läbivad teemad kui ka lõiming väga suureks väljakutseks. Ja kuna nad ise selle sõnastasid – see on nii huvitav ja pakub huvi, lähevad nad ka ühele sellealasele koolitusele, eesmärgiga püüda meie koolile kõige paremat teed leida. Et kuidas läbivaid teemasid nõndamoodi koordineerida, et see ei oleks midagi väga eraldi olevat, vaid oleks ülejäänud õppetööga seotud.

Koolis huvijuhti ei ole, kes õpetajaid nõustaks. Arutelud toimuvad jooksvalt, nt õpetajate toas, igapäevase töö käigus, ühiste ürituste kaudu, rahvakalendri tähtpäevade tähistamise kaudu. Erinevatel inimestel on erinevad ideed, nii saavad kõik kokku. Õppeaasta algul pannakse ürituste plaan üldjoontes paika, täpsem sisu väljatöötamine toimub jooksvalt.

Viimsi Keskkool

Väljavõtte intervjuust:

Oleme liitunud terviseedendusprogrammiga. Tervisenõukogu töö läks käima ja tekkis küsimus, miks me ei peaks olema tervist edendav kool riiklikul tasandil. Tervisenõukogusse kuulub igast õppetoolist vähemalt üks esindaja ja lisaks ka kooliõde. Terviseedenduse programmi tulemusena pandi WC-desse uste peale näiteks lamineeritud sildid kirjaga - kas sa täna juba käsi pesid? Need on sellised konkreetsed viited, meeldetuletused lastele. See oli üks eelmise aasta algatus, kus sai isiklikku hügieeni rõhutatud, osades arvutiklassides olid sildid infoga, kui palju võib ühel arvutiklaviatuuril leiduda baktereid ja et ma võiksin käsi pesta ka enne ja pärast arvutitundi.

Läbivate teemade rakendamisse on kaasatud ka palju õpetajaid, kes juhivad erinevate projekte. On nii koolisiseseid, maakondlikke kui rahvusvahelisi projekte. Vahel algab õige eesmärgistamine alles peale üksiküritust ja kasvab välja terviklikuks projektiks. „Miss Graatsia“ sündis soovist muuta võimlemine tüdrukute jaoks huvitavamaks ja et oleks ka kaasõpilastele esinemise näol väljund. Eesmärgistamine tekkis alles analüüsi käigus, ka integratsiooni ja läbivate teemade võimalusi nähti pärast ürituse esmakordset läbiviimist. Miks mitte viia esmalt läbi tegevus ja muuta see analüüsi käigus sihipärasemaks ja seostada läbivate teemadega? Lisaks ilmnes täiendavaid integratsioonivõimalusi (muusika valik koostöös muusikaõpetajaga, muusika miksimine arvutiõpetaja abiga, kostüümide õmblemine käsitöötundide raames jne). Ühest üritusest kujuneb traditsioon, kus on kõik on läbi mõeldud. Inimeste suutlikkus on erinev, mõned inimesed oskavad väga hästi planeerida, aga ei ole nii head teostajad, teised on tegutsejad, kuid ei suuda kõike ette näha. Õiged inimesed tuleb kokku viia. Enamik projekte tuleb õppetoolidest ja hea on, kui neid juhiksid tavaõpetajad, kes saaksid oma juhtimis- ja organiseerimisvõimet rakendada, mitte õppetoolide juhid.

Rahvusvahelised projektid (Comenius, Nordplus) on teadlikult valitud lähtuvalt sellest, kus näeme probleemi, või võimalust rakendada läbivaid teemasid, integratsiooni. Õpilaskonverentsidele tuleb igast õppetoolist üks ettekanne. Sel aastal osalesid õpilaskonverentsil ettekannetega oma uurimistööst õpilased kogu Harjumaalt. Jaanuaris korraldame rahvusvahelise õpilaskonverentsi, ettekanded on inglise keeles, lõiming on maakondliku konverentsiga, teemaks internetiturvalisus, projekti juhib õpilasteaduse koordinaator. Läbivad teemad on iga järgmise õpilaskonverentsi keskmes.

Õpetajate konverentsi teema on valitud selliselt, et ta oleks läbiv või lõimiv, viimase konverentsi peateema oli väärtuskasvatus, toimusid õpitoad õpetajalt õpetajale. Konverentsid on oluline koostöövorm koolikultuuris.

Õpetajatevaheline koostöökultuur sõltub paljuski õppetooli juhtidest, kelle ülesanded on ajas muutunud. Ühe eriala inimeste ühendajast ja ürituste organiseerijast peab saama koostöö koordinaator, kes seisab selle eest, et toimiks läbivate teemade rakendamine ja õpetajad saaksid sisulist tuge, kuidas seda teha. Otsime uusi lahendusi, kuidas toetada koostööd ja integratsiooni. Oleks väga tore, kui õppetoolid hakkavad sõnastama oma tegevuse eesmärki. Näiteks kehalise kasvatuses õppetooli õpetajad seadsid eesmärgiks luua selline õpikeskkond, et lapsed püsiksid terved ja et neil tekiks liikumisharjumused.

Mis puudutab probleemidest rääkimisse ja nende lahendamisse, siis üks see on natuke inimeses ka kinni. Kindlasti on majas selliseid inimesi, kellel on mure, aga ta ei söanda sellest rääkida. Oluline on, et igaüks leiaks endale inimese, kellega muret jagada. Tagasisideküsimustikust tuli välja, et mõned lapsevanemad on kohanud õpetajate ringkaitset. Motiiviks võib olla õpetaja hirm, et teda peetakse ebaõnnestujaks. Mõnele inimesele ei sobi see, et probleemi ei lahendata kohe, vaid sellega hakatakse tegelema ja oodatakse kõigi asjaosaliste panustamist sellesse. Ühte kindlat strateegiat probleemide lahendamiseks ei ole, reeglina tegeleb sellega tugikeskus, aga iga juhtum on peaaegu ainulaadne. Enamasti ei suuda üks inimene probleemi üksi lahendada, kuid aitaja peab aidatavaga isiksuslikult sobima. Õpilaste puhul on usaldusisik enamasti klassijuhataja, kuid mitte alati. Kõik õpilase probleemidega tegelevad inimesed annavad üksteisele tagasisidet. Koolikultuur on selline, et probleemi üritatakse lahendada koos, muidu sellel ei ole mõtet. Sageli on õpetajal, kellel on klassis distsipliiniga probleeme, ootus, et klassis saaks kõik korda, ja ta soovib, et keegi tuleks talle appi. Õpetaja ei teadvusta, et sellel hetkel delegeerib ta probleemi kellelegi teisele, tema autoriteet väheneb ja probleem hoopis suureneb.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Õpetajate ühine meelsus peaks tulema õpetajate kolleegiumist, seal tegeldakse põhiväärtustega ja see kandub omakorda edasi läbi õpetajate järgmisele astmele – õpilastele ka. Meetodeid selle saavutamiseks on kindlasti väga erinevaid. Selle ringi puhul on oluline, et ei kuulata ühe inimese, näiteks juhtkonna nägemust ja kõik ülejäänud tõttavad seda täitma, vaid et tõepoolest sellesse ringi võib iga õpetaja tulla sellise tundega, et mina olen üks võrdne teiste seas ja ilmselt see on juba üks kvaliteet – mina olen väärtuslik. Eeldatavasti läheb ka õpetaja seejärel klassi ette hoopis teistsuguse hoiakuga ja ta on nendele lastele eeskujuks, see on teine kvaliteet.

Näide dokumentatsioonist: Tartu Waldorfgümnaasiumi struktuur

<i>MTÜ Tartu Vaba Waldorfkooli Selts</i>	<i>Kooli juhatus</i>	<i>Kooli nõukogu</i>	<i>Õpetajate kolleegium</i>	<i>Töögrupid (nt kaadrigrupp, maine ja avalike suhete grupp, HEV-grupp)</i>	<i>Õpilasesindus</i>
<i>Õppetööks vajalike tingimuste loomine</i>	<i>Kooli eelarve koostamine, õpetajate töö planeerimine, analüüsimine, täiendkoolituse planeerimine</i>	<i>On toeks otsuste tegemisel, kaasab partnereid</i>	<i>Koostöö korraldamine, koolisisese teabe liikumine, õpetajate konsulteerimine</i>	<i>Metoodiliste valikute langetamine, alt üles initsiatiivi teostamine</i>	<i>Osalemine koolielu korraldamises</i>

Karjäärinõustamine on märksõnana kooli arengukavas sees. Me teeme koostööd Kutsehariduskeskusega. Üheksandas klassis olen ühendust võtnud sealsete karjäärinõustajatega ja oleme teinud karjääriteemalisi loenguid. Klassijuhatajad üheksandast klassist alates peavad karjäärivaldkonnal silma peal hoidma. Ja siis 9. klassis ja ka 11. või 12. tellime karjäärinõustamise teenust. Meil endal ei ole ei karjäärikoordinaatorit ega spetsiaalset inimest, kes sellega tegeleks, ega kursust ka mitte. See on puhtalt klassiõpetaja töö.

Kokkuvõtteks

Läbivad teemad võib tinglikult jaotada kaheks. Esimeste puhul on oluline eraldi koordineeriva spetsialisti või üksuse (nt nõukogu, töörühm) olemasolu ning võimalusel ka läbiva teema kursus või valikaine. Samas on ikkagi oluline, et lisaks eraldi lühikesele kursusele ka kõikides ainetes antud läbivate teemade eesmärkidele tähelepanu pööratakse kuivõrd on neid võimalik täita vaid kõikide ainete ühistööna. Lisaks annavad läbivad teemad ainetele kitsaste ainealaste õpitulemuste kõrval ka laiemad eesmärgid. Teiste puhul on läbiv teema tõesti läbiv – näiteks väärtused ja kõlblus, kus põhirõhk on erinevate osapoolte vahelistel kokkulepetel, mida oluliseks peetakse, kuidas sellest aru saadakse ning milliste meetodite või tegevuste kaudu soovitud tulemusteni jõutakse. Kindlasti peaks ka kogu koolikeskkonna korraldamisel kõikide läbivate teemade eesmärke silmas pidama.

Kõikide uuritud koolide puhul olid läbivad teemad võetud üheks prioriteediks ning karjääri teema puhul olid koolides ka karjäärikoordinaatorid, kes läbiva teema eest vastutasid. Koordinaatori roll on seega väga oluline – koolis on inimene, kes antud teema kohta infot kogub, tegevusi planeerib ning ellu viib ja hiljem tehtut analüüsib. Üha rohkem tähtsustub koordineerimise kõrval ka erinevate osapoolte – õpilaste, õpetajate ja lastevanemate esmase nõustamise roll. Erinevalt teistest läbivatest teemadest on karjääri teema puhul otstarbekas eraldi karjäärikursuse (või valikaine) olemasolu. Karjäärikoordinaator saab oma tööd efektiivselt teha vaid siis, kui tema töö on tasustatud (olenevalt kooli suurusest võib koha suurus varieeruda), sest sellega kaasneb ka reaalne ajaressurss töö sisuliseks teostamiseks.

Ka terviseedendus ei ole koolide jaoks midagi uut, kuid võrreldes karjääriõppega on sellel läbival teemal laiem kandepind. Koolides on moodustatud tervisenõukogud ning korraldatakse tervist edendavaid üritusi. Põhirõhk on tervisliku koolikeskkonna loomisel ning tervisealase informatsiooni jagamisel.

Läbiv teema Väärtused ja kõlblus puhul on oluline aru saada sellest, et kooli kui kogukonna ja organisatsiooni ühised eesmärgid ja kultuur realiseeruvad koolis tähtsustatud väärtuste kaudu.

II

Läbivate teemade rakendamise võimalikud viisid

2.1. Läbivate teemade käsitlemine spetsiaalse valdkonnatunnina

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Meil karjääriõpetust eraldi kursusena siiani õppekavas ei ole. Pakkusin klassijuhatajatele 8. klassis nõ paketti karjääriõppe tundidest, mille hulgast nad võisid valida. Viisin need tunnid klassijuhataja tundide raames ise läbi, ideaalis tegin kuni 10 tundi õppeaasta jooksul. Õpetajad said seda oma klassijuhataja tööplaanis kajastada ja kuna see on väga aktuaalne ja oluline, siis ka need, kes sisuliselt ei olnud motiveeritud, võtsid selle pakkumise vastu.

Meie kooli karjääriõppe süsteem on jõudnud niikaugele, et mul on aeg hakata mõtlema nii oma ainete peale, kui ka integratsiooni peale teiste ainetega, kuidas karjäärитеemat teistesse ainetesse sisse viia. Ainetunnis (inimeseõpetus) ma nii süstemaatiliselt ja teadlikult, et nüüd võtan karjääriõpetuse rakursi, ei tee. See tuleb rohkem näidete kaudu, näiteks kui ma räägin suhtlemisõskusest ja sellest, mis siis juhtub, kui ma suhelda ei oska, siis toon teiste kõrvale ka professionaalse või ametialase suhtluse. Niimoodi seostada on päris võimalik. Seda võiks ehk isegi rohkem teha, see ongi ainetevaheline integratsioon, mida me tegelikult ju tunnis teeme ka, aga tihti ei teadvusta seda. Esialgu võiks eesrindlikumate kolleegidega maha istuda ja mõtiskleda, et nad saaksidki aru ja leiaksid ise teadlikult üles need kohad, kus nad seoseid loovad ja rõhutaksid neid, siis ongi asi juba parem.

Tartu Erakool

Väljavõtte intervjuust:

Meil on 1. kuni 3. klassini tunniplaanis huvitunnid, mis on õpetajate poolt algatatud idee. Üldiseks eesmärgiks on, et lapsed õpiksid oma huve ära tundma ja teadvustama. Need on

huvid, mis on õppimisega tihedamalt seotud, aga õppetöö raames ei jõuta nendega tegeleda. Huvitunnid toimuvad üks kord nädalas üks tund korraga. Vastavalt huvidele jagunevad õpilased gruppidesse. Tasakaalutunnis kogeb laps uusi lõõgastavaid ja pingevabu elamusi, loova liikumise, lõdvestumislugude, massaažitegevuste ning idamaise tervisevõimlemise harjutuste kaudu õpib laps paremini tunnetama oma keha. Silmaringitunnis "reisitakse" mööda maailma erinevaid ja põnevaid paiku, tutvutakse sealse kultuuriga, saadakse uusi ja huvitavaid teadmisi ning võimaluse jagada oma kogemusi. Origamitunnis tutvutakse iidse jaapani käsitöökunsti origamiga, treenitakse voltides silma ja käe koostööd, õpitakse orienteeruma paberil ja arendatakse kunstimeelt. Teadmiste ja tarkuse tunnis arendatakse mälu ja mõtlemist erinevate nuputamisülesannete, strateegiamängude ja loovusülesannete abil, õpitakse kasutama tarkuseraamatuid, harjutatakse koostööd.

Raamatuklubis saadakse sõbraks lastekirjandusega, õpitakse tundma erinevaid kirjanduse liike, luuakse ise tekste ja lavastatakse lugusid. Rahvakunsti tunnis õpitakse tundma eesti pärimuskultuuri, tegeletakse rahvatantsude, -mängude ja -juttudega, tehakse temaatilist käsitööd. Hea suhtleja tunnis kujundatakse sotsiaalsete oskuste ja väärtuskasvatuse kõrval rühmatöö kaudu laste tundekasvatust, sõprus- ja peresuhteid, suhtlemisoskust, eneseteadlikkust, tolerantsust jms.

Kuna kooli juures töötab ka huvikool, siis on oluline, et ringid ei korduks, ja kui huvi tekib, saavad lapsed edasi minna juba huvikooli. Poole aasta pealt saab huvisid vahetada ehk siis kolme aasta peale võib läbi käia kuus huviala. Huvitunnid algasid septembrist ja me ise oleme hästi palju korralduslikus mõttes õppinud, kuidas huvitunde korraldada. Kui alguses rääkisime või mõtlesime, et võiks olla poolaastas üks huvi, millega laps tutvub, siis nüüd toimus üleminek kolmele perioodile. Me tunneme, et asjad lähevad väga suurde lõtku, et koolivaheajad omamoodi, perioodid omamoodi ja huvitunnid veel kolmandat moodi, väikese lapse jaoks on see pigem segadust tekitav. Oleme omavahel sellises korrektiivis kokku leppinud, et teeme periooditi ja lapsed saavad aasta jooksul kolme huviga tutvuda. Võrreldes algse huvitundide nimekirjaga on juurde tulnud hea suhtleja tund. Lastele meeldivad huvitunnid väga, ka vanemad on hästi rahul. Me tunneme, et tasakaalutunnist hakkab välja kasvama üks 5. klassile mõeldud kursus, kuna nemad on hästi aktiivsed ja energilised, siis tahaksime neile õpetada erinevaid võtteid, kuidas keskenduda. Nad ise on õnnelikud, kui nad sellega hakkama saavad, aga nad ei oska erinevaid lõõgastumise ja keskendumise harjutusi. Selle idee edasiarendusena käivad viiendikud ühe perioodi jooksul tasakaalutundides, kus tegeletakse idamaade tervisevõimlemise, keskendumisharjutuste, massaažiga.

Meil on oma õppekava selle aasta plaani sisse kirjutatud, et õppeaasta lõpus teeme nõ pilootaasta põhjal kokkuvõtted, mis me õppekavasse sisse kirjutame ehk mis on nii head asjad, et neid tasuks jätkata. Huvitundide osas arvame, et igal aastal võiks seda pakutavate huvitundide nimekirja pisut muuta või vähemalt mõne huviga täiendada. Praegu tunneme, et koolis võiks olla rohkem erinevaid huvitavaid inimesi, mitte et meie kooli õpetajad huvitavad ei oleks, vaid vahelduse mõttes võiks olla veel teistsuguseid inimesi ja rohkem liikumisega seotud huvisid. Et huvid oleks ka natuke koolitunde tasakaalustavad. Hindeid me muidugi huvitunnis ei pane, ka perioodi lõpus mitte.

Keskuste mõte on hästi meie kooli eesmärkidega sobiv, st mitte ainult ainekeskselt, vaid teemakeskselt läheneda. Keskused valisime vahel kunstlikult, vahel otse elust ja need sobivad ka väga hästi uue õppekavaga. Keskuste päevi on meie koolis enne ka toimunud, aga alati mitte läbivate teemadega seonduvalt, vaid tulenevalt kooli vajadustest, näiteks korraldasime tolerantsuse ja sallivuse päev, aga ka esmaabi ja tervisega seonduva keskuse. Samas ainult keskuste päevade kavandamine ei anna seda, et nüüd on läbivad teemad kaetud. Mõte ongi selles, et nad on läbivad. Plaanime teha keskuste päevi vähemalt kolm korda aastas iga trimestri lõpus. Eesmärgiks on korraldada õppetöö teistmoodi – segarühmad 4.-9. klasside vahel. Ideestik, mida seal tehakse, tuleks õpetajatelt. Iga päeva puhul on vastutajaks üks või kaks õpetajat, huvijuht, väljastpoolt esinejad. Mõned teemad on tõesti sellised, mis on selgelt läbivad ja mille kohta ei ole mõtet teha eraldi päeva, näiteks väärtused. Järgmisel õppeaastal on esimene kultuurilise identiteedi keskus, teine karjäär ja kolmas keskkond. Kokkulepped tehakse õppeaasta alguses, et saaksid hästi toimima: kui õpetaja teab, et see on tema korraldada, siis ta otsustab, kas kaasata veel kedagi, keda kutsuda ja mida teha. Püütakse vältida koolitunnivormi, et lapsed oleksid hästi tegusad. Eraldi ressursi selleks planeeritud ei ole, külalisi saab kutsuda näiteks lapsevanemate hulgast.

Keskuste lõpus anname õpilastele 3-4 minutit aega tagasiside küsimustele vastamiseks. Seejärel arutavad õpetajad saadud tagasiside omavahel läbi ja panevad kokkuvõtte kollektiivi blogisse, et kõik saaksid tagasisidega tutvuda. Keskuste tegevustel võiks olla konkreetne väljund, näiteks ühes keskuses teevad ja viimases esitlevad töö tulemust. Numbrilist hinnet aga ei panda kunagi.

Erinevate algklasside koos tegutsemine vähendab rivaalitsemist klasside vahel, õpilased peavad omavahel koostööd tegema. Ka 1. kuni 3. klassis saab keskuste päeval teha erinevate klasside õpilastest segarühmi, läbi selliste ühisürituste leiavad nad endale ka uusi sõpru. Puututakse kokku ka erinevate õpetajatega ning sellisel viisil hakatakse aktsepteerima ja respektseerima ka teisi õpetajaid enda õpetaja kõrval. Sel viisil õpivad ka õpetajad kõiki õpilasi tundma. Sellisel üritusel on ka väärtuse aspekt – kaasõpilased ja õpetajad ei ole sel juhul anonüümsed, õpitakse tundma oma kooli kõiki õpilasi.

Kultuurilise identiteedi läbiva teema käsitlemiseks 1.-3. klasside keskuste päeva otsustasid õpetajad teha kokkuleppel lapsevanematega ühe suure õpitoana, kuna neil on klassides palju erinevast rahvustest lapsi. Iga erinevast rahvusest pärit laps, kes on valmis ja kes tahab, tutvustab õpitoas natuke oma rahva traditsioone – võtab kaasa mõne toidu või õpetab teistele mõne tantsu, muusikaõpetaja on ka sinna kaasatud.

Tartu Erakooli kultuurilise identiteedi teemalisest keskuste päevast II ja III kooliastmele, kokkuvõtte kirjutas Astrid Tiideberg:

Läbiva teema Kultuuriline identiteet ideedest kantuna leidsid Tartu Erakooli õpetajad, et 26. novembril 2010. aasta kodanikupäeva tähistamisel võime need põhimõtted oma õppepäeva sisustamisel aluseks võtta. Alguses tekitas kõhklusi eelkõige küsimus, kas temaatika ei osutu keerulisemaks, kui ette kujutame, sest lähtusime soovist viia kogu õppepäeva läbivat üritust kõigisse põhikooli astmetesse. Püüdsime õpilasi panna mõistma kultuuridevahelisi erinevusi ja ka sarnasusi ning olema salliv ja suhtuma lugupidavalt teistesse kultuuridesse, tavadesse. Ehtasime päeva üles keskustena ning erinevate teemablokkidena. Et kogetu oleks veelgi praktilisem, siis sättisime seitsmesse keskusse 4.-9. klassi õpilased segamini (keskuses oli tavaliselt 12 õpilast, seetõttu sai teha ka rühmatööd) ning jälgisime ja suunasime nende koostööd ja omavahelist suhtlemist. Püüdsime silmaringi arendamiseks lisada ka teemasid, mis puudutasid globaalseid sotsiaalseid muresid – nii tegeleti keskustes järgmiste probleemidega: õiglane kaubandus, vaesus, toidupuudus ja nälg maailmas, hariduse võimalused maailmas, stereotüübid (erinevate rahvaste kombed ja tavad, stereotüüpne lähenemine, diskrimineerimine). Õppisime tundma erinevate rahvaste tantse ning panime paberile oma seisukohad sallivuse kohta, kujundades plakati.

Suureks abiks olid vastava temaatika käsitlemisel filmid, mida laenutasime Maailmakooli portaalis olevast filmoteegist. See portaal tegutseb kolme maailmahariduse projekti omavahelises koostöös: Jaan Tõnissoni Instituudi projekt Vaata ja muuda, Ühendus Humana Estonia projekt Solidaarne kool ning Eesti Rohelise Liikumise õiglase kaubanduse projekt. Portaali tehnilist teostamist toetab Eesti

Välispoliitika Instituut. Filmidena kasutasime järgnevaid: „Terve ilm“ 1. Sissejuhatus arengukoostöö temaatikasse. 2. Õiglase kaubandus; „Rohujuure koomiks“ (India tütarlaste hariduse võimalustest); „Maa ilma peidetud nägu“ (erinevad inimesed kirjeldavad oma elu Nigeerias, Nepaalis, Mehhikos, Tais); „Lilled saar“ (vaesuse probleem Brasiilias). Filmide kõrvale lisasime praktilise ühistegevuse. Koostasime ideekaardi vaesuse ja selle tekkimine võimaluste kohta; tegime ajurünnaku, kuidas lahendada toidupuuduse probleeme maailmas; selgitasime erinevates kooliastmetes välja parimad õiglase kaubanduse temaatika ja keskkonnaprobleemide tundjad (toimusid viktoriinid), mängisime erinevaid rollimänge (kui erinevalt üksteist maailmas tervitatakse; mis siis juhtub, kui järjekorras tekib tüli erinevast rassist inimeste vahel; kuidas käituda, kui on võimalus valida uue ja parema mobiiltelefoni ning annetuse vahel, aitamaks neid, kel on kusagil raskem ja keerulisem elu).

Keskuste päeva lõpus viisime õpilaste hulgas läbi küsitluse: mis neile meeldis, mis mitte ja mida nad tahavad seoses teemaga lisada. Nendest kokkuvõtteid tehes selgus, et õpilased mõistsid teemat ning pidasid päeva harivaks ja mõtlemapanevaks. Keskuste päeva aitasid läbi viia lisaks eelpool mainitud projektile Vaata ja muuda ka erinevad meie kooli õpetajad, kes tulid keskuste juhtimisega suurepäraselt toime.

Keskuste päeva kokkuvõtteks võib esile tuua, et meie ettekujutus teema liigsest keerukusest ja raskusest osutus ekslikuks. Püüdsime õpilastele selgitada, et erisused on respektieritavad ning mitmekesistavad maailma, aidates samas mõista, et sellel teel orienteerumisel aitab oma rahvuse tugev kultuuriline identiteet.

Ainenädalad on praegu juba hästi toimivad. Meil on matemaatika-, emakeele- ja võõrkeelte nädal. Aga arutelu leiti, et oleks vaja kaunite kunstide nädalat (näiteks käsitöö), ohutusega seotud liiklusnädalat kooliaasta alguses ja loodusnädalat aprillis (nt väljasõit, loodusfilmide vaatamine). Uue õppeaasta tegevusplaanis on need kirjas. Juunikuus arutame tegevusi ja vaatame, mida see realselt tähendab, milliseid korrektiive peame tegema.

Karjääriteema on veel üks koht, kus me oma head teed otsime. Jõudsime selle järelduseni praeguse üheksanda klassi põhjal, kes on keerukas seltskond ja kellega viimase kahe aasta jooksul oleks väga teadlikult pidanud tegelema eneseanalüüsi ja –otsingutega. Nendega on midagi kuskilt tegemata jäänud. Karjäärikoordinaatoril on koolipsühholoogina vähe aega olnud karjääri teemaga tegeleda. Peame mingi oma lahenduse leidma, ühe võimalusena oleme kaalunud kursuse mõtet, et alustada seitsmenda klassi viimasel perioodil, minna kaheksandas ka ühe perioodiga edasi ja üheksandas klassis samuti esimene periood: selleks

ajaks, kui nad oma valiku peavad tegema, oleks neil karjääriplaneerimisega seotud põhilised teadmised ja oskused olemas. Meil on karjääriteema just tänu kooliõppekava planeerimisele esile tõusnud ja tähelepanu saanud. Kogu aeg on kõik arvanud, et ju klassijuhatajad seda teevad ja üks nad midagi on teinudki, aga nad on olnud ilma toeta ja ei pea õigeks, et karjääriõpe toimub ainult töölehtede täitmisena. See peaks toimuma teismoodi: põhjalikumalt ja läbivalt pikema perioodi jooksul.

Sellel aastal sai tehtud muudatusi IKT-s. Arvutiõpetus oli meil läbi üheksa aasta eraldi aina. Aga tunneme, et arvutiõpetus iseenesest ei ole enam tänapäeval see, mis võiks ja peaks niipalju tähelepanu saama. Sidusime arvutiõpetuse 1.-3. klassini üldõpetusega, kuigi õpitulemused on veel kokku leppimata. Edaspidiste õpingute huvides on meil vaja teada, mida õpilane on oma õpetaja käe all õppinud, mida ta peaks oskama ja teadma. Praegu on meil neljandast klassist alates (tuleval aastal viiendast klassist alates, seoses kooliastmete muutusega) erinevad kursused, kus käsitletakse arvutioskust kui ühte õpioskust. Algavad õpioskuste kursus, arvutioskuste kursus, uurimistöö kursus. Tõenäoliselt tuleb ka kutsesuunitluse kursus, või vähemalt midagi sellist tahame teha, see on ka välja kujundamisel. Tunneme, et neid kursuseid oleks kindlasti vaja.

C. R. Jakobsoni nim Gümnaasium

Koolis on loodud valikainete süsteem, mis toetab tehnoloogia teemat, karjääriplaneerimise teemat, tervise ja ohutuse teemat ja väärtuste ning identiteedi teemat. Iga kursuse taga seisab konkreetne õpetaja, kes õppeaasta alguses tutvustab õpilastele kursuse eesmärgi ja sisu. Seejärel õpilased valivad, millise kursuse nad läbivad esimesel ja millise teisel gümnaasiumiaastal. Valikainete tunnid on tunniplaanis kõikidel klassidel ühel ajal. See võimaldab teha valikuid gruppides.

Seoses uue õppekava rakendamisega plaanib Viljandi kool hakata põhikoolis pakkuma integreeritud ainevaldkondlikke kursusi, mis peaksid senisest paremini toetama õpilastel tervikpildi kujunemist mingis ainevaldkonnas.

Viimsi Keskkool

Väljavõte intervjuust:

Läbivate teemade rakendamist saavad juhendada klassijuhatajad. Klassijuhatajatöö sisuline pool ja on viimasel ajal fookusesse tõusnud, siin on ootus ka ülikoolidele, et klassijuhatajad saaksid professionaalse ettevalmistuse. Klassiastme klassijuhatajate meeskonnatöö on ülioluline, et leida kokkupuutepunktid ja võimalused läbivate teemade realiseerimisel. Meil on rahvusvaheline projekt, mis on ühe läbiva teema – karjääriõpetusega – täiesti seotud. Selle oluliseks osaks on klassijuhataja ja õpilaste mapp. Ühised probleemsed teemad valmistatakse ette koos, näiteks tegelemine hiline misega. Diskussioon väärtuste üle käib läbi erinevate ürituste, õppekäikude, klassijuhatajatunni. Kolmandas ja neljandas kooliastmes on põhitähelepanu karjääri planeerimisel. Paljud läbivad teemad realiseeritakse läbi gümnaasiumi valikainete: esmaabi, karjääriplaneerimine, ettevõtluse alused, meediaõpetus, kultuurilugu.

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Religiooniõpetus on meil õppekavas juba esimesest klassist, mis annab väga palju võimalusi toetada või aidata üldist arengut. See on lisaväärtus, kus saab lisaks toetada ja minna lugude ja teemadega sügavuti, näiteks arutleda inimliku olemise üle, elu ja surma, saatuse üle väga põhjalikult. Teistes tundides saab neid teemasid ainult kaudselt puudutada, aga religiooniõpetuses saab nendel teemadel sügavuti minna. Esimeses klassis on seal ka muinasjutud. Religiooniõpetus lähtub inimesest ja waldorfpedagoogika näeb, et inimeses on olemas ka religioosne alge, see tähendab aukartuse võime ja püüd millegi kõrgema poole endas. Seda püüab religiooniõpetus inimeses toetada, kasutades vastavas eas võimalikult sobivaid lugusid ja biograafiaid. Religiooniõpetus ei ole seotud mingi kindla usundiga, vaid inimesega. See ei sea mingeid piire, iga pere saab ise otsustada oma usuliste väärtuste üle ja kuhu ta oma lapse saadab, see on lihtsalt üks kasvatuse osa. Usundite õpetamine toimub alles ülaastmes, kui laps on selleks küps, juba enam-vähem väljakujunenud inimene, et mõista kõiki usundeid. Kui seda enne sisse tuua, siis laps kaldub, aga hiljem, kui otsustusvõime on juba

väljakujunenud, saab ta ise otsuseid teha. Seepärast on usundite käsitlemine religiooniõpetuses üks viimaseid teemasid, kuhu lõpuks välja jõutakse.

Gümnaasiumis tulevad õppekavasse sellised ained nagu psühholoogia ja perekonnaõpetus, mis ka toetavad õpilaste väärtuste kujunemist.

Kokkuvõtteks

Läbiva teema käsitlemine spetsiaalse valdkonnatunnina toimub uuritud koolides kas eraldi kursusena (nt IKT, karjäär, meedia), huvitunnina, keskusena (nt kultuuriline identiteet), valikainena (nt esmaabi, karjääriplaneerimine, meediaõpetus, kultuurilugu), ainenädalana (nt liiklusnädal, loodusnädal) või klassijuhataja töö raames. Viimase puhul on eriti esile toodud ühe klassiastme klassijuhatajate meeskonnatöö olulisust.

Spetsiaalne valdkonnatund annab võimaluse tegeleda käsitletava teema kui tervikuga ja minna süvitsi, kujundades põhilised teadmised ja oskused. Samas on näiteks arvutiõpetuse õpetamist eraldi aienena peetud ebaotstarbekaks ja seotud see näiteks üldõpetuse ja üldoskuste arendamisega. Õppimisel keskustes on oluliseks koostööd erinevate õpetajate vahel, erinevate partnerite kaasamine (nt lapsevanemad), seejuures püütakse vältida tavapärase tunni vormi, kasutada aktiivõppemeetodeid ja rühmatööd õpilaste omavaheliste (sh erinevate klasside õpilaste) suhete parandamiseks ja võistlemise vältimiseks. Numbriline hindamine on asendatud tagasiside andmisega küsimustikule vastamise kaudu. Huvitunnid on lisatud tunniplaani eesmärgiga õpilaste enesekohaseid oskusi – enda huve ja võimeid paremini tundma õppida. Nii näiteks on välja pakutud hea suhtleja või tasakaalutunni ideed.

2.2. Läbivate teemade rakendamine aineüleselt

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Kui klassijuhatajad saavad endale uue klassi, näiteks viiendas klassis, kellega nad hakkavad tegelema, võiks klassijuhataja koordineerida karjääriteemalise portfoolio koondamist. Koguda sinna kokku info, mis on kooli karjääriteemaliste üritustega seotud, kas keegi on külas käinud või nad ise on kuskil käinud, on toimunud mingi loeng või olnud töötuba vms. See oleks ideaalvariant, mida mõned üksikud klassijuhatajad on seni kasutanud. Portfoolio variant oleks väga hea võimalus aastate jooksul kõik karjääriteemaline info kokku koondada, vajadusel materjale revideeritakse või võetakse osad välja. Ja kui klass jõuab üheksanda lõppu, on tal sisuliselt viiendast või miks mitte esimesest alates koondatud materjalid koos, nii et õpilane näeb, kuhu ta on liikunud. Siis oleks koht, kus kõik tehtu läbi erinevate tegevuste kinnistub. See on selline ideaal, mis nõuab klassijuhatajalt ruumi, kuhu neid mappe panna ja hoida.

Erinevatel aastatel ja erinevates klassides toimub midagi, kevadel karjäärimäng, siis käime õppekäigul, teine kord teeme töölehte ja siis on hoopis klassijuhataja tund, see on nagu varjatud õppekava lapse jaoks, õpilane ei saagi aru, et me teda kujundame või talle erinevaid võimalusi pakume. Algklasside klassijuhatajad käivad kõige rohkem õpilastega väljas ja nende võimalused on märksa suuremad kui aineõpetajatel.

Läbiva teema integreerimine ei pea ju olema selline, et ma panen sildi tahvlile välja, et täna on karjääriteemaline tund. See ei pea alati olema ka see, et ma ise räägin millestki, vaid ma panen lapsi tegema midagi, mis kaudselt toetab nende huvide ja võimete teadvustamist ja nad teevad midagi läbi, saavad mingid kogemused. Loomulikult on hea, kui ma seda õpilastele teadlikult ka rõhutan, et nad saaksid aru, kuidas teemad on omavahel seotud – mida ma siit nüüd õppisin, mis see mulle kasu annab tulevikus, kui oma kooli ära lõpetan. Aga teadlikustamise koht on veel nõrk.

Tartu Erakool

LT rakendamisel I kooliastmes on põhirõhk LT integreerimisel aineõppesse, iga õpetaja leiab ise, millal või kuidas ta antud LT rakendab ja lastele tutvustab. Sageli viiakse üritusi siiski koos läbi. LT rakendamisel on abiks õpikud, kus LT kenasti kajastuvad. Arutelu toimub jooksvalt, igapäevase töö käigus, ühiste ürituste planeerimise ja korraldamise kaudu, rahvakalendri tähtpäevade tähistamise kaudu. Erinevatel inimestel on erinevad ideed, sellisel viisil saavad kõik kokku. Õppeaasta algul pannakse ürituste plaan üldjoontes paika, täpsem sisu väljatöötamine toimub juba jooksvalt.

Kambja Põhikool

Väljavõte intervjuust:

Läbivaid teemasid ei ole vaja käsitleda mitte iga tund ja alati, vaid aeg-ajalt. Näiteks võib õpetaja iga teema juures poetada fraasi, mis seob detaili ja loob seose läbiva teemaga. Pigem tuleb näha läbiva teema käsitlemiseks sobivaid kohti, mõnel on selleks näiteks anekdootid, mida nad räägivad. Läbiva teema käsitlemine ei pea olema tingimata mingi suur ettevõtmine või eraldi korraldatud üritus, vaid seda saab teha ka ainetunnis pisiasjade mainimise kaudu, näiteks teeb õpetaja viiteid, milliste elukutsete juures õpitavaid teadmisi võiks vaja minna. Õpilasel on oluline saada infot ka iseenda kohta, seda võib teha näiteks kirjutades kirjandit sellisel teemal, et mõtleksid sellele, mida pead oluliseks või mida hindad, et teadvustaksid endale oma huve ja võimeid. Õpetaja omakorda peaks teadvustama, mida ta karjääri teema käsitlemiseks õppetunnis teeb ja milleks – mis on konkreetne eesmärk, milleni ta tahab jõuda? Kõike seda, mida koolis igapäevaselt õpetatakse, läheb õpilasel tulevases elus (sh tööelus) vaja, näiteks et õpilane oskaks kasutada arvutit, ennast kirjalikult väljendada jm.

Näide dokumentatsioonist: Kambja Põhikooli karjääriõpe läbiva teemana I kooliastmes

Emakeel

Elukutseid tutvustavad lugemispalad

Kelleks saada

Rollimängud

Info iseenese kohta: oskuste, väärtushinnangute, huvide

Matemaatika

Tekstülesanded

Raha ja raha väärtus

Elukutsed

Ehitamine, mõõtmine,

väljaselgitamine Töömaailm Õppimise vajalikkus Koolimäng Koostöövõime	planeerimine, otsustamine
<u>Loodusõpetus</u> Toitumine Tervishoid Põllundus Eestis, talupidamine Mikroskoop, binokkel Hammaste tervishoid Blendamed projekt	<u>Oskusained</u> Kõik tööd on head (joonistused, laulud, käsitöö) Vanavanemate, emad ja isa töö väärtustamine Leidlikkus ja initsiatiiv loomingus
<u>Tunniväline tegevus</u> Koolialmanahh Õpilaskonverents Õpetajate päev koolis Õppekäigud kodukohas erinevate elukutsetega tutvumiseks - müüja, arst, medõde apteeker, sidetöötaja jt Kohtumised erinevate elukutsete esindajatega - vanemad, vilistlased, tuntud kambjalased Õpimapp - meie esivanemate ametid Näitus õpilastöödest	

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõte intervjuust:

Igas aines on väärtuste teema sees, meil ei ole küll valdkonniti erinevusi, et saab öelda, et mõnes aines käsitletakse väärtusi rohkem. Väärtusi aitab kujundada jutustamisainestik ehk lood erinevates ainetes, mis on maailma tarkuse edastamine lapsele just selles vanuses mõistetavas hingelises keeles. Esimese klassi laps kuulab rõõmuga muinasjuttu. Ta saab sealt selliseid ürgpilte või arhetüüpe, mille sees on moraalsed väärtused pildi kujul, kõigis nendes lugudes. Tähtis on ka keel, mille kaudu saab väärtusi kujundada.

Jutustamisainestik algab muinasjuttudega, teises klassis tulevad valmid ja legendid, et oleks esindatud inimese kaks poolt: ühest küljest inimlik ja teisest küljest impulsid, ideaalid ja madalad (loomalikud) instinktid. Kolmandas klassis on jutustavaks aineks Vana Testamendi lood. Neljandas klassis saagad, mütolooia (nt Kalevala jutuliselt) ja siis viiendas klassis on laps kõige harmoonilisem ja siis meie oleme ka Vanade Kreeklaste juures ja käsitleme ajalooliselt Vanade Idamaade mütolooiat ja Vanade Kreeklaste mütolooiat, kuuendas klassis on juba Vana Rooma.

Otsesed kasvatuslikud meetodid on meie tunnistus-salmid. Need on otseselt lapsele mõeldud ja kavalas keeles kirjanud mõtted, mida õpetaja õpilasele öelda tahab. Salmid on esitatud pigem ideaalpildina, et just ideaalpilt lapsele silmade ette jääks, mitte niivõrd toonitada tema vigu, vaid esitada see vastaspool, et selle järgi saaks sihti seada. Kuigi salmis võivad olla mõlemad sees – nii lapse tugev külg, kui ka see, millega ta veel tegelema peab. Kõlama peaks jääma suundumus. Tavaliselt see liikumine tulebki läbi selle, et see tugev külg on lihtsalt olemas. Ja laps loeb siis seda nädalas korra, tavaliselt sellel päeval, kui ta sündinud on, näiteks kui ta on pühapäeva laps, siis tavaliselt esmaspäeva hommikul. See salm saadab last läbi terve aasta ja tavaliselt aasta lõpus saab ta uue salmi järgmiseks aastaks kaasa. Tavaliselt on lastel kuu ajaga kõikide salmid peas ja kui mõni laps puudub, siis loeb klass salmi tema eest.

Siis on meil veel moraalilood, mida klassiõpetajad ka mõnikord kasutavad. Põhimõte on selline, et kui midagi toimub, aga ei taha lahendada seda mingil teisel meetodil, siis on võimalik panna see juhtum loo sisse ja rääkida seda lugu klassile. Aga selleks peavad õpetajal olema teatavad eeldused, ta peab oskama lugu kujundada. Kui on juhtunud mingi pahandus, siis üks võimalus selle lahendamiseks on lapsega pahandada, aga teine võimalus on jutustada järgmise päeva hommikul klassile lugu, kus on pahandusega mingi analoogia. Lugu jutustades tuleb olla väga taktitundeline, sest lapsed võivad olla väga tundlikud, isegi kui sa püüad jälgi segada, võib lapsele tunduda, et kõik saavad aru, et räägitakse temast. Kui tegelikult juhtus pahandus poisiga, siis loos oli tegelaseks tüdruk ja võib-olla hoopis ühes teises kohas, ühes teises koolis. Loos tuuakse välja, mis oli antud käitumises taunitavat ja et selline käitumine ei ole jätkusuutlik. Loo lõppu antakse ka üks positiivne lahendus, kuidas selle olukorraga hakkama saada.

Väärtusi kujundatakse ka läbi erinevate praktiliste ettevõtmiste, sellepärast et neid ei saa õpetada ainult välispidiselt. Loomulikult ei õnnestu ka waldorfkoolis kõik ideaalselt. Aga me vähemalt teadvustame, et ainult ütlemisest, mis on hea või õige, midagi ei muutu. Selliste ühiste projektide, nagu koolipeod ja näidendi ettevalmistamine, käigus toimub palju rohkem kui tunnis millestki lihtsalt rääkides. See on üks osa, et oleme teadvustanud, et väärtuste kujundamine ei ole lihtne. Just nagu maailmaski, et kõik enamasti teavad, mis on keskkonnaprobleemid, aga millegipärast asjad ei muutu, kuigi kõigest sellest räägitakse ja me teame, mis on valesti ja mida peaks teistmoodi tegema. Otstarbekam on läheneda sellele läbi ühiste ettevõtmiste, nagu näiteks laada korraldamine, mis on ühe klassi põhiülesandeks koos vanematega teha, sest selliste tegevuste käigus saadakse kogemused – mis juhtub, kui ma eksin, mis juhtub, kui ma jätan mõne asja tegemata? Tulemus on kohe praktiliselt näha, muidu ütleb õpetaja et õige-vale, selline tagasiside on ühekiilgne.

Kokkuvõte

Läbivate teemade rakendamine aineüleselt on veel paljudes koolides katsetamise faasis. Seejuures saab toetuda juba väljakujunenud aineülesetele õppevormidele näiteks üldõpe. Tartu Erakool tunneb vajadust läbivate teemade ja lõimingu kaudu vähendada killustatust erinevate ainete vahel, pakkudes õpilastele võimalust keskenduda pikema perioodi jooksul mõnele konkreetsele ainele. Samas näiteks karjääri teema puhul on probleemiks tehtu seostamine tervikuks viisil, et ka õpilane seda tajuks.

Üldiseks väljakutseks on läbivate teemade teadvustatud käsitlemine õpetaja poolt – mida, millal ja miks ta seda teeb. Waldorfkoolis on kujunenud välja teatud meetodid väärtuste käsitlemiseks, näiteks erinevate lugude kaudu, mida õpilastele räägitakse. Lisaks tegeletakse väärtuste teemaga elulugude tutvustamise, tunnistus-salmide või moraalilugude kaudu, ka erinevad ühistegevuste ja praktiliste ettevõtmiste kaudu. Samas peetakse Waldorfkoolis oluliseks kogu õpetuse elulisuse põhimõtet.

2.3. Läbivate teemade rakendamine ühekordse tegevusena

Projekti läbiviimine

Tartu Tamme Gümnaasium

Eelmisel aastal osales kool „Teadlaste öö“ projektis ühe kontrollpunkti eest vastutavatena. Koolipere pidi võtma vastu kõiki Tartu linna huvilisi, aga oli ka hästi palju oma kooli õpilasi koos vanematega. See oli tihedalt seotud ka kogukonnaga, kus kooli nähti piirkonnas, majast käis läbi sadu inimesi.

Aastatöö

Tartu Erakool

Väljavõtte intervjuust:

Eelmisel aastal olid meil aastatööd 7. ja 8. klassides. Seitsmendas referaat ja kaheksandas uurimus, mis tegelikult pooleldi ebaõnnestus. Ilmselt ei olnud me ise veel piisavalt eeltööd teinud ja vaim polnud valmis; ka klass, kelle peal seda nõ esimest korda läbi viidi, on selline tavapärasest keerukam klass, kes ei innustunud ideest kuidagi. Sellel aastal tundub mulle, et õpetajad on algusest peale rohkem kaasas olnud, nii teemade väljamõtlemisel kui ka õpilaste teavitamisel. Uurimistöö aluste kursus on meil eraldi kursuseks kaheksanda klassi esimesel perioodil, et õpilased saaksid oskused ja põhiteadmised kätte ning seejärel juba ühelt õpetajalt suunavad juhised teema valimise, eesmärgi püstituse, allikate jms kohta. Õpilased alles õpivad uurimistöö tegemist, ei saa oodata, et nad nagu üliõpilased ise kõike võtaksid vedada.

Noorematel õpilastel on ka oma aastatööd. Neljanda klassi aastatöö on oma raamatu tegemine, viiendal kodu-uurimuslik töö ajalooõpetaja juhendamisel, kus on sellised erinevad väikesed kodu-uurimuslikud teemad koolivormiga, koduga, oma perega seotud, natuke ajalooga ja minevikuga seotud. Kuuendas klassis on ajalehe koostamine ja meie selle aasta mõte oli, et see võiks olla võõrkeelne ajaleht, kuna nende klassijuhataja on ka inglise keele õpetaja. Võib siduda ka mitu ainet ja aineõpetajat nt raamatu tegemisel eesti keel ja arvutiõpetus, ajalehe tegemisel inglise keel, kirjandus ja arvutiõpetus jne. See on hea võimalus aineid siduda. Õpilased ise otsustavad, kas nad teevad üksi või paaris oma väikese ajalehekese või siis klassi peale ühe suure, jagades ära erinevad žanrid, kes siis mida loob. Üheksandas klassis on aastatööks loovtöö koolile, mis iganes siis ka õpilastel oma

klassijuhataja juhendamisel pähe ei tule. See võib-olla nii seinapannoo, kaltsuvaip või hoopis mingi kaunistus, me ei näe loovtööd kitsalt. Samas võib see olla ka terve klassi etendus või luulekava jõulukontserdil, midagi, mis jääb tervele koolile mälestuseks. Aga see ei pea tingimata asi olema ja see ei tohi üheksanda muidu tavapärast koormust või pinget suureks ajada. Aastatööde korraldus on ka üks vajalik analüüsi koht kevadel. Me oleme praegu kokku leppinud klassid, teemad, vedavad õpetajad ja ka toetavad õpetajad, ühtlasi vedavad ained ja siis teised toetavad ained sinna juurde, mis on aastatööde temaatikaga seotud. Enamus õpetajaid on juba töödega alustanud. Maikuus toimuval õpilastööde nädalal võiksid seitsmendikud ja kaheksandikud oma töid õpilaskonverentsil tutvustada, panna ajalehed näituseks välja ja teha esitluse sinna juurde. Ehk saava ka üheksanda klassi õpilased oma loomingut seal näidata, kui nad on midagi valmistanud. See oleks võimalus näidata seda, mida sa aasta jooksul oled iseseisvalt teinud.

Aastatööde suund on valdavalt iseseisva töö oskuste arendamine, aga mitte ainult, mõned on ka rühma- ja paaristööd. Käitumise ja hoolsuse hindamise juures arvestasime ka iseseisva töö oskust. Jõudsime selleni, et sama tähtis on ka koostööoskus, seda me ka hindame eraldi. Referaadi ja uurimistöö kohta on välja töötatud ka nõuded, kuigi on veel ka arenguruumi.

Teemapäev

Kambja Põhikool

Kambja koolis toimuvad juba kolmandat aastat karjääripäevad – varasematel aastatel on viidud õpilasi kutsehariduskeskustesse (mitmed erinevad) ja Kuperjanovi pataljoni. Sel aastal toimus karjääripäeva raames kohtumine vilistlasega, mille kaudu tutvustati kunstniku elukutset (õpitoad kunstniku juhendamisel, valminud tööde näitus ja hindamine, näitus kunstniku loomingust). Sel ettevõtmisel oli eesmärgiks ka kontakti tihendamine kooli vilistlastega. „Tagasi kooli“ projekti kaudu on kutsutud kooli külalisi, kes tutvustavad õpilastele oma elukutset.

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Koostöös loodusainete sektiiooniga korraldasime juba kolmandat aastat järjest loodustehnoloogia päeva, kus gümnaasiumiõpilased teevad katseid väikestele. See toimub koos avatud uste päevaga, kus teiste koolide õpilased kuulavad aulas gümnaasiumisünnundade

tutvustusi ning peale seda on avatud tunnid, mida annavad gümnaasiumiõpilased ise. Tunnis on neljandate ja viiendate klasside õpilased, kellega tehakse füüsika ja keemia katseid ning näiteks ka kala lahkamist. See on päris vahva olnud.

Aasta tippsündmuseks minu jaoks on karjääripäev. Kooli jaoks on veerandi viimased päevad kõige kasutumad, sest tunde sellel päeval enam ei toimu. See on koht, kus mina saan ühe päeva ära sisustada, sest tunniressurssi mul ju ei ole. Tegemist on suure tööga, sest pean ära sisustama terve päeva neljanda kuni kaheteistkümnenda klassi õpilaste jaoks. Neljandale kuni kuuendale klassile korraldasime traditsioonilise karjäärivõistluse „Kelleks saada“. Võistluspakett on kõigile ühesugune, erinevatel tundidel tulevad erinevad e paralleelklassid kokku ja neile olen välja mõelnud erinevad ülesanded – nuputamine, meisterdamine ja tavaliselt on olnud ka oma toote meisterdamise voor erinevatel teemadel, mille nad on varem ettevalmistanud ning kohapeal esitlevad seda. Kõik kokku võtab aega 45 minutit. Mul on tublid abilised kaheksandast ja üheksandast klassist, kelle ülesandeks on olla kohtunikuks ja minu abiliseks. 45 minuti jooksul peavad nad abilistena kõike väga täpselt ja õigesti tegema.

Kümnendale ja üheteistkümnendale klassile kasutasin ära kahte paralleelselt käimasolevat programmi – rakenduskõrgkooli tutvustavat programmi „Teadlik valik“ ja lisaks kasutasime ära ka „Tagasi kooli“ kampaania. Eelmisel aastal liitsin need kaks üritust. Kõigepealt said õpilased valida, milliseid rakenduskõrgkoolide tutvustusi nad tahtsid kuulama minna ja sellele järgnes kaks tundi vilistlaste või külalistega. See oli väga võimas ja just tervik ning kontsentreeritud, tegevus toimus nelja tunni jooksul, tekkis võrdlusvõimalus lisaks kutsutud külaliste ja vilistlaste kuulamisele.

Kooli almanahh

Kambja Põhikool

Kooli almanahhi koostamine on traditsiooniliselt iga-aastane. Selle raames viivad õpilased läbi näiteks küsitlused (nt lastevanematele, vanavanematele jne) ja arendavad saadud tulemused teksti loomise kaudu oma uurimuseks või muus vormis kirjatööks. Laste ja lastevanemate kaasamine toimub seejuures vabatahtlikkuse alusel. Kooli jaoks on oluline, et almanahhi koostamine arendab õpilaste eneseväljendus- ja kirjutamisoskust. Paljudest almanahhidest leiab karjääriteema otsese kajastuse (kelleks tahan saada, minu vanemate

kooli- ja karjäärivalikud, millise kokkuvõtte kirjutaksin oma elust pensionipõlves, minu ja teiste pereliikmete huvialad jne).

Õuesõpe

Tartu Erakool

Väljavõtte intervjuust:

Õuesõpe võib olla nii mille iganes õppimine looduses või looduse õppimine. Meil on see pigem kusagil-mujal-õpe ehk mille iganes õppimine looduses. Õppimine toimub segarühmades ja on mõeldud pigem vanemale kooliastmele, nt alates 5. klassist, ja tegevused viiakse läbi koolimajast väljas. Tahaksime jätkata õppelaagritega, mis on õpetajate jaoks ikka seotud loodusega. Senine tagasiside on olnud väga hea. Õuesõppe korraldamine eeldab pikaajalist koostööd ja ettevalmistust, mis on tõsine protsess.

Uurimuslik õpe

Viimsi Keskool

Väljavõtte intervjuust:

Veel kasutamata potentsiaal on uurimuslik õpe, mille üks väljundeid on III kooliastme loovtöö. Huvi õpilastel on, aga juhendamise pool on kesises seisus, õpetajad ei oska juhendada. Kõigepealt tuleb välja mõelda uurimistööde juhendamise mudel ja mehhanism, kuidas kõigi õpilaste huve, soove ja vajadusi rahuldada ning kuhu me sellega välja jõuda tahame. Kindlasti vajab õpetaja juhendajana tuge, julgemalt tuleb ära kasutada ka ülikoolide poolt pakutavaid võimalusi. Liiga palju kipub olema uurimistööid kunsti ja kirjanduse, vähem loodusteaduste valdkonnas. Loodusteaduste populaarsuse tõstmisega on vaja alustada esimeses kooliastmes (laboritunnid, taibude ring, õuesõpe, keskkonnavalused projektid, leiutamine jne). Teadustöö on niivõrd keeruline, aga see algab väikestest asjadest.

Inimeseõpetuse aine raames on kuuendad klassid juba kolm aastat, viiendad kaks aastat käinud Päästeameti, Punase Risti ja liikluspolitsei ühiskoolitusel, mis enne kandis nime SOS, nüüd kannab Harjumaal nime GIAT. Selle ühiskoolitusega seoses toimub ka koostöö Päästeameti ja Politseiga. Toimuvad ka koolisisese esmaabivõistlused. Kaks aastat tagasi tegime maja üldist evakuatsiooni koostöös Päästeametiga, kõik oli nagu päris, sealt sai koostöö alguse.

Konkursid

Tartu Tamme Gümnaasium

Teadusprojektide konkurss on loodusainete ja inimeseõpetuse raames olnud 7.-9. klasside õpilastele kohustuslik. Sügisel antakse õpilastele tähtsust, peavad pooleteise kuu jooksul valima grupiga aine, teema ja juhendava õpetaja. Eesmärgiks on oktoobri lõpuks teha valmis teadusprojekt etteantud juhendi alusel. Võib teha nii uurimuse, õppefilmi, mudeli vms. Toimub koostöö aineõpetajate raames ja veerandi viimasel päeval toimub suur teadusprojektide esitlus, kus õpilased ise üksteist kuulavad.

Ürituse raames teeb kool koostööd teaduskeskusega AHHA, kes on neile appi tulnud, pannud välja auhindu ja valinud omad lemmikud. Mitmed projektid on kooli konkursilt edasi läinud ka üleriiklikule konkursile. Õpilased õpivad selle ürituse raames koostööd üksteisega, esinemisioskust, iseseisva töö oskust, ajaplaneerimist ja see on kõik otseselt seotud karjääriõppega.

Koostöö teiste koolidega

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Tegime kolme kooli karjääriteemalise konverentsi, saime toetust Hasartmängu maksu nõukogust. Eelmisel aastal tegime esimest korda ülelinnalise karjäärimängu võistluse, et tuua karjääriteemat ka esimesse ja teise kooliastmesse, kokku osales kümme kooli. Sama metoodikat kasutasime hiljem ka oma kooli lastega.

Kokkuvõte

Läbivate teemade rakendamine ühekordse tegevusena (nt erinevad temaatilised üritused) on kõige lihtsam viis läbivate teemade rakendamise alustamiseks. Siia alla kuuluvad sellised tegevused nagu erinevad projektid, nt Tartu Tamme Gümnaasiumis „Teadlaste öö“, aastatööd (nt raamatu või ajalehe koostamine) Tartu Erakoolis, erinevad teemapäevad nt karjääripäev või loodustehnoloogia päev, õuesõpe ja uurimustööd, erinevad konkursid (nt teadusprojektide

konkurss), viktoriinid, mängud, võistlused või konverentsid aga ka erinevad koolitused nagu Viimsi Keskkooli Päästeameti, Punase risti ja liikluspolitsei ühiskoolitus. Samas ei tohiks pikemaajaliselt vaid ühekordsete tegevustega piirduda, vastasel juhul ei täida läbivad teemad oma eesmärki – olla kogu kooli tegevusi lõimivaks vahendiks.

2.4. Läbivate teemade rakendamine klassivälise tegevusena

Esinemistegevus

Tartu Waldorfgümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Ühisväärtused saavad kujuneda, kui me üle kooli kokku tuleme, need on näiteks kuu esinemised või kuu peod, kuhu siis iga klass valmistab ette esinemisnumbreid ja lapsed teevad selleks palju tööd. Meie koolis esinevad kõik, me ei vali välja ainult tublimaid ja teisi esinema ei lase. See tähendab, et iga esinemisnumber on nii üles ehitatud, et kõigil on oma koht vastavalt sellele, millised on tema anded ja võimed. Etteasted valmivad koostöös, mis arendab tolerantsust teise inimese suhtes, sest klassi laste näol on kokku tulnud väga erinevad inimesed. Mis ilmselt on ka väga oluline väärtuste väljendamise kohalt, on aastapäevade rütm, näiteks täna on mardipäev ja meil on traditsiooniline laternapidu.

Ekskursioonid, õppekäigud

Kambja Põhikool

Väljavõtte intervjuust:

Mida vahetult ei näe, seda väga ei jäeta meelde. Näiteks kui õpilased käisid meiereis, siis nad panid tähele spetsiifilist lõhna, see kogemus saadi ainult kohapeal käies. Ka teiste erialade puhul tuleks mõelda erinevatele aspektidele, mida selle ameti rakendamine kaasa toob. Seda ei saa öelda klassis jutu käigus, sest õpetaja ei tea ette, mida õpilased võivad eemaletõukavaks pidada. Kui käidi Parvel asuva puidutööstusega tutvumas, räägiti õpilastele muuhulgas ka edust ja ekspordist. Tööstuses oli väga moodne sisseseade, head palgad ja muud võimalused, aga räägiti ka ohutusest ja sellest, mis juhtub, kui keegi näiteks suitsetab ja miks kindlustus siis tagajärgede eest ei vastuta. Õpilased puutusid kokku reeglite vajadusega antud töö ja nende reeglitest kinnipidamise olulisusega. Hetkel on sõitude eest tulnud pigem õpilastel endil tasuda. Ekskursioonid on hea võimalus süvendada mingit infot ja juhtida tähelepanu erinevatele ametitele ja tingimustele, mis töökeskkonnas valitsevad. Ettevõtetega tutvumiseks saab ära kasutada ka lapsevanemaid, kes kutsuvad klasse enda ettevõtetesse külla.

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Kui meil käis üks klass Elistvere loomapargis, siis tegin ettepaneku muuta vaatenurka ja minna ekskursioonile hoopis teise eesmärgiga – mitte minna ainult loomi vaatama, aga minna vaatama loomaparki kui asutust. Mul olid ka vastavad töölehed tehtud. Pärast ekskursiooni tekkis õpetajal küsimus, mida täidetud töölehtedega edasi teha, seda enam, et üks õpilane oli teinud kahe lehekülje pikkuse kokkuvõtte. Pakkusin õpetajale võimalust teha klassijuhataja tund, kus klass oleks Elistvere loomapargi asutus ja õpilased võiksid valida, kes millist tööd tahaks teha ning mängida see läbi, et nähtu reflekteerida ja kinnistada.

Huviringide töö

C. R. Jakobsoni nimeline Gümnaasium

C.R. Jakobsoni nim. Gümnaasiumis asutati balletistuudio 1991.aastal. Algselt töötas koolis 1 balletiklass, millest praeguseks on kujunenud tugevate traditsioonidega elujõuline ja loominguline laste-ja noortekollektiiv. Stuudios tantsib 78 tantsijat 7-s balletirühmas.

Stuudio tantsijad õpivad lisaks klassikalisele balletile nüüdistantsu, moderntantsu, improvisatsiooni ja näitlejameisterlikkust, tutvuvad tantsu-ja teatrilooaga. Balletistuudio eesmärgiks on kasvatada laia silmaringiga tantsija, kes oleks loominguline, avatud ja koostöövõimeline.

Balletistuudio lõpetajad saavad 9.klassi lõpus stuudio 1.astme diplomi, gümnaasiumi lõpus stuudio 2.astme diplomi. Balletistuudiol on laialdane kontserttegevus. Lavale on toodud tantsuetendused „Minu narr“, „Vana maja“, „Mängime „Helisevat muusikat““, „Nõia tütar“ ja kümneid kontsertprogramme. Stuudio tantsijad osalevad nii kodumaistel kui ka välisfestivalidel. Balletistuudiol on oma sümbolika ja seltsielu.

Kambja Põhikool

Huvikooli osa karjääriõppe rakendamisel on umbes pool kogu LT rakendamisest. Huviringides toimub huvide ja võimete tutvustamine, avastamine, rakendamine,

väljakujundamine, see on üheks eduka karjääriskujundamise võimaluseks. Suurema huvi korral on võimalik minna edasi õppima linna huvikoolidesse, kus saab põhjalikumalt ja tõsisemalt huvide väljaarendamisega tegeleda. Kooli huviringid võimaldavad õpilasel ennast proovile panna ja järele proovida. Koolid peaksid ringe säilitama olude kiuste.

Viimsi Keskkool

2010. aasta uus algatus on taibude ring, et leida juba algkoolist nutikaid õpilasi. Ülikoolide sõnum koolidele on olnud, et teadushimulised lapsed tuleb võimalikult vara üles leida. Tegevus toimub laboris ja katsetades. Viimasel aastal on tugevasti laborisse ja interaktiivsetesse vahenditesse investeeritud. Jaanuaris alustati robootikaringiga, et ka tehnikahuvilistele poistele midagi pakkuda. Õpilasteaduse koordinaator teeb koostööd IT-juhiga, kes kirjutab Tiigrihüppe projekte.

Klassiväliste ürituste sari

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Jätsin ära ürituste sarja „Tuli külla“, mille raames toimus aasta jooksul neli üritust, sest kutsusime külla tipptegijad. Ürituse korraldamine oli hästi töömahukas, kuid lõpuks tuli kohale ainult kümme kuni viisteist inimest. See oli selline ühekordne pingutus – teed selle ära, need kes lõpuks kohale tulevad, neil on väga tore, aga õpilaste motivatsioon osaleda koolivälistes üritustes on problemaatiline. Kui on kool, kus rahvas tahab peale tunde tulla kooli, siis on väga hästi, kuid mina sain aru, et me peame põhitegevuse suunama kohustusliku tegevuse sisse, sest vastasel juhul tulevad ikka need, kes alati käivad, aga need, kellel seda väga oleks vaja, ei jõua lihtsalt kohale. Seepärast on väga oluline LT integreerimine ainetesse, et just need, kellel õppimises millegipärast silm on tuhmiks jäänud ja motivatsiooni ei ole, need õpilased saaksid sealt mingi lisastiimuli – hästi, matemaatikat ma ei oska, aga selle eest tuleb mul midagi muud hästi välja ja ma olen sellepärast oluline. Klassiväliste ürituste probleemiks on, et hästi piinlik on viia õpilasi tundidest ära sh õpilaskonverentsidele, ka õpilaste osalemine klassivälises tegevuses on problemaatiline.

Suvelaager

Tartu Erakool

Sellel õppeaastal tuleb koolil õuesõppelaager: ekspeditsioonid, laagrid, rännakud. Uus mõte on korraldada malev. Meil on küll linnalaager, mida tehakse suvel noorematele õpilastele, aga see on ülelinnalisena välja kuulutatud ja ei ole mõeldud konkreetselt ainult meie õpilaste jaoks.

Õpilasteadus

Viimsi Keskkool

Väljavõte intervjuust:

Maaülikooli, Inglise Kolledži ja Reaalkooliga koostöös toimub kursus „Sildu teadusesse Maaülikoolis“, mida hiljem ülikoolis õppides arvestatakse. Uue õppekavaga seoses on meil ülikoolidega väga suured koostööplaanid, et hakata välja arendama gümnaasiumi õppesuundadega seotud kursusi, mida veavad just nimelt ülikoolide inimesed. Ka uurimistööde juhendamisel näeme koostöövõimalusi ülikoolidega.

Õpilasteaduse idee oli meil juba paar aastat varem, 2005. aastal ja sai alguse probleemist, et olümpiaadidele saadeti õpilasi lihtsalt heade hinnete järgi. Mõned õpilased olid kevadeks täiesti läbi, sest olümpiaadidel käisid pidevalt ühed ja samad õpilased. Esmalt oli õpilasteaduse eesmärgiks natuke seda olukorda uurida ja koordineerida, aga tegelikult on ta paisunud nüüd päris suureks. Esimese asjana kaardistasime ära, millised olümpiaadid, kui palju ja millal üldse toimuvad, kõigepealt maakondlikud olümpiaadid ja selle järgi saime paika panna koolisisese olümpiaadide kalendri, nii jäi natuke aega ka laste ettevalmistamiseks. Õpilaste tänuõhtu võtab olümpiaadiaasta kokku. Igal kevadel kutsume edukad õpilased, nende juhendajad ja vanemad kooli, et neid tänada. See on väga tugev motivaator.

Edasi tuli koostöö ülikoolidega, kõigepealt Tartu Ülikool, siis Tallinna Tehnikaülikool, Sisekaitseakadeemia ja Eesti Maaülikool. Nüüd me oleme ülikoolidega koostööd teinud just erinevate õppepäevade osas. Ülikoolidel oli juba oma pakett valmis, mida nad meile pakuvad. Olümpiaadidel osalejad on küll jäänud samaks, sest tublimad on ikkagi ühed ja samad, aga võib-olla on õpilaste koormust hajutatud. Lapsed ju ise ei tea ka, mis neil see kõige suurem

huvi on. Suurem koormus õpilaste ettevalmistamisel olümpiaadiks langebki aineõpetajale, kuid viimastel aastatel oleme katsetanud ka erinevaid teaduslaagri variante. Laagreid oleme teinud Tartu Ülikooli teaduskoolis, kaks aastat oleme käinud igal sügisesel koolivaheajal lastega seal kohalpeal, nüüd, kolmandal aastal tulid nad meile.

Võimete väljaselgitamine on üheksandas klassis hästi palju ka tugikeskuse rida. Läbi Nordpluss projekti on seitsmendale kuni üheksandale klassile fookuses just karjääriplaneerimine. Igast klassiastmest osaleb üks pilootklass.

Praktika õppetöö osana

Tartu Waldorfgümnaasium

12. klassis teevad õpilased sotsiaalpraktikat erinevates linna asutustes: kooli enda lasteaias, Maarja Koolis, lastehaiglas, Täiskasvanute Gümnaasiumis. See on tutvumine sotsiaalvaldkonnas toimuvaga - millised erinevad ametid sinna valdkonda kuuluvad ja kui erinevaid tegevusi tehakse, kui tegeldakse inimestega. 12. klassi õpilane on väga küps, kui ta tagasisivaadet teeb või esitab nädala kokkuvõtet selle kohta, mida õppis.

Vanemate kool

Viimsi Keskkool

Tegutseb vanemate kool. On katsetatud erinevaid võimalusi. Ülekoolilistest koolitustest osavõtt pole olnud aktiivne. Rohkem pakuvad huvi klassiastmepõhised probleemipõhised seminari vormis koolitused Oluliseks peetakse välja selgitada teemadering, millega vanemad haakuvad.

Tartu Waldorfgümnaasium

Waldorfkoolis tegutseb samuti vanemate kool, mis on vanematele kooskäimise kohaks. See toimub vanemate endi initsiatiivil, kuna nad on tundnud vajadust ennast koolitada midagi ühist luua. Kutsutakse õpetajaid või lektoreid parasjagu huvipakkuvatel teemadel rääkima. Teemad on mitmekesised, alates tervislikust toitumisest kuni maalimiseni, näiteks miks maalimine vajalik on, mida see lapses arendab.

Laat

Viimsi Keskkool

Väljavõtte intervjuust:

Üks väga tore ülevallaline üritus, kuhu kaasasime ka vanemad, oli taaskasutuslaat. Seal sai näiteks edasi müüa juba kasutatud, väikseks jäänud koolivormi, mis veel hea välja nägi. Seda üritust korraldasime me ka ise ja saadud tulu läks heategevuseks. Jõulude ajal on aktuaalne heategevuslaat erivajadusega laste toetuseks.

Tartu Waldorfgümnaasium

Jõululaat on igal aastal toimuv traditsiooniline üritus ja iga klass võib panustada oma tööga – kas siis vanemad või lapsed ise teevad midagi ja koguvad raha mõne suurema eesmärgi nimel, näiteks klassi lõpureisiks. Eesmärgiks ei ole igaühe omakasu – et tulin ja müüsin oma asju ja sain tulu, vaid igaüks annab oma panuse, et seda ühiselt kasutada. Tegemist on ka väärtuskasvatuse osaga.

Kokkuvõte

Läbivate teemade rakendamine klassivälise tegevusena on kõige levinum moodus. Kõige tuntum on ekskursioonid ja õppekäigud, ühised esinemised ja huviringide töö. Tuntud on ka erinevad praktikad just õppesuundadega seoses, kuid näiteks Waldorfgümnaasiumis toimub sotsiaalpraktika. Traditsioonilisemate tegevuste kõrvale on tekkinud rida uusi – näiteks suvelaager Tartu Erakoolis, erinevad laadad, näiteks heategevuslaat, jõululaat või taaskasutuslaat. Paljud ettevõtmised toimuvad ka koostöös ülikoolidega, näiteks erinevad õppepäevad või õpilasteadus Viimsi Keskkoolis. Koostööd lastevanematega aitavad kujundada nii Waldorfgümnaasiumis kui ka Viimsi Keskkoolis tegutsevad vanemate koolid.

Tähtis ei ole, milliseid erinevaid tegevusi või millises vormis koolid läbivate teemade käsitlemiseks läbi viivad. Kuid kindlasti peaks olema täidetud läbivuse nõue, see tähendab, et vähemalt osa läbiviidavatest tegevustest peavad toimuma regulaarselt. Oluline on ka see, et kõik läbivate teemade alased tegevused moodustaksid omavahel terviku.

III

Koolitused ja tugimaterjalid

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Olen läbinud ühe kursuse ülikoolis „Karjääriplaneerimise alused“. Praegu on õpitulemusi väga hea lahti kirjutada, sest ka õpitulemused on juba juhendmaterjalides olemas. Uues õppekavas on läbivatel teemadel toodud ära konkreetsed õpitulemused ja need võib lihtsalt kooliõppekavasse üle võtta. Ma ei pea enam hakkama neid välja mõtlema, vaid ma saan pigem vaadata, et kas ma võtan kõik, või ainult osad, aga ma ei pea hakkama teksti nullist ise ehitama. See on tegelikult koolidele kõige suurem probleem. Selles mõttes on uue õppekava arenduse puhul hästi palju ära tehtud.

Näiteks karjääriõpetuse puhul on toodud ka seosed aineõpetusega, et see seostub kõige rohkem inimeseõpetuse ja ühiskonnaõpetusega, kus tuleb teha koostööd. Ehk õpetus ja ka lõiming lähevad juba omavahel segamini, seal ongi juba väga raske vahet teha, millega me tegeleme.

Koolitused ja tugimaterjalid. Koolitusi on vist vähe olnud, eriti läbivate teemade kohta pole üldse olnud juba päris mitmeid aastaid. Siis kui mina karjäärikoordinaatorina alustasin, siis oli läbivatest teemadest ja lõimingust juttu, see tundus mulle tol korral väga utoopiline. Aga viimasel ajal ei ole sel teemal koolitusi olnud, samas kui metoodilisi materjale on rohkem, kui me kasutada jõuame. Võib-olla kõigil ei ole teadlikkust, millised materjalid on olemas. Karjääriõpetuse aineseksiooniga üritame olemasolevatele materjalidele viidata. Praeguses seisus oleks materjalide tutvustamist väga vaja, eriti kui uus õppekava alles rakendub ja võib-olla vaadatakse ka läbivaid teemasid uue pilguga.

Tartu Erakool

Väljavõtte intervjuust:

Väga palju abi õppekava rakendamiseks pakub hea kogemuse jagamine kasvõi mingis sellises vormis, et koolid, kellel mingi kogemus juba on, tulevad kokku, et seda head kogemust kirjeldada-jagada. Ükski kool ei võtaks ju teiselt neid mudeleid niikuinii puhtal kujul üle, see ei toimi, igaüks leiab oma tee ikka ise. Aga see oleks innustav ja toetav, näitaks et rakendamine on ikkagi võimalik ja kuidas seda võiks teha, et igaüks oma koolis päris algusest peale seda jalgratast ei peaks leiutama. Ma usun, et see koostöövõrgustik oleks kõige esimesel kohal olev abi, mis üldse väljastpoolt tulla saab. Tegelikult arvan ma, et see on valdkond, mis peab valmima sisemiste kokkulepete alusel. Koolitused ka, aga kui ma praegu mõtlen näiteks sellele koolitustele, kuhu meie inimest lähevad, siis ma väga ei kujuta ette, mida neile seal õpetatakse? Sageli ütlevad õpetajad, kui nad kuskil käivad, mina ise ka, et kõige huvitavam osa on tegelikult see, kus erinevad toredad inimesed saavad kokku ja suhteliselt vabas vormis muljetavad, mida kuskil tehakse. Sellest on tohutult palju õppida – seesama koostöövõrgustiku küsimus tegelikult. Kõige muuga saaks kool ise hakkama. Õpetajate jaoks tasuta koolitused, mida meie oleme praegu kohanud, ongi parim võimalik riigipoolne tugi õppekava rakendamiseks, sest kõik muu ongi kooli enda sees.

Viimsi Keskkool

Väljavõtte intervjuust:

Meil hakkasid eelmisel aastal väga hästi tööle kujundava hindamise professionaalsed õpikogukonnad, see pani inimesed omavahel väga hästi ja sisukale koostööle. Tervise-edenduse programmi raames on võimalik õpetajaid koolitada. Üks osa koolitusest on ümarlaua voor, kus saab rääkida enda headest kogemustest. Kõik tervist edendavad koolid saavad tuua enda häid näiteid või rääkida ka muredest.

Kokkuvõte

Probleemina tuuakse välja, et paljud koolid ei ole veel teadvustanud läbivate teemadega tegelemise vajadust ning on seepärast jätnud kasutamata võimaluse saada tasuta koolitusi. Ka

läbivate teemade (ja lõimingu) koolitusi võiks olla rohkem, eriti praegu, kui rakendusi uued õppekavad ja koolides tegeletakse kooli õppekavade ülevaatamisega.

Õppekava määrab kindlaks läbivate teemade õpetamise eesmärgid, jättes siiski koolidele vabaduse arvestada õpetamisel kooli vajadusi ja eripära. Õpetajatele ja õpilastele mõeldud tugimaterjalid, kus läbivate teemade käsitlemine on täpsemalt lahti kirjutatud (nt on toodud õpitulemused), on seega oluline toetus läbivate teemade rakendamiseks. Samas ei sooviks uuringus osalejad, et näiteks õpikutes oleksid läbivad teemad kajastatud, sest see muudaks õpikud liiga mahukateks (tuleks ju sel juhul kajastada kõiki kaheksat läbivat teemat) ning õpetajad tunneksid sel juhul survet kõike õpikus toodut ka õpetada. Paremaks võimaluseks peetakse koolidele lisamaterjalide koostamist (nt läbivate teemade ja lõimingu kogumikud, töölehed, internetikeskkonnad), mille hulgast õpetaja juba ise vastavalt vajadusele sobivad valib.

Olulise toetusena koolidele õppekava rakendamiseks tuuakse heade praktikate tutvustamise võimalused, seda nii koostöö(võrgustike) kaudu, kui ka koolituste (sh kooli sise- ja koolidevaheliste koolituste) osana. Ka koolisisest on võimalik üksteist toetada sisekoolituste (nii teoreetiliste teadmiste, kui ka praktiliste oskuste ja kogemuste jagamine), tundide ja teiste koolide külastamise.

IV

Tagasiside kogumine läbivate teemade rakendamisele

Tartu Tamme Gümnaasium

Väljavõtte intervjuust:

Gümnaasiumis olen regulaarselt tagasisidet kogunud erinevate tegevuste kohta: mis tasemel need on, mis teenuseid kool peaks pakkuma ja kuidas meie koolis selle asjaga on. Eelmisel aastal kogusin 11. ja 12. klassidelt tagasisidet nende ootuste kohta, mida neile kõige rohkem oleks vaja. Vastustest selgus, et kõike väljapakutut on väga vaja, aga kui neid üritusi siis korraldada, tuleb kohale ikka vaid 10 inimest. Tõenäoliselt on tegemist õpilaste ülekoormatusega. Võrdlesin küsitluse tulemusi 12. klassi alguses ja lõpus. Aasta-aastalt on teadlikkus suurenenud ja rahulolu on paranenud - sellest, et karjäärinõustaja on olemas ja toimuvad erinevad üritused või tundides käivad külalised. Aga 12. klassi lõpus on kõik korraga väga halvasti ja tundub, et midagi ei ole tehtud ja õpilased ei tea mitte midagi. Ehk siis nad saavad esimest korda aru, et nad ei ole ära kasutanud neid võimalusi, mis kool pakub. Sest kuidas muidu seletada seda, et kui 12. klassi sügisel on õpilased optimistlikud ja kõik läheb tõusvas joones ja siis 12. klassi lõpus on paanika.

Põhikoolis ürituste kohta ma ei ole üldiselt tagasisidet küsinud, ainult 3. ja 4. klasside käest, et kas meeldis ja mida võiks veel teha, selline tagasiside küsimustik on küll. Aga üldjuhul tean neid vastuseid juba ette – kõike võiks teha. Õpetajatelt ja juhtkonnalt ma ei ole eriti tagasisidet saanud. Sageli antakse tagasisidet siis, kui midagi on halvasti, minul seda ei ole olnud, välja arvatud see, et õpilased käivad palju tundidest ära. Ainult mõni inimene on selline, kes tuleb ja kiidab, kui midagi on hästi läinud ning tunnustab selle töö eest, mida ma teen. Meil on koolis regulaarselt koosolekud igal nädalal, kus tehakse tagasivaade, mis meil oli. See on pigem tänamise koht – kui toimus mõni oluline üritus, kui oli väga huvitav või saavutati õpilastega näiteks olümpiaadil hea koht.

Kui teen kaheksandas klassis karjääriõpetuse tunde, siis küsin küll tagasisidet, et mis meeldis, mis ei meeldinud, kas oleks midagi võinud veel olla. Ka õpetajatelt küsin erinevate kursuste kohta tagasisidet ning õpilastelt 9. ja 11. klassis toimuvate kutse-eelistuste testimiste kohta.

Näide dokumentatsioonist: Tartu Tamme Gümnaasiumi karjääriaruandest

Kuu	Kuupäev	Tegevus	Tulemused/järeldused
Aprill-mai		Tudengivari, osales 34 11.-12.kl õpilast	Tudengivari toimus sel aastal esimest korda ning suur osa huvilistest sai käia „varjutamas“ endale huvipakkuva eriala tudengit. Õpilastepoolne tagasiside on väga positiivne. Probleemiks info liikumine erinevate osapoolte vahel. Võimaluse korral kindlasti jätkata.
Jooksvalt õppeaasta jooksul		Regulaarne karjääriplaneerimisalase info ja koolitusvõimaluste vahendamine õpilastele ja õpetajatele infostendi, kooli kodulehekülje ja suulise info vahendusel klassides.	Efektiivsem on info jagamine klassides.

Lisaks on aruandes välja toodud saavutatud tulemused ja arendamist vajavad valdkonnad. Keegi ei ole mulle öelnud, et pean tegema töövarjupäeva, ma teen seda sellepärast, et õpilased on sellega väga rahul. Mul ei ole aega, et teeks õpilastega ühisarutelu, kuidas läks. Nad kirjutavad mulle essee. Ma ei saa ainetunde selleks kasutada, et arutada, kuidas läks. Minu küsimuse peale, kuidas läks, vaatavad mulle väga õnnelikud näod vastu, nii et ma saan juba aru, kuidas läks. Esseed on muidugi väga hea tagasiside vorm, sest nad reflekteerivad saadud kogemust ja mõned panevad sinna lõppu ka selle, et nad on alguses tagasi ja ei tea mitte midagi. Sellisel juhul ma saan neid nõustamisega aidata – küsin õpilaselt, et kas me peaksime koos arutama, mida nüüd teha.

Kui ma alustasin põhikooli mängudega, 4.-6. klass, oli peale mängu justkui auhinnaks see, et kõik klassid läksid veel samal päeval kuhugi õppekäigule. Pärast seda üritust tegin õpetajatele, klassijuhatajatele tagasiside küsimused, mis meeldis, mis ei meeldinud, kuidas läks. Tagasiside oli üldiselt hästi positiivne, aga sellist regulaarset tagasiside küsimist hetkel nagu ei ole. Iga ürituse järel ei ole mõtet tagasisidet küsida, sest kui õpetaja on harjunud, et kogu aeg tõmban mingeid ringe numbritele ümber, et siis see läheb väga pealiskaudseks. Pigem peaks tagasiside klassijuhatajate kaudu eelkõige, aga miks mitte ka aineõpetajate kaudu tulema selle kohta, milline on koostöö ja millised on vajadused. Kui õpetaja toob välja, millised vajadused on katmata, siis see on juba tagasiside selle kohta, et mingi konkreetne lõik on puudulik ja ma pean suunama sinna rohkem tähelepanu, et see saaks edasi arendatud. Aga kui tagasiside on see, et tahaks minna küll, aga ei tea, kuhu minna, kõik toimub ainult koolis, siis see on märk selle kohta, et ma ei ole suutnud piisavalt levitada informatsiooni

kooliväliste ürituste kohta. Tagasiside võib olla ka selline, et juba käime küll, aga ma ei tea, mida klassijuhataja tunnis või ainetunnis teha. See on üks võimalus. Teine võimalus on olemasolevatele tegevustele hinnang anda, kuidas nendega rahule jääd. Ja miks mitte siis aasta lõpus panna kõik üritused kirja, millel osalesid või millel ei osalenud ning mida sa arvasid.

12. klasside käest ma olen kogunud tagasisidet nüüd juba kaks või kolm aastat. Aga ma ei jõua sageli selliste üldkokkuvõtete tegemiseni. Esimesel aastal küsisin tagasisidet selle kohta, mida õpilased ootavad, mida kool peaks pakkuma ja teises pooles palusin kirja panna, et millistest pakutud üritustest õpilane on ise osa võtnud. Esimese poole vastuseks kirjutati, et kool peaks pakkuma kõiki loenguid ja töötubasid, aga tegelikult käidi pakutud valikute hulgast vaid üksikutel üritustel ning pakutud võimalustega ei oldud rahul. Õpilane võib olla väga kriitiline ja eriti kriitiline on ta 12. klassi lõpus, kus tuleb hakata tegema valikuid. Ma tegin ühe klassiga 12. klassi sügisel küsimustiku, et saada teada, mida nad aasta jooksul tahavad veel saada. Kõik oli hästi. Kevadel küsisin uuesti ja korraga oli kõik halvasti, ehk et neil oli paanika. Aasta-aastalt on juba näha, et õpilased juba teadvustavad ja nad saavad ise ka aru, et pakutavad üritused ei ole juhuslikud, vaid need on seotud karjääriplaneerimisega. Muidu võib juhtuda nii, et meil käivad külas erinevad inimesed, aga kust nad tuleva või kes nad saatis tihti ei teatagi, sest ma ei käi alati kõiki külalisi ise tutvustamas. Tuleb inimene, räägib oma jutu ära, aga õpilane ei tulegi selle peale, et tegemist on karjääriteemaga. See tähendab karjääriteema teadlikustamist ka õpilaste hulgas, mis asi see on, selleks oleks vaja eraldi kursust. Teise võimalusena võiksid olla klassijuhataja tundides intensiivselt mingid osad, et õpilane saab aru, millised erinevad tegevused karjääriteema alla käivad, mitte ainult see, et ma käin mööda asutusi. Aasta algul ei saa kõiki üritusi kirja panna, sest paljud asjad tulevad sageli ootamatult, kasvõi näiteks seminarid välismaa ülikoolide kohta, neid pakumisi tuleb niimoodi kogu aeg. Aasta-aastalt läheb olukord paremaks ja õpetajad ning õpilased? teavad tulla koordinaatorilt nõu küsima, et näiteks tahaks väga kuhugi minna, aga ei tea kuhu. Sellega saan mina õpetajaid aidata.

Mina väga tahaksin, et juhtkond annaks koordinaatorile tagasisidet, sest et mina ei tea siia maani, mida nad minu poolt tehtust mõtlevad. Välja arvatud see, et pärast karjääripäeva öeldakse, et ma olin väga tubli. Ma pakun aeg-ajalt juhtkonnale osade kaupa ideid, kuidas minu arvates võiksid mõned karjääritegevused olla. Aga mul endal puudub tagasiside selle kohta, kas ma teen õiget asja või ma peaks tähelepanu kuskile mujale suunama. Või kas see,

mida ma teen, on tasemel või kvaliteetne. Kvaliteedi kontrolli süsteem karjääriõppes praegu puudub. Mina ise ei ole julgenud puhtalt isiklikel põhjustel kokku panna karjäärimeeskonda, kus võiksin tehtu kohta tagasisidet saada. Nõo näitel karjäärimeeskond tõesti toimib, seal on juhtkonna esindajad, õpetajate ja õpilaste esindajad, kõik on olemas. Nad saavad regulaarselt iga kuu kokku ja arutavad asju. Minu jaoks tundub selline lahendus hetkel hirmutavana. Kui me nüüd teeme kooli õppekava, siis ma saan teha ettepaneku, et võiks olla karjäärimeeskond ja kui minu ettepanek läbi läheks, et näiteks selline tugigrupp on olemas, siis on see juba sätestatud. Meil on ju olemas needsamad tugisüsteemid, kui on õpilasega probleeme, kuhu kuuluvad õpetaja, sotsiaalpedagoog ja psühholoog. Teiselt poolt võib töögrupe olla nii palju, et siis muudki ainult istutaksegi koosolekutel, aga et tegelikult oleks seda vaja, sest et praegu on see ainult minu vastutusel. Mina teen endale juuni lõpus või augusti alguses ilusti tööplaani ja juuni alguses teen kokkuvõtte ja ma ei saa selle kohta mingit tagasisidet. Kuigi ma üldiselt tean, et juhtkond on minuga rahul. Aga ma tahaks seda ka teda, millega täpselt nad rahul on, või et mis on see, mis võiks olla teisiti. Ma ei ole päris kindel, et kõik see, mida ma teen, on ideaalne. Abi oleks ka sellest, rakenduksid juba ka regulaarselt toimuvad arenguestlused aineõpetajatele. Meil aeg-ajalt arenguestlusi ikka tehakse, aga mitte regulaarselt ja minuni ei ole see kunagi jõudnud. Mina sain korra tagasiside ainult siis, kui ma taotlesin vanemaõpetaja järku, aga siis sain tagasisidet ainult aineõpetuse kohta, isegi nii, et mul ei käidud tunnis. Minu tunde on varem külastatud, mingite teiste asjadega, mitte atesteerimisega seoses. Üks kolleegidest väljendas seda nii, et ma saan aru, et juhtkond ei ole rahul, aga ma ei tea, mida nad tahavad. Minul endal on väga raske juhtkonna juurde minna küsimusega, et ma näen, te ei ole rahul, palun öelge, mis viga on. Kui tagasiside andmise jaoks oleks olemas kindel süsteem, siis oleks lihtsam. See on üks probleem küll.

Tartu Erakool

Väljavõte intervjuust:

Meil on oma sisehindamissüsteem Sordiseeme, mille osadeks on näiteks tunnivaatlused ja rahuloluküsimustik. Tahame hetkel kasutatavaid uuendusi „kaaluda“, sest proovime sellel aastal väga palju erinevaid võimalusi. Näiteks kirjanduse tunnis õpetaja terve ühe perioodi jooksul numbrilisi hindeid ei panegi ja õpilased hindavad ennast kogu aeg ise, mingitele õpetaja antud punktidele tuginedes. Perioodi lõpus saavad nad hinde, mis kujuneb koostöös

lapsega. Hindamisega me juba tegeleme, osaleme kujundava hindamise koolitusel. Lastevanematel tekkis probleem seoses e- kooli pandavate kommentaaride või märkustega. Kui sinna näiteks on kirjutatud, et tund on õppimise koht, siis mõni lapsevanem ei saa aru, mida ta sellest märkusest peab välja lugema - teisi selliseid küsimusi tekkis veel. Saime aru, et võib-olla me ei oska väga hästi tagasisidet või edasiviivat tagasisidet anda ja kutsusime endale Avatud Meele Instituudist ühe koolitaja. Õppisime, kuidas kirjeldada seda, mida sa kuuled, näed, tunned, et kirjeldus oleks võimalikult objektiivne ja hinnanguvaba. See tekitas väga palju vastakaid arvamusi. Paari päeva pärast läksime Tallinna Waldorfkooli külla ja tutvusime nende hinnangute andmise süsteemiga, see oli tunduvalt vabam või loomingulisem, aga tundus mõnevõrra subjektiivsem. Saime taas kord aru, et ilmselt me oleme kuskil seal vahepeal ja peame ikkagi ise endale sobiva lahenduse leidma. Mida me veel sellel aastal tahame proovida, on tunnistuse peal suur hulk tühje ridu, kuhu me tahaksime iga lapse kohta vähemalt iga perioodi lõpus kirja panna, milles ta oli tubli. Näiteks juhtis õpilane hästi mingit rühmatööd või aitas kedagi. Klassijuhataja on see, kes selle siis tunnistusele kirjutab. Üsna pea tekivad aga küsimused, kas ta peaks kirjutama seda, mida ta ise näeb, kuuleb ja tunneb või peaks ta e-kooli vahendusel, vestlustest, mingi tagasisidelehe kaudu, õpetajatelt või veel kuskilt infot juurde hankima. See on jälle üks otsingute koht, aga õpetajad ise seda väga tahtsid ja see on hea algatus, nii et vaatame, mis sellest saab.

Keskustes anname õpilastele 3-4 minutit aega tagasiside küsimustele vastamiseks. Tagasiside, mis me saime, oli asjalik. Seejärel arutasid õpetajad saadud tagasiside omavahel läbi ja panid kokkuvõtte kollektiivi blogisse, et kõik saaksid tagasisidega tutvuda. Sellist tagasiside kogumist kindlasti jätkatakse.

Viimsi Keskkool

Väljavõtte intervjuust:

Hiljuti oli just koolis kõige suurem tagasiside kogumine, rohkem oli eesmärgiks saada informatsiooni uue õppekava jaoks. Küsitlesime nelja kuni seitsmeaastasi eelkooliealisi lasteaiast ja lapsevanemaid, seitsmendast kuni kaheteistkümnenda klassi õpilasi ja nende vanemad ning kogu kooli personali. Eelmisel aastal sai tagasiside formaatidest välja töötatud õpilastele mõeldud tagasisideleht õpetajate kohta. Iga õpetaja sai isikliku kokkuvõtte, mille ta avas oma parooliga. Veel oli meil kahepäevane „Heade mõtete tuba“. Aulas oli ilus muusika

ja laudade peal oli kümme lehte küsimustega, kooli töötajatel oli võimalik ettepanekuid teha või siis ka probleeme tõstatada, kritiseerida või ennast välja elada. 7.-11. klaasi õpilastel oli võimalus avaldada oma arvamust õppesuundade osas.

Üks tagasiside vorme on õppetoolide aastavestlused ja individuaalsed aastavestlused. Õpilastega viib aastavestluse läbi klassijuhataja. Iga kolme aasta tagant tuleb esitada põhjalik sisehindamise aruanne. Seoses kujundava hindamisega koostasid õpetajad ise tagasisidelehti, mille põhjal õpilane ise saaks oma panust hinnata. See on kujundava hindamise kontekstis hästi aktuaalne teema, et õpetajad suudaksid lähtuvalt oma ainekst ja eesmärkidest isetagasisidelehti koostada.

Kokkuvõte

Iga tegevuse kohta, mida läbi viiakse, on oluline koguda tagasisidet, et välja selgitada tegevuse efektiivsus, meeldivus ja kas see täitis püstitatud eesmärgi. Tagasisidet tuleks koguda regulaarselt, näiteks läbiva teema koordineeriva inimese aruande osana või kooli sisehindamise osana. Selleks on aga eelnevalt vaja kindlaks määrata ka näitajad, mille põhjal läbiviidud tegevuste tulemuslikkust on võimalik hinnata - näiteks üritusest osavõtnud inimeste arv, läbiviidud tegevuse meeldivus, kas pakutud võimalused on kooskõlas osalejate huvidega vms.

Oluline on tagasiside andmine ka läbivate teemadega tegelevatele inimestele juhtkonna poolt, saadud tagasiside põhjal on võimalik tegevust efektiivsemalt korraldada.

Tänapäevases koolis on vähemalt ideaalina tunnustatud seisukoht, et eneseanalüüs ja enesehindamine tagab pedagoogilise personali professionaalse arengu ning töö tulemuslikkuse. Kõrvuti eneseanalüüsi ja -hindamisega on laialt kasutusel ka muud infoallikad – intervjuud, vaatlused, sh tunnivaatlused, õpilaste õppetulemused/hinded, õpilaste tagasiside, õpilaste eneseanalüüs ja lapsevanemate küsitlused. Koolijuhtkond kasutab ka rahulolu-küsitlusi.

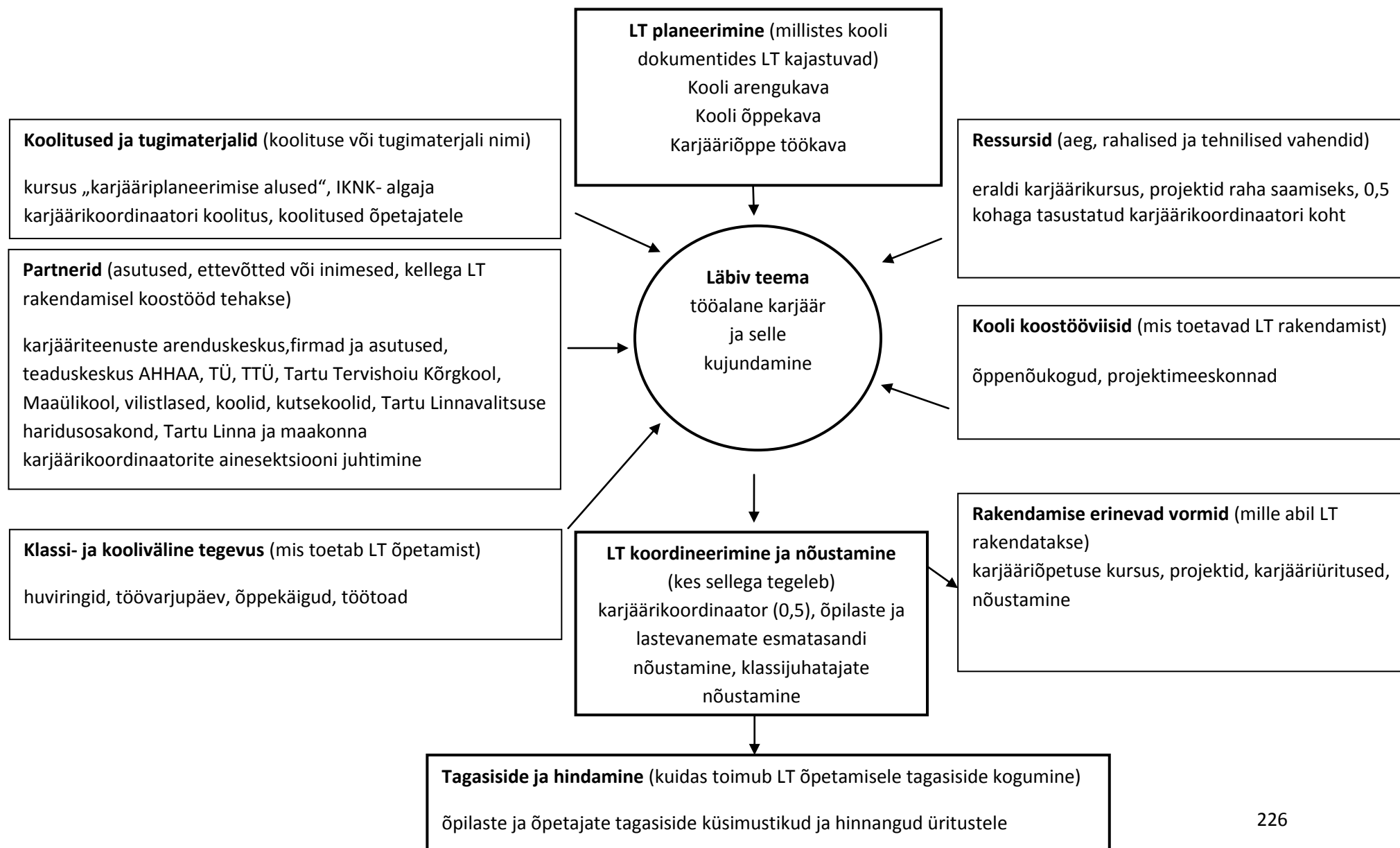
Nii juhtkonna kui õpetajate vaates on edu üle otsustamisel aluseks ülekaalukalt tasemetööde ja riigieksamite tulemused ning analüüs „ülaltpoolt“, kõige vähem aga kasutatakse õpilaste arengu vaatlussüsteemi, enese- ja vastastikust analüüsi, samas kui kooli peamiseks edutunnuseks peetakse soodsat arengukeskkonda. Kuid kui puudub arengu monitooring (mille oluliseks osaks on vaatlussüsteem) – kuidas siis saab otsustada arengukeskkonna kvaliteedi üle? Õpilaste arengu hindamisel on olulisimal kohal jooksvad hinded, õpetajatepoolne analüüs (mille aluseks on samuti eelkõige õpilaste hinded ning õpetaja hinnang õpilase käitumisele, mitte aga laiem süstemaatiline vaatlus ning sellel põhinev analüüs) ja tasemetööde ning eksamite tulemused, ka vestlused lapsevanematega on üsna olulised, kuigi lapsevanemate hinnangul toimuvad need vaid kord aastas või üldse mitte. Kõige vähem on kasutusel monitooringu ja laste arengut kirjeldava vaatlussüsteemi kasutamist, mis tänapäeva koolis peaks olema kõige olulisem lapse arengu jälgimise instrument. (Sarv, 2008:95-96)

V

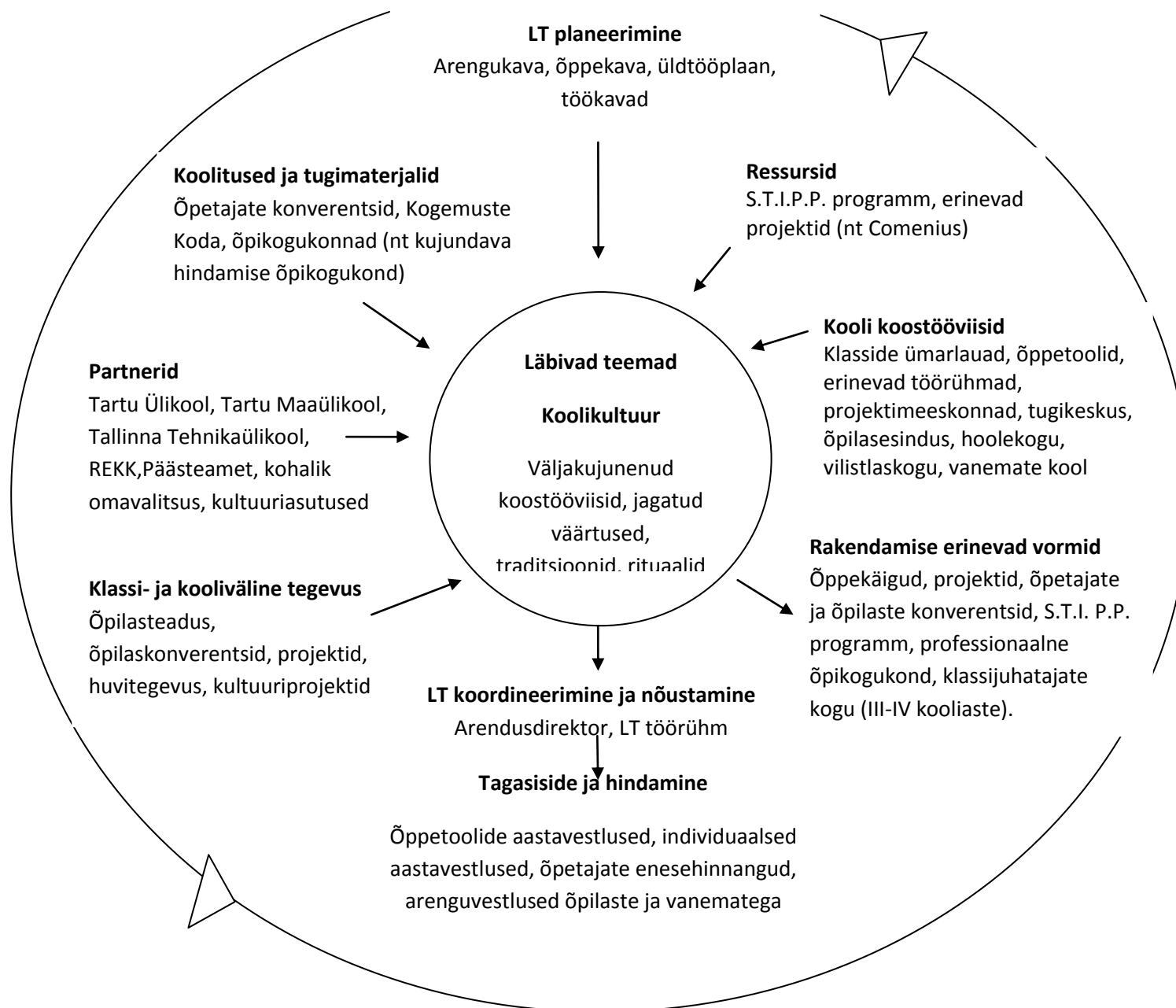
LT rakendamise mudelid

Selleks, et erinevate koolide hea praktika kokku võtta ning näidata läbivate teemade rakendamist mõjutavate komponentide omavahelist suhet, on eelnevalt toodud kirjelduste põhjal koostatud ülevaatlilikud skeemid. Läbivate teemade rakendamisel on oluline, kuidas on rakendamist erinevate dokumentide tasandil planeeritud, kuidas on koolis korraldatud läbivate teemade koordineerimine ja nõustamine ning millisel viisil kogutakse tagasisidet selle kohta, kuidas planeeritu tegelikult rakendus. Siit edasi on vaja teha tegevuse analüüs ning vajalikud muudatused või täiendused. Läbivate teemade rakendamist toetavad aspektid on eelkõige väljakujunenud koolikultuur ja koolis toimuv inimestevaheline koostöö. Täiendavat tuge läbivate teemade rakendamiseks saab pakkuda ka erinevate ressursside: aeg, raha ja tehnilised vahendid; koolituste ja tugimaterjalide, kaasatud partnerite või koolivälise tegevuse näol, kui need aitavad ellu viia läbivate teemade alaseid eesmärke ja õpitulemusi ning mitmekesistavad rakendamise viise.

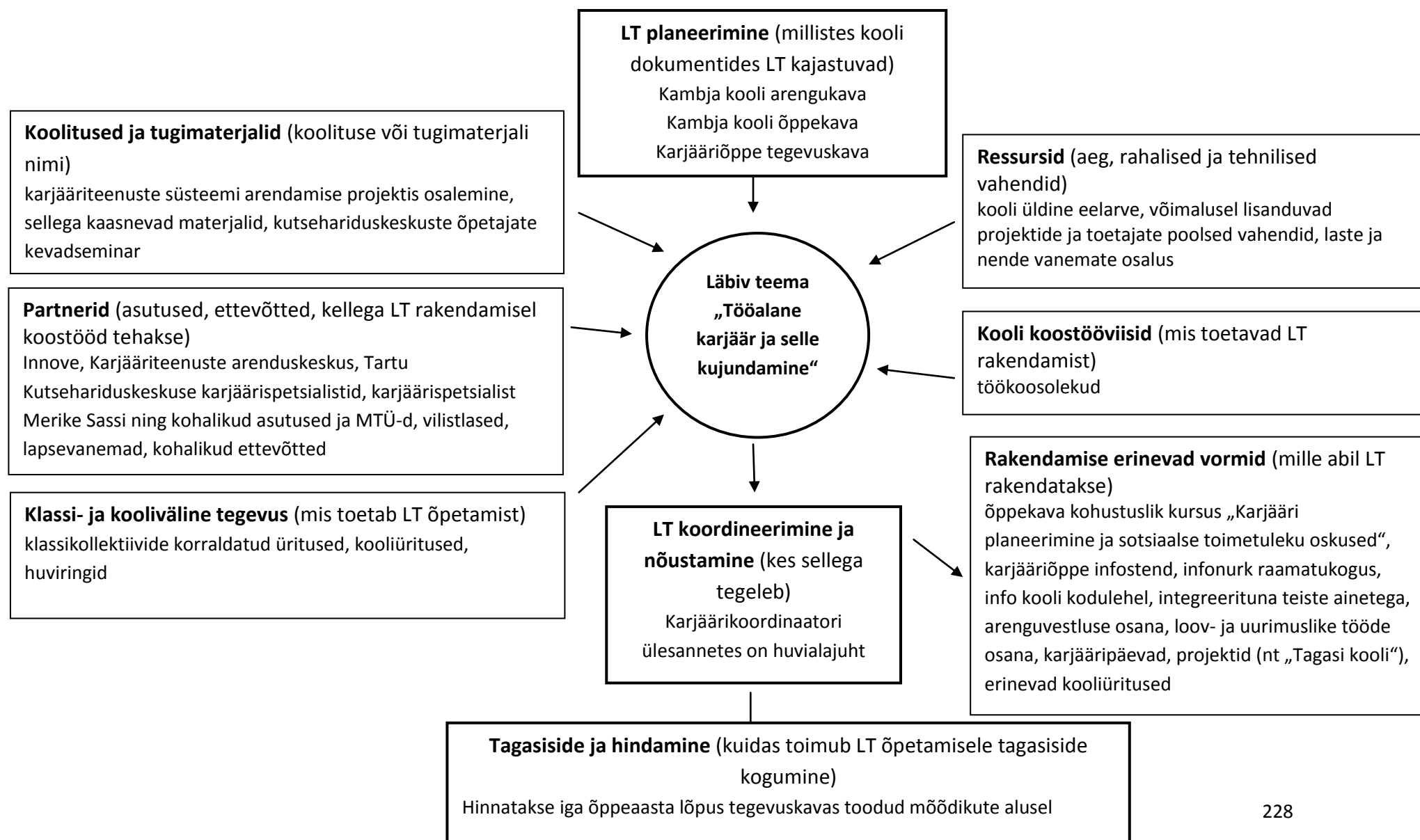
5.1. LT rakendamise mudel Tartu Tamme Gümnaasiumi

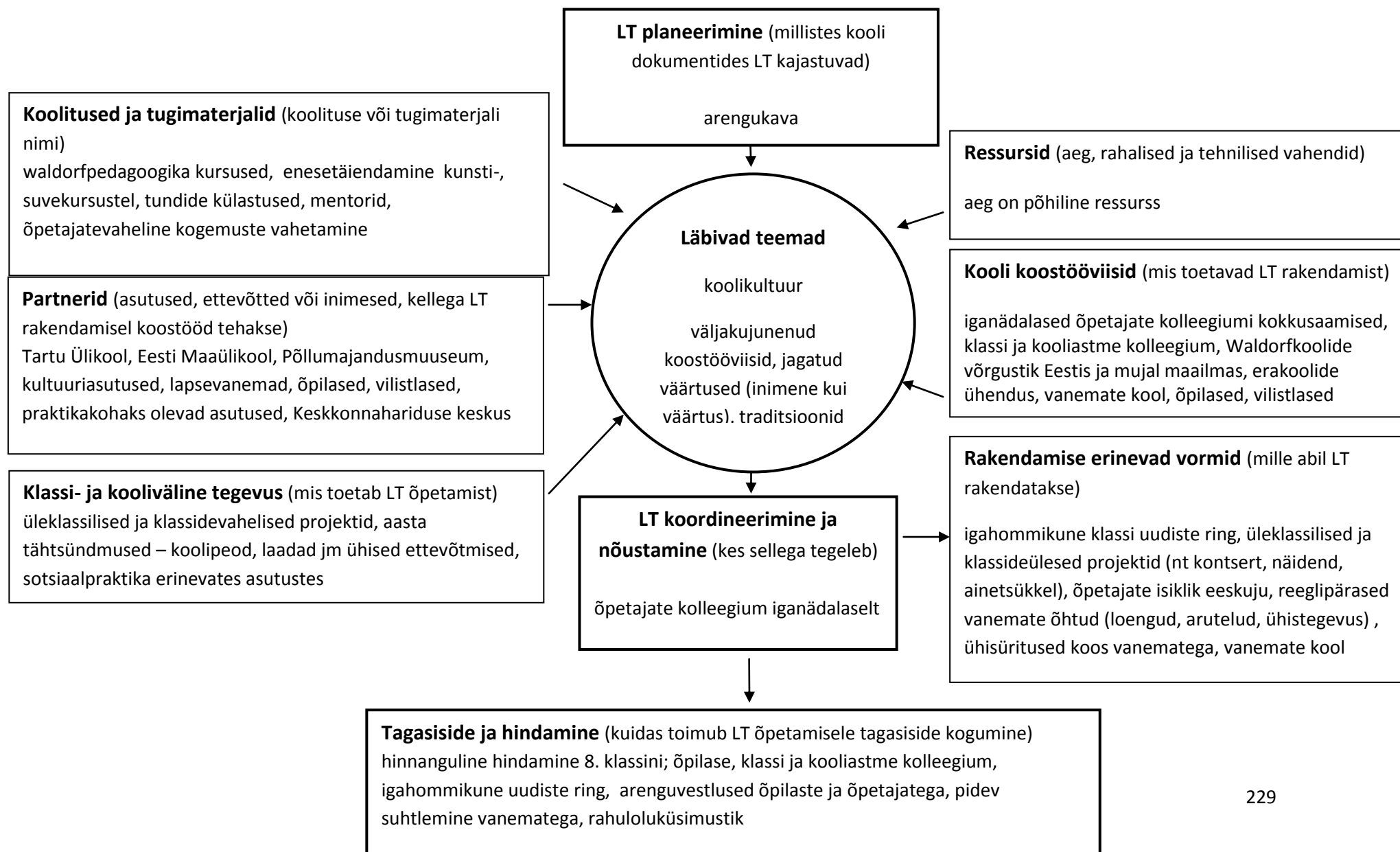
5.2. LT rakendamise mudel Viimsi Keskkoolis

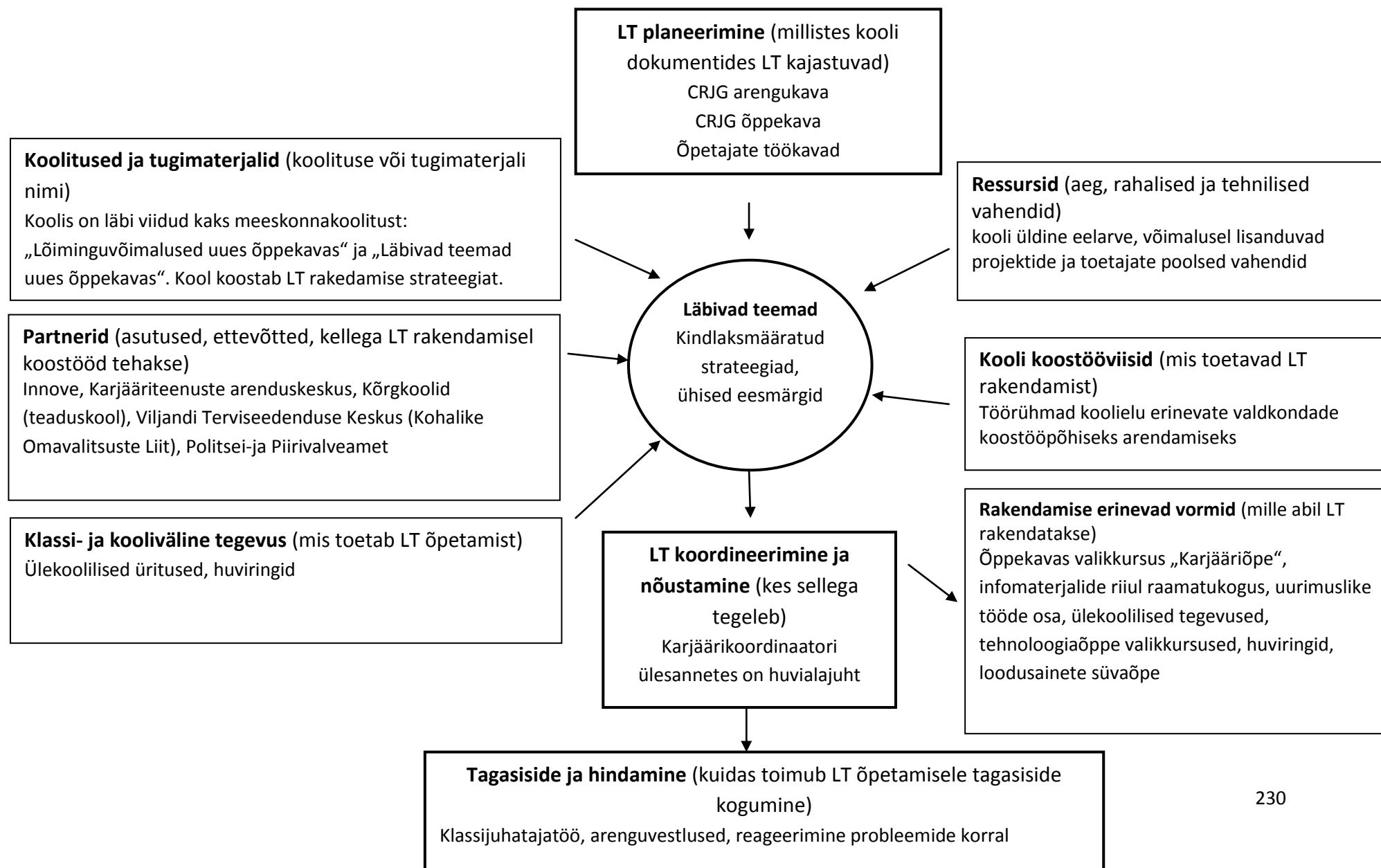
5.3. LT rakendamise mudel Kambja Põhikoolis

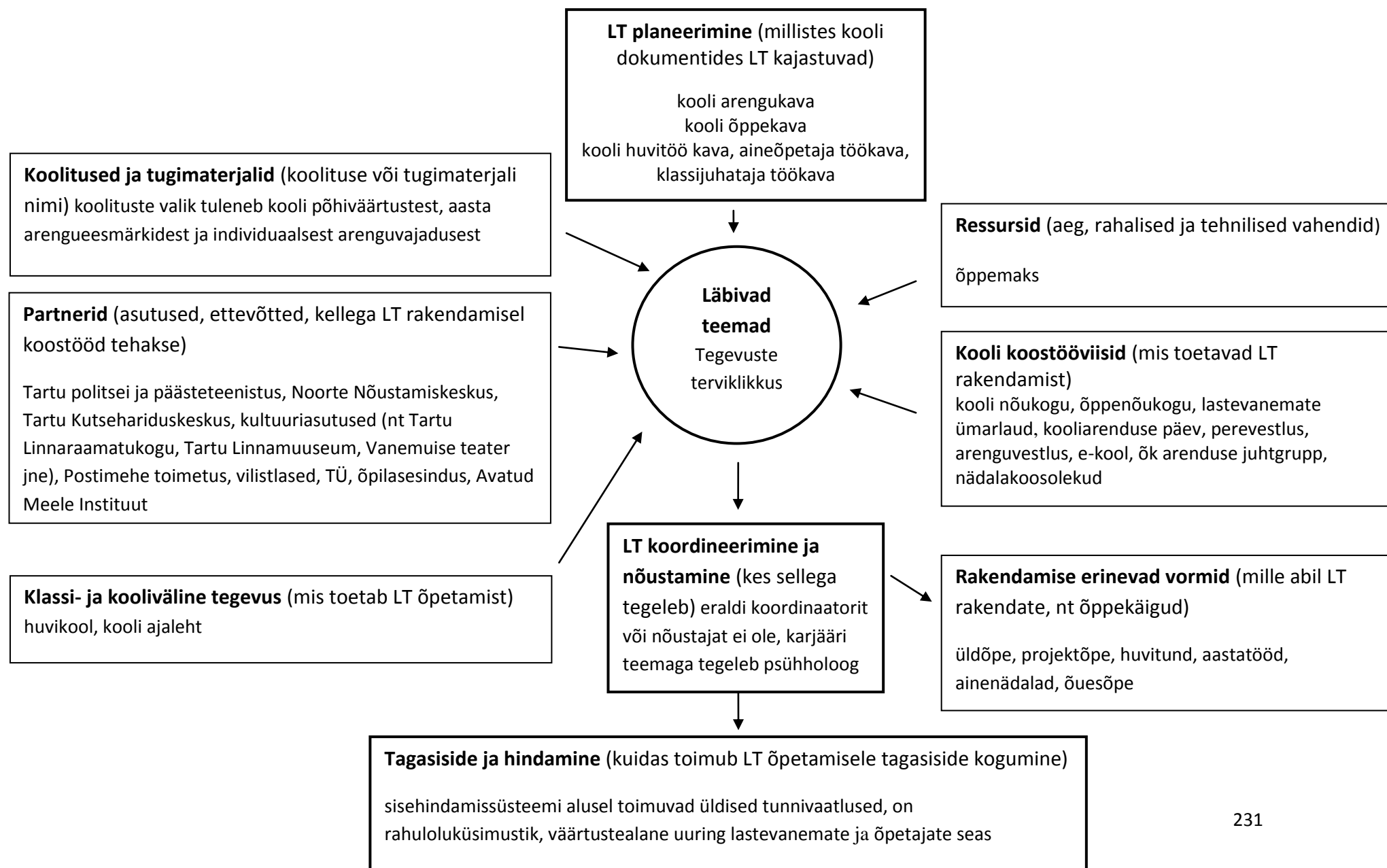
5.4. LT rakendamise mudel Tartu Waldorfgümnaasiumis

5.5. LT rakendamise mudel Viljandi C. R. Jakobsoni nim. Gümnaasiumis

5.6. LT rakendamise mudel Tartu Erakoolis

Kokkuvõte

Kooli dokumentatsioon iseenesest ei aita küll läbivate teemade õpitulemusi saavutada, kuid pakub võimalusi kokkulepete sõlmimiseks, millised läbivad teemad ja nende rakendamise viisid on koolis olulised. See annab aluse ja toe läbivate teemade alase tegevuse elluviimiseks koolis ning aitab kaasa läbivate teemade käsitlemise ühtsusele. Kirja pandud kokkulepped pakuvad tuge ka koolivälistele partneritele kooli poolt seatud läbivate teemade alaste eesmärkide saavutamiseks, et ei tekiks olukorda, kus partner viib küll läbi mingeid tegevusi (näiteks), kuid antud kooli jaoks oleks vajalik mõni teine tegevus. Samas ei takista dokumentatsiooni puudumine vähemalt läbivate teemadega tegelemise alguses otseselt rakendamist, kuid juba väljatöötatud lahenduste puhul on mõistlik neid ka plaanides kajastada. Hästi koostatud läbivate teemade tegevuskava annab rakendajatele sobiva vormi oma tegevust analüüsida ning kõikidele teistele huvilistele ülevaate milleks, mida ja kuidas tehakse.

Koolikultuur ja koostööviisid on väga tugev võimalus toetada läbivate teemade rakendamist juba väljakujunenud traditsioonidele toetudes ning liita erinevaid aineüleseid komponente tervikuks.

Läbivate teemade rakendamiseks on palju erinevaid vorme. Olulisem, kui ühe kindla vormi valik erinevate läbivate teemade rakendamiseks on erinevate vormide kooskasutamine, eriti ühekordsete ürituste tasakaalustamine õppeaastat läbivate tegevustega.

Koordineerimise ja nõustamise rolli ei saa kuidagi alahinnata. Seda on peetud üheks kaalukamaks läbivate teemade rakendamise võimaluseks. Lisaks peaks olema antud töö ka tasustatud, millega kaasneb kohe ka tööks vajalik ajaressurss.

Ressurssidest hinnati kõige olulisemaks aega, mida on vaja 1) läbivate teemade alase tegevuse planeerimiseks ja analüüsimiseks ning 2) läbivate teemade rakendamiseks (näiteks eraldi kursusena või koolile ühiste üritustena).

Teise vajalikuna nimetati raharessursse, mida on vaja õpilaste ürituste korraldamiseks. Võimalused on erinevate projektide näol küll raha küsimiseks olemas, kuid see eeldab läbiva

teema alase koordinaatori või mõne muu palgalise ametikoha, näiteks arendusjuhi olemasolu, kes sellega tegeleks.

Klassi- ja kooliväline tegevus on üks võimalus toetada läbivate teemade rakendamist läbi õpilastele erinevate võimaluste pakkumise oma huvide väljaselgitamiseks ning huvidega tegelemiseks, mida kooliõppekava ei kata või piisavas mahus ei võimalda.

Koolitused ja tugimaterjalid on õpetajatele oluliseks toeks riiklike õppekavade rakendamisel. Kui tugimaterjale juba on, siis läbivate teemade ja lõimingu koolituste järgi on vajadus olemas.

Kasutatud kirjandus

Kõiv, P., Lamesoo, K., Luisk, Ü. Õppekava läbivate teemade rakendamine. Haridus nr 4, 2010, lk 2-10.

Ruus, V. R., Sarv E. S. (koostajad) 2010. Õpetaja esmaharidus. Olukord ja probleemid 21. sajandi algul. Tallinna Ülikool.

Sarv, E. S. 2008. Õpetaja ja kool õpilase arengu toetajana. Õpetaja enesest ja koolist. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus.

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse 2008-2010 läbiviidud uuring
„Riikliku õppekava läbivate teemade rakendamise
strateegiad koolis“.

Võlli, K. 2004. Õppekavaarendustöö koolis: vahekokkuvõtteid arendustööst ja eestikeelse
õppe laiendamisest. Tallinn: AS Atlex.